

ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง และการปฏิบัติการทางสังคม ของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตำบลในเมือง จังหวัดลำพูน

โดย
นางสาวลลิตทิพย์ รุ่งเรือง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง
ภาควิชาสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง และการปฏิบัติการ
ทางสังคม ของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตำบลในเมือง จังหวัดลำพูน

โดย
นางสาวลลิตทิพย์ รุ่งเรือง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง
ภาควิชาสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

EFFECTIVE SPACES FOR SUSTAINABLE SOCIETY: CASE STUDY OF RELATIVE BETWEEN
SPACE AND SOCIAL PRACTICE OF THE OLD LAMPHUN CITY, TUMBON NAIMUANG,
LAMPHUN PROVINCE

By
Lalintip Rungruang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree
Master of Art Program of Vernacular Architecture
Department of Architecture
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2011
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความ
ยั่งยืนทางสังคม : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง และการปฏิบัติการทางสังคม ของพื้นที่เมืองเก่า
ลำพูน ตำบลในเมือง จังหวัดลำพูน ” เสนอโดย นางสาวลลิตทิพย์ รุ่งเรือง เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรดี เกษมสุข

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ อินพันทัง)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรดี เกษมสุข)
...../...../.....

50057208 : สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

คำสำคัญ : พื้นที่ว่าง/วัฒนธรรม/ปฏิบัติการทางสังคม/สเปซซินแทกซ์

ลลิตทิพย์ รุ่งเรือง : ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง และการปฏิบัติการทางสังคม ของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตำบลในเมือง จังหวัดลำพูน. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.อภิรดี เกษมสุข. 172 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างและกิจกรรมที่เกิดขึ้นของเมืองในระดับภูมิภาค กรณีศึกษากิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน โดยใช้ชุดทฤษฎีเชิงสัญฐานวิทยาที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องของพื้นที่ และศักยภาพในการเข้าถึงโครงข่ายพื้นที่ว่างของเมือง ที่เรียกว่า “Space Syntax” (Hiller, 1984) วิเคราะห์ร่วมกับ การสังเกตรูปแบบของกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง ทั้งในช่วงเวลาปกติ และช่วงวันสำคัญ

ผลจากการศึกษาพบว่า ในช่วงเวลาปกติกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองลำพูนจะเกิดขึ้นกระจายทั่วไปในพื้นที่เมือง โดยมีอัตราการสัญจร หรือความนิยมในการใช้พื้นที่สูงสุดบริเวณพื้นที่ว่างกลางเมืองที่อยู่ในแนวแกนเหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตก รูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีความหลากหลายและกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์กิจกรรมในพื้นที่ว่างส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนในระดับชุมชน ในขณะที่ในช่วงวันสำคัญ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะจะลดลงไม่กระจายไปทั่วเหมือนเช่นในช่วงวันปกติ โดยมีอัตราการสัญจร หรือความนิยมในการใช้พื้นที่สูงสุดบริเวณพื้นที่ว่างกลางเมืองฝั่งตะวันออก รูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีความเฉพาะสูงและกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์กิจกรรมในพื้นที่ว่างส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนในระดับเมืองเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่าการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูนในช่วงปกติต้องการลักษณะของพื้นที่ที่สามารถตอบสนองต่อกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่น และหลากหลาย และกลมกลืนอยู่ในพื้นที่ย่อยระดับชุมชนได้ดี โดยศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่าง หรือเส้นทางสัญจรเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะของเมือง และช่วยให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมือง จากวิถีของชีวิตประจำวันที่สะท้อนรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นผ่านพื้นที่ว่างและการปฏิบัติการในพื้นที่ของเมืองนั้นอย่างแท้จริง

ภาควิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2554

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

50057208 : MAJOR : VERNACULAR ARCHITECTURE

KEY WORD : SPACE/CULTURAL/SOCIAL PRACTICE/SPACE SYNTAX

LALINTIP RUNGRUANG : EFFECTIVE SPACES FOR SUSTAINABLE SOCIETY : CASE STUDY OF RELATIVE BETWEEN SPACE AND SOCIAL PRACTICE OF THE OLD LAMPHUN CITY, TUMBON NAIMUANG, LAMPHUN PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASST. PROF. APIRADEE KASEMSOOK, Ph.D. 172 pp.

The objective of this research is to study the relationship between space and activities that happen in the regional city, with special reference to Lamphun the old town. By using the theory of spatial morphology and potential of accessibility in spatial configuration that called "Space Syntax" (Hiller, 1984) to analyses with observations in the patterns of the activities in everyday life happened in public space together both of traditional and on daily timeline.

Result of the study shows that, during the day, the pattern of activities scattered over all of public space of the old Lamphun, and there is the highest circulation rate or popularity in spaces at the central area of the north-south and east-west axis. There is a various types of activities in the spaces and most of the people use spaces on the local level, however, during the traditional festival period, the pattern of activities in public space have decreased different by from in the daily time which have scattered over all the spaces. The highest circulation rate or popularity is found at the central area of the west side. The most used spaces for this period are on the global level. All of these show during the day, for the spaces to property function, they should accommodate the flexibility for various types of activities. It should also be harmonious with the local space. The potential of accessibility or the circulation is the main factor for the function of space. And help to understand the behavior patterns, from folk life in the everyday life, which happened in the public spaces. These also reflex the pattern of cultural though into the spaces and social practice that happened in the urban space truly.

Department of Architecture

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature.....

Academic Year 2011

Thesis Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะได้รับความกรุณา และคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างมากจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรดี เกษมสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือทั้งในส่วนของหลักคิดในเนื้อหาของกระบวนการวิจัย และวิธีปฏิบัติตนของผู้ดำเนินงานวิจัยเอง จนทำให้เกิดผลงานวิจัยที่มีประโยชน์อย่างน้อยแก่ผู้วิจัย ในการนำความรู้จากกระบวนการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไปได้ และต้องขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ อินพันทัง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ ประธานและกรรมการร่วมตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์อย่างมาก ในการส่งเสริมให้เนื้อหาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความสมบูรณ์ และคมชัดมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์ ผู้เป็นต้นแบบให้เกิดการศึกษาเรื่องราวของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อาจารย์จุลพร นันทพานิช ผู้นำทางไปสู่หลักคิดในการอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและนำทางไปพบปะกับ คุณนเรนทร์ ปัญญาญ นักจดหมายเหตุอิสระ ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเชื่อของคนลำพูนอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างมาก

ขอขอบพระคุณ ผู้ที่ร่วมช่วยในการลงสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล คุณชัยวัฒน์ รั๊กอู่ คุณอภิชัย ไพรสินธุ์ คุณศานานุ สุขเกษม คุณนิกันต์ จันทวงศ์ คุณพิมพ์สิริ เหมโสภณะ ขอขอบคุณ คุณรุจิเรข ตัณฑ์พะลัง ที่ช่วยแนะนำข้อมูลเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ Space Syntax ขอขอบคุณเพื่อนร่วมศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นปี 2550 คุณประธาน ยานกุลวงษ์ คุณตุลชัย บ่อทรัพย์ คุณชินโรส พันทวี คุณปริยานุช คำสนอง คุณปิยะ ไส้เหล็กพัน ที่ร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิด และให้กำลังใจในการศึกษามาโดยตลอด

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ พี่ๆ น้องๆ ที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และครอบครัว ที่ได้ให้โอกาสและสนับสนุนในการศึกษาเพิ่มเติมองค์ความรู้ในครั้งนี้ และหวังอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และใช้ในการต่อยอด พัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องด้วยสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่เหมาะสมในประเทศ และสังคมไทยได้ต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ	ฐ
สารบัญแผนที่.....	ท
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
นิยามศัพท์เฉพาะ และคำสำคัญ	4
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	6
สมมติฐานของการวิจัย	6
ขอบเขตของการศึกษา.....	6
ขั้นตอนการศึกษา.....	7
ประโยชน์ที่ได้รับ	8
สรุปท้ายบทที่ 1.....	8
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
แนวคิด ทฤษฎี ว่าด้วยการศึกษาความหมายของพื้นที่ทางสังคม.....	10
แนวคิด ทฤษฎี ว่าด้วยการศึกษาความหมายของปฏิบัติการทางสังคม	14
แนวคิด ทฤษฎี ว่าด้วยการศึกษาโครงสร้างเชิงสัมพันธ์ฐานวิทยาของพื้นที่	18
สรุปกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย.....	24
สรุปท้ายบทที่ 2.....	26
3 พื้นที่ศึกษา และข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษา.....	28
พื้นที่ศึกษา	28
เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา.....	28
พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของเมืองเก่าลำพูน	31
ข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาพื้นที่เมืองเก่าลำพูน	34
สภาพภูมิศาสตร์และพื้นที่ตั้งของเมือง	34
ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม	41
สรุปท้ายบทที่ 3.....	51

บทที่	หน้า
4	การเก็บรวบรวมข้อมูล และการจัดระเบียบข้อมูล 52
	เครื่องมือในการศึกษา 53
	เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล 53
	เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล 57
	ผลการเก็บรวบรวมข้อมูล 57
	การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์ 58
	การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสำรวจ 68
	การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีจับภาพชั่วขณะ 75
	การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการนับदान 91
	สรุปผลการเก็บรวบรวมข้อมูล 107
	รูปแบบของของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่าง 107
	รูปแบบของของปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 107
	รูปแบบของอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง 108
	สรุปท้ายบทที่ 4 111
5	การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา 112
	การวิเคราะห์โครงสร้างเชิงสัญญาณของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน 112
	สรุปผลการวิเคราะห์โครงสร้างเชิงสัญญาณของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน 143
	สรุปท้ายบทที่ 5 145
6	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 146
	สรุปผลการศึกษา 146
	ตรวจสอบสมมุติฐานงานวิจัย 147
	ตอบคำถามในงานวิจัย 148
	ข้อเสนอแนะ 149
	รายการอ้างอิง 151
	ภาคผนวก 153
	ตารางค่า Integration value ของพื้นที่ศึกษาเมืองลำพูน 154
	ประวัติผู้วิจัย 172

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เปรียบเทียบ ข้อมูลพื้นฐานอาณาจักรโบราณในประเทศไทย.....	29
2	พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของเมือง ของเขตแองเมืองเชียงใหม่-ลำพูน	32
3	แสดงการเปรียบเทียบการใช้พื้นที่ของเมืองตามทิศทั้ง 4 ระหว่างช่วงพุทธศตวรรษ..... ที่ 13-16 และยุคปัจจุบัน ในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน	39
4	ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย.....	43
5	ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีพิเศษของล้านนา	46
6	ตารางแสดงช่วงเวลา ประเพณีสำคัญ ในเขตเมืองเก่าลำพูน (ธ.ค. 2553 – พ.ย..... 2554).....	54
7	แสดงประเภท รูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ช่วงวันปกติ ทั่วไป	77
8	แสดงประเภท รูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ช่วงประเพณี วันสำคัญ	79
9	แสดงรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน	80
10	แสดงประเภท รูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ช่วงวันปกติทั่วไป	85
11	แสดงประเภท รูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ช่วงประเพณี วันสำคัญ	87
12	แสดงรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน	88
13	แสดงประเภท รูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่า ลำพูน แบ่งตามช่วงเวลาในรอบวัน ในช่วงวันปกติ ทั่วไป.....	93
14	แสดงประเภท รูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่า ลำพูน แบ่งตามช่วงเวลาในรอบวัน ในช่วงประเพณี วันสำคัญ	95
15	แสดงรูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตามอัตราการใช้งานพื้นที่ ต่อ วัน	96
16	แสดงประเภท รูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่า ลำพูน แบ่งตามช่วงฤดูกาล ในช่วงปกติ ทั่วไป	101
17	แสดงประเภท รูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่า ลำพูน แบ่งตามช่วงฤดูกาล ในช่วงประเพณี วันสำคัญ.....	103
18	แสดงความสัมพันธ์ประเภท รูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขต พื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตามอัตราการใช้งานของคน ต่อ ชั่วโมง ต่อ วัน	104

ตารางที่	หน้า
19	แสดงความสัมพันธ์ด้วยค่าระดับสี่ของประเภท รูปแบบของพื้นที่ว่าง กับ ปฏิบัติการ กลุ่มคน และอัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง ลำพูน ตามช่วงเวลาปกติ เปรียบเทียบ กับช่วงประเพณี 109
20	แสดงความสัมพันธ์ด้วยค่าตัวเลขของประเภท รูปแบบของพื้นที่ว่าง กับ ปฏิบัติการ กลุ่มคน และอัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง ลำพูน ตามช่วงเวลาปกติ เปรียบเทียบ กับช่วงประเพณี 110
21	แสดงผลเปรียบเทียบค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่า ลำพูน 119
22	เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของรูปแบบปฏิบัติการทางสังคม กับ ศักยภาพใน การเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูนในช่วงวันปกติ และประเพณี 125
23	เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของรูปแบบกลุ่มคนที่สัญจรในพื้นที่ กับ ศักยภาพใน การเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน ในช่วงวันปกติ และประเพณี 132
24	เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ตามรอบวัน และศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน ในช่วงวันปกติและประเพณี 139
25	เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ตามรอบฤดูกาล และศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่า ลำพูน ในช่วงปกติและประเพณี 143
26	สรุปความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ กับ ปฏิบัติการทางสังคม กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ทางสังคม และอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่าง ช่วงวัน และฤดูกาล 143
27	แสดงผลของค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน 154
28	แสดงผลของค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะในขอบเขตพื้นที่ศึกษา 155
29	แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเมือง (global integration value) และค่าความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมกับพื้นที่ (social practice value) 156
30	แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเฉพาะ (local integration value) และค่า ความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมกับพื้นที่ (social practice value) 157

ตารางที่	หน้า
31	แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเฉพาะ (local integration value) และค่า ความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมกับพื้นที่ (social practice value)..... 157
32	แสดงความสัมพันธ์ของค่าความเชื่อมต่อ (connectivity value) และค่าความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมกับพื้นที่ (social practice value)..... 158
33	สรุปความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคม กับ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่าง สาธารณะของเมืองเก่าลำพูน..... 159
34	แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเมือง (global integration value) และค่าของรูปแบบกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง (social group value)..... 160
35	แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเฉพาะ (local integration value) และค่าของรูปแบบกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง (social group value)..... 161
36	แสดงความสัมพันธ์ของค่าความเชื่อมต่อ (connectivity value) และค่าของรูปแบบกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง (social group value)..... 162
37	สรุปความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคม กับ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่าง สาธารณะของเมืองเก่าลำพูน 163
38	แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเมือง (global integration value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบวัน (social rate per time value) 164
39	แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเฉพาะ (local integration value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบวัน (social rate per time value) 165
40	แสดงความสัมพันธ์ของค่าความเชื่อมต่อ (connectivity value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบวัน (social rate per time value)..... 166
41	สรุปความสัมพันธ์ของอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบ กับ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน 167
42	แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเมือง (global integration value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบฤดูกาล (social rate per season value) 168

ตารางที่	หน้า
43	แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเฉพาะ (local integration value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบฤดูกาล (social rate per season value)..... 169
44	แสดงความสัมพันธ์ของค่าความเชื่อมต่อ (connectivity value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบฤดูกาล (social rate per season value)..... 170
45	สรุปความสัมพันธ์ของอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบ ฤดูกาลกับศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน 171

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของ พระวิหารหลวงในวัดพระธาตุศรีบุญชัยรวมหาวิหาร	3
2	แสดงบรรยากาศบริเวณพื้นที่ว่างริมแม่น้ำกวัง.....	3
3	คำจำกัดความของ space ในทาง Space Syntax	19
4	แสดงตัวอย่างการสร้างโครงข่ายพื้นที่สาธารณะ (axial model).....	20
5	ตัวอย่างรูปแบบและลักษณะของโครงข่ายในพื้นที่	21
6	ตัวอย่างผลการวิเคราะห์ศักยภาพในการเข้าถึงของเมืองลำพูนในระดับต่างๆ โดยใช้วิธี Axial analysis.....	23
7	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework).....	26
8	แสดงพื้นที่บริเวณแอ่งเมืองเชียงใหม่-ลำพูน	31
9	แสดงลักษณะของประเพณี และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในเมืองลำพูน	48
10	เปรียบเทียบภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่ของเมืองลำพูนในอดีต	58
11	แสดงพื้นที่สำคัญในอดีตของเมืองลำพูน	59
12	แสดงพื้นที่ว่างโดยรอบเมืองลำพูนในอดีต	61
13	แสดงวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมของเมืองลำพูนในอดีต	63
14	แสดงตัวอย่างพื้นที่ว่างประเภทพื้นที่ส่วนกลาง และพื้นที่ถนน	71
15	แสดงตัวอย่างพื้นที่ว่างประเภทวัด และสถานที่สำคัญ	72

สารบัญแนที่

แนที่ที่	หน้า
1 แสดงขอบเขตของพื้นที่ศึกษาบริเวณคูเมืองเก่า ในเขตเทศบาลเมืองลำพูน	7
2 ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา พื้นที่เมืองเก่าลำพูน อ.เมือง จ.ลำพูน	30
3 แสดงแนวคิดในการสร้างเมืองในแต่ละยุคสมัยของการปกครอง พื้นที่เมืองลำพูน	36
4 แสดงการใช้ประโยชน์อาคารในเขตเมืองเก่าลำพูน	38
5 แสดงตำแหน่งพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองในการเก็บข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ในพื้นที่	56
6 แสดงพื้นที่ของเมืองในแต่ละชุมชนของเมืองลำพูน	65
7 แสดงพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมในพื้นที่เมืองลำพูน	67
8 แสดงรูปร่างของพื้นที่ว่างอาคารในเขตเมืองลำพูน (figure and ground)	69
9 แสดงลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะในเขตเมืองเก่าลำพูน	70
10 แสดงประโยชน์ใช้สอยพื้นที่อาคารหลัก ในเขตเมืองเก่าลำพูน	73
11 แสดงเส้นทางสัญจร ในเขตเมืองเก่าลำพูน	74
12 แสดงรูปแบบของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ในช่วงวันทั่วไป	76
13 แสดงรูปแบบของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ในช่วงประเพณี วันสำคัญ	78
14 สรุปรูปแบบของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน	82
15 แสดงรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ในช่วงวันปกติ ทั่วไป	84
16 แสดงรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ในช่วงประเพณี วันสำคัญ	86
17 สรุปรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน	90
18 แสดงอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลาในรอบ วันของช่วงวันปกติทั่วไป	92
19 แสดงอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลาในรอบ วันของช่วงประเพณี วันสำคัญ	94
20 สรุปรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามช่วง รอบวัน	98
21 แสดงอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลาใน ฤดูกาล ของช่วงวันปกติทั่วไป	100
22 แสดงอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลาใน ฤดูกาล ของช่วงประเพณี วันสำคัญ	102

แผนที่ที่	หน้า
23	สรุปรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลา ในฤดูกาล..... 106
24	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับต่างๆ ของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน 113
25	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับรวม (global integration map) เทียบกับผังรูปแบบของประโยชน์ใช้สอยพื้นที่เมืองหลัก ในพื้นที่ว่างของ เมืองลำพูน..... 114
26	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map) เทียบกับผังรูปแบบของประโยชน์ใช้สอยพื้นที่เมืองหลัก ในพื้นที่ว่างของ เมืองลำพูน..... 116
27	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map) เทียบ กับผังรูปแบบของประโยชน์ใช้สอยพื้นที่เมืองหลัก ในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน 117
28	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับรวม (global integration map) เทียบกับผังรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน 120
29	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map) เทียบกับผังรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน 122
30	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map) เทียบ กับผังรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน 124
31	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map) เทียบกับผังรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน 129
32	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map) เทียบ กับผังรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน 131
33	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับรวม (global integration map) เทียบกับผังรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบวัน ของพื้นที่ เมืองลำพูน..... 134
34	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map) เทียบกับผังรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบวัน ของพื้นที่ เมืองลำพูน..... 136
35	แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map) เทียบกับผังรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบวัน ของพื้นที่ เมืองลำพูน..... 138

แผนที่ที่	หน้า
36	
แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับรวม (global integration map)	
เทียบกับผังรูปแบบอัตรการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบฤดูกาล ของพื้นที่	
เมืองลำพูน.....	140
37	
แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map)	
เทียบกับผังรูปแบบอัตรการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบฤดูกาล ของพื้นที่	
เมืองลำพูน.....	141
38	
แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map)	
เทียบกับผังรูปแบบอัตรการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบฤดูกาล ของพื้นที่	
เมืองลำพูน.....	142

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Statements and significant of problems)

ในยุคปัจจุบันของประเทศไทยที่เมืองใหญ่อย่างเช่น กรุงเทพฯ ได้พยายามเร่งรัด พัฒนาตนเองให้ทันต่อกระแสการพัฒนาของโลก เป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบของเมืองขึ้น และเป็นการสร้างค่านิยมผ่านรูปแบบการพัฒนาเมืองที่เรียกว่า “ความเป็นศิวิไลซ์ (civilization)” เพื่อต้องการที่จะพ้นจากคำจำกัดความว่า “ด้อยพัฒนา หรือล้าหลัง (underdeveloped)” ซึ่งเป็นคำจำกัดความจากกลุ่มแนวคิดของประเทศที่เรียกตนเองว่า “ประเทศพัฒนา” ภายใต้ระบบแนวคิดแบบทุนนิยม และด้วยระบบคิดของการพัฒนาตามกระแสหลักส่งผลให้วัฒนธรรมที่อยู่นอกกรอบ ขอบเขต ของหลักในการพัฒนาของประเทศ ถูกมองข้าม กีดกัน หรือถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรม สังคมแบบใหม่ ดังจะเห็นตัวอย่างในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่มีการปลูกฝังค่านิยมในการสร้างชาติ ด้วยข้อห้ามกินหมาก ห้ามเล่นดนตรีไทย หรือแม้การเปลี่ยนการแต่งกายให้เป็นแบบสากล หรือแบบชาติตะวันตก จนปัจจุบันค่านิยมดังกล่าวได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทย จนเกิดเป็นวัฒนธรรมที่เป็นกระแสหลัก เป็นต้นแบบของพื้นที่ที่เรียกว่าพัฒนาแล้ว

ด้วยความต้องการที่จะใช้เมืองใหญ่เป็นศูนย์กลางการกระจายความเจริญสู่ท้องถิ่น แต่ในทางกลับกันเมืองใหญ่ได้กลายเป็นพื้นที่ที่ดูดกลืนพื้นที่โดยรอบเข้าสู่ศูนย์กลางแทน เมืองได้กลายเป็นพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวทั้งเรื่องของอำนาจการต่อรอง ทรัพยากร และผู้คน อีกทั้งยังเป็นแหล่งรวบรวมไว้ซึ่งปัญหาที่หลากหลายทางสังคม และสิ่งแวดล้อมเช่นกัน เช่น ปัญหาการย้ายถิ่นฐาน เพื่อแสวงหาทรัพยากรที่สมบูรณ์กว่า แหล่งงานที่ดีกว่า ส่งผลให้เกิดประชากรแฝงในหลายพื้นที่ของเมืองใหญ่ เกิดชุมชนในลักษณะที่ขาดการปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะแบบพึ่งพากัน ชุมชนที่เป็นเพื่อนบ้าน มีความเป็นเครือญาติหายไป และยังขาดความต่อเนื่องในเรื่องการสืบสานทางวัฒนธรรมในพื้นที่ดั้งเดิม เนื่องจากมีลักษณะของชุมชนใหม่ที่เกิดจากการรวมตัวของคนที่หลากหลายทางด้านวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาคในประเทศ ทำให้ระบบโครงสร้างทางสังคมภายใต้วัฒนธรรมเดิมของท้องถิ่นมีความเข้มแข็งน้อยลง และอาจถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมตามกระแสหลักของสังคมซึ่งเป็นการยากที่จะต่อต้านได้ สิ่งที่ยังคงหลงเหลืออาจะมีแค่เพียงคำบอกเล่าจากผู้สูงอายุในท้องถิ่น หรืออาจเป็นเพียงแค่เปลือกทางวัฒนธรรม หรือร่องรอยจากสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ซึ่งสุดท้ายจะเป็นเพียงสถาปัตยกรรมที่ถูกหยุดเวลาไว้ไม่ให้เดินต่อ จนในที่สุดก็ไม่เหลือคุณค่าให้คนรุ่นหลังพอที่จะเข้าใจถึงพัฒนาที่เกิดขึ้นจากฐานวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม อันเป็นทั้งรากแห่งความคิด และวิถีความเป็นอยู่ที่สอดคล้องกับบริบทอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในเมืองใหญ่ จะถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างต่อเนื่องในฐานะของการทำลายวัฒนธรรม และเป็นสิ่งที่เต็มไปด้วยปัญหาสิ่งแวดล้อม สังคม แต่ในแนวคิดของ เลอเฟวร์ (Lefebvre, 1966) นักทฤษฎีด้านพื้นที่คนสำคัญคนหนึ่ง ได้กล่าวว่า การที่จะเคารพและยอมรับใน “วิถีของเมือง” ความเป็นเมือง ชีวิตแบบเมือง รวมถึงการสร้างชุมชนและประชาสังคมในพื้นที่ชนิดพิเศษที่เรียกว่า “เมือง” ได้นั้น สิ่งแรกที่เราจำเป็นต้องทำก็คือ การคืนชีวิต คืนสภาพ และความเป็นตัวตนเอกลักษณ์ให้กับเมือง ด้วยการหันกลับมาขบคิด ทบทวนและศึกษาสิ่งที่เรียกว่า “เมือง” กันใหม่ ในฐานะที่เป็นตัวของตัวเอง นั่นคือ ในฐานะที่เป็นพื้นที่พิเศษเฉพาะแบบหนึ่ง (heterotopia) (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบาร, 2549 : 169)

ดังนั้น การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลง หรือการแทนที่ของวัฒนธรรมทางสังคมใหม่ ภายใต้แผนพัฒนาเมือง หรือวัฒนธรรมกระแสหลัก ผ่านการปฏิบัติการในพื้นที่ที่เรียกว่า “เมือง” นั้นจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากในสังคมปัจจุบัน ไม่อาจหลีกเลี่ยงในเรื่องของการรับวัฒนธรรมอื่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือกระแสของการพัฒนาของโลกได้ แต่สิ่งที่สำคัญคือ การจัดการกับวัฒนธรรมหลักอย่างไรให้เกิดความต่อเนื่อง ผสมกลมกลืน และเชื่อมโยงกันได้กับวัฒนธรรมเดิมที่เปรียบเสมือนวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนโดยทั่วไปในสังคม เป็นจุดร่วมของวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมควบคู่ไปกับกระแสของโลกในปัจจุบัน โดยไม่ก่อให้เกิดเป็นรอยร้าวและช่องว่างทางด้านวัฒนธรรมจนยากที่จะประสาน จนในที่สุดได้กลายเป็นสภาพปัญหาในการต่อต้านกระแสวัฒนธรรมนั้นโดยตั้งใจ และไม่ได้ตั้งใจ ผ่านการปฏิบัติการออกมาเชิงพื้นที่ เช่น การบุกกรุกพื้นที่สาธารณะประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะพื้นที่ โบราณสถาน พื้นที่ริมแม่น้ำ หรือพื้นที่ทางสัญจร เป็นต้น

กรณีศึกษา พื้นที่เมืองเก่าลำพูน (บทที่ 3 จะอธิบายเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา) หรือเดิมเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรหรือรัฐไทยที่รุ่งเรืองในอดีต เคยเป็นเป็นศูนย์กลางทั้งทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และการแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคภาคเหนือตอนบน ซึ่งได้สะท้อนร่องรอยของวัฒนธรรมในอดีตผ่านรูปแบบของสถาปัตยกรรม วัด วิหาร กู่กุด รวมทั้งแนวกำแพงเมือง หรือ คูเมืองเดิมที่ยังคงมีสภาพหลงเหลือให้เห็นได้ในปัจจุบัน แต่ถึงแม้ว่าลักษณะ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ของเมืองจะยังคงมีร่องรอยทิ้งไว้อยู่ก็ตาม แต่รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นในพื้นที่เหล่านั้นก็ได้มีการถูกปรับเปลี่ยน ดัดแปลง แก้ไขจนรูปลักษณ์ สัญลักษณ์ ในเรือน หรืออาคารแบบดั้งเดิมได้เลือนหาย มีการเปลี่ยนแปลงเชิงทั้งเชิงความหมายและคุณค่าในพื้นที่

ยกตัวอย่างสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงเชิงสัญลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรมของการบูรณะวิหารของวัดพระธาตุหรืออุยชัยฯ เปรียบเทียบภาพเก่าก่อนการบูรณะ (ดูภาพที่ 1) และหลังจากการบูรณะ จะพบว่ามีมีการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงสัญลักษณ์ขององค์ประกอบอาคาร รูปแบบอาคาร วัสดุและสัดส่วนในงานสถาปัตยกรรมที่รูปแบบเดิม (1ก) ได้สะท้อนรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ ส่วนรูปแบบใหม่ได้กลับกลายเป็นรูปแบบผสมที่โน้มเอียงไปในลักษณะนิยมของส่วนกลาง

ภาพที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของพระวิหารหลวงในวัดพระธาตุสุโขทัยรวมหาวิหาร

นอกจากนี้ยังเห็นรูปแบบของพื้นที่สาธารณะที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ ที่มีลักษณะ สภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์แต่ขาดความนิยมในการใช้งานจากคนในพื้นที่ จนมีสภาพรกร้าง อย่างเช่นพื้นที่สวนสาธารณะริมแม่น้ำกวัง (ดูภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 แสดงบรรยากาศบริเวณพื้นที่ว่างริมแม่น้ำกวัง

จากสภาพปัญหาข้างต้น ทำให้ทราบได้ว่าแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และพื้นที่ แต่ก็พบว่าการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของกลุ่มคนในเมือง หรือชุมชนยังคงรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมที่ชัดเจน กล่าวคือ แม้รูปแบบอาคาร บ้านเรือนจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับภาคกลาง แต่ประเพณี วิถีในการใช้ชีวิตประจำวันก็ยังคงแสดงออกถึงรูปแบบ ความเชื่อของล้านนา เหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่า แม้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่วิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอาจจะยังคงอยู่ในการใช้พื้นที่ว่างของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน

โดยการศึกษา เรื่อง พื้นที่ว่างที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม มีความมุ่งหมายที่ศึกษาถึงลักษณะของพื้นที่ที่สร้าง หรือส่งเสริมให้เกิดการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีแบบดั้งเดิมในพื้นที่เมืองชุมชน โดยอาศัยปรากฏการณ์ของรูปแบบการปฏิบัติการผ่านพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองในวิถีชีวิตประจำวัน ที่อาจจะส่งผลให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในรูปแบบของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในเมืองปัจจุบัน และเป็นการหาคำตอบของปัญหาสำคัญของการศึกษาครั้งนี้ว่า

- 1.1 วิถีวัฒนธรรมที่มาจากรากฐานดั้งเดิม แทรกตัวอยู่ในพื้นที่ของเมืองได้โดยมีปัจจัยใดบ้าง
- 1.2 ลักษณะทางกายภาพของเมืองรูปแบบใดที่ช่วยให้วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมในการใช้พื้นที่ยังคงอยู่ได้

เพื่อเป็นการค้นหาจุดร่วมทางด้านวัฒนธรรมที่เหมาะสมระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมกับการพัฒนาสมัยใหม่ ที่สามารถจะเดินไปคู่กันได้ระหว่าง “การฟื้นฟู อนุรักษ์” และ “การพัฒนาเมือง” ที่หวังว่าจะเป็นแนวทางในการสร้างให้เกิดความยั่งยืนและความเข้มแข็งของการจัดการเชิงพื้นที่และวัฒนธรรม แทนที่รูปแบบการพัฒนาเมืองแบบเดิมที่เน้นแต่ในเชิงของวัตถุ และเศรษฐกิจเป็นหลัก อันก่อให้เกิดสภาพปัญหาความขัดแย้งมากมายในสังคมปัจจุบันนี้

2. นิยามศัพท์เฉพาะและคำสำคัญ (Limitation of the study)

พื้นที่ว่าง (space) เนื่องด้วยความหมายของพื้นที่ว่างมีด้วยกันหลากหลาย แต่สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ขอจำกัดความหมายของพื้นที่ว่าง ตามแนวคิด ของฟูโกต์ (Foucault, 1986) เรื่อง “Of other space” ได้ศึกษา พื้นที่ในฐานะที่เป็น “พื้นที่พิเศษ (heterotopia)” โดยรากศัพท์แล้ว คำว่า “heterotopia” มาจากการศึกษาศรีวิทยาและมีความหมายถึงส่วนต่างๆ ของร่างกาย มนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ ประกอบ นั่นคือ ขาดเกิน ผิดที่ ผิดฝาผิดตัว กล่าวคือ การมองพื้นที่อย่างสิ่งมีชีวิต และเป็นประติษฐกรรมของสังคม เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่จริงกับความเป็นประติษฐกรรมทางสังคมของพื้นที่ พื้นที่แบบพิเศษนี้ เป็นพื้นที่ที่อยู่ได้หลายมิติ เป็นทั้งพื้นที่จริงและพื้นที่ในอุดมคติ เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างหลากหลายมาก เป็นได้ทั้งพื้นที่ (space) สถานที่ (place) และที่ตั้ง (site) และเป็นตัวเชื่อมความแตกต่างเหล่านี้เข้าด้วยกัน ผ่านการทำหน้าที่สร้างจินตนาการเพื่อเปิดให้เห็นถึงพื้นที่จริงแบบต่างๆ ในสังคม และทำหน้าที่สร้างพื้นที่แบบอื่นๆ ขึ้นมาด้วย เนื่องจากพื้นที่รวมเอาความขัดแย้งและแตกต่างไว้ด้วยกัน ดังนั้น การปรากฏตัวของพื้นที่พิเศษจึงเป็นการแทนความหมายใหม่ เอกลักษณ์ใหม่ให้

เกิดขึ้นกับพื้นที่ ซึ่งเป็นการเปิดมุมมองในเรื่องของเมืองที่แตกต่างออกไป (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549: 196-197, 204)

วัฒนธรรม (culture) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจรรยาและขนบส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิถี แสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต โดยแนวทางการ แสดงออกถึงวิถีชีวิตนั้นอาจเริ่มมาจาก เอกชนหรือคณะบุคคลทำเป็นตัวแบบ แล้วต่อมาคนส่วนใหญ่ก็ ปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาเมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบ สิ่งใหม่ วิถีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งอาจทำให้สมาชิกของ สังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม ดังนั้นการรักษาหรืออ้างไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึง ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย (สำนัก ส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2554)

ปฏิบัติการทางสังคม (social practice) คือ ระบบ ระเบียบทางสังคมที่เป็นผลผลิตที่ มองเห็น รับรู้ได้ในรูปของการสื่อสารสัมพันธ์กันของคนในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีแบบแผนการปฏิบัติบ่ง บอกเพื่อชี้แนะการแสดงการกระทำ แบบแผนทางสังคมก่อรูปขึ้นด้วยระเบียบแบบแผนของวัฒนธรรม ขณะเดียวกันมันก็ทำการผลิตซ้ำแบบแผนของวัฒนธรรมด้วย เช่น การยืนตรงเคารพธงชาติ เมื่อได้ยิน เสียงเพลงชาติ หรือการให้เงินบุคคลที่นั่งลงริมทางเดินและมีขันส่งกะสืออยู่ตรงหน้า นอกจากนั้นแบบแผน ทางสังคมสามารถจะก่อรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นในบริบทของภาคปฏิบัติทางพื้นที่ ที่อาจจะแตกต่างไปจาก แบบแผนทางสังคมเดิมก็ได้ เช่น แทนที่เราจะยืนตรงเคารพธงชาติ หรือเพลงสรรเสริญพระบารมีเราก็อาจ ตั้งใจนั่งลง หรือไม่ลุกขึ้นยืน หรือกรณีของขอทาน ที่เราปฏิเสธการให้เงินขอทาน ด้วยเหตุผลที่ว่าจะทำให้ อาชีพขอทานที่มีกระบวนการในเชิงธุรกิจขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการผลิตแบบแผนการปฏิบัติทาง สังคมชุดใหม่ ภายใต้การผลิตซ้ำแบบแผนเดิมที่สังคมรับรู้ (สามชาย ศรีสันต์, 2554) ซึ่ง เดอร์ แซร์โต (de Certeau, 1984:40) มองว่า ครั้งหนึ่งมันเคยเป็นอาณาบริเวณอันไม่เป็นที่รู้จักและไม่อาจรู้ได้ของผู้บริโภค มาถึงตอนนี้ ได้ถูกจำลองขึ้นมาอย่างง่ายดายและแม่นยำโดยบรรดาผู้ผลิตทั้งหลาย ด้วยการใช้บัตร ATMs บันทึกรหัสต่างๆ ของเครดิตการ์ด และสแกนเนอร์เช็คเออาท์ โดยผ่านสิ่งเหล่านี้สิ่งที่ไม่เคยเป็นที่รับรู้ แบบแผน ต่างๆของการบริโภคต่างๆ ได้ถูกทำเป็นแผนที่ด้วยความเที่ยงตรงแม่นยำอย่างยอดเยี่ยม กระทั่งการเดินทาง วิธีการหลักอันหนึ่งของชีวิตประจำวันในเมือง และเลอเฟร็บบ์ (Lefebvre, 1971:24) ได้กล่าวไว้ในผลงาน ชื่อเรื่อง *Everyday life in the modern world* ว่า ชีวิตประจำวัน คือ สถานที่หลักที่สำคัญของการ ปฏิสัมพันธ์กันระหว่าง ชีวิตประจำวัน กับ สมัยใหม่ ทั้งสองเชื่อมโยงกันเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวพันซึ่งไม่ จำต้องเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ กล่าวคือ ชีวิตประจำวันและความเป็นสมัยใหม่ ด้านหนึ่งคือมาลัยคล้องศีรษะ ส่วนอีกด้านหนึ่งถูกซ่อนเร้น ด้านหนึ่งเป็นเรื่องของการเปิดเผยและด้านหนึ่งกลับได้รับการปิดบัง

Space syntax เป็นชุดทฤษฎีและเทคนิคทางคอมพิวเตอร์ ที่สามารถแสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่จากฐานฐานวิทยาของเมือง โดยอาศัยอิทธิพลจากรูปแบบการสัญจรและความนิยมในการใช้พื้นที่ของเมือง มีกระบวนการและเครื่องมือที่ชัดเจนในการศึกษาโครงสร้างเชิงสัมพันธ์ของพื้นที่ (ไซศรี ภัคดีสุขเจริญ, 2548: 7) (บทที่ 2 จะอธิบายถึงรายละเอียดเพิ่มเติม)

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objective of research)

3.1 เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพ หรือรูปแบบพื้นที่ว่างของเมืองที่ก่อให้เกิดปฏิบัติการทางสังคม

3.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบพื้นที่ว่าง และปฏิบัติการทางสังคม

4. สมมติฐานของการวิจัย (Hypothesis to be tested)

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และรูปแบบสถาปัตยกรรม วิธีแบบดั้งเดิมน่าจะแทรกตัวอยู่ในเมืองได้ และลักษณะกายภาพทางเชิงพื้นที่ของเมืองน่าจะมีส่วนช่วยให้เกิดปรากฏการณ์ขึ้น

5. ขอบเขตของการศึกษา (Scope of the study)

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

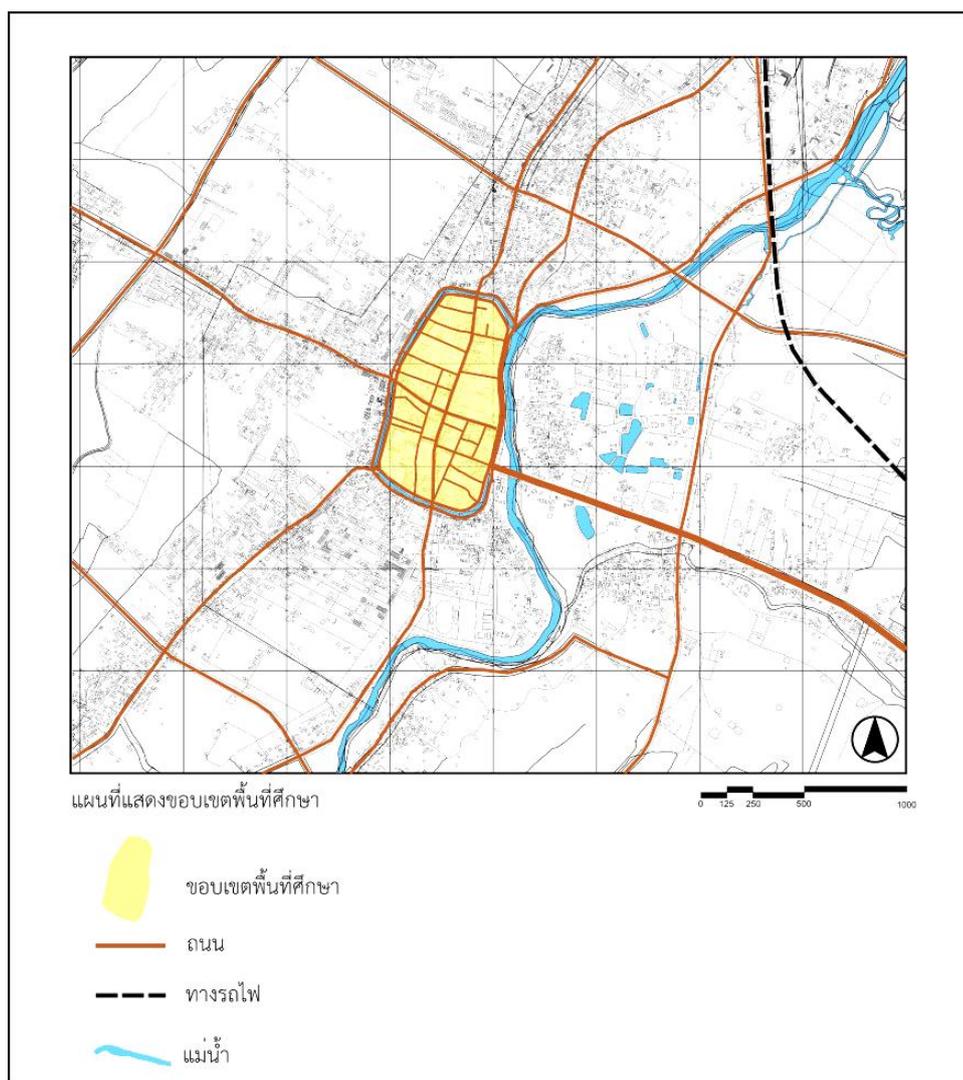
ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ว่างของเมือง และปฏิบัติการทางสังคมของเมืองผ่านพื้นที่ว่างเหล่านั้น โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ

5.1.1 การศึกษาลักษณะ ประเภทของกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมือง ผ่านรูปแบบของปฏิบัติการที่เกิดขึ้น

5.1.2 ศึกษาลักษณะทางกายภาพ หรือรูปแบบพื้นที่ว่างของเมืองที่ก่อให้เกิดปฏิบัติการทางสังคม

5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

เลือกพื้นที่เมืองเก่า ขนาดพื้นที่ 0.65 ตารางกิโลเมตร เขตเทศบาลเมืองลำพูน จ.ลำพูน เป็นพื้นที่ศึกษา (โดยบทที่ 3 จะอธิบายถึงเนื้อหาขอบเขตพื้นที่อย่างละเอียด / ดูแผนที่ 1)

แผนที่ 1 แสดงขอบเขตของพื้นที่ศึกษابริเวณคูเมืองเก่า ในเขตเทศบาลเมืองลำพูน

6. ขั้นตอนการศึกษา

6.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา และวิธีการดำเนินงานวิจัยที่ชัดเจน

6.2 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของพื้นที่ รวมทั้งแผนผัง ภาพถ่าย จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ลงสำรวจ และสัมภาษณ์จากคนในพื้นที่ศึกษาเบื้องต้น

6.3 เก็บรวบรวมข้อมูลตามขอบเขตของการศึกษา

6.3.1 การศึกษาลักษณะ รูปแบบของกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมือง ด้วยการสังเกตพฤติกรรม การนับจำนวนผู้สัญจรในพื้นที่ ตามช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้

6.3.2 การศึกษาลักษณะ รูปแบบพื้นที่ว่างทางด้านกายภาพของเมืองที่เกิดปฏิบัติการทางสังคมผ่านพื้นที่ว่างนั้นของเมือง ด้วยการเดินสำรวจ ถ่ายภาพ แผนที่ และการสร้างแบบจำลอง โครงสร้างการเชื่อมต่อพื้นที่ว่างของเมือง

6.4 จัดทำข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา

6.4.1 จัดทำระบบข้อมูล ในการศึกษา การลงสำรวจทั้งหมด ด้วยการเรียบเรียงเป็น เอกสาร และจัดทำแผนผัง รูปภาพประกอบในการศึกษา

6.4.2 วิเคราะห์ข้อมูล ความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างด้วย Space Syntax ประกอบกับ ข้อมูลรูปแบบกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมือง ด้วยทฤษฎีพื้นที่เชิงสังคม

6.5 สรุปผลการวิจัย ผลการอภิปราย และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัย

7. ประโยชน์ที่ได้รับ (Expected benefits and application)

7.1 จะเกิดแนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างของเมือง ให้สามารถควบคู่ไปกับเรื่องของ การฟื้นฟู วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ที่หลากหลาย สอดคล้องกับบริบท วิถีของเมืองนั้นๆ โดยไม่ทำลายวัฒนธรรม ดั้งเดิม

7.2 จะเกิดความรู้จากการศึกษารูปแบบโครงสร้างเชิงสัญญาณวิทยา ในการสร้างความเข้าใจ รูปแบบทางด้านกายภาพในพื้นที่ว่างของเมือง รวมถึงศักยภาพของพื้นที่ว่างที่เอื้อประโยชน์ต่อการใช้งาน ของกลุ่มคนในแต่ละระดับของเมือง

8. สรุปท้ายบทที่ 1

เนื้อหาในบทที่ 1 ได้กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมเชิงพื้นที่และวิถีปฏิบัติอย่างรวดเร็ว จากการขยายตัวของวัฒนธรรมเมือง ควบคู่กับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เป็นผลให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นที่มีความสอดคล้องกับสภาพพื้นที่และ กลุ่มคนอันหลากหลาย ถูกลดคุณค่าลง ก่อให้เกิดกระแสความนิยมรูปแบบกลางที่ไม่เกิดความสอดคล้อง กับความหลากหลายในพื้นที่ ความสำคัญของปัญหา คือ การขาดช่วงทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม และการ เข้ามาแทนที่ของวัฒนธรรมกระแสหลัก พัฒนาการของความเป็นพื้นที่เมืองในภูมิภาคต่างๆ จะสามารถ ดำรงลักษณะวิถี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้ได้อย่างไร ดังนั้น การศึกษารูปแบบเมือง ภายใต้แนวคิดของการ เป็นพื้นที่พิเศษรูปแบบหนึ่ง (heterptopia) ตามที่ เลอเฟร็บบ์ (Lefebvre, 1971:24) ได้กล่าวไว้ อาจเป็น ทางออกทางหนึ่งที่จะช่วยให้มิติ ความเข้าใจเรื่องเมือง มีทางเลือกที่หลากหลาย เหมาะสมกับบริบท แวดล้อม วัฒนธรรมและพื้นที่ที่มีความหลากหลายในสังคมไทย

โดยในบทที่ 2 จะกล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี และเครื่องมือที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อัน จะนำไปสู่กรอบแนวคิดในการออกแบบกระบวนการการศึกษาวิจัย ที่มุ่งที่จะหาคำตอบของคำถามที่ว่า วิถี วัฒนธรรมที่มาจากรากฐานดั้งเดิม แทรกตัวอยู่ในพื้นที่ของเมืองได้โดยมีปัจจัยใดบ้าง และลักษณะทาง

กายภาพของเมืองรูปแบบใดที่ช่วยให้วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมในการใช้พื้นที่ยังคงอยู่ได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างทางกายภาพและปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้น ภายใต้สมมติฐานที่ว่า ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และรูปแบบสถาปัตยกรรม วิธีแบบดั้งเดิมน่าจะแทรกตัวอยู่ในเมืองได้ และลักษณะกายภาพทางเชิงพื้นที่ของเมืองน่าจะมีส่วนช่วยให้เกิดปรากฏการณ์นี้ขึ้น

ในบทที่ 3 จะกล่าวถึงข้อมูลพื้นที่ฐานเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษาที่ได้เลือกเอาพื้นที่เขตเทศบาลเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน บริเวณคูเมืองเก่า ครอบคลุมพื้นที่ 4 ชุมชน ซึ่งได้ศึกษาลักษณะปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมือง ลักษณะของพื้นที่ที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในเมือง และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์พื้นที่นั้นๆ ขึ้นในเมือง โดยศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดในการศึกษารูปแบบปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่จากวิถีชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในเมืองจะนำไปสู่การศึกษารูปแบบวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งได้กล่าวถึงผลของการศึกษา สรรวจไว้ในบทที่ 4

ในบทที่ 4 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพฤติกรรมจากการสังเกตการณ์รูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้น และอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ในช่วงวันปกติ และวันสำคัญเปรียบเทียบกัน และนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของรูปแบบโครงสร้างการเชื่อมต่อพื้นที่ว่างของเมืองร่วมกับข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่เก็บรวบรวมได้ในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ด้วยทฤษฎี Space Syntax และทฤษฎีพื้นที่เชิงสังคม ที่จะกล่าวในบทที่ 5

และสุดท้ายในบทที่ 6 จะเป็นการอภิปราย สรุปผลข้อมูลจากการศึกษาวิจัย และตอบคำถามจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งได้แสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อันจะนำไปสู่แนวทางในการประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้จริงในพื้นที่ และต่อยอด พัฒนาผลงานวิจัยด้านพื้นที่ในประเด็นอื่นๆ ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

งานวิจัยหัวข้อเรื่อง ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม มีแนวคิดในการศึกษาวิจัย เชิงปรากฏการณ์ในเรื่องของพื้นที่ว่าง (space) กับความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคม (social practices) และปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหว ความหลากหลายของพื้นที่ และสังคม (social movement) ในระดับเมือง ชุมชน และปัจเจกชน โดยได้มีการแบ่งกลุ่มในการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ว่าด้วยเรื่องพื้นที่ว่าง ทั้งเป็นพื้นที่เชิงกายภาพ (architectural space) และพื้นที่เชิงสังคม (social space) เพื่อให้เกิดความเข้าใจ สามารถวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ของพื้นที่ในเรื่องของความหมาย คุณสมบัติ ลักษณะ ของพื้นที่ว่าง ที่อาจนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษารูปแบบของพื้นที่ที่ชัดเจนได้

กลุ่มที่ 2 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ว่าด้วยเรื่องปฏิบัติการทางสังคม (social practice) โดยอาศัยแนวคิดจากการปฏิบัติการของชีวิตประจำวัน (everyday life practice) เพื่อให้เกิดความเข้าใจ สามารถวิเคราะห์ และอธิบายปรากฏการณ์ของกิจกรรมที่หลากหลาย ของกลุ่มคน ในพื้นที่ต่างๆ ได้ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรม กิจกรรมที่ส่งผลต่อปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้

กลุ่มที่ 3 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ว่าด้วยเรื่องโครงสร้างเชิงสัณฐานวิทยาของเมือง (spatial morphology) และทฤษฎีในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่และศักยภาพในการเข้าถึงโครงข่ายพื้นที่ว่างของเมือง (space syntax) เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสามารถพัฒนาให้เกิดเครื่องมือ อันจะนำไปสู่การศึกษาถึงความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ว่างและการปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมืองทั้งในระดับของเมือง และชุมชน

1.1 แนวคิด ทฤษฎี ว่าด้วยการศึกษาความหมายของพื้นที่ทางสังคม

พื้นที่ว่าง (space) โดยทั่วไปแล้วอาจหมายถึง ปริมาตร รูปทรง พื้นที่ ระนาบ อาจเป็นสองมิติ หรือสามมิติ ซึ่งเป็นการจำกัดความของพื้นที่ว่างในฐานะที่มองที่ว่าง เป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในกรอบของรูปทรง (form) โครงสร้าง (structure) หรือพยายามให้ความหมายของที่ว่างในการเป็นสิ่งที่สามารถจะจับ

ต้องได้ทางกายภาพ (physical) ทางด้านสถาปัตยกรรมศาสตร์และผังเมือง การศึกษาเรื่องพื้นที่ว่างเป็นหัวใจสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบในทุกระดับ ตั้งแต่หน่วยย่อยในเรื่องการจัดองค์ประกอบที่ว่างของงานออกแบบภายใน งานออกแบบอาคาร สูงงานออกแบบระดับชุมชน เมือง ในเรื่องของเส้นทางสัญจร ระบบการเชื่อมต่อเมือง และผังเมืองรวม ซึ่งมักจะมีการจัดประเภทของการใช้สอยพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ เช่น พื้นที่สาธารณะ (public space) พื้นที่เชิงพาณิชย์กรรม (commercial space) พื้นที่อยู่อาศัย (residential space) พื้นที่เกษตรกรรม (agricultural space) เป็นต้น

โดยจะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์ของพื้นที่ในสภาพความเป็นจริง พื้นที่ไม่ได้ถูกแบ่งประเภทด้วยความเหมาะสมของการจัดวางองค์ประกอบของพื้นที่เพียงอย่างเดียว แต่พื้นที่เหล่านั้นเป็นพื้นที่ที่ถูกกระทำจากผู้ใช้ประโยชน์ที่มีความหลากหลาย จึงทำให้ปรากฏการณ์ของพื้นที่ที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันตามความหลากหลายของสังคมนั้นๆ ฟูโกต์ (Foucault, 1967) ได้ศึกษาเรื่องของพื้นที่ว่าง โดยไม่ได้เน้นในเรื่องของการตีความหมาย คำจำกัดความ คำว่า พื้นที่ว่าง หากแต่เป็นการอธิบายปรากฏการณ์หลายอย่างที่เกิดขึ้นทับซ้อนในพื้นที่ และได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ พื้นที่ของความเป็นอื่น (heterotopia/different spaces /other spaces) ไว้ว่า เป็นพื้นที่ของความหลากหลายของกิจกรรมและความหลากหลายของอาณาเขต (domain) ขอบเขตของพื้นที่เฉพาะในกิจกรรมนั้น ไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นแต่มีมานานแล้ว มีประวัติศาสตร์ มีการเชื่อมประสานกันของเวลา โดยพื้นที่ที่มีความแตกต่าง ชัดแย้ง และเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้คน เช่น ในยุคกลางของตะวันตกมีการจัดลำดับชั้นของพื้นที่ (hierarchy) ซึ่งฟูโกต์ (Foucault) เรียกว่า พื้นที่ของการจัดวาง (space of emplacement) ไม่ว่าจะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (sacred) พื้นที่เปิด (open) พื้นที่สวรรค์ (celestial) พื้นที่เมือง (urban) พื้นที่ชนบท (rural) เป็นต้น โดยพื้นที่เหล่านี้ ฟูโกต์ (Foucault) ได้กล่าวว่า ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ มักจะเป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนกันเสมอ รากฐานก็คือเรื่องของพื้นที่ หาใช่เรื่องของเวลา เพราะเวลาเป็นเพียงปฏิบัติการผ่านพื้นที่ แม้จะมีการสร้างพื้นที่ใหม่ขึ้นมาซ้อนทับพื้นที่เดิม หากแต่พื้นที่เหล่านั้นก็ยังไม่ได้ถูกลดความหมาย เพียงแต่พื้นที่เหล่านั้นมีโครงสร้างของการจัดการอยู่เสมอ และการจัดการเหล่านี้มักจะเป็นกรอบ ระเบียบของกิจกรรมต่างๆ ซึ่งภายใต้กิจกรรมเหล่านี้เกิดเป็นวาทกรรม และมีบุคคลพยายามหลีกเลี่ยงหนีออกไปนอกวาทกรรม พื้นที่เหล่านั้นจึงเป็นพื้นที่ของความแตกต่าง (heterogeneous) เป็นพื้นที่ซึ่งดึงเราออกจากตัวเรา เราจึงไม่ได้อยู่ในพื้นที่ว่างเปล่าที่จะวางความเป็นปัจเจกลงไปได้ แต่อยู่ในชุดของความสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดไว้แล้ว หรือ ที่เรียกว่า ปฏิบัติการทางวาทกรรม (discourse practice) และได้เสนอหลักเกณฑ์ 6 ประการในการพิจารณาพื้นที่ heterotopia ไว้ดังนี้

หลักเกณฑ์ที่ 1 ทุกวัฒนธรรมในโลกต่างสร้างพื้นที่ของความหลากหลายที่ตอบสนองต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ซ้อนทับกันอยู่ขึ้นมา แต่มีรูปแบบแตกต่างกันไป ไม่มีรูปแบบสากลสามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบหลักด้วยกัน คือ รูปแบบแรก เรียกว่า “พื้นที่ของความขัดแย้ง” (crisis heterotopia) ซึ่งมีความขัดแย้งอยู่เสมอ กล่าวคือ เป็นพื้นที่พิเศษสำหรับบุคคลที่อยู่ในช่วงวิกฤติของชีวิต โดยสังคมนั้นจะมีการสร้างสถานที่ในลักษณะที่เป็นอภิสิทธิ์ ศักดิ์สิทธิ์หรือ สถานที่ต้องห้าม เพื่อให้ปัจเจกชน หรือ บุคคลที่มีคุณสมบัติที่เรียกว่า “วิกฤต” นั้นได้พักอาศัยอยู่ โดยไม่ได้ฝังตัวอยู่ในพื้นที่นั้นจริงๆ เพียงพื้นที่เดียว บางครั้งสามารถอธิบายถึงปฏิบัติการ หรือ ว่าด้วยชีวิตอื่นๆ ของบุคคลด้วย เช่น ช่วงวัยหนุ่มสาว ผู้หญิงมีประจำเดือน ผู้หญิงตั้งครรภ์ คนชรา คนสูงวัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพื้นที่อีกชนิดหนึ่งเข้ามาแทนที่ รูปแบบที่สอง เรียกว่า พื้นที่ของความเบี่ยงเบน (deviation heterotopia) เป็นพื้นที่สำหรับบุคคลที่ เบี่ยงเบน จากมาตรฐาน บรรทัดฐานทางสังคม ถูกจำกัดบริเวณ ที่อยู่อาศัย เช่น โรงพยาบาลจิตเวช

หลักเกณฑ์ที่ 2 heterotopia ได้รับการสร้างขึ้นโดยถูกกำหนดหน้าที่ (precise and determined function) ซึ่งแตกต่างกันออกไป แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น สุสานในวัฒนธรรมตะวันตก เป็นต้น

หลักเกณฑ์ที่ 3 heterotopia มีความสามารถในการนำเอาพื้นที่ต่างๆ ซึ่งขัดแย้งแตกต่างกันเข้ากันไม่ได้ (incompatible) มาจัดวางเคียงคู่ (juxtaposing) อยู่ในสถานที่จริงอันเดียวกันได้ (a single real place) เช่น โรงภาพยนตร์ สวนแบบตะวันออก สวนเปอร์เซีย เป็นต้น

หลักเกณฑ์ที่ 4 heterotopia ส่วนใหญ่มักได้รับการเชื่อมโยงกับเศษเสี้ยวต่างๆ ของเวลา (heterochronies) เป็นการตั้งต้นกับเวลาแบบใหม่ที่แตกต่างกับเวลาแบบเดิม มีการผสมผสานของ เวลาไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบพื้นที่ของ การเพิ่มพูนสะสมเวลา (accumulating time) เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น และอีกรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะตรงกันข้าม คือ เวลาสั้นไหล ไม่แน่นอน ไม่ถาวรยั่งยืน ลักษณะชั่วคราว (temporal) เช่น เทศกาล งานวัด เป็นต้น

หลักเกณฑ์ที่ 5 heterotopia มักจะเป็นระบบเปิดและปิดในตัวเอง กล่าวคือ ทั้งแยกตัวโดดเดี่ยวตัวเองออกไป และก็สามารถเข้าไปได้ด้วย โดยทั่วไปจะเป็นพื้นที่พิเศษ ไม่สามารถเข้าไปอย่างอิสระเหมือนพื้นที่สาธารณะอื่นๆ โดยมีระบบของการควบคุม ด้วยกฎระเบียบ จารีต ประเพณีต่างๆ เช่น คุก ค่ายทหาร มัสยิด วัด พระธาตุ โรงแรมมานรุต เป็นต้น

หลักเกณฑ์ที่ 6 heterotopia ทำหน้าที่ในความสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นๆ ซึ่งอยู่ข้างนอก โดยเป็นพื้นที่ซึ่งมีการกำหนดทางวัฒนธรรมและยังแสดงตัวเองในฐานะเป็นจุลจักรวาลที่สะท้อนรูปแบบทางวัฒนธรรม หรือระเบียบทางสังคมของสถานที่จริง กล่าวคือ มันได้คลี่คลายให้เห็นลักษณะที่ต่างกันอย่างสุดโต่ง นั่นคือบทบาทในการสร้าง พื้นที่ภาพลวงตา (illusion) กับ พื้นที่การทดแทนหรือชดเชย (compensation) โดยพื้นที่แรกแสดงให้เห็นพื้นที่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่ถูกกลืน กัดกิน ตีเตียน

กล่าวคือ แม้จะปรากฏให้เห็น แต่ก็ไม่ได้ได้ยอมรับ จึงสร้างให้ดูเหมือนเป็นภาพลวงตา เช่น ช่องโศกณีนี เป็นต้น ส่วนแบบที่สองนั้นเป็นพื้นที่ของความเป็นอื่นโดยมีทั้งที่สมบูรณ์ พิถีพิถัน หรือ ในทางตรงกันข้าม อาจเป็นพื้นที่ของความป่วยไข้ สับสน วุ่นวาย เช่น อาณานิคมอเมริกาผู้บุกเบิก สลัม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ทางสังคม และความคุ้นเคยทางวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นการสร้างความแตกต่างไม่ให้ถูกกลืนไปกับสภาพแวดล้อม (ทักษ์ เศรษฐเสรี, 2549; ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี, 2554)

จากแนวคิดเรื่อง พื้นที่ของความเป็นอื่น ของฟูโกต์ ทำให้แนวคิดในการศึกษาด้านพื้นที่ หลุดจากกรอบแนวคิดที่มุ่งจะหารูปแบบของประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่ เป็นในเรื่องของการทำความเข้าใจ สร้างข้อสังเกตในการศึกษาปรากฏการณ์ของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาเรื่องพื้นที่ของเมืองกว้างขึ้น ในมิติที่มองพื้นที่เป็นเครื่องมือในการศึกษาแนวคิด ระบบการจัดการทางด้านวัฒนธรรมของสังคมในช่วงเวลานั้นๆ อย่างเป็นจริงตามปรากฏการณ์ของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เหล่านั้น

การศึกษาปรากฏการณ์ของระบบการจัดการของกิจกรรมในพื้นที่ นอกจากแนวคิดของฟูโกต์ (Foucault) ที่เน้นในการศึกษาพื้นที่โดยการวิเคราะห์ระบบการจัดการของกลุ่มสังคมในระบบกระแสหลักแล้วในทางตรงกันข้าม เดอ เซร์โต (de Certeau, 1984) กลับมีแนวคิดทฤษฎีที่แตกต่างออกไปจากฟูโกต์ (Foucault) กล่าวคือ เดอ เซร์โต (de Certeau) ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องราวของชีวิตประจำวัน (everyday life) ดังที่ได้เขียนในหนังสือเรื่อง ปฏิบัติการของชีวิตประจำวัน (the practice of everyday life) ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะหาวิธีนำเสนอ เรื่องราวของปฏิบัติการในชีวิตประจำวันอย่างใกล้ชิดกับสภาพความเป็นจริงที่สุด โดยพยายามที่จะอธิบายอาณาเขตบริเวณ พื้นที่ที่อยู่นอกเหนือการจัดการของระบบสังคมหลัก ซึ่งเป็นเรื่องของวิถีชีวิตประจำวันในการดำรงอยู่ของบุคคลธรรมดาทั่วไป และได้ค้นพบว่า วิธีการสังเกตรูปแบบความเป็นไปของวิถีชีวิตประจำวัน สามารถเป็นกรอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ความหลากหลายที่ไม่ปะติดปะต่อ มีความขาดช่วงของกิจกรรม รูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมซึ่งไม่จำเป็นต้องมีเพียงรูปแบบเดียว สามารถมีได้หลายรูปแบบจากการผสมผสานรูปแบบของวิถีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ด้วยเหตุนี้การศึกษา วิถีชีวิตประจำวันจึงเป็นเสมือนเครื่องมือในการถกเถียงเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในสังคม ที่มองว่าวิธีการ วิเคราะห์ทางสังคมภายใต้ขนบธรรมเนียมแบบเดิมยังแคบภายใต้ข้อจำกัดทางทฤษฎี ไม่เปิดกว้างพอที่จะรองรับความหลากหลายของ ชีวิตประจำวันได้ (อัญชลิตา สุวรรณชฎ, 2554)

นอกจากนี้ เดอ เซร์โต (de Certeau) ยังได้วิเคราะห์ชีวิตประจำวันของคนในเมืองผ่านการวิเคราะห์การเดิน และได้ชี้ให้เห็นความสลับซับซ้อนของการเดินของคนเมืองไว้ กล่าวคือ การเดินเป็นภาษาเฉพาะแบบหนึ่ง ไม่ต่างกับการพูด เพียงแต่ไม่ได้ออกเสียง แต่ก็สามารถสื่อความหมาย สร้างความหมายได้ เป็นภาษาเชิงปฏิบัติการ โดยการเดินเป็นการสร้างพื้นที่ สร้างความหมายเฉพาะขึ้นมา

เนื่องจากการเดินเป็นการเชื่อมต่อพื้นที่หนึ่งกับพื้นที่หนึ่ง สำหรับ เดอ เซร์โต (de Certeau) แล้วการเดินคือการแสดงออกแบบหนึ่ง กล่าวคือ

การเดิน คือ การเข้าไปจัดการกับพื้นที่แบบหนึ่ง คล้ายกับการเข้าไปในกฎเกณฑ์ของภาษา

การเดิน แสดงถึงการตระหนักรู้ในพื้นที่ สถานที่ที่เราเดินอยู่ คล้ายกับการเปล่งเสียงพูดออกมา หลังจากเข้าใจกฎเกณฑ์ของภาษาแล้ว

การเดิน เป็นการสร้างสัมพันธ์ เชื่อมโยง ระหว่างพื้นที่ สถานที่ที่แตกต่างกันเข้าด้วยกัน คล้ายกับการพูดที่ต้องเชื่อมโยงคำต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดความหมายขึ้นมา

ยิ่งไปกว่านั้น การเดินยังมีลักษณะคล้ายกับงานเขียน การเขียนกล่าว คือ การเดินสามารถสร้างความหมายใหม่ขึ้น มิใช่การสื่อความหมายที่ดำรงอยู่เท่านั้น เพราะการเดินคือการเข้าไปแทนที่ สวมรอยพื้นที่ สถานที่ที่ดำรงอยู่ด้วยการเลือกว่าจะเดินอย่างไร ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของแผนที่ เส้นทาง ผังเมือง พื้นที่ แต่การเดินของคนเมืองทำหน้าที่หลากหลายมาก การเดินจึงเป็นการสร้างความหมายที่ไม่รู้จัก แสดงให้เห็นว่า การเดินมีตรรกะ การเดินเป็นการเข้าไปแทนที่ สวมรอยกฎระเบียบ พร้อมๆ กับการสร้างจินตนาการเกี่ยวกับพื้นที่แบบอื่นๆ ขึ้นมาด้วย ซึ่งการศึกษาเมืองจากที่สูงและการศึกษาภาพกว้างๆ ไม่สามารถให้ภาพของชีวิตและประสบการณ์ของคนเดินถนนจริงๆ ในเมืองได้เลย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549: 177-179)

จากแนวคิด เรื่อง ชีวิตประจำวันของ เดอ เซร์โต (de Certeau) แสดงให้เห็นว่าการศึกษาในเรื่องของปฏิบัติการของชีวิตประจำวัน สามารถที่จะถ่ายทอดปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมลงในพื้นที่ได้อย่างใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น เนื่องจากปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน มีทั้งรูปแบบที่อยู่ภายใต้ระบบของกระแสสังคมหลัก กฎเกณฑ์ กฎระเบียบทางสังคม และรูปแบบที่อยู่ นอกเหนือกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อการดำรงอยู่ การใช้ชีวิต ในสังคมปกติโดยทั่วไป พื้นที่ว่างจึงเป็นเปรียบเสมือนเวทีที่สะท้อนถึงรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ที่มีหลากหลายรูปแบบและไม่จำกัดอยู่แค่ภายใต้ลักษณะของการกำหนดรูปแบบการใช้พื้นที่หลักจากส่วนกลาง และการเดินยังเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของผู้ใช้งานพื้นที่ผ่านพื้นที่ว่างเหล่านั้นได้อย่างใกล้เคียงสภาพความเป็นจริง โดยอยู่นอกเหนือขอบเขตเงื่อนไขต่างๆ ทางสังคมในการใช้พื้นที่

1.2 แนวคิด ทฤษฎี ว่าด้วยการศึกษาความหมายของปฏิบัติการทางสังคม

ปฏิบัติการทางสังคม (social practice) เป็นระบบ ระเบียบ แบบแผนทางสังคมที่สะท้อน และรับรู้ได้จากวิธีการปฏิบัติ และกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างมีแบบแผน ก่อให้เกิดการสื่อสารสัมพันธ์กันของคนในพื้นที่ จนกลายเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรม หรือรูปแบบของวิถีชีวิตประจำวันในสังคม ที่มีความหลากหลาย แตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ต่างๆ โดยอาจจะคงรูปแบบทางสังคมเดิมไว้ หรือก่อรูปแบบแผนใหม่ๆ ขึ้นมา ซึ่งเป็นการผลิตแบบแผนการปฏิบัติทางสังคมชุดใหม่ ภายใต้การผลิตซ้ำแบบ

แผนเดิมที่สังคมรับรู้ (สามชาย ศรีสันต์, 2554) จากความหมายเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง มีทั้งรูปแบบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมที่มาจากวัฒนธรรม และวิถีชีวิตประจำวัน ผสมผสานและซ้อนทับอยู่ในพื้นที่เดียวกัน

ในงานเขียนของ เลอเฟร็บบ์ (Lefebvre, 1971) เรื่อง everyday life in the modern world ได้แบ่งรูปแบบความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ไว้ 3 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 พื้นที่ปฏิบัติการ (spatial practice) เป็นพื้นที่แห่งการรับรู้ (perceived space) อันเกิดจากปฏิบัติการ รูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวัน

ประเภทที่ 2 การสร้างภาพแทนความจริงของพื้นที่ (representations of space) เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติการ รูปแบบกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นจากรัฐส่วนกลาง หรือรูปแบบการพัฒนาพื้นที่สมัยใหม่ เพื่อเข้ามาใช้ประโยชน์พื้นที่จากการคิดสร้างพื้นที่ขึ้นมา (conceived space)

ประเภทที่ 3 พื้นที่แทนภาพความจริง (representations space) เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติการ รูปแบบกิจกรรมที่มีการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นเพื่อเข้ามาใช้ประโยชน์พื้นที่นั้นๆ (lived space)

ทั้งนี้รูปแบบความสัมพันธ์ของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้งสามประเภทจะไม่ได้แยกกันอย่างเด็ดขาด มีความเกี่ยวเนื่อง สัมพันธ์กันบนพื้นที่ โดยจากแนวคิดของ เลอเฟร็บบ์ (Lefebvre) แสดงให้เห็นว่าปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ ก่อให้เกิดการสร้างกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบของวิถีชีวิตประจำวัน วิถีของสังคมโดยรวม และวิถีจากระบบความเชื่อในสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบการใช้พื้นที่แต่ละประเภทที่อาจจะเกิดขึ้นในพื้นที่เดียวกัน หรือพื้นที่ที่ต่างกัน

ในปี 1961 เจคอบส์ (Jacob, 1961) ได้เขียนหนังสือ เรื่อง The Death and Life of Great American Cities ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของวิถีที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตประจำวันโดยทั่วไป ความเป็นอยู่ของมนุษย์ธรรมดาสามัญและการใช้ชีวิตร่วมกันตามบาทวิถีตามถนนสายต่าง ๆ ในเมืองใหญ่ ซึ่งชาวเมืองทั้งหลายมีความคุ้นเคยมาหลายชั่วอายุคน เสนอให้เน้นประโยชน์ใช้สอยทางสังคม ในมุมมองของการใช้ถนน บาทวิถี และสวนสาธารณะว่า มีบทบาทสำคัญเป็นพื้นที่สร้างให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันของชุมชน สร้างการติดต่อ (contract) เกิดขึ้นตามร้านค้าชุมชนหัวมุมถนน

เจคอบส์ (Jacob) ได้รวบรวมประสบการณ์การใช้ชีวิตในเมืองต่าง ๆ ซึ่งสรุปเป็น ทฤษฎีชีวิตสังคมเมือง ที่เน้นเรื่องของความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะของเมือง และความหลากหลายของรูปแบบกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 เรื่องถนน ถนนและทางเท้าคือดัชนีชี้วัดคุณภาพของเมือง เมืองใดมีถนนและทางเท้าที่มีชีวิตชีวา เมืองนั้นก็มีความน่าสนใจ แต่ในทางตรงกันข้าม เมืองที่มีถนนซึ่งเรียบเหงา จะรู้สึกน่าเบื่อและไม่ปลอดภัย และการออกแบบถนนให้มีชีวิตชีวา ทำได้โดยการดึงดูดให้มีผู้คนเดินผ่านไปมาอยู่ตลอดเวลา เช่น มีร้านค้าที่หลากหลาย จำหน่ายสินค้าพิเศษ หรือ ให้บริการซึ่งที่อื่น ๆ ไม่มี ถนนและทางเท้าที่มีผู้คนเดินผ่านจำนวนมากจะเกิดความน่าสนใจเพราะผู้คนมักชอบดูผู้คนด้วยกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าว

จึงไม่ควรออกแบบถนนสายต่าง ๆ ให้มีลักษณะเหมือน ๆ กันไปหมด การออกแบบถนนให้มีความปลอดภัย จะต้องสร้าง แนวเขตแสดงอาณาเขต (Territory) ส่วนบุคคล สาธารณะ ให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด อาคารชั้นบนที่ชิดขอบทางเท้าก็ควรออกแบบให้มีส่วนที่ยื่นล้ำออกไปในลักษณะ Bay Window เพื่อให้ผู้ที่อยู่อาศัยภายในสามารถกวาดสายตามองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นบนถนนทั้งทางซ้ายทางขวาได้มากที่สุด อนึ่งถนนที่ยาวเกินไป ก็ควรตัดลดลงครึ่งหนึ่งเพื่อสร้างเส้นทางลัดให้เดินสั้นลงและเพิ่มร้านหัวมุมถนนให้มากขึ้น ถนนซึ่งไม่ค่อยมีผู้คนเดินผ่านหรือไม่มีสายตาคอยเฝ้าระวัง มักจะกลายเป็นแหล่งอาชญากรรมของพวกมิจฉาชีพ

ส่วนที่ 2 ความหลากหลาย ในย่านใจกลางเมือง ควรใช้ที่ดินแบบผสมผสาน ทั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน ร้านค้า และแม้กระทั่งอุตสาหกรรมที่ปราศจากมลภาวะ ทั้งนี้ เพื่อให้มีผู้คนผ่านไปผ่านมาตลอดเวลา และควรอนุรักษ์อาคารเดิม ๆ ไว้ให้มีสัดส่วนมากกว่าอาคารใหม่เพื่อรักษาระดับเศรษฐกิจของท้องถิ่น เนื่องจากการกว้านซื้อกิจการย่อยของนักลงทุนระดับอภิมหาโครงการและเจ้าของธุรกิจลูกโซ่ ซึ่งจะส่งผลให้เจ้าของธุรกิจรายย่อยที่มีความสัมพันธ์อันสนิทสนมกับลูกค้าไม่สามารถต้านทานได้ และในที่สุดร้านรวงที่มีชีวิตชีวาและหลากหลายก็จะถูกแทนที่ด้วยห้างขนาดยักษ์และความสัมพันธ์กับลูกค้าแบบใหม่ซึ่งไม่จริงใจหรือแนบแน่นเหมือนเดิม เพื่อความมีชีวิตชีวาและความหลากหลายในย่านใจกลางเมือง โดยเฉพาะเมืองใหญ่ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความหนาแน่นทั้งอาคารและผู้คน แต่ไม่ใช่การสร้างความแออัด เจน เจคอบส์ เสนอว่าค่าความหนาแน่นที่เหมาะสมในย่านใจกลางเมืองนั้น ไม่ควรน้อยกว่า 40 ครอบครัวต่อไร่ ยิ่งถ้าได้มากถึง 50-80 ครอบครัวต่อไร่ ก็จะมียิ่งดีมาก เพราะจะทำให้เกิดอาคารหลาย ๆ รูปแบบ เกิดบรรยากาศที่มีชีวิตชีวาผู้คนที่จะได้พบปะสังสรรค์และช่วยสอดส่องดูแลความปลอดภัย

สิ่งที่เด่นชัดของทฤษฎีของ เจคอบส์ (Jacob) ได้แก่ การคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้งาน ไม่ใช่ของผู้ออกแบบ การใช้ที่ดินอย่างผสมผสาน ไม่แบ่งแยกย่านอย่างเด็ดขาด และการออกแบบให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของสังคม (กัธร กุลชล, 2544: 225-229) จากแนวคิดของ เจคอบส์ (Jacob) แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรม หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะของเมืองในชีวิตประจำวันทั่วไป มีความสัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอยที่ดิน อาคารในพื้นที่ ที่ควรจะมีการผสมผสานและมีความหลากหลายของประเภทที่ดิน เพื่อให้เกิดกิจกรรม รูปแบบของปฏิบัติการในพื้นที่สาธารณะที่มีความหลากหลาย อันจะส่งเสริมให้เกิดการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะมากขึ้น จะทำให้เมืองนั้นเกิดความมีชีวิตชีวา มีการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนในเมืองนั้นมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีนักคิดที่ได้ให้ความสนใจกับการศึกษาปรากฏการณ์ของกิจกรรมมนุษย์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน คือ เกห์ล (Gehl, 1987) และได้เขียนหนังสือเรื่อง Life Between Building : Using Public Space เป็นเรื่องที่ศึกษาเชิงสำรวจเกี่ยวกับที่ว่างระหว่างอาคาร กิจกรรมในชีวิตประจำวัน และได้แยกหัวข้อศึกษาเป็นลักษณะซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน คือ

ลักษณะที่ 1 ถนนและทางเดินเท้า (a street scene)

ลักษณะที่ 2 กิจกรรมนอกบ้านที่เกิดขึ้นในที่ว่างอื่น หรือที่ว่างสาธารณะภายนอก ภายใต้อลักษณะกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่จำเป็น (necessary activities) เป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นเป็นส่วนมาก เช่น การต้องไปโรงเรียน ไปทำงาน ไปจ่ายตลาด ถือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งในการเดินทางด้วยรถยนต์และการเดินเท้า และมีลักษณะที่เกิดขึ้นซ้ำซาก โดยปัจจัยเรื่องสภาพแวดล้อมมีผลต่อเรื่องนี้น้อย เนื่องจากไม่มีทางเลือก

กิจกรรมทางเลือก (optional activities) จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเวลาและสถานที่เอื้ออำนวยเพียงพอ เช่น การเดินเล่นผ่อนคลาย การไปรับประทานอาหารเวลาพักเที่ยง เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ต้องมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องสภาพแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น สภาพอากาศ บรรยากาศ ความพึงพอใจ เป็นต้น

กิจกรรมทางสังคม (social activities) หรือกิจกรรมที่เกิดความสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยไม่ได้คาดไว้ล่วงหน้า เช่น การพบเพื่อนใหม่ การพูดคุยกับคนแปลกหน้า การเล่นด้วยกันของเด็ก การออกกำลังกาย หรือ การแค้ได้พบได้เห็น ได้ฟังผู้อื่นสนทนากัน โดยกิจกรรมทางสังคมจะมีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยของกายภาพของสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

โดย เกห์ล (Gehl) ได้กล่าวไว้ว่า ทุกคนเมื่อมีการดำเนินชีวิตนอกพื้นที่ของตนเอง การคำนึงถึงความเป็นชุมชนโดยรวมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หรือนัยยะของสถาปัตยกรรมที่เป็นองค์รวมของสถานที่ ไม่ใช่อาคารโดดๆ กิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่เกิดในพื้นที่ว่าง พื้นที่สาธารณะ ย่อมมีความสัมพันธ์กันอยู่เสมอ คุณภาพของสภาพแวดล้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสนับสนุน ส่งเสริมต่อกิจกรรมทั้งหลายภายนอกอาคาร จากกรณีศึกษาพื้นที่ใจกลางเมืองโคเปนเฮเก้น (Copenhagen) เกห์ล (Gehl) พบว่า ผลจากการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมือง ทำให้ทางเดินเท้ากลายเป็นพื้นที่กิจกรรมของผู้คนในเมืองเพิ่มมากขึ้นถึงสามเท่าก่อนการปรับปรุง และเป็นที่พึงพอใจของคนในเมืองนั้นด้วย และการค้นพบที่แน่นอนของ เกห์ล (Gehl) ก็คือ คุณภาพของกิจกรรมต่างๆ จะแปรผกผันกันกับความหนาแน่นของการสัญจรโดยรถยนต์ นั่นก็คือ ชุมชนใดมีการสัญจรของรถยนต์ที่หนาแน่น กิจกรรมทางเลือกและกิจกรรมทางสังคมจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย และสิ่งแวดล้อมมีผลโดยตรงกับคุณภาพของที่ว่างภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมทางเลือก

จากแนวคิดข้างต้น ทั้งของ เจคอบส์ (Jacob) และเกห์ล (Gehl) ได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองที่เป็นประเภทพื้นที่ถนนเป็นหลัก ซึ่งนอกจากพื้นที่สาธารณะของเมืองในรูปแบบถนนแล้ว เอช ไวท์ (H. Whyte, 1980) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของกิจกรรมของผู้คนในพื้นที่ว่างประเภท พลาซ่า ในเมืองนิวยอร์กและได้เสนองานเขียน The Social Life of Small Urban Spaces เกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้คนใช้และไม่ใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ด้วยการถ่ายภาพวิเคราะห์พฤติกรรมต่างๆของผู้ใช้ หลังจากงานของ ไวท์ (Whyte) แล้วนักคิดต่างๆหันมาสนใจเรื่องของพฤติกรรมของคนบนพื้นที่ว่างสาธารณะ ด้วยเครื่องมือต่างๆ เช่น ภาพถ่ายในช่วงเวลาต่างๆ การออกไป

สอบถามผู้ใช้พื้นที่ว่างสาธารณะมากขึ้น และนัยสำคัญของผลการศึกษาคือ ปัจจัยทางด้านความงาม องค์ประกอบการตกแต่ง รูปร่าง และขอบเขตพื้นที่ว่างสาธารณะนั้น ไม่มีผลสำคัญเท่ากับระดับความนิยม ในการเข้าถึงพื้นที่นั้นๆ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความสำเร็จของพื้นที่สาธารณะเหล่านั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะ ทางด้านกายภาพของลาน แต่ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ว่า พื้นที่ลานตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สัมพันธ์กับระบบ โครงข่ายทางสัญจรโดยรอบมากน้อยเพียงใด โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ที่ส่งผลต่อการสร้างความมีชีวิตชีวาของพื้นที่สาธารณะเมือง คือ

ประการที่ 1 ปริมาณความหนาแน่นของการสัญจรของคนเดินเท้าในบริเวณโดยรอบพื้นที่

ประการที่ 2 ความสะดวกในการเข้าถึงและเชื่อมต่อของพื้นที่นั้นๆ กับพื้นที่อื่นๆ ในเมือง จากผลการศึกษาของ ไวท์ (Whyte) แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมในการสัญจรของผู้คนในเมือง มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับระบบโครงข่ายเส้นทางสัญจรของเมือง ที่จะส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์กับความนิยม หรือ สร้างให้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเกิดความมีชีวิตชีวา

ในสังคมไทย ทศนัย เศรษฐเสรี (2549) ได้กล่าวในรายการสนทนาหัวข้อ Asiatopia ไว้ว่า “จังหวัดชีวิตในพื้นที่ของสังคมไทย มักจะได้ยินอยู่เสมอว่า “ไม่เป็นไร” หรือ “อะไรก็ได้” สังคมไทยมีความเข้าใจเรื่อง public space และ private space ที่สลับซับซ้อนกว่าสังคมตะวันตก และ heterotopia ที่ฟูโกต์ได้ให้คำนิยามขึ้น มันมีอยู่ทุกที่ และสังคมไทยก็มีอยู่อย่างรุนแรงด้วย ยกตัวอย่างเช่น ถ้าจะต้องถกเถียงเรื่องที่ว่าด้วยถนน ทางเท้าไม่เรียบร้อย คนไทยก็จะไม่ค่อยกังวลสักเท่าไร เพราะคนไทยไม่ได้คิดถึงเรื่องพื้นที่สาธารณะเท่ากับชาวตะวันตก คนไทยมักจะปรับจังหวัดชีวิตให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัว เช่น อาจเปลี่ยนถนนที่เป็นทางตันให้เป็นสนามแบดมินตัน นั่นก็คือการเปลี่ยนความหมายของพื้นที่อย่างง่ายที่สุดแล้ว” จากบทสนทนาของทศนัย แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยมีแนวคิดและรูปแบบของกิจกรรม ปฏิบัติการในพื้นที่ที่แตกต่างจากสังคมตะวันตก โดยมีความยืดหยุ่น และมีความอ่อนกประสงค์ค่อนข้างสูงในการใช้พื้นที่ เพื่อตอบสนองรูปแบบชีวิตประจำวันของตนเอง

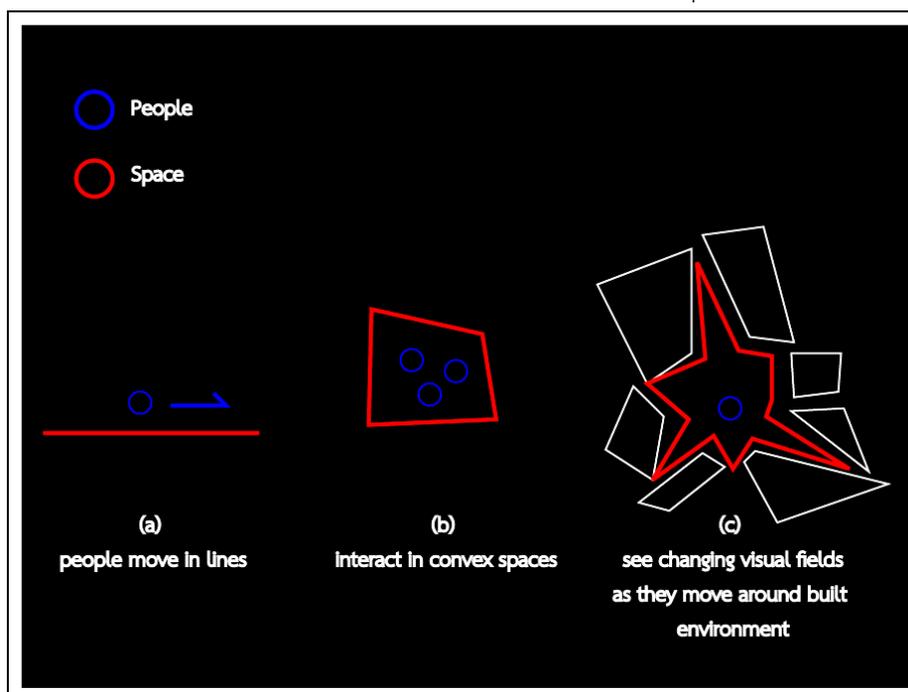
1.3 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ว่าด้วยเรื่องโครงสร้างเชิงสัณฐานวิทยาของพื้นที่ (spatial morphology) และทฤษฎีในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ และศักยภาพในการเข้าถึงโครงข่ายพื้นที่ว่างของเมือง (space syntax)

ไซศรี ภักดิ์สุขเจริญ (2548: 1-4) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “วาทกรรมของเมืองผ่านโครงสร้างเชิงสัณฐานวิทยา” เกี่ยวกับสัณฐานวิทยาไว้ว่า เป็นการศึกษาในเรื่องของสถาปัตยกรรมและเมืองที่เน้นการศึกษา เชิงกายภาพ (physical) และเชิงพื้นที่ (spatial) การทำความเข้าใจถึงรูปแบบโครงสร้างเชิงสัณฐานวิทยาของเมืองเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะถ้าไม่สามารถทำความเข้าใจรูปแบบสัณฐานวิทยาของเมืองที่ปรากฏอยู่อย่างชัดเจนก่อน ก็ยากที่จะศึกษาต่อถึงปัจจัยด้านอื่นๆ อย่างเช่น ประวัติศาสตร์ หรือสังคมวิทยา โดยมีแนวคิดที่ว่ารูปร่างในงานสถาปัตยกรรมหรือพื้นที่ว่างไม่สามารถถูกกำหนดขึ้นได้

จากศาสตร์ใดเพียงศาสตร์หนึ่ง แต่เป็นการผสมผสานกันทั้ง วิทยาศาสตร์ สังคมวิทยา ศิลปะ มานุษยวิทยา ฯลฯ ที่ต้องผ่านกระบวนการออกแบบที่สอดคล้องกับความต้องการ กิจกรรมของมนุษย์ในสังคม งานออกแบบจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้งานในพื้นที่เหล่านั้นภายใต้บริบทที่แตกต่างออกไป

จากแนวคิดนี้ แสดงให้เห็นว่า การศึกษาและทำความเข้าใจเมือง จากโครงสร้างเชิงสัณฐานวิทยาของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง ผ่านการสังเกตการณ์รูปแบบพฤติกรรมของผู้ใช้งานในพื้นที่ จะทำให้สามารถขยายผล ย้อนไปสู่การทำทำความเข้าใจถึงหลักคิดในการก่อรูปพื้นที่ที่เกิดจากหลากหลายปัจจัย หลากหลายศาสตร์ จากการศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบกิจกรรม ปฏิบัติการทางสังคมและรูปแบบของพื้นที่ว่างในเมืองนั้นๆ ได้

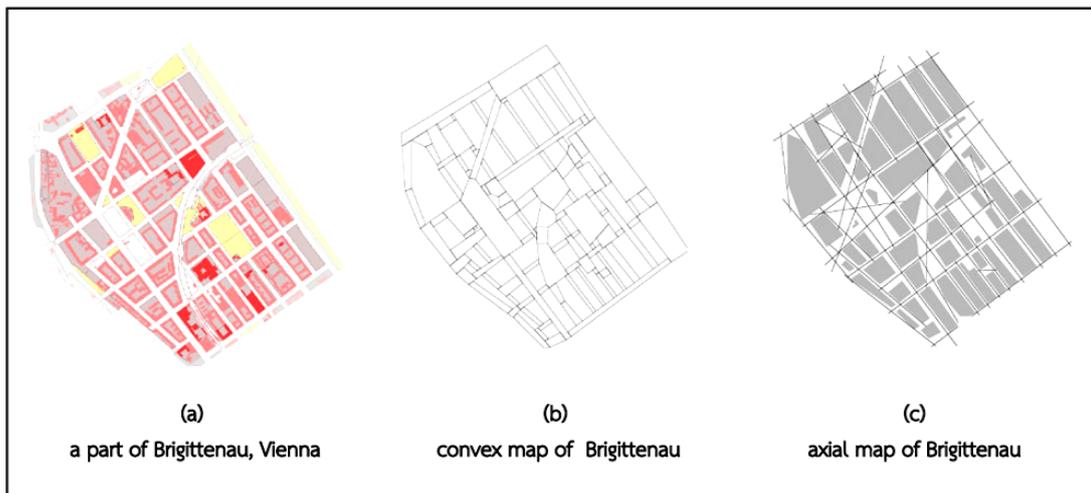
และทฤษฎีสำคัญในการศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่าง ลักษณะโครงสร้างเชิงสัณฐานของพื้นที่ กับ รูปแบบกิจกรรม ความนิยมในการใช้งานพื้นที่ คือ ทฤษฎีที่เรียกว่า “Space Syntax” ที่พัฒนาขึ้นโดย ฮิลเลอร์ และ แฮนสัน (Hiller and Hanson, 1984) เป็นเครื่องมือทางด้านวิทยาศาสตร์ที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ของระบบโครงสร้างพื้นที่ ในเชิงสังคมและวัฒนธรรมได้ และมีรากฐานสำคัญมาจากทฤษฎีการสัญจรอิสระ (theory of natural movement) (Hiller et al., 1993) ที่มีหลักการว่า คนสัญจรเป็นเส้นตรง (axial line; ภาพที่ 3 a) ทำกิจกรรมในพื้นที่หนึ่ง (convex space; ภาพที่ 3 b) และมีมุมมองที่ต่างกันออกไปเมื่อเกิดการเคลื่อนไหว (ภาพที่ 3 c) (อภิรดี เกษมสุข, 2548: 83-86)

ภาพที่ 4 คำจำกัดความของ space ในทาง space syntax © B. Hiller, UCL

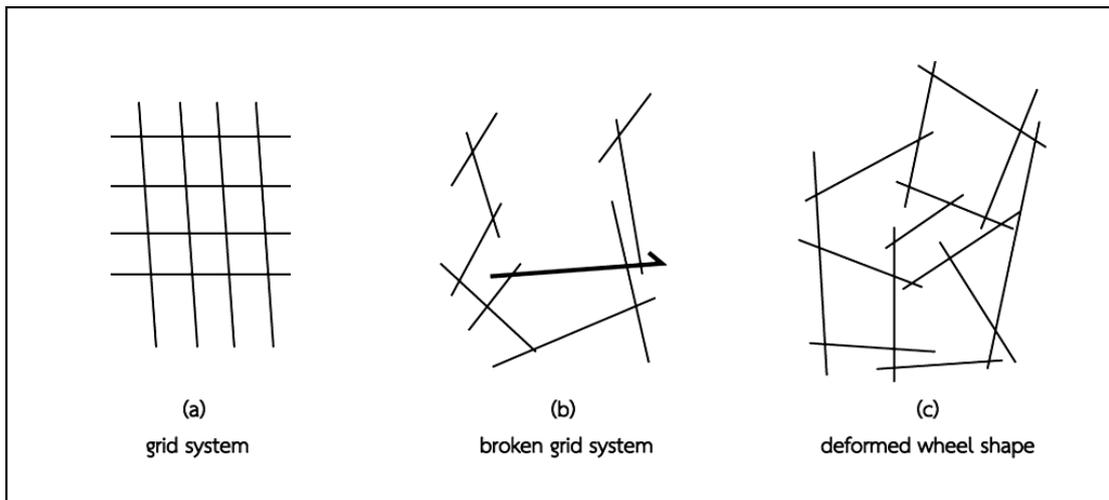
ที่มา : อภิรดี เกษมสุข “a reflex on the spatially scientific mind,” *อาษา*, (2548): 85.

และถ้านำพื้นที่สัญจรและพื้นที่กิจกรรมเหล่านั้นมาเรียงต่อกันก็จะได้ผังพื้นที่ของเมืองขึ้นมา และถ้าเขียนเส้นสัญจรที่ยาวที่สุดและมีจำนวนน้อยที่สุด เพื่อแทนแนวทางการเข้าถึงและมองเห็นพื้นที่ทั้งหมดที่เป็นไปได้ (axial line) ที่ครอบคลุมพื้นที่สัญจรและพื้นที่ว่างสาธารณะทั้งหมดของเมือง ก็จะได้แบบจำลองของโครงข่ายพื้นที่สัญจรและพื้นที่ว่างของเมืองขึ้นมา (axial model)

ภาพที่ 4 แสดงตัวอย่างการสร้างโครงข่ายพื้นที่สาธารณะ (axial model) © STADT WIEN, Vienna

จากภาพที่ 4 แสดงตัวอย่างของการสร้างแบบจำลองโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะ (axial model) เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของเมือง Brigittenau ในกรุงเวียนนา ประเทศฝรั่งเศส ในภาพที่ 4a แสดงถึงผังการใช้พื้นที่ และในภาพที่ 4b เป็นการแบ่งพื้นที่ออกผืนๆ เรียงต่อกัน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อ้วนที่สุด เรียกว่า convex space และในภาพที่ 4c เป็นแบบจำลองเส้นโครงข่าย (axial line) ที่จำนวนน้อยที่สุดและยาวที่สุดในการเรียงร้อยพื้นที่สัญจรและพื้นที่ว่างทั้งหมดในระบบโครงข่ายนี้ โครงข่ายเหล่านี้ก็คือ โครงข่ายของพื้นที่สัญจรและพื้นที่ว่างของเมือง Brigittenau และจากรูปแบบของเส้น axial line ที่เกิดขึ้นที่อาจจะสั้นหรือยาวที่เรียงร้อยพื้นที่ของเมืองเข้าไว้ด้วยกัน ยังสามารถนำไปวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะของโครงข่ายที่เกิดขึ้นว่ามีลักษณะเช่นไร ยกตัวอย่างเช่น โครงข่ายในรูปแบบตาราง (grid system; ภาพที่ 5 a) โครงข่ายที่เกิดจากเส้นตรงหลายๆ เส้นมาต่อกัน (broken grid system; ภาพที่ 5 b) และโครงข่ายรูปวงล้อ (wheel shape; ภาพที่ 5 c) เป็นต้น (อภิตี เกษมสุข, 2550)

ภาพที่ 5 ตัวอย่างรูปแบบและลักษณะของโครงข่ายในพื้นที่
ที่มา : อภิรดี เกษมศุข, “โครงสร้างเชิงสัณฐานของชุมชนเมืองในกลุ่มน้ำเพชรบุรีผ่าน axial model,” ใน
การวางผังชุมชนหลักในกลุ่มน้ำเพชรบุรี, (2550).

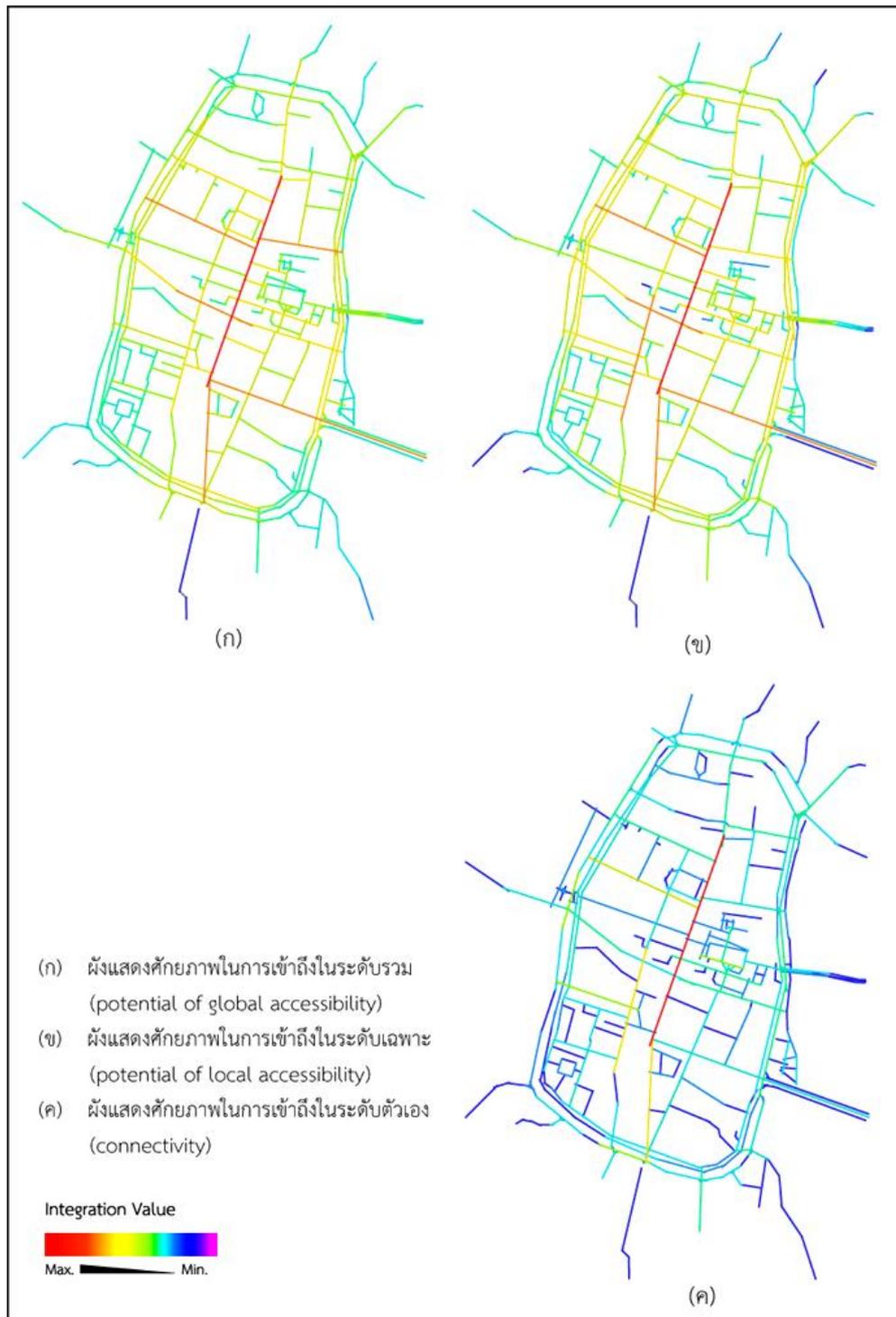
นอกจากนี้ axial line ยังเป็นเส้นที่แสดงการเข้าถึงพื้นที่ว่างจากการสัญจร (accessibility) เมื่อนำเอาเส้น axial line มาจัดลำดับความสัมพันธ์จะมีค่าเท่ากับการจัดลำดับการสัญจร และการเข้าถึงพื้นที่ว่างไปด้วย โดยที่โครงข่ายพื้นที่สัญจรและพื้นที่ว่างที่ถูกจัดลำดับความสัมพันธ์ในการเข้าถึงแล้ว ก็คือ โครงสร้างเชิงสัณฐานและการวิเคราะห์เชิงสัณฐาน ก็คือการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในการเข้าถึงพื้นที่นั่นเอง และในทางคณิตศาสตร์เรียกค่าความสัมพันธ์ในการเข้าถึงพื้นที่ว่า “ศักยภาพในการเข้าถึง (integration value)” ที่สามารถหาค่าจาก axial line แต่ละเส้นได้จากสมการ $RA = 2(MD-1)/k-2$ โดย MD คือ ความลึกเฉลี่ยของเส้น axial line, k คือ จำนวนเส้น axial line ทั้งหมดในระบบโครงข่าย โดยสามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในชุดของ Space Syntax ในการคำนวณค่าศักยภาพในการเข้าถึงตามสมการ ที่เป็นที่นิยมในการวิเคราะห์ศักยภาพการเข้าถึงมีอยู่ด้วยกัน 3 ระดับ ได้แก่ (Hiller and Hanson, 1984, อ้างถึงใน อภิรดี เกษมศุข, 2550)

ระดับที่ 1 ศักยภาพการเข้าถึงโครงข่ายระดับรวม (potential of global accessibility) คือ การคำนวณศักยภาพในการเข้าถึงของเส้นทางใดเส้นทางหนึ่ง โดยเปรียบเทียบกับเส้นทางอื่นๆ ทั้งหมดในระบบ (n step หรือ radius n) ค่าที่ตามวรรณะสี่รุ้งที่แทนค่าออกมาในแต่ละเส้นทาง หมายความว่าเส้นทางที่มีระดับการเข้าถึงจากมากไปหาน้อย (แดงถึงน้ำเงินเข้ม) หรือเส้นทางที่มีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันในระดับเมือง หรือระดับพื้นที่ทั้งหมดโดยรวมตามขอบเขตของการวิเคราะห์ แสดงถึงเส้นทางที่คนนิยมใช้สัญจรในการดำเนินกิจกรรมในระดับเมือง

ระดับที่ 2 ศักยภาพการเข้าถึงโครงข่ายระดับเฉพาะ (potential of local accessibility) คือ การคำนวณศักยภาพการเข้าถึงของเส้นทางใดเส้นทางหนึ่ง โดยเปรียบเทียบกับเส้นทางอื่นๆ ในระยะทุก 2 ช่วงเลี้ยว (3 steps หรือ radius 3) ค่าสีตามวรรณะสีรุ้งที่แทนค่าออกมาในแต่ละเส้นทาง หมายความว่าเส้นทางที่มีระดับการเข้าถึงจากมากไปหาน้อย (แดงถึงน้ำเงินเข้ม) หรือเส้นทางที่มีความสำคัญในระดับย่าน หรือระดับเฉพาะบริเวณใกล้เคียง แสดงถึงเส้นทางที่คนนิยมใช้เดินทางไปทำกิจกรรมในระดับย่าน

ระดับที่ 3 ศักยภาพการเข้าถึงของโครงข่ายในระดับตัวเอง (connectivity) คือ การคำนวณจำนวนเส้นทางทั้งหมดที่เส้นทางเส้นหนึ่งๆ เข้าถึงได้โดยตรง ค่าสีตามวรรณะสีรุ้งแทนค่าออกมาในแต่ละเส้นทาง หมายความว่าเส้นทางที่มีระดับการเข้าถึงของตัวเองจากมากไปหาน้อย (แดงถึงน้ำเงินเข้ม) และหมายถึง เส้นทางที่คนนิยมใช้เดินทางไปทำกิจกรรมในระดับย่อยกว่าย่าน

ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากภาพที่ 6 ที่แสดงผลการวิเคราะห์ศักยภาพในการเข้าถึงของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ในระดับต่างๆ โดยใช้วิธี axial analysis ในภาพ 6 (ก) แสดงถึง ค่าความสัมพันธ์ในระดับรวม (global integration value) ในภาพ 6 (ข) แสดงถึง ค่าความสัมพันธ์ในระดับเฉพาะ (local integration value) และในภาพ 6 (ค) แสดงถึง ค่าความสัมพันธ์ในระดับตัวเอง (connectivity)

ภาพที่ 6 ตัวอย่างผลการวิเคราะห์ศักยภาพในการเข้าถึงของเมืองลำพูน ในระดับต่างๆโดยใช้วิธี axial analysis

จากการศึกษาทฤษฎี แนวคิดที่เกี่ยวข้อง กับโครงสร้างเชิงสัณฐานของพื้นที่ว่างและความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ กับศักยภาพในการเข้าถึงโครงข่ายพื้นที่ว่าง แสดงให้เห็นว่าชุดทฤษฎี Space Syntax เป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ทั้งในการวิเคราะห์ และอธิบายปรากฏการณ์ของกิจกรรม วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยสามารถประมวลผลออกมาได้ในเชิงคณิตศาสตร์ ในรูปแบบของค่าความสัมพันธ์ ค่าศักยภาพในการเข้าถึงที่อาศัยการสร้างแบบจำลองโครงข่ายพื้นที่ว่างจากการสัญจร วิเคราะห์ร่วมกับการเก็บข้อมูลจากการสังเกตรูปแบบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์ที่ดิน อาคาร ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ที่มุ่งหาความสัมพันธ์ของปฏิบัติการ หรือกิจกรรม และรูปแบบของพื้นที่ว่างที่ตอบสนองต่อวิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม กรณีศึกษา พื้นที่เมืองเก่าลำพูน ต่อไป

2. สรุปรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาข้างต้นทั้ง 3 กลุ่ม สามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

2.1 การศึกษารูปแบบพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน

โดยใช้แนวคิดเชิงปรากฏการณ์ในพื้นที่ว่าง อันจะนำไปสู่ความหลากหลายในรูปแบบพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองที่ไม่ได้อยู่ภายใต้กรอบของการกำหนดผังประโยชน์ใช้สอยที่ดินหลักเพียงรูปแบบเดียว สามารถแบ่งประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าลำพูน ตามลักษณะกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างได้เป็น 4 ประเภท คือ

2.1.1 พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางสัญจร ได้แก่ พื้นที่ถนน ซอย ทางเดินเท้า

2.1.2 พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ พื้นที่วัด

2.1.3 พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมทางเลือก ได้แก่ พื้นที่พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑ์ อาคารศูนย์วัฒนธรรม พื้นที่อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.1.4 พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมสาธารณะทั่วไป ได้แก่ พื้นที่ลานโล่ง สวนสาธารณะ

2.2 การศึกษาปฏิบัติการทางสังคม

โดยใช้แนวคิดเชิงพฤติกรรม ในการสังเกตการณ์รูปแบบของกิจกรรมในชีวิตประจำวัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคม วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงเวลา คือ

2.2.1 กิจกรรมในชีวิตประจำวันที่เกิดในช่วงเวลาปกติ เช่น การไปจ่ายตลาด การเดินทาง การออกกำลังกาย เป็นต้น

2.2.2 กิจกรรมในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาพิเศษ ในช่วงประเพณี วันสำคัญต่างๆ เป็นต้น ได้แก่ การเวียนเทียน การเดินขบวน การเล่นน้ำสงกรานต์ การลอยโคม เป็นต้น

2.3 การศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบพื้นที่ว่างและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่

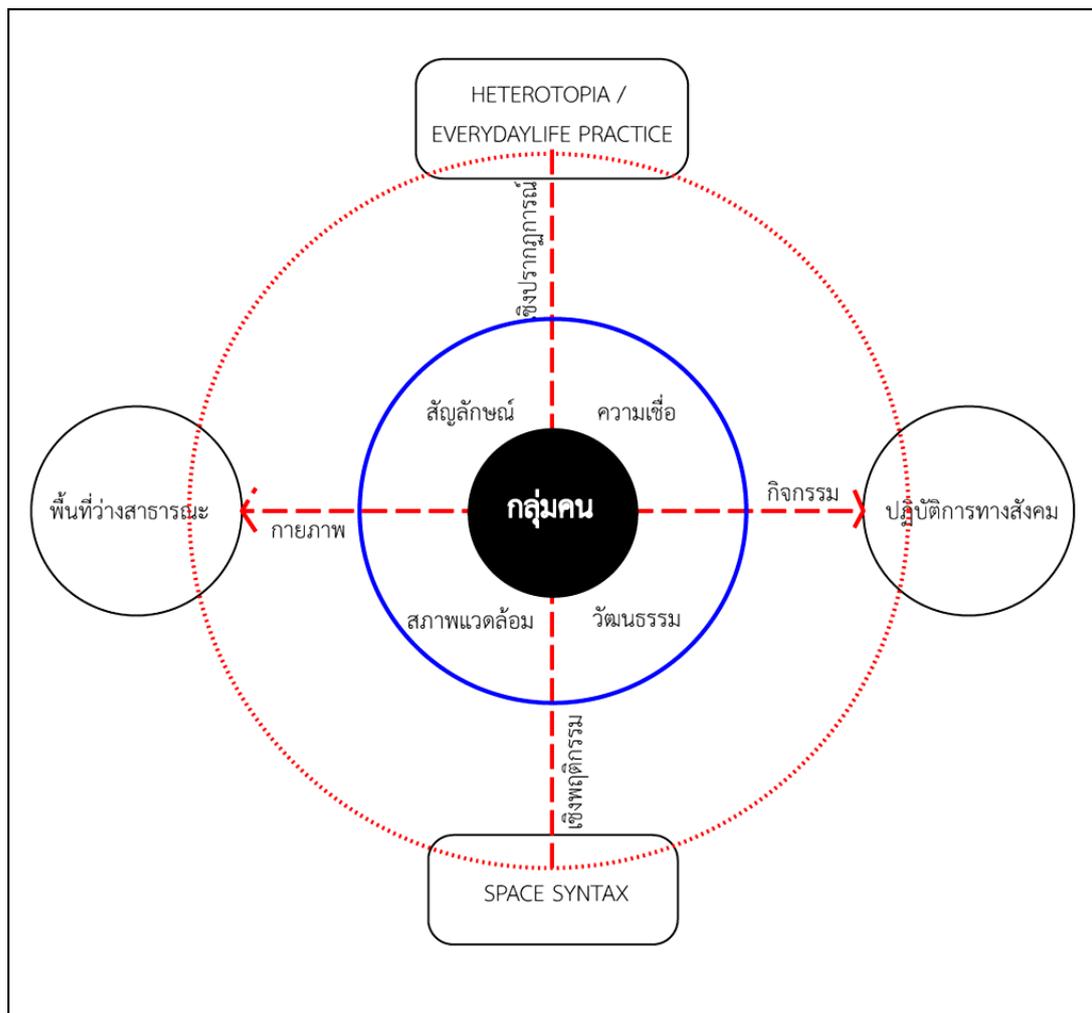
โดยใช้แนวคิดของ space syntax ในการวิเคราะห์โครงสร้างของพื้นที่ว่างที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในการสัญจร และความนิยมในการเข้าถึงพื้นที่ว่างของเมือง ที่จะต้องมีการศึกษาพฤติกรรม การใช้ประโยชน์ของคนในเมืองจากปัจจัยในเรื่องดังต่อไปนี้

2.3.1 ระดับของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่าง ได้แก่ กลุ่มคนในระดับเมือง ระดับชุมชน หรือระดับกลุ่มย่อย ที่จะสอดคล้องและสัมพันธ์กันกับการวิเคราะห์รูปแบบศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่แต่ละระดับว่ามีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนหรือไม่

2.3.2 รูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าง ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าขาย กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสัญจร กิจกรรมที่เกิดขึ้นชั่วคราว และกิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกันในช่วงเวลาพิเศษ ที่จะช่วยให้วิเคราะห์รูปแบบของพื้นที่ว่าง หรือเส้นทางการเข้าถึงพื้นที่ที่มีคุณสมบัติในการรองรับกิจกรรมแต่ละประเภทของเมืองได้

2.3.3 ความนิยมในการใช้พื้นที่หรืออัตราการสัญจรในพื้นที่ ในช่วงเวลาต่างๆ ที่จะทำให้ทราบได้ว่าเส้นทางหรือพื้นที่ว่างในรูปแบบใดที่ก่อให้เกิดความนิยมในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ตามปัจจัยที่อาจมีผลต่อรูปแบบพฤติกรรมของคนในการใช้ประโยชน์ นอกเหนือจากปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ ที่ในงานวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก แต่จะเน้นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบของพฤติกรรมในการใช้งาน ได้แก่ สภาพอากาศในรอบวัน ในรอบฤดู และความคติ ความเชื่อในการใช้ประโยชน์พื้นที่

และได้สรุปกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ในรูปแบบของแผนภูมิความสัมพันธ์ ดังภาพ

ภาพที่ 7 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual framework)

3. สรุปท้ายบทที่ 2

ในเนื้อหาบทที่ 2 ได้กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารูปแบบของพื้นที่ว่าง กับ ปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะของเมืองเก่าลำพูน จากการศึกษาได้พบว่าพื้นที่ว่าง เป็นเสมือนเวทีในการสะท้อนรูปแบบของกิจกรรมทางสังคม ตลอดจนรูปแบบของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่หนึ่ง ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้นพื้นที่ว่างจึงไม่ได้เป็นแค่พื้นที่รองรับกิจกรรม แต่เป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ศึกษารูปแบบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในแต่พื้นที่ แต่ละภูมิภาคที่มีความหลากหลายทั้งด้านกายภาพและกลุ่มคน โดยเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นหลัก คือ Space Syntax ที่ใช้วิเคราะห์รูปแบบ ลำดับความสัมพันธ์ของพื้นที่เหล่านั้นกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบ ควบคู่กับการศึกษาเชิงพฤติกรรมของการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ของกลุ่มคน ในช่วงเวลาต่างๆ และใช้แนวคิดเชิงปรากฏการณ์

ของ heterotopia และ everyday life practice เป็นส่วนเสริมในการสร้างความเข้าใจต่อมุมมองในการศึกษาเรื่องพื้นที่จากปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวันทั่วไป

ในบทที่ 3 จะเน้นในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องเชิงพื้นที่ว่างในเมืองเก่าลำพูนที่เป็นรูปแบบของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงที่มาของพื้นที่ว่าง ในบทที่ 4 และ 5 จะแสดงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือในการศึกษาหลัก ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเชิงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง และกิจกรรมที่เกิดขึ้นทางสังคม ที่ใช้ทั้งในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่

บทที่ 3

พื้นที่ศึกษา และข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษา

1. พื้นที่ศึกษา

จากคำถามในการศึกษาเพื่อที่จะต้องหาคำตอบว่า ภายใต้รูปแบบของวัฒนธรรมเมือง วิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมยังดำรงอยู่ในลักษณะใดได้บ้าง ที่แสดงออกถึงการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมสืบต่อมา และมีปัจจัยใดบ้างที่ก่อให้เกิดดำรงอยู่ หรือ เปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม จึงนำไปสู่เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาที่มีลักษณะสอดคล้องกับหัวข้อการศึกษา ภายใต้กรอบระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อหาคำตอบของคำถามในการศึกษาโดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ศึกษา ดังนี้

1.1 เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

เกณฑ์ข้อที่ 1 เป็นพื้นที่ที่มีสภาพความเป็นเมือง และมีประวัติศาสตร์ของเมืองทางด้านวัฒนธรรมที่ชัดเจน ยาวนาน มีหลักฐานข้อมูลอ้างอิงได้ เพื่อที่จะใช้ข้อมูลในการศึกษา วิเคราะห์ปรากฏการณ์การตั้งถิ่นฐานของเมือง อันนำไปสู่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทางด้านสภาพแวดล้อม สังคม ความเชื่อมโยง ความต่อเนื่องได้

เกณฑ์ข้อที่ 2 เป็นพื้นที่ที่มีแผนในการฟื้นฟู อนุรักษ์ทางด้านวัฒนธรรม โดยพื้นที่ศึกษาควรจะมีร่องรอยทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม เพื่อในการศึกษาจะสามารถสังเกตเห็นปรากฏการณ์ของกิจกรรม และการปฏิบัติการในพื้นที่จริงได้ในปัจจุบันอย่างชัดเจน

เกณฑ์ข้อที่ 3 เป็นพื้นที่ที่มีขนาด ขอบเขตของเมืองที่ชัดเจน สามารถใช้วิธีการเดินสำรวจตามจุดต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง โดยรัศมีการเดินเท้าจากจุดศูนย์กลางของเมืองไม่ควรเกิน 400-600 เมตร (นิธินันท์ ทองดี, 2551: 12-16) เพื่อความเหมาะสมแก่การศึกษากิจกรรม และปฏิบัติการของเมืองด้วยการเดินสำรวจพื้นที่

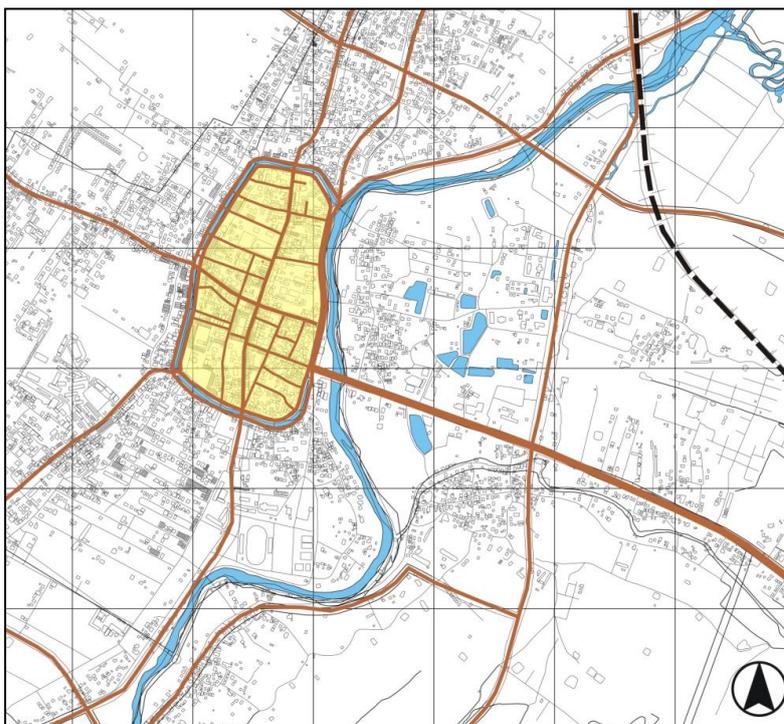
ได้มีการศึกษา รวบรวมข้อมูลพื้นฐานของอาณาจักรโบราณในประเทศไทย (ดูตารางที่ 1) ซึ่งแบ่งตามภูมิภาคของประเทศ เป็น 4 ส่วน คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยแสดงข้อมูลเปรียบเทียบในเรื่องของ เมืองที่ตั้งของอาณาจักรโบราณในปัจจุบัน ขนาดขอบเขตพื้นที่ของเมืองโบราณ รูปลักษณะของการจัดวางเมือง และวัฒนธรรมสำคัญในภูมิภาค

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบ ข้อมูลพื้นฐานอาณาจักรโบราณในประเทศไทย

ภาค	อาณาจักรโบราณ	เมืองที่สำคัญ	ขนาดพื้นที่เมืองเดิม	ลักษณะผังเมือง	วัฒนธรรมที่สำคัญของภูมิภาค	
					ศิลปะ ความเชื่อ	เศรษฐกิจ การปกครอง
ภาคกลาง	ทวารวดี (11-16)	นครชัยศรี จ.นครปฐม	6.09 ตร.กม.	สี่เหลี่ยมผืนผ้า ค่อนข้างมน	- ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท และนิกายมหายาน พราหมณ์-ฮินดู - ศิลปวัฒนธรรมได้รับอิทธิพลจาก อินเดีย และ ขอม	- แบบแผนการปกครองจากอินเดีย - ภาษามอญ - มีความสัมพันธ์การทูตกับจีน อินเดีย - มีความอุดมสมบูรณ์ด้านการเกษตร - การค้าขาย กับ จีน อินเดีย
		เมืองศรีเทพ จ.เพชรบูรณ์	1.5 ตร.กม.	วงกลมซ้อน 2 วง		
		เมืองคูบัว จ.ราชบุรี	1.6 ตร.กม.	ผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า		
	ละโว้ (12-18)	เมืองละโว้ จ.ลพบุรี	1.45 ตร.กม.	วงรี ไม่สมมาตร		
		เมืองอโยธยา จ.อยุธยา	4.8 ตร.กม.	เป็นเกาะ รูปวงรีตามภูมิศาสตร์ของประเทศ มีนาข้าวล้อมรอบ		
ภาคเหนือ	โยนกเชียงแสน (12-19)	เมืองเชียงแสน จ.เชียงราย	4.2 ตร.กม.	เมืองทำค้าขายริมฝั่งแม่น้ำ	- พุทธศาสนาเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์ เจริญรุ่งเรือง มีการสังคายนาพระไตรปิฎก - ศิลปวัฒนธรรมได้รับอิทธิพล จากพุทธศาสนา มีการสร้างวัด พระธาตุหลายแห่ง	- มีกฎหมายในการปกครองเป็นของตนเอง - มีภาษาเป็นของตนเอง - มีความสัมพันธ์การทูตกับจีน อินเดีย - การเกษตร ที่เกี่ยวข้องกับระบบน้ำ - อิทธิพลการค้าจากอินเดีย จีน
		หริภุญไชย (13-19)	เมืองหริภุญชัย จ.ลำพูน	0.65 ตร.กม.		
	ล้านนา (19-25)	เมืองเขลางค์ จ.ลำปาง	0.96 ตร.กม.	เมืองรูปหอยสังข์		
		เมืองเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่	2.56 ตร.กม.	เมืองรูปสี่เหลี่ยม		
		เมืองเจ็ดลิน จ.เชียงใหม่	2.55 ตร.กม.	เมืองรูปวงกลม		
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	โคตรบูร (12-16)	เมืองนครพนม	0.58 ตร.กม.		
อิคานปุระ (12-18)			เมืองพิมาย จ.นครราชสีมา		สี่เหลี่ยมผืนผ้า	
		เมืองหนองหารหลวง จ.สกลนคร		สี่เหลี่ยมจัตุรัส คูเมือง 2 ชั้น		
ภาคใต้	ศรีวิชัย (13-19)	เมืองเวียงสระ จ.สุราษฎร์ธานี	0.619 ตร.กม.	สี่เหลี่ยมจัตุรัส	- พุทธศาสนานิกายเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์ และเป็นศูนย์กลางนิกายมหายาน พราหมณ์ ฮินดู - ศิลปะแบบลังกา	- เป็นเมืองทำค้าขายที่สำคัญ - มีความสัมพันธ์ทางการทูต กับอินเดีย โดยเฉพาะจีน
		เมืองไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	29.64 ตร.กม.	เมืองทำ ค้าขายริมฝั่งทะเล		
	ตามพรลิงค์ (13-18)	เมืองนครศรีฯ จ.นครศรีฯ	22.56 ตร.กม.			
	ลังกาสุกะ (7-14)	เมืองยะรัง จ.ปัตตานี	9 ตร.กม.	รูปวงรีขนาดใหญ่ มีสี่เหลี่ยมซ้อน		

จากข้อมูลตารางเปรียบเทียบพื้นที่ เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่แล้ว พบว่าตามเกณฑ์ข้อที่ 1 ในเรื่องของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ทั้ง 4 ภูมิภาคของประเทศไทยมีเมืองที่มีลักษณะของการเป็นอดีตศูนย์กลางความเจริญของอาณาจักรไทยโบราณและยังคงรูปแบบ หลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ทางด้านกายภาพของเมืองที่ชัดเจน ปรากฏให้เห็นอยู่ 16 เมือง เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ข้อที่ 2 ทางด้านวัฒนธรรมแล้ว จะเห็นว่าลักษณะของวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตส่วนใหญ่ ทั้ง 4 ภูมิภาคจะได้รับอิทธิพลจากการติดต่อด้านการค้าขาย การเผยแพร่ทางศาสนา และการปกครอง โดยภูมิภาคทางเหนือจะมีความเด่นชัดในเรื่องของการรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามา และนำมาผสมผสานและสร้างเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นเฉพาะของตนเองในภูมิภาค จะเห็นชัดเจนในเรื่องของ ภาษา ระบบการปกครอง รวมถึงเรื่องข้อกำหนดทางด้านจารีตประเพณี ด้วยเหตุนี้จึงเห็นสมควรในการศึกษาร่องรอยทางด้านวัฒนธรรมของเขตภาคเหนือ ซึ่งประกอบด้วย 5 เมืองโบราณ และตามเกณฑ์ข้อสุดท้ายในการพิจารณาด้านขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษา พบว่า เมืองหริภุญชัย มีขนาดที่เหมาะสมในการใช้วิธีสำรวจด้วยการเดินเท้า อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางความเจริญสูงสุดของเมืองที่เก่าแก่ที่สุดเมืองหนึ่งในภูมิภาคภาคเหนือ

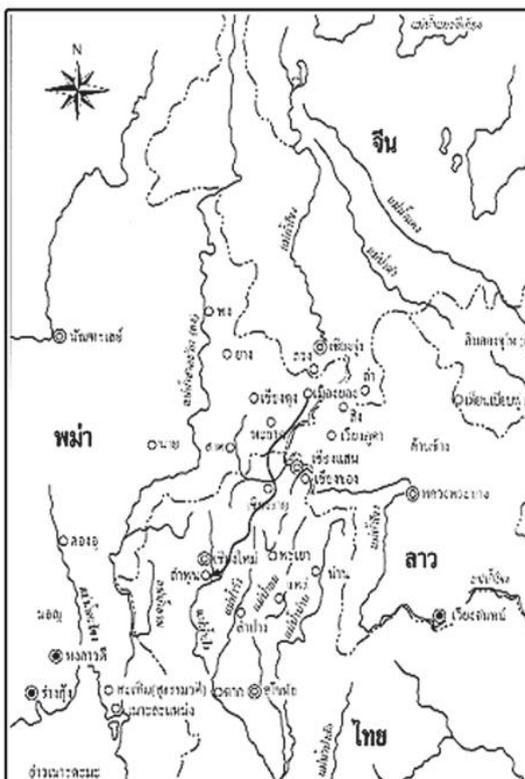
ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงเห็นสมควรในการเลือกศึกษา พื้นที่เมืองโบราณหริภุญชัย หรือ เมืองเก่าลำพูน อ.เมือง จ.ลำพูน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ชุมชนเมือง 4 ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองลำพูน ขนาดพื้นที่เมืองเก่า 0.65 ตารางกิโลเมตร (ดูแผนที่ 2)

แผนที่ 2 ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษา พื้นที่เมืองเก่าลำพูน อ.เมือง จ.ลำพูน

1.2 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของเมืองเก่าลำพูน

ในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ เมืองเก่าลำพูน (หริภุญชัย) ได้ศึกษาพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของเมืองหริภุญชัย ที่ครอบคลุมประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานของแอ่งเมืองเชียงใหม่-ลำพูน โดยแยกออกจากกันไม่ได้ เนื่องจากพื้นที่เมืองหริภุญชัยเดิมมีการทับซ้อนทางด้านประวัติศาสตร์ของเมืองในหลายยุค หลายสมัย และจากการศึกษาที่พอจะหาหลักฐานถึงความสัมพันธ์ในการตั้งถิ่นฐานได้ เริ่มจากช่วงยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนถึง ยุคปฏิรูปทางการปกครอง

ภาพที่ 8 แสดงพื้นที่บริเวณแอ่งเมืองเชียงใหม่-ลำพูน

ที่มา : แสวง มาละแซม, คนยongย้ายแผ่นดิน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544).

โดยการศึกษาครั้งนี้ได้วิเคราะห์พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของแอ่งเมืองเชียงใหม่-ลำพูน (ดูภาพที่ 8) ที่มีความเชื่อมโยง สัมพันธ์กับการศึกษาพื้นที่ในเขตเมืองเก่าลำพูน เรื่อง พื้นที่ว่างของเมือง วัฒนธรรมทางสังคม และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเมือง และแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน (ดูตารางที่ 2) คือ

ส่วนที่ 1 พัฒนาการด้านภูมิศาสตร์กับการตั้งถิ่นฐาน ของแองเมืองเชียงใหม่-ลำพูน เพื่อศึกษาพัฒนาการแนวคิดในการตั้งถิ่นฐาน การใช้พื้นที่ และกลุ่มคนในพื้นที่

ส่วนที่ 2 พัฒนาการด้านเศรษฐกิจ ของแองเมืองเชียงใหม่-ลำพูน เพื่อศึกษาพัฒนาการระบบการผลิต การแลกเปลี่ยนสินค้า การค้าขาย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ส่วนที่ 3 พัฒนาการด้านวัฒนธรรม ของแองเมืองเชียงใหม่-ลำพูน เพื่อศึกษาพัฒนาการหลักคิดทางด้านวัฒนธรรม และประเพณีดั้งเดิม ตลอดจนการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อวิถีชีวิตในปัจจุบัน

ตารางที่ 2 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของเมือง ของเขตแองเมืองเชียงใหม่-ลำพูน

ยุค	อิทธิพลด้านวัฒนธรรม	พัฒนาการในพื้นที่			
		ที่อยู่อาศัย	ความเชื่อ	เศรษฐกิจ การเมือง	กลุ่มชาติพันธุ์
ยุคก่อนประวัติศาสตร์ (พุทธศตวรรษที่ 11-12)	- ทวารวดีผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิม สังคมกสิกรรม ยุคหินใหม่ โลหะตอนปลาย	- พื้นที่ราบตามแนวลำน้ำ บริเวณริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำกวัง ในเขต ต.เวียงยอง อ.เมืองลำพูน	- ภูเขาศักดิ์สิทธิ์ สืบเนื่องถึงประวัติ พระพุทธศาสนา ตำนานพระธาตุ รอยพระบาท ฤาษี ผีसाงเทวดา	- พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำดินตะกอนทับถม น้ำท่วมถึง โดยทำการเกษตรเป็นหลัก	- กลุ่มชนที่นี้คือเผ่าพันธุ์ดั้งเดิมยุคหินเก่า หินกลาง กลุ่มลัวะ เมงค
ยุคประวัติศาสตร์แรกเริ่มอาณาจักรศรีภูมิไชย (พุทธศตวรรษที่ 13-19)	- วัฒนธรรมมอญ ทวารวดี จากลุ่มน้ำเจ้าพระยาในภาคกลาง - พระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท - ฤาษีสั่งเมือง - ศิลปวัฒนธรรมผสมกับพุกาม กลายเป็นศรีภูมิไชย	- ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน และสาขาย่อย เมืองศรีภูมิไชย และที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง เมืองเขลางค์ เมืองรูปรีหอยสังข์ แบบทวารวดี	- ความเชื่อเรื่องฤาษี - พุทธศาสนานิกายเถรวาท - นับถือผี ระดับครัวเรือน - พุทธนิกายมหายาน ในการสร้างพระธาตุกลางเมือง	- มีสัมพันธทางด้าน การปกครองกับละโว้ - มีการติดต่อค้าขายกับต่างชาติไปตามลำน้ำปิง อินเดีย - ทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์	- กลุ่มคนต่างถิ่น ขนชาติมอญ ผสมกับชนพื้นเมือง
ยุคล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 19-21)	- การขยายอำนาจทางการปกครอง - ความอุดมสมบูรณ์ทางด้านเศรษฐกิจ การเกษตร และการเกษตรและจำนวนประชากรที่หนาแน่น - การสร้างบ้านแปงเมือง - ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติทางการปกครอง	- เส้นทางการค้าทางน้ำลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำสาละวิน ลุ่มน้ำปิงฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของลำพูน เวียงกุมกาม เชียงราย เชียงของ	- ประเพณีของลัวะ การบูชาผีบ้านผีเมือง - พุทธศาสนาจากลังกา - คติเรื่องพระธาตุ - ภาษา จากสุโขทัย	- แลกเปลี่ยนด้านการเกษตร - การค้าขายระหว่างเมือง และรัฐ เชียงแสน พม่า ยูนนาน ออยุธยา - ศูนย์กลางการกระจายสินค้า รับซื้อของป่า - มีความสัมพันธ์ทางอำนาจกับจีน สิบสองปันนา สุโขทัย	ชาวลัวะ

ตารางที่ 2 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของเมือง ของเขตแอ่งเมืองเชียงใหม่-ลำพูน (ต่อ)

ยุค	อิทธิพลด้านวัฒนธรรม	พัฒนาการในพื้นที่			
		ที่อยู่อาศัย	ความเชื่อ	เศรษฐกิจ การเมือง	กลุ่มชาติพันธุ์
ยุคต้นรัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 24-25)	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดรุกรานจากสงครามจากพม่า - วัฒนธรรมยอง - สร้างบ้านแปงเมือง - ระบบการแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าวใส่เมือง - ตั้งถิ่นฐานแถบริมน้ำกวัง น้ำปิง และน้ำทา 	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรม ศิลปกรรม และงานช่างต่างๆ มาด้วย - เจ้าหลวงเป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน - มีการสืบทอดจารีตประเพณี กฎระเบียบในการปกครอง 	<ul style="list-style-type: none"> - ศิลปกรรม และงานช่างต่างๆ - ระบบการปกครองแบบเครือญาติเชื้อสายเจ้าเจ็ดตน เมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง โดยมีอิสระในการปกครองตนเอง - มีการสร้างระบบชลประทาน เหมืองฝาย - มีการเก็บรายได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวยองอพยพ นอกจากนี้ยังมี ไทใหญ่ พม่า ลีบสอง ปันนา
ยุคปฏิรูปการปกครอง	<ul style="list-style-type: none"> - การปฏิรูปการปกครอง - การก่อสร้างทางรถไฟสายเหนือ - การสร้างความเป็นเอกภาพจากรัฐส่วนกลาง เช่น การปฏิรูปการศึกษา การเก็บภาษีอากร การเรียนภาษากลาง การสาธารณสุข 	<ul style="list-style-type: none"> - ตามเส้นของรถไฟ - เส้นทางแหล่งน้ำในการเกษตร 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการสืบทอดจารีตประเพณี และความเชื่อแบบดั้งเดิมต่อมา 	<ul style="list-style-type: none"> - ยกเลิกการปกครองแบบ เจ้าผู้ครองนคร มีการแต่งตั้งข้าหลวงประจำเมือง มีข้าหลวงใหญ่ปกครองขึ้นตรงต่อสยามมี - การเกษตรแบบเหมืองฝาย ใช้น้ำปริมาณมาก 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวยอง ไทใหญ่ ไทลื้อ

จากการศึกษาพบว่าพัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน ของแอ่งเมืองเชียงใหม่-ลำพูน มีความต่อเนื่องในการตั้งถิ่นฐานของเมือง ทางด้านภูมิศาสตร์โดยในระยะแรกของการอยู่อาศัย ภูมิศาสตร์ของเมืองที่เป็นที่ลุ่มแม่น้ำ และภูเขา มีความสำคัญอย่างมากต่อวิถีของกลุ่มคนในพื้นที่ โดยเส้นทางสัญจรเส้นแม่น้ำ เป็นเส้นหลักในการอพยพ ติดต่อสัมพันธ์ของกลุ่มคน จนใช้พื้นที่ราบลุ่มที่ติดแม่น้ำขนาดใหญ่เป็นพื้นที่ตั้งของเมือง

และเมื่อมีความอุดมสมบูรณ์ของเมืองมากขึ้น ก็มีการสร้างระบบการแลกเปลี่ยน การค้าขายขึ้นโดยใช้เส้นทางน้ำเป็นเส้นทางสำคัญ เมื่อเมืองมีความเจริญขึ้น ก็ได้มีความพยายามในการสร้างเส้นทางติดต่อที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น เส้นทางรถไฟที่ตัดผ่านกลางเมือง ทำให้เกิดการตั้งชุมชน หรือเมืองใหญ่เข้าหาเส้นทางรถไฟมากขึ้น และได้เปลี่ยนระบบการสัญจรทางน้ำเป็นทางบก โดยระบบเส้นทาง

น้ำได้ถูกปรับให้เป็นระบบชลประทาน แบบเหมืองฝาย เพราะมีการใช้น้ำในการทำเกษตรมากขึ้น ซึ่งแหล่งน้ำธรรมชาติไม่เพียงพอต่อความต้องการของระบบผลิต

ทางด้านวัฒนธรรม ช่วงแรกมีแนวคิดพึ่งพิงธรรมชาติค่อนข้างสูง ไม่ว่าจะเป็นด้านการอยู่อาศัย การหาเลี้ยงชีพ แม้แต่การยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจที่ก่อให้เกิด เรื่องราวของภูเขาศักดิ์สิทธิ์ พระธาตุ ถาชี การไหว้ผี เป็นต้น และระยะต่อมาเมื่อมีการรวมกลุ่มเป็นรูปแบบของเมือง มีการติดต่อสัมพันธ์ และรับวัฒนธรรมด้านต่างๆ เข้ามา โดยพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องถาชี ผีบ้านผีเมือง มีการผสมผสานกัน จนมีผลต่อการวางผังเมือง ประเพณี พิธีกรรม รวมถึงศิลปกรรม สถาปัตยกรรมในเมือง ซึ่งโดยท้ายสุดเป็นการผสมผสานจนเป็นวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นขึ้นในพื้นที่ นอกจากนี้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่เป็นที่ลุ่มแม่น้ำสลับกับเนินเขา ทำให้ระบบการปกครองแบบศูนย์กลางเข้าไปแทรกแซง ควบคุมได้ยาก เมืองจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ปกครองและสร้างวัฒนธรรมที่สอดคล้อง เฉพาะตัวขึ้นในพื้นที่ โดยมีความยึดโยงร่วมทางด้านวัฒนธรรมจากระบบเครือญาติของเจ้าผู้ปกครองเดิม แม้จะมีการเปลี่ยนการปกครองเป็นรัฐแล้ว วัฒนธรรมเหล่านั้นก็ยังคงฝังตัวอยู่อย่างแน่นหนาในพื้นที่เขตอำเภอเมืองเชียงใหม่-ลำพูน สืบต่อไป

จากการศึกษาข้อมูลพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานของพื้นที่ จะช่วยทำให้เข้าใจถึงปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลง หรือดำรงอยู่ทางด้านวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ซึ่งพอจะจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ปัจจัยของการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรม ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ พื้นที่ตั้ง ประเพณี คติความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา พิธีกรรม

กลุ่มที่ 2 ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้แก่ ระบบสังคมและเศรษฐกิจ ระบบการปกครอง และนโยบายในการพัฒนาเมือง

2. ข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาพื้นที่เมืองเก่าลำพูน

2.1 สภาพภูมิศาสตร์และพื้นที่ตั้งของเมือง

ลักษณะทางด้านภูมิศาสตร์ของเมือง เป็นเมืองในที่ราบลุ่มแม่น้ำ ซึ่งได้รับอิทธิพลการวางผังเมืองมาจากทวารวดี โดยอาศัยเมืองละโว้เป็นต้นแบบ สันนิษฐานว่าถูกสร้างในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 14 หรือราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 ในสมัยพระนางจามเทวี โดยรูปร่างของผังเมืองเป็นรูปวงรี ลักษณะคล้ายหอยสังข์ ด้านทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำ ล้อมรอบด้วยคูน้ำ 3 ด้านของเมือง ขนาดของคูเมืองเก่า กว้าง 450 เมตร ยาว 825 เมตร มีขนาดพื้นที่ประมาณ 0.65 ตารางกิโลเมตร

โดยผังเมืองเดิม ถูกสร้างตามคติความเชื่อทางด้านศาสนา เรื่องทิศ และความสัมพันธ์ทางด้านกายภาพของสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการแบ่งเป็น 4 ช่วงตามยุคสมัยของระบบการปกครอง คือ ช่วงที่ 1

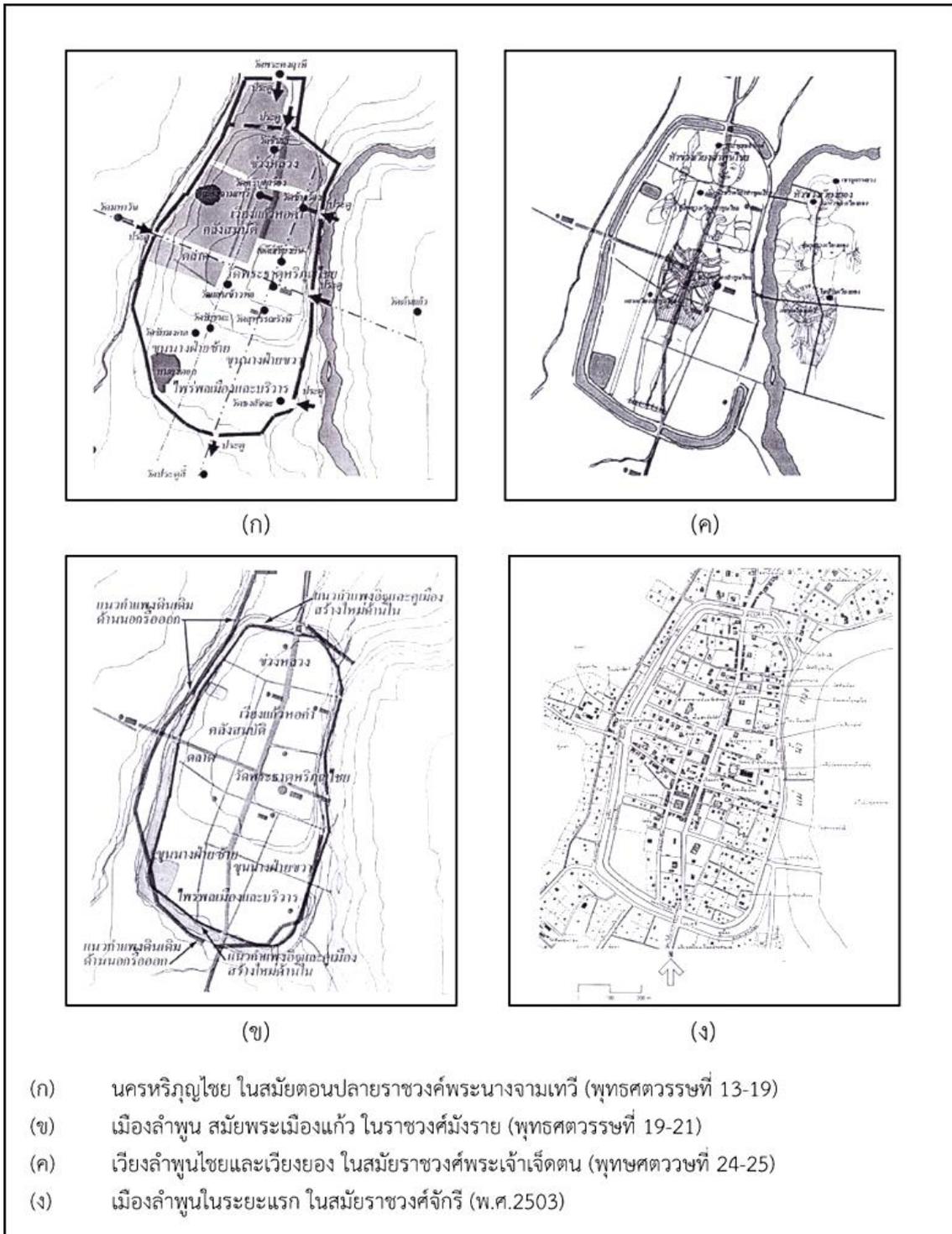
สมัยพุทธศตวรรษที่ 13-19 ช่วงที่ 2 สมัยพุทธศตวรรษที่ 19-21 ช่วงที่ 3 สมัยพุทธศตวรรษที่ 24-25 และ ช่วงที่ 4 สมัยพุทธศตวรรษที่ 25 ขึ้นมา โดยสามารถแบ่งพื้นที่ออกตามทิศทั้ง 4 ออกได้ดังนี้ (ดูแผนที่ 3)

ทิศเหนือ มีลักษณะเป็นเนิน น้ำไม่ท่วมถึง ซึ่งถือว่าเป็นทิศมงคล เหมาะกับการตั้งถิ่นฐาน และกำหนดให้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ เป็นที่ตั้งของพระราชวัง ลานหลวง คู่มเจ้า และวัดสำคัญ คือ วัดพระธาตุ สำหรับกษัตริย์ที่ปกครอง สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่ต้องอยู่บนบกที่ใช้อิฐ หิน ดิน และศิลาแลง

ทิศใต้ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ลาดต่ำ โดยธรรมชาติเป็นพื้นที่น้ำไหลลงไป เป็นตำแหน่งด้านใต้ น้ำ จึงเป็นทิศที่ต่อยกว่า กำหนดให้เป็นที่อยู่เสนาบดี เจ้าชั้นรอง พระคลังสมบัติ โรงช้าง โรงม้า

ทิศตะวันออก อยู่ติดกับแม่น้ำ เป็นที่สัญจร มีฐานะเป็นด้านหน้าเมือง เหมาะสมกับการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้าน ไพร่ พลเมือง ที่สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่ต้องอยู่ในน้ำที่ใช้วัสดุ ไม้ไผ่และไม้จริงในการก่อสร้าง

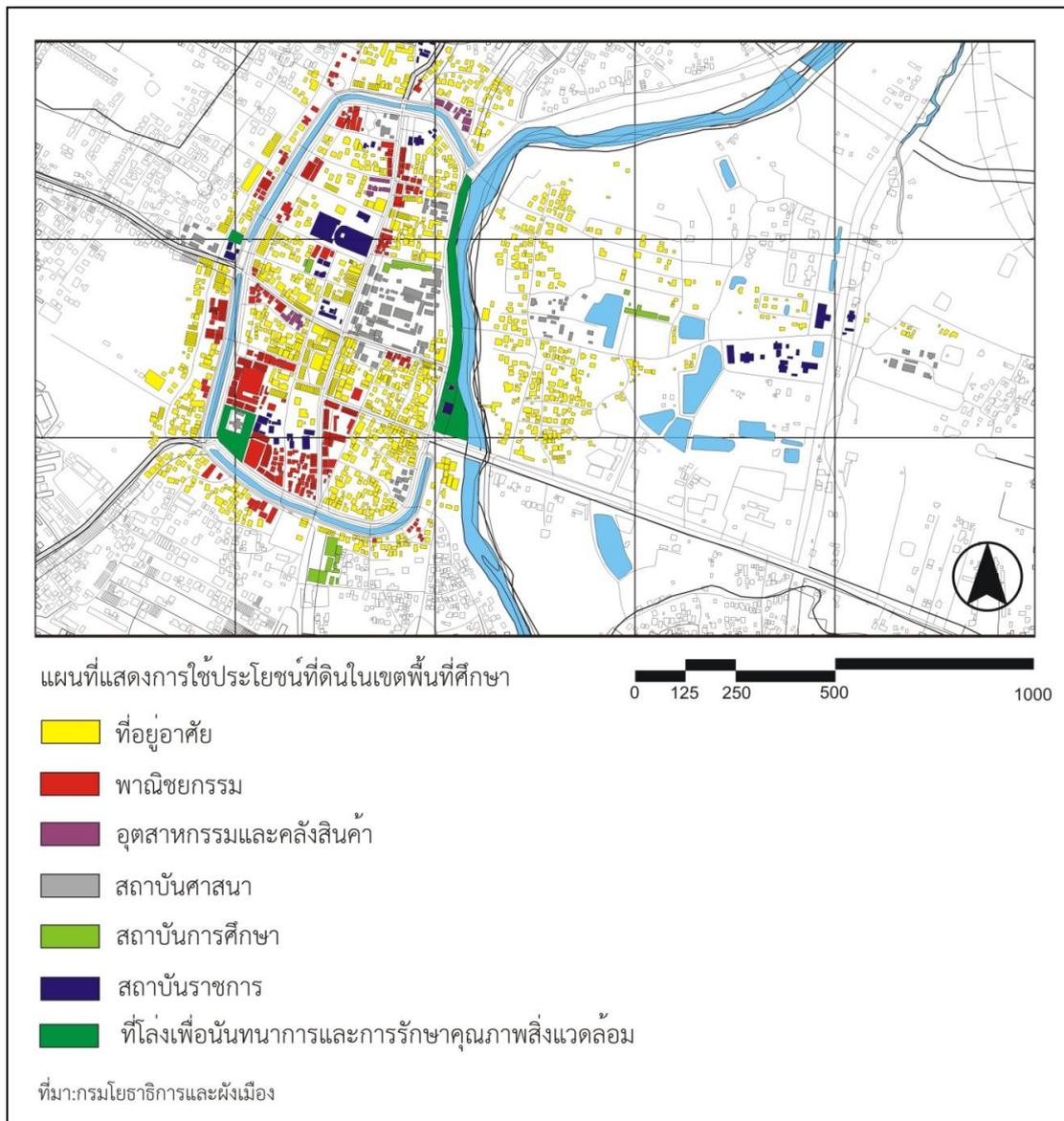
และทิศตะวันตก เป็นพื้นที่ป่า หรือ ทิศแห่งความตาย จึงก่อภู่บรรจ้อัฐิพระนางจามเทวีไว้ ทางทิศตะวันตกของเมือง

แผนที่ 3 แสดงแนวคิดในการสร้างเมืองในแต่ละยุคสมัยของการปกครอง พื้นที่เมืองลำพูน
 ที่มา: วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, สถาปัตยกรรมลำพูน (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544), 11-38.

นอกจากนี้คติในการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์เป็นศูนย์กลางเมือง เกิดขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 สมัยพญาอาทิตยราช ได้สร้างวัดพระธาตุไว้ตรงบริเวณค่อนกลางเมือง ซึ่งเดิมเป็นลานโล่ง ศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า ศิลาบัตร์ คือ แผ่นหินใหญ่ที่โผล่ขึ้นมาจากพื้นดินพื้นผิวด้านบนเรียบ ขนาดประมาณ 24.0 เมตร คูณ 24.0 เมตร หรือ เรียกว่าขวงเจ้าฮั่งเมือง (ฮั่ง-ตุแลรักษา) เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับทำพิธี ขึ้นทำทั้งสี่บูชาทำวจุโลกบาล โดยได้กำหนดให้เป็นวัดที่มีความสำคัญสูงสุดในทริภุชไชย ด้วยเหตุนี้ ลำพูนจึงไม่มีคติเสาหลักเมือง ไม่มีต้นไม้ล้อมเมือง เพราะการสถาปนาเมืองนั้นเริ่มต้นจากคติพุทธศาสนา และพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกในลำพูนมาช้านาน ซึ่งลักษณะนี้พบได้ในแคว้นทริภุชไชย เช่น เวียงเกาะ เวียงมโน เวียงกุมกาม เป็นต้น (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2549: 54-55, วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, 2544:4-11)

ในปัจจุบัน พื้นที่บริเวณเมืองเก่าลำพูนได้พัฒนากลายเป็นศูนย์กลางการบริหารและศูนย์กลางการค้า โดยเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด ร้านค้า ธนาคาร และตลาดสดที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัด ลำพูน คือ ตลาดหนองดอก โดยกิจกรรมด้านการค้า พาณิชยกรรม ส่วนใหญ่อยู่บริเวณสองฟากฝั่งของถนนอินทงยศซึ่งเป็นถนนเส้นหลักในแนวเหนือใต้ เชื่อมโยงกับทางหลวงไปสู่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการแบ่งประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 6 ประเภท คือ ที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 38) พาณิชยกรรม (ร้อยละ 35) สถาบันทางศาสนา (ร้อยละ 12) สถานที่ราชการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ (ร้อยละ 8) สถาบันการศึกษา (ร้อยละ 6) และที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 1) (พวงเพชร ธนสิน, 2549: 21-23) (ดูแผนที่ 4)

แผนที่ 4 แสดงการใช้ประโยชน์อาคารในเขตเมืองเก่าลำพูน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพภูมิศาสตร์และพื้นที่ตั้งของเมือง (ดูตารางที่ 3) แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการแนวคิดในการกำหนดพื้นที่ของเมือง ตั้งแต่ช่วงยุคการสร้างเมืองใหม่ (พุทธศตวรรษที่ 13-16) จนถึงยุคปัจจุบัน ซึ่งมีความแตกต่างกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง ของเมือง โดยมีข้อสังเกตที่ได้พบจากการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงการเปรียบเทียบการใช้พื้นที่ของเมืองตามทิศทั้ง 4 ระหว่างช่วง พุทธศตวรรษที่ 13-16 และ ยุคปัจจุบัน ในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน

ตำแหน่งพื้นที่ ของเมือง	การใช้ประโยชน์พื้นที่		แนวคิดในการใช้ประโยชน์พื้นที่	
	เดิม	ปัจจุบัน	เดิม	ปัจจุบัน
ทิศเหนือ	พระราชวัง ลานหลวง คุ่มเจ้า ประตูช้างสี	ศาลากลาง จวนผู้ว่า ราชการจังหวัด วัดช้างสี ประตูช้างสี	พื้นที่เนิน น้ำไม่ท่วมถึง ทิศมงคล	กรรมสิทธิ์ในพื้นที่ ราชการ และวัด
ทิศใต้	ที่อยู่เสนาบดี เจ้าชั้นรอง พระ คลังสมบัติ โรงช้าง โรงม้า แหล่งน้ำ	อนุสาวรีย์พระนางจาม เทวี ตลาดหนองดอก	พื้นที่ลาดต่ำ ทิศใต้น้ำ	ที่ดินเอกชน ที่อยู่อาศัย และพาณิชยกรรม
ทิศตะวันออก	ประตูท่านาง	ประตูท่านาง	ติดริมแม่น้ำ ด้านหน้าเมือง	พื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่สาธารณะ
	ประตูท่าสิงห์ ที่อยู่อาศัยริมแม่น้ำ	พื้นที่สาธารณะริมแม่น้ำ ข้ามung	ติดริมแม่น้ำ ค้าขาย	พื้นที่สาธารณะริมน้ำ
ทิศตะวันตก	ประตุมหาวัน พื้นที่ป่า	ประตุมหาวัน วัดมหาวัน วัดพระนางจามเทวี	ทิศแห่งความตาย	กรรมสิทธิ์ในพื้นที่ ราชการ และวัด
ใจกลางเมือง	ช่วงเจ้าฮ้างเมือง วัดพระธาตุ ยั้งข้าว	วัดพระธาตุหริภุญไชย วรมหาวิหาร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย	พื้นที่ดอนเป็นเนินสูง พื้นที่ภูเขาศักดิ์สิทธิ์ใน การประกอบพิธีกรรม ของเมือง	กรรมสิทธิ์ในพื้นที่ ราชการ และวัด
รอบนอกเมือง	พื้นที่เกษตรกรรม	พื้นที่อุตสาหกรรม	พื้นที่น้ำท่วมถึง	พื้นที่รองรับการ ขยายตัวของเมือง

สถาพภูมิศาสตร์ และพื้นที่ตั้ง เปรียบเทียบลักษณะเดิมและปัจจุบัน พบว่า ลักษณะทางด้านกายภาพ หรือภูมิศาสตร์ของที่ตั้งมีพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย โดยจะสังเกตได้ถึงขอบเขต อาณาบริเวณของพื้นที่ ที่มีการกำหนดไว้เดิม เปรียบเทียบกับปัจจุบัน ที่มีลักษณะของการวางอาคาร เส้นทาง ที่ไม่ได้แตกต่างไปจากผังเมืองเดิมนัก มีเพียงความเปลี่ยนแปลงในเชิงของความหนาแน่นในพื้นที่ ตัวอาคาร และวัสดุในการก่อสร้างที่เปลี่ยนแปลงไป ตามปัจจัยของเทคโนโลยีในการก่อสร้าง และวัสดุในยุคสมัยนั้นๆ เช่น จะเห็นได้ว่าขอบเขตของพื้นที่สำคัญๆ ในเมืองเดิม ที่เคยเป็นพื้นที่ของพระมหากษัตริย์ ราชวงศ์ วัด ปัจจุบัน ขอบเขตด้านอาณาบริเวณของพื้นที่เหล่านั้นยังคงปรากฏให้เห็นอยู่อย่างชัดเจนในพื้นที่เมือง

การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลง และคงอยู่ในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ทั้งในรูปแบบของลักษณะกิจกรรมในการใช้พื้นที่ในเชิงความหมายของการประโยชน์พื้นที่ และ

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในเชิงขอบเขต อาณาบริเวณ รูปแบบสถาปัตยกรรม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงเชิงความหมาย แต่ยังคงลักษณะของพื้นที่รูปแบบเดิมไว้ คือ พื้นที่ประตูเมืองทั้ง 4 ทิศ พื้นที่ริมแม่น้ำกวัง ลานอนุสาวรีย์พระนางจามเทวี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย สวนสาธารณะ ถนน แม่น้ำ พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเมือง ตลาดหนองดอก

กลุ่มที่ 2 พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงเชิงลักษณะของพื้นที่ แต่ยังคงความหมายเดิมไว้ คือ พื้นที่ศาลากลางจังหวัด จวนผู้ว่า ขวามุง พื้นที่รอบนอกเขตเมือง

กลุ่มที่ 3 พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงลักษณะของพื้นที่และความหมาย คือ อาคารบ้านเรือน รวมถึงห้างร้านในปัจจุบัน

กลุ่มที่ 4 พื้นที่ที่ยังคงไว้ทั้งเชิงความหมาย และเชิงลักษณะของพื้นที่ คือ วัดพระธาตุหริภุญไชยวรมหาวิหาร วัดช้าง วัดธงสัจจะ วัดศรีบุญเรือน วัดชัย ช่วงเมือง คูเมือง

แนวคิดในการใช้ประโยชน์พื้นที่ พบว่า เดิมแนวคิดในการวางผัง หรือกำหนดกิจกรรมจะขึ้นอยู่กับเรื่องของภูมิศาสตร์พื้นที่ตั้ง คติ ความเชื่อทางศาสนา ขนชั้นการปกครอง ในปัจจุบันแม้ว่าลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เมืองไม่ได้เปลี่ยนไปมากนัก แต่ความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่มีมากขึ้นทุกวันซึ่งส่งผลกระทบต่อแนวคิดในการจัดประโยชน์ที่ดินให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยพื้นที่ถูกมองเป็นเรื่องของการเข้ามาจัดการ การกำหนดอาณาบริเวณ ขอบเขต มากกว่าการคิดถึงเรื่องความเหมาะสมกับบริบท และสังคมในยุคนั้นๆ เหมือนดังอดีต อย่างไรก็ตามก็จะพบลักษณะของแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการกำหนด จัดการพื้นที่ เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

กลุ่มที่ 1 แนวคิดในเรื่องของคติ ความเชื่อ สัญลักษณ์ ซึ่งส่งผลต่อการใช้ประโยชน์พื้นที่ในส่วนรวมของเมือง เช่น พื้นที่พระธาตุที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ในทางพระพุทธศาสนา พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับพระนางจามเทวีในเชิงประวัติศาสตร์และความสำคัญในการก่อตั้งเมือง และพื้นที่ในส่วนราชการในการเป็นตัวแทนของระบบการปกครอง จัดการพื้นที่ เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 แนวคิดในเรื่องของการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นแนวคิดเพื่อที่จะตอบสนองกับการใช้ชีวิตประจำวันในสังคมของคนโดยทั่วไป เช่น พื้นที่ของตลาดในการเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนซื้อขาย อันเป็นหัวใจหลักสำคัญของการดำรงอยู่ของผู้คนในเมือง โดยในอดีตเส้นทางหลักในการติดต่อสัมพันธ์ คือ เส้นทางน้ำ แต่ปัจจุบัน ได้เปลี่ยนเป็นระบบถนน ทำให้เส้นทางมีส่วนสำคัญในการสร้างพื้นที่ที่ตอบสนองต่อความต้องการในการดำรงอยู่ทางสังคมในชีวิตประจำวัน

กลุ่มที่ 3 แนวคิดในเรื่องของฤดูกาลและสภาพแวดล้อม แม้ว่าในอดีตในการสร้างเมืองเรื่องในพื้นที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และฤดูกาลจะมีความสำคัญอย่างมากต่อกิจกรรมและพื้นที่ของเมือง แต่ใน

ปัจจุบันแนวโน้มของพื้นที่เมืองหรือพื้นที่โดยรอบของเมือง กลับถูกสร้างให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และสภาพภูมิอากาศน้อยลง ด้วยปัจจัยในเรื่องของเทคโนโลยีที่ทันสมัย และการเปลี่ยนแปลงของการใช้พื้นที่จากเกษตรกรรมที่เป็นพื้นที่เปิดโล่ง มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติสูง กลายเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม ที่เป็นระบบปิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก เป็นเหตุให้แนวคิดในเรื่องของพื้นที่ในเชิงสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในเมืองลดน้อยลง จะเห็นได้เพียงแต่ในเชิงของการออกแบบอาคารในเรื่องของกันสาด การวางทิศทางของอาคาร หรือเป็นเพียงการสร้างสภาพแวดล้อมใหม่ขึ้นมา ด้วยการปลูกต้นไม้ สร้างสวนสาธารณะขึ้นมา ซึ่งเป็นเพียงในแง่ของทัศนียภาพของเมือง ที่ไม่ได้เกิดจากแนวคิดในการจัดการพื้นที่ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม แม้ในเชิงพื้นที่ของเมืองจะไม่ตอบสนองต่อแนวคิดทางด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แต่ในเชิงของพฤติกรรม กิจกรรม ยังคงมีการสืบทอดระบบคิดทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ที่สอดคล้องกับบริบทของสิ่งแวดล้อม ฤดูกาลอยู่ในพื้นที่ (โดยศึกษาในรายละเอียดของวัฒนธรรม ประเพณีต่อไปในข้อ 2.2) เป็นการแสดงให้เห็นว่า แม้ในพื้นที่เชิงกายภาพจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมน้อยลง แต่ในเชิงกิจกรรม ประเพณี ยังมีความสัมพันธ์อยู่อย่างค่อนข้างสูง ซึ่งมีความน่าสนใจในการศึกษาต่อว่า กิจกรรมที่มาจากระบบคิดเหล่านี้ยังมีอยู่ หรือ ใช้พื้นที่ลักษณะใดในการตอบสนองแนวคิดที่สืบทอดมาในพื้นที่เมืองจนถึงปัจจุบันนี้

2.2 ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

จากการศึกษาข้อมูลของเมืองทางด้านภูมิศาสตร์และพื้นที่ตั้ง จะเห็นได้ว่า พื้นที่ของเมืองมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับผู้คนในสังคมนั้นๆ เสมอ ผ่านช่วงเวลาในแต่ละยุคสมัย โดยมีการเปลี่ยนถ่ายซ้อนทับ สืบทอด การใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างต่อเนื่อง และแสดงออกถึงลักษณะการใช้พื้นที่ทั้งเชิงรูปธรรมในเรื่องของการกำหนดขอบเขต พื้นที่ สถาปัตยกรรมต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และเชิงนามธรรมในเรื่องของ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม

2.2.1 ความเชื่อ ความเชื่อในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไปตามพื้นฐานของประสบการณ์ การรับรู้และสภาพแวดล้อม ที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษในรุ่นต่างๆ โดยความเชื่อของชาวล้านนาได้ถูกประมวลจากการวิจัยวรรณกรรมล้านนาไทย 2 เรื่อง คือ พรหมจักร และ โคลงพรหมทัต (ประคอง กระแส, 2524: 102, พรรณเพ็ญ เครือไทย, 2525:82, มณี พยอมยงค์, 2548: 3-16) และได้แบ่ง ความเชื่อออกเป็น 3 ประการ คือ ความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่อทางโหราศาสตร์

ความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระยะเวลา คือ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช นำมาเผยแพร่ในดินแดนสุวรรณภูมิ ครอบคลุมพื้นที่ พม่า ไทย ลาว กัมพูชา ในระยะที่ 2 สมัยพระนางจามเทวี นำมาจากพระสงฆ์จากลพบุรี ผสมผสานกับพระสงฆ์ในอาณาจักรโยนกเชียงแสน และในระยะที่ 3 สมัยอาณาจักรล้านนาได้รับพุทธศาสนาที่ลี้ลับจากวงศ์ จากอิทธิพลในการรับพุทธศาสนาในหลาย

รูปแบบ ทำให้พื้นฐานทางพุทธศาสนาของชาวล้านนา มีรูปแบบพิธีกรรม การปฏิบัติที่ผสมผสานกันทั้ง ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ แสดงออกมาในรูปแบบความเชื่อเรื่อง กฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องการพลัดพราก ความเชื่อเรื่องบุพเพสันนิวาส ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ผลบุญ

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์อาถรรพณ์เวท ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ 4 ในไตรเพทของพราหมณ์ในอินเดีย โดยมีความเชื่อทั้งทางดีและร้าย อยู่ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 ปิยะ เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความรัก ความโชคดี ความสำเร็จ ปลอดภัย และประการที่ 2 กายะ เป็นเครื่องทำลาย เครื่องป้องกัน กำจัดความเป็นอัปมงคล แสดงออกมาในรูปแบบ การใช้ไสยศาสตร์ การใช้เวทมนต์คาถา ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ความเชื่อเรื่องยักษ์ ความเชื่อเรื่องของวิเศษ ความเชื่อเรื่องเสนียดจัญไร และอาถรรพณ์ และจากความเชื่อเหล่านี้จึงเกิดความเชื่อของเรื่องสัมป่อยขึ้นมา ซึ่งชาวล้านนาถือว่าเป็นผลไม้วินาศที่ใส่แก่นเสนียด จัญไร รวมทั้งช่วยให้เกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น

ความเชื่อทางโหราศาสตร์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากวรรณกรรม เรื่องเล่าต่างๆมากมาย จนกลายเป็นค่านิยมทางความเชื่อของคนล้านนาตราบนานทุกวันนี้ ซึ่งมีในเรื่องของ ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อในเรื่องโชคชะตา ความเชื่อในเรื่องความฝัน

โดยเมื่อความเชื่อเจริญงอกงามขึ้น ผลจากความเชื่อตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมดก็ วิวัฒนาการไปสู่การปฏิบัติ ที่ชาวล้านนาเรียกว่า การถือ โดยมีทั้งข้อห้าม (ชิต) และข้อควรปฏิบัติ หรือ จาริต (ฮิต) เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ศาสนา สังคมส่วนรวม และเมื่อทุกคนเชื่อ เห็นถึงความสำคัญก็มีการถ่ายทอดปฏิบัติสืบทอดกันมา จนสิ่งเหล่านั้นได้กลายเป็นวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ของพื้นที่ สังคมนั้นในที่สุด

จากรูปแบบของความเชื่อของล้านนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีการปฏิบัติของกลุ่มคนทั้งพื้นที่ เมืองลำพูน และในภูมิภาคภาคเหนือ แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ของเมือง ได้แก่ เรื่องของช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องกับฤกษ์ ยามที่เหมาะสม ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ที่นำไปสู่การประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องด้วยสถานที่เฉพาะ และความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม วัด ประเพณีที่ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องศาสนา

2.2.2 ประเพณี และพิธีกรรม เป็นแนวทางในการปฏิบัติ สืบทอดต่อมา โดยในสังคมหนึ่งๆ เห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การปฏิบัติ รักษา สืบทอดไว้จนชั่วลูกหลาน ซึ่งเกิดมาจากแนวคิดพื้นฐานทางด้านคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันทางสังคม โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

จาริตประเพณี เป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรมในสังคม โดยถ้าใครฝ่าฝืน ทำผิด จะเรียกว่า ผิดฮิต หรือ ผิดจาริตประเพณี เช่น เรื่องการกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ พ่อ แม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น

ขนบธรรมเนียม เป็นระเบียบ แบบแผนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา มีข้อกำหนด ข้อบังคับ ที่ชัดเจน ในลักษณะของสถาบันต่างๆ เช่น สถาบันศาสนา ราชการ โรงเรียน เป็นต้น

ธรรมเนียมประเพณี ไม่มีข้อกำหนด หรือระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน มีเพียงแต่ รูปแบบของค่านิยมในการประพฤติ ปฏิบัติ สืบทอดต่อกันมา เช่น การกิน การพูด มารยาททางสังคม โดย มณี พยอมยงค์ (2548: 17) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เรื่องประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย ว่า “การศึกษาประเพณีต้องศึกษาใน 2 ลักษณะคือ ประเพณีประจำเดือนหรือเป็นเทศกาล และ ประเพณีที่ทำเป็นครั้งคราว โดยประเพณีประจำเดือนหรือเทศกาลนั้น เริ่มต้นจากเดือน เมษายน ทางล้านนาไทย เรียกว่าเดือน 7 สังฆานต์ปีใหม่แก้ว” มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ดูตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย

ประเพณี	พิธีกรรมสำคัญ / สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม	ช่วงเวลา
1. ประเพณีเดือน 7		เมษายน
1.1 ปีใหม่สงกรานต์	- พิธีศาสนา / วัด - พิธีดำหัว / บ้าน และศูนย์นันทนาการ - การละเล่น / สภาวัฒนธรรมเมือง	วันสังฆานต์ล่อง วันเนา วัน พญาวัน (13-15)
1.2 ไล่สังฆานต์	- ทำความสะอาดบ้าน พระพุทธรูป / บ้าน - จุดประทัด / ลานวัด และลานบ้าน	วันสังฆานต์ล่อง วันที่ 13
1.3 สรงน้ำพระพุทธรูป	- สรงน้ำพระรูป พระสงฆ์ / วัด - ขบวนแห่น้ำส้มป่อย / ถนนภายในคูเมือง - ขบวนแห่พระพุทธรูป / ถนนภายในคูเมือง	
1.4 ขนทรายเข้าวัด	- ขนทรายเข้าวัด ก่อเจดีย์ทราย / วัด	วันเนา วันที่ 14
1.5 วันแตงดา	- เตรียมอาหาร เครื่องสักการะ / บ้าน และวัด	
1.6 ทานตุง เจดีย์ทราย	- ถวายตุง / วัด - อาราธนาพระปริตร / วัด - พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ / วัด - ถวายน้ำส้มป่อย / วัด	วันพญาวัน วันที่ 15
1.7 ดำหัว	- กราบ ดำหัว ผู้อาวุโส ครูบาอาจารย์ พ่อแม่ / บ้าน	
1.8 ปลอยนกปลอยปลา	- ปลอยนกปลอยปลา / ริมแม่น้ำกวัง	วันปากปี วันที่ 16
1.9 ขึ้นท้าวทั้งสี่	- บูชา สักเวยเครื่องเซ่น / ประตุมืองทั้ง 4 ทิศ	
1.10 สิบชะตา (คน/บ้าน/เมือง)	- ฟังพระเจริญพุทธมนต์ / วัด - ถวายภัตตาหารและไทยทาน / วัด - ผูกข้อมือผู้สิบชะตา / วัด และบ้าน	เดือน 7 เหนือ

ตารางที่ 4 ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย (ต่อ)

ประเพณี	พิธีกรรมสำคัญ / สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม	ช่วงเวลา
2. ประเพณีเดือน 8 เดือน 9		พฤษภาคม-มิถุนายน
2.1 ขึ้นพระธาตุ	- นมัสการ และการอบรมสมสมโภช / วัดพระธาตุฯ - การใส่เบ็ก หรือ สวดเบ็ก / วัดพระธาตุฯ - ผัดตะลัน (ประทักษิณ) หรือ เวียนเทียน / วัดพระธาตุฯ - อบรมพระพุทธรเจ้า หรือ มงคลพุทธาภิเษก / วัดพระธาตุฯ - การหล่อพระเจ้า / วัดพระธาตุฯ - การหล่อพระพุทธรูป / วัดพระธาตุฯ - สรงน้ำพระธาตุ / วัดพระธาตุฯ	แปดเป็ง (15 ค่ำเดือน 8 เหนือ) หรือ 15 ค่ำ เดือน 6 ไทย ตรงกับ วันวิสาขบูชา
2.2 ขึ้นดอยชะม้อ	- นมัสการบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ / ดอยชะม้อ	
2.2 เลี้ยงผีปู่ย่า-ตายาย	- เลี้ยงผี-เสียด / บ้าน	
2.3 ฟ้อนผีมด-ผีเม็ง	- สักการบูชาผีบรรพบุรุษ / บ้าน - ฟ้อนรำ / บ้าน และพื้นที่เกษตร	
2.4 เลี้ยงผีขุนน้ำ	- สรงเวຍบูชา / แม่น้ำ	เดือน 8 หรือ 9 เหนือ
2.5 จีบอกไฟ (จุดบ้องไฟ)	- การอำบอกไฟ จุดบ้องไฟ / ลานโล่ง	
2.6 เข้าอินทขิล	- การบวงสรวง / เสาหลักเมือง - การลงเจ้านาย (การทรงเจ้า) / เสาหลักเมือง	
3. ประเพณีเดือน 10 เดือน 11 และเดือน 12		กรกฎาคม-สิงหาคม-กันยายน
3.1 เข้าพรรษา	- ถวายผ้าอาบน้ำฝน / วัด - ทานขันข้าว / วัด - ถวายเทียนพรรษา / วัด - สามเณรกรรม สมาคาวระครูบาอาจารย์ / วัด - นอนวัดจำศีล / วัด - ฟังเทศน์ ฟังธรรม / วัด	
3.2 แสกนา-หว่านกล้า-ไถนา	- ไถดำกล้า หรือหว่านกล้า / พื้นที่เกษตรกรรม - แสกนา หรือการไถ / พื้นที่เกษตรกรรม - การปลีกรรม / พื้นที่เกษตรกรรม	
3.3 บูชาพุมท้าง แม่โพสพ และจตุโลกบาล	- สรงเวຍ บูชา / พื้นที่เกษตรกรรม	
3.4 เอมื่อ (ลงแขก)	- เอมื่อ และเลี้ยงดู / พื้นที่เกษตรกรรม	
3.5 สู้ควาย (แรกนาขวัญ)	- ทำขวัญควาย / พื้นที่เกษตรกรรม	
3.6 จากะข้าว คนเฒ่าจำศีล	- ทำบุญ เลี้ยงพระ / วัด และบ้าน	
3.7 อุทิศส่วนบุญหาผู้ตาย (ตรุษสารทภาคกลาง / ซิงเปรตภาคใต้ / บัญข้าวประดับ ภาคอีสาน)	- ทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ / วัด และบ้าน	
3.8 ทานสลาก หรือ ทำบุญสลากภัต	- ทานก๋วยสลาก / วัด - กินก๋วยสลาก / วัด	เดือน 10-11-12 เหนือ (แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11)

ตารางที่ 4 ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย (ต่อ)

ประเพณี	พิธีกรรมสำคัญ / สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม	ช่วงเวลา
4. ประเพณีเดือนเก็ยงเหนือ		ตุลาคม
4.1 ออกพรรษา-มหาปวารณา	- ตักบาตรเทโว / ถนน - ทานผ้าสา ถวายผ้าจำนำพรรษา / วัด - ไกวเทียน ดับเทียน	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ต่อเนื่อง แรม 1 ค่ำ เดือน 11
4.2 ถวายกฐิน	- ทอดกฐิน จองกฐิน ถวายกฐิน / วัด	แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 (จีวรกาล)
4.3 ทอดผ้าป่า	- ทอดผ้าป่า / วัด	เดือน 12 เหนือ ถึง เดือน 4 เหนือ
5. ประเพณีเดือนยี่เหนื่อ		พฤศจิกายน
5.1 ยี่เพ็ง	- ทานขันข้าว ถวายอาหาร / วัด - ลอยโคมต ลอยกระทง / วัด บ้าน ถนน ลาน - การฟังกะต๋มหาชาติหรือตั้งธรรมหลวง / วัด	เดือนยี่เป็ง
6. ประเพณีเดือน 3 เดือน 4		ธันวาคม-มกราคม
6.1 เกี่ยวข้าว	- แสกกเกี่ยวข้าว / ที่นา - การมัดข้าว / ที่นา - การตีข้าว / ที่นา	เดือน 3 เหนือ
6.2 สู้ขวัญข้าว	- การทำขวัญข้าว เลี้ยงผีโพงผีนา / ที่นา	
6.3 เข้าโสสานกรรม เข้ารุกขมุล	- การเข้าโสสาน / วัด - การอยู่รุกขมุล / วัด - การจุดควัดร์ / วัด	เดือน 3-4-5 เหนือ
6.4 ทานหลัวหิงไฟพระเจ้า	- ถวายหลัว / วัด - การเผาบูชา / วัด	
6.5 ทานข้าวจี๋ข้าวหลาม	- ทำบุญข้าวจี๋ ข้าวหลาม / บ้าน วัด	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน ยี่ใต้ (มกราคม)
6.6 ทานข้าวลันบาตร หรือดอยข้าว	- ทำบุญดอยข้าว / วัด - ถวายทาน / วัด ทั่วไป	เดือน 4 เหนือ 14-15 ค่ำ
6.7 ถวายข้าวมธุปายาส	- ถวายข้าวมธุปายาส / วัด	ยี่เป็ง เดือนสี่ เดือนแปด เดือนเก้า ปอยหลวง
7. ประเพณีเดือน 5 เดือน 6		กุมภาพันธ์-มีนาคม
7.1 มาฆบูชา จาตุรงคสันนิบาต	- ผัดตะลัน (ประทักษิณ) หรือ เวียนเทียน / วัด - กราบบูชาพระรัตนตรัย / บ้าน วัด	วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เหนือ
7.2 ปอยน้อย ปอยเป็กซ์ (งานบวช)	- การบวช การเป็กซ์ / วัด - การไหว้หัวตาลหางลาน / วัด - การตักบาตรพระใหม่ / วัด - การเทศน์อานิสงส์บวช การปิ่นพร หรือพระใหม่ / วัด	
7.3 ปอยหลวง (งานฉลอง งานรื่นเริง)	- การทานสังฆ์ การแห่ครัวทาน / วัด - การทานตุง การตักบาตร การเวรทาน / วัด - การแห่พระมหาอุปกุต / วัด	เดือน 5-6 เหนือ
7.4 ปอยลากปราสาท หรือปอยล้อ	- การทำศพพระสงฆ์ / ถนน วัด	
7.5 ปอยข้าวสังฆ์ (ทำบุญอุทิศหาผู้ตาย)	- ทานเจตีย์ 108 กอง / วัด - การดาปอยข้าวสังฆ์ / วัด - ยัญพิธีพิสูจนวิญญาน / วัด บ้าน - การละเล่น / ลาน ศูนย์ฯ	

ที่มา : มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, (เชียงใหม่: ส. ทรัพย์การพิมพ์, 2548).

จากการศึกษาเรื่องประเพณีสิบสองเดือนล้านนา จะทำให้ทราบได้ว่า ปัจจัยในการประกอบพิธีกรรมล้านมาแล้วมาจากเรื่องของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ทั้งสภาพอากาศ ฤดูกาล การประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ โดยในสภาพปัจจุบันของพื้นที่เมืองลำพูนจะยังคงพบเห็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยความเชื่อทั้งสามประการข้างต้น โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับศาสนา จากตารางที่ 4 ก็พบว่ามึระดับของประเพณี พิธีกรรมทั้งในส่วนของปุถุชนทั่วไป และพระภิกษุสงฆ์ ในระดับครัวเรือนย่อย กลุ่มชุมชนและเมือง ที่พื้นที่ส่วนใหญ่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมก็จะอยู่ที่วัดเป็นหลัก โดยเฉพาะวัดพระธาตุหรือกุญชัยฯ ที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูน และยังมีการใช้พื้นที่ส่วนกลางอื่นๆ อย่างเช่น พื้นที่ถนน พื้นที่อาคารสาธารณะส่วนกลางของเมือง ลานโล่ง ในการประกอบพิธีกรรมควบคู่อีกด้วย

นอกจากประเพณีสิบสองเดือนล้านนาแล้ว ยังมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และประเพณีพิเศษที่ไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน สามารถทำได้ในทุกช่วงเวลา (ดูตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีพิเศษของล้านนา

ประเพณี	พิธีกรรมสำคัญ / สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม
1. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	
1.1 ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด	- การตั้งครรภ์ / บ้าน โรงพยาบาล - การตั้งชื่อ / บ้าน วัด - การเลี้ยงเด็ก / บ้าน สถานรับเลี้ยงเด็ก
1.2 ประเพณีกินแขกแต่งงาน	- การอุปัชฌ์สาว / บ้าน พื้นที่ส่วนกลาง - การอยู่นอก / บ้าน พื้นที่ส่วนกลาง - การผัดผี่ และใส่ผี่ / บ้าน พื้นที่ส่วนกลาง - การกินแขกแต่งงาน / บ้าน พื้นที่ส่วนกลาง
1.3 ประเพณีปลูกเรือนใหม่	- โคลงทำบ้าน / บ้าน - ปักเรือนและฝังเสามงคล / บ้าน
1.4 ประเพณีขึ้นบ้านใหม่	- การถอนและการขึ้นท้าวทั้งสี่ / บ้าน - คนช่อมงคล / บ้าน - พระสงฆ์สวดขยันโต และพรมน้ำพุทธมนต์ / บ้าน - พิธีสืบชะตา / บ้าน วัด - ชันปอกมือ หรือพานบายศรี / บ้าน - การฟั่งซอและฮ่ำเฮือนใหม่ / บ้าน - การเลี้ยงดูขึ้นเฮือนใหม่ / บ้าน
1.5 ประเพณีเฮือนเย็น (งานศพ)	- การสูมาขันแก้วทั้งสาม / บ้าน วัด - การบอกหนทาง / ถนน วัด บ้าน - การอาบน้ำศพ / วัด บ้าน - สล่าศพ / วัด - การเอาศพไว้ตรงชื่อ / บ้าน - การทานขันข้าว การเทศน์ การสวด / วัด - การใส่ปราสาทหรือเรือนศพ / วัด - การเผาศพ / วัด

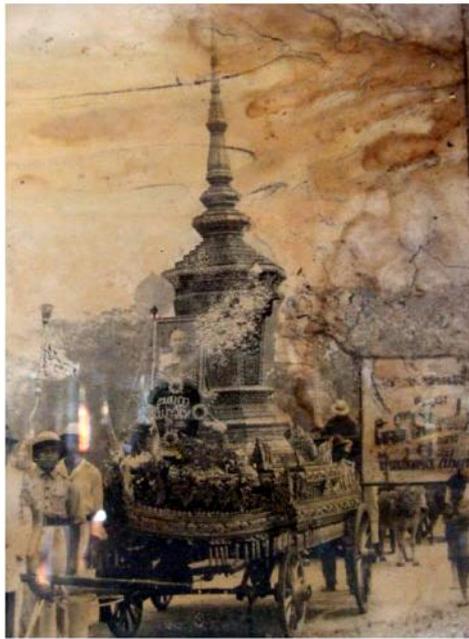
ตารางที่ 5 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีพิเศษของล้านนา (ต่อ)

ประเพณี	พิธีกรรมสำคัญ / สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม
2. ประเพณีพิเศษ	
2.1 ประเพณีสู่ขวัญเอาขวัญ	- ทำบายศรีสู่ขวัญ หรือฮ้องขวัญ / บ้าน พื้นที่ส่วนกลาง
2.2 ประเพณีขันขันโตก	- การเลี้ยงขันโตก / บ้าน พื้นที่ส่วนกลาง - การละเล่น / พื้นที่ส่วนกลาง - การแห่ขันโตกเข้าขบวน / บ้าน พื้นที่ส่วนกลาง
2.3 ประเพณีไหว้ครู	- การไหว้ครู / พื้นที่ส่วนกลาง
2.4 ประเพณีสวดกัม	- การขับไล่ผี / บ้าน วัด
2.5 ประเพณีส่งแถน ส่งเคราะห์ ต่ออายุ	- การส่งปู่แถนย่าแถน / วัด บ้าน
2.6 ประเพณีทานแทน การทำบุญทดแทน	- การทานแทน การทดแทน และชดใช้ / วัด
2.7 ประเพณีทานตุง	- การถวายตุง / วัด

ที่มา : มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, (เชียงใหม่: ส. ทรัพย์การพิมพ์, 2548).

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นพิธีกรรมที่ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในครัวเรือน หรือตามบ้านเรือน และพื้นที่สาธารณะส่วนรวมของชุมชนโดยทั่วไป ลักษณะ รูปแบบของพิธีกรรมจะเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของการใช้ชีวิตประจำวันโดยทั่วไป โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะไม่ได้เน้นในการศึกษาพื้นที่ระดับครัวเรือน แต่จะอธิบายให้พอเข้าใจลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของประเพณีระดับเมือง ชุมชน และครัวเรือน ซึ่งมีความสัมพันธ์ในเรื่องระดับของการใช้พื้นที่เพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆ

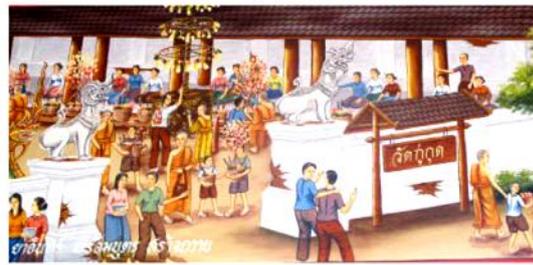
ภาพที่ 9 แสดงให้เห็นภาพถ่าย และภาพเขียนที่จำลองรูปแบบของกิจกรรมตามประเพณี ความเชื่อที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ของเมือง ที่สะท้อนให้เห็นเรื่องราวของพิธีกรรม และชีวิตประจำวัน ความผูกพันในอดีตของเมืองลำพูน ที่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสัมพันธ์กันของพระสงฆ์ และฆราวาส โดยใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

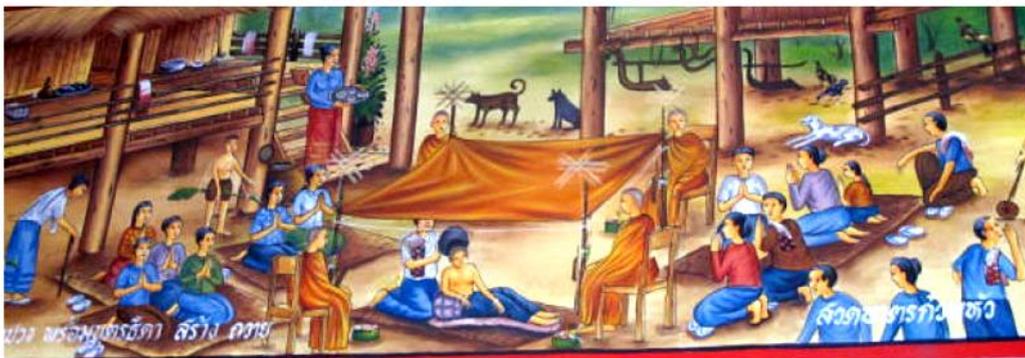
(ก)

(ข)

(ค)

(ง)

(ก) งานพิธีแห่ศพรูปาศรีวิชัย

(ข) ภาพจิตรกรรมฝาผนังประเพณีแห่เทียนพรรษา

(ค) ภาพจิตรกรรมฝาผนังการทำบุญในวัดกุฎัก

(ง) ภาพจิตรกรรมฝาผนังพิธีสวดบทธกัมมัตถวิ

ภาพที่ 9 แสดงลักษณะของประเพณี และพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในเมืองลำพูน

จากการศึกษาเรื่อง ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของแนวคิดกับการปฏิบัติตนของผู้คนในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน เมือง ไม่แบ่งแยกว่าเป็นฆราวาส หรือ พระสงฆ์ โดยมีพื้นที่ของวัด หรือพุทธศาสนา เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมร่วมกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่ประเพณีและพิธีกรรมจะได้รับอิทธิพลจากความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก

ใหญ่ ส่วนความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ เป็นเสมือนกลวิธีที่แยบยลในการส่งเสริมให้ผู้คนในสังคมปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีที่ดั่งงาม เพื่อสร้างให้เกิดความสงบสุข สัมคคีในสังคมนั้นๆ สืบต่อมา

จากความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ดังกล่าวนอกจากจะสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของหลักคิดและการปฏิบัติตนในสังคมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยอันก่อให้เกิดการกำหนดช่วงเวลาของประเพณี ลักษณะ รูปแบบของพิธีกรรม และกิจกรรมที่เกิดขึ้น อันมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม หรือกิจกรรมเหล่านั้น ดังนี้

ปัจจัยเรื่อง ฤดูกาล สภาพอากาศ ที่มีความสัมพันธ์อย่างมากกับฤดูกาลในการเพาะปลูก การอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพของผู้คนในชีวิตประจำวัน อันเป็นปัจจัยในการกำหนดช่วงระยะเวลาของกิจกรรม ประเพณีจะที่เกิดขึ้น โดยในช่วงฤดูฝนซึ่งเป็นช่วงต้นฤดูแห่งการเพาะปลูก หว่าน ไถนา ก็มีการประกอบพิธีกรรม ประเพณีในสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการการเพาะปลูก เช่น แหล่งน้ำในการเพาะปลูก พื้นที่เกษตรกรรม ส่วนช่วงฤดูหนาวเป็นช่วงของการเก็บเกี่ยว สะสมอาหาร และแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อเก็บสะสมไว้ใช้ และแบ่งปันกัน ซึ่งจะเห็นพิธีกรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในพื้นที่ของบ้าน วัด และชุมชน ในลักษณะการใช้พื้นที่ภายในอาคารเป็นหลัก และในช่วงฤดูร้อน อันแสดงถึงการกำเนิด เริ่มต้นใหม่ของชีวิต จะมีการทำพิธีกรรมที่เป็นเรื่องของการขอพร สร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิต มีการเฉลิมฉลอง และกราบไหว้ บูชาในพื้นที่ที่มีคุณ เช่น พระธาตุประจำปีเกิด ผีปู่ย่า-ตายาย ทำบุญเมือง ซึ่งจะพบเห็นการใช้พื้นที่ที่มีการเดินทางไปตามสถานที่ต่างๆ ที่เป็นสถานที่สำคัญหลักของเมือง

ปัจจัยเรื่อง สัญลักษณ์ อาจจะเป็นลักษณะของ บุคคล ตัวเลข เครื่องหมาย สถาปัตยกรรม ซึ่งโดยส่วนมากจะเป็นปัจจัยสำคัญที่มีคุณค่า ส่งผลต่อทางด้านจิตใจ เช่น สัญลักษณ์ของพระธาตุที่เป็นตัวแทนสูงสุดของศาสนาพุทธ พระนางจามเทวีอันเป็นสัญลักษณ์แห่งการก่อกำเนิดอาณาจักรทริภุญไชย ตัวเลขของฤกษ์ยาม ในการเสริมสร้างความเป็นสิริมงคล หรือ ความเป็นอับมงคล ซึ่งสัญลักษณ์เหล่านี้เป็นปัจจัยของการกำหนดพื้นที่ ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม พิธีกรรมต่างๆ ในสถานที่ หรือพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะของสัญลักษณ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้พื้นที่วัดพระธาตุทริภุญไชยในการประกอบพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาพุทธ หรือการสร้างอนุสาวรีย์ในการรำลึกถึงพระนางจามเทวี และการใช้ตุงเป็นเครื่องหมายในการขับไล่สิ่งที่ไม่ดีออกไป เป็นต้น

3. ปรากฏการณ์ในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเชิงและพัฒนาของพื้นที่เมืองลำพูน สามารถทำให้เกิดความเข้าใจในลักษณะ ของการใช้พื้นที่ในเมืองลำพูน และรูปแบบการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ได้ดังต่อไปนี้

3.1 ระดับของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของเมือง สามารถแบ่งกลุ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างของเมืองในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันออกได้เป็น ในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน

และระดับเมือง ที่มีความสัมพันธ์และส่งเสริมกันในเรื่องของกิจกรรม และพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น ในช่วงประเพณีสงกรานต์ จะมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระดับครัวเรือน ในเรื่องของการทำความสะอาดบ้านเรือนและบริเวณโดยรอบ กราบไหว้พระพุทธรูปในบ้าน ในระดับชุมชนก็มีการประดับตกแต่งซุ้มประตูและช่วยกันทำความสะอาดชุมชน ส่วนในระดับเมืองมีกิจกรรมในการแห่พระพุทธรูปและทำบุญใหญ่ร่วมกันในพื้นที่ของวัดพระธาตุศรีบุญชัยฯ จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของกิจกรรมในแต่ละระดับล้วนก่อให้เกิดรูปแบบประเพณีสงกรานต์ในพื้นที่ทั้งสิ้น

3.2 ช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรม สามารถแบ่งได้เป็นช่วงเวลาปกติ และช่วงประเพณี ที่มีรูปแบบและลักษณะของกิจกรรม และการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกัน โดยช่วงเวลาโดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ในพื้นที่ย่อยของบ้านเรือน และชุมชน ส่วนในช่วงประเพณี วันสำคัญ จะเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สำคัญระดับเมือง หรือชุมชน

3.3 รูปแบบทางด้านกายภาพของพื้นที่ว่าง จะพบว่า ขอบเขตในการตั้งถิ่นฐานของเมืองยังคงที่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมากเช่นเดียวกัน สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือรูปแบบของขนาดพื้นที่ว่างที่มีขนาดลดลง เพราะมีการสร้างอาคารหนาแน่นขึ้นในพื้นที่ และเป็นเหตุให้เกิดรูปแบบของพื้นที่ว่างที่มีความหลากหลายมากขึ้นในการดำเนินกิจกรรมที่ไม่ใช้ลักษณะของลานโล่งเพียงรูปแบบเดียว

และจากการศึกษารูปแบบของกลุ่มคน การดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ รวมถึงช่วงเวลาในการดำเนินกิจกรรมแต่ละช่วงในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน จะทำให้ทราบถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลง และดำรงอยู่ของพื้นที่ในสภาพปัจจุบัน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของเมือง ใน 2 ลักษณะคือ การเปลี่ยนแปลงเชิงการให้ความหมายของพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ คือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกิจกรรมหรือการทับซ้อนของกิจกรรมที่หลากหลายขึ้นในพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติศรีบุญชัย เดิมใช้เป็นอาคารท้องพระคลัง ต่อมาเปลี่ยนให้เป็นคุก และสุดท้ายกลายเป็นพิพิธภัณฑสถานในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์หรือความหมายในพื้นที่อย่างชัดเจน โดยที่ตำแหน่งของพื้นที่ยังคงเป็นพื้นที่เดียวกัน อันส่งผลต่อความการรับรู้ในพื้นที่ของผู้ใช้ประโยชน์จากร่องรอยเชิงประวัติศาสตร์ที่ซ้อนทับกันอยู่ และการเปลี่ยนแปลงในเชิงรูปแบบของพื้นที่ คือ การเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพของพื้นที่ว่าง ได้แก่ พื้นที่ของวัดพระธาตุฯ เดิมมีสภาพเป็นลานโล่ง และได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยสร้างอาคารและองค์พระธาตุซ้อนทับพื้นที่เดิมไว้แต่ยังคงรูปแบบของกิจกรรมเดิม ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ

ส่วนที่ 2 การดำรงอยู่ของประเพณี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม จากการศึกษาด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมแสดงให้เห็นว่าแม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่และความหมาย แต่ประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่รูปแบบเดิมยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะ พื้นที่ของความขัดแย้ง ตามความหมายของ heterotopia ดังที่ฟูโกต์ (Foucault) ได้กล่าวไว้ (อ้างแล้ว, ดูปทที่ 2) และ

แสดงให้เห็นถึงการซ้อนทับเชิงกิจกรรมในพื้นที่ของเมืองขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อระบบความเชื่อ พิธีกรรมแบบดั้งเดิมที่รักษา สืบต่อมา โดยจะเห็นว่าการศึกษาประเพณี พิธีกรรม และการปฏิบัติการในพื้นที่ของเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญ ตามที่เดอว์ แชรโต (de Certeau) (อ้างแล้ว, รูปที่ 2) ที่สอดคล้องกับการศึกษาพื้นที่เมืองเก่าลำพูน เพื่อเป็นการค้นหา พื้นที่ทางสังคมที่ชุมชนสร้างขึ้นมาเพื่อดำรง รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมในระบบคิดแบบดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ในการตระหนักเรื่องของทางด้านจิตใจ ที่ยึดเหนี่ยว (สัญลักษณ์ และบุคคล) และการอยู่อาศัยในชีวิตประจำวัน (สภาพแวดล้อม)

4. สรุปท้ายบทที่ 3

เนื้อหาจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่เมืองเก่าลำพูนในบทนี้ แสดงให้เห็นถึงประเด็นที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ของเมืองเก่าลำพูน และปรากฏการณ์ของกิจกรรม และกลุ่มคนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ด้วยพื้นฐานทางด้านประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมศาสตร์พื้นที่ตั้งของเมือง อันเป็นเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบของพื้นที่ว่างในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการกำหนดพื้นที่ และขอบเขตในการศึกษาให้สัมพันธ์กับประเด็นในการศึกษา ความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างที่อาจจะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของวิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

โดยในบทถัดไปในบทที่ 4 จะเป็นการศึกษารูปแบบเชิงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูนในปัจจุบัน ว่ามีความสัมพันธ์ต่อกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ ช่วงเวลา และลักษณะทางกายภาพของเมืองที่ปรากฏอยู่อย่างไรบ้าง

บทที่ 4

การเก็บรวบรวมข้อมูล และการจัดระเบียบข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเรื่อง ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคมในพื้นที่เมืองเก่าลำพูนนี้ มีความมุ่งหมายในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ว่างของเมือง ชุมชน และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมือง โดยเป็นการศึกษาเชิงสำรวจ ในเรื่องของปรากฏการณ์ของกิจกรรม ประเพณี และปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูน และได้กำหนดเนื้อหาในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1.1 พัฒนาการของพื้นที่ ในเขตเมืองเก่าลำพูน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่เมืองกับการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ทั้งเชิงพื้นที่และความหมาย เปรียบเทียบรูปแบบ ลักษณะพื้นที่เมืองลำพูนตั้งแต่สมัยทริภุญไชย (พุทธศตวรรษที่ 19) จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2553-2554) ตามปัจจัยในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1.1.1 รูปร่างและรูปทรงของพื้นที่ว่างของเมือง

1.1.2 ประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่ว่างของเมือง

1.1.3 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของพื้นที่ว่าง ทั้งเชิงพื้นที่และความหมาย จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นทางด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่ (อ้างแล้วในบทที่ 3) และทฤษฎีพื้นที่ของความเป็นอื่น โดยอาศัยหลักการสังเกตพื้นที่ตามแนวของ ฟูก็อดต์ (Foucault) ทั้ง 7 ประการในการศึกษา (อ้างแล้วในบทที่ 2)

1.2 รูปแบบ ลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่ ในเขตเมืองเก่าลำพูนในปัจจุบัน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น และรูปแบบของพื้นที่ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ตามปัจจัยในการศึกษา ดังนี้

1.2.1 รูปแบบ ลักษณะของกิจกรรม และปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมือง โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.2.1.1 กิจกรรม ทางสังคมที่เป็นลักษณะของประเพณี และพิธีกรรม ได้แก่ ประเพณีสำคัญทางศาสนา ประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ พิธีกรรม มหกรรม เป็นต้น

1.2.1.2 กิจกรรม ทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นกิจวัตรประจำวัน เช่น การจ่ายตลาด การเดินทาง การไปทำงาน การเรียนหนังสือ การเคารพธงชาติ การออกกำลังกาย การเดินเล่นพักผ่อน การท่องเที่ยว เป็นต้น

1.2.2 ช่วงเวลา และความถี่ของการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างของเมือง แบ่งเป็น

1.2.2.1 ช่วงเวลาของปฏิบัติการทางสังคมในรอบปี ตามฤดูกาลในพื้นที่ คือ ฤดูร้อน ฤดูหนาว ฤดูฝน

1.2.2.2 ช่วงเวลาของปฏิบัติการทางสังคมในรอบวัน ตามการขึ้นลงของดวงอาทิตย์ คือ ช่วงเช้า ช่วงสาย ช่วงบ่าย ช่วงเย็น และช่วงค่ำ

1.2.3 ลักษณะของผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง แบ่งเป็น

1.2.3.1 ผู้ใช้งานในลักษณะปัจเจก บุคคล หรือ กลุ่มคน

1.2.3.2 ผู้ใช้งานในลักษณะชุมชน

1.2.3.3 ผู้ใช้งานในลักษณะเมือง

2. เครื่องมือในการศึกษา

แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

2.1.1 การเก็บข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์ (interview) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) คือ การสัมภาษณ์ให้เกิดการแลกเปลี่ยนในประเด็นของการใช้พื้นที่ว่างของเมือง โดยปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ ในลักษณะของการเล่าเรื่อง (narrative) และบอกกล่าวโดยไม่มีวัตถุประสงค์ในการตอบคำถาม เป็นเพียงการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้น ตามที่ เดอร์ แชรโโต (de Ceatua) ได้กล่าวไว้ (อ้างแล้วในบทที่ 2) โดยบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยการ จดลงในสมุดประกอบกับการบันทึกด้วยเครื่องอัดเสียง

2.1.2 การเก็บข้อมูลด้วยวิธีสังเกตการณ์ (observation) เพื่อสังเกตรูปแบบ ลักษณะทั้งเชิงกายภาพ พฤติกรรมของการใช้พื้นที่ ตามปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมือง ร่วมกับการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องในการศึกษา และใช้การบันทึกข้อมูลด้วยการถ่ายภาพ การบันทึกลงในสมุด และการบันทึกลงแผนที่ที่ใช้ในการอ้างอิง (กรมโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดลำพูน, 2553) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการเดินสำรวจ โดยมีวิธีการในเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน ดังนี้

2.1.2.1 การเก็บข้อมูล ตำแหน่ง รูปร่างและประโยชน์การใช้สอยพื้นที่ว่างของเมือง ด้วยวิธีการสำรวจพื้นที่ (survey observation) เป็นการเก็บข้อมูลด้วยการเดินสำรวจตำแหน่งที่ตั้ง ขอบเขตของพื้นที่ว่าง และการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างตามปรากฏการณ์จริงจากการสังเกต โดยบันทึกข้อมูล ด้วยการถ่ายภาพ และบันทึกลงในแผนที่ที่ใช้ในการอ้างอิง

2.1.2.2 การเก็บข้อมูลปฏิบัติการทางสังคม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองจาก กิจกรรม ประเพณีที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมือง รวมถึงประเภทของกลุ่มคนที่ใช้ประโยชน์พื้นที่ ด้วยวิธีการจับ ภาพชั่วขณะ (static snapshot observation) เป็นการเก็บข้อมูลด้วยการกำหนดพื้นที่ในการสังเกต ลักษณะของกิจกรรม ที่เกิดขึ้น ณ ขณะนั้นในพื้นที่ที่กำหนด โดยมีการกำหนดช่วงระยะเวลาในการเก็บ ข้อมูลแบ่งออกเป็นช่วงของกิจกรรมตามปกติ และช่วงของกิจกรรมตามประเพณี และบันทึกข้อมูลด้วยการถ่ายภาพ และจดบันทึกข้อมูลลงในตาราง

2.1.2.3 การเก็บข้อมูลอัตราในการใช้พื้นที่ว่างของเมือง ด้วยวิธีการนับด่าน (gate observation) เป็นการเก็บข้อมูลโดยการนับปริมาณผู้ใช้งานในพื้นที่ ณ จุดที่เป็นจุดตัด หรือจุดที่เป็น ทางเข้า-ออกหลักสำคัญของพื้นที่ที่จะศึกษา โดยแบ่งกลุ่มของผู้ใช้งานออกเป็น 3 ระดับ คือ ปักแจกชน หรือกลุ่มคน ชุมชน และเมือง และบันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกข้อมูลลงในตาราง และถ่ายภาพประกอบ

2.1.2.4 ข้อกำหนดในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประชากรในการศึกษา คือ บุคคล หรือกลุ่มคนที่เดินผ่าน หรือ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ว่างที่ทำการศึกษา ณ ช่วงเวลาที่กำหนดไว้ในการศึกษา เพื่อต้องการทราบ ถึงลักษณะของพื้นที่ และกิจกรรม ที่ส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในแต่ละระดับของกลุ่ม ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา

กลุ่มที่ 2 ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล โดยแบ่งช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล ตามความสัมพันธ์ของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าง โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กิจกรรมในช่วงเวลาปกติ ทั่วไป และกิจกรรมช่วงประเพณีวันสำคัญ โดยมีการแบ่งย่อยช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล ทั้งในช่วงของรอบ วัน และรอบเดือนของฤดูกาล ดังนี้

ช่วงเวลาในรอบปี โดยใช้ปฏิทินวันสำคัญของเมืองลำพูนในการกำหนดวัน เวลาในการศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ฤดูกาล ในรอบปีของภูมิภาค คือ ช่วงฤดูหนาว (พ.ย.-ม.ค.) ช่วงฤดู ร้อน (ก.พ.-มิ.ย.) และช่วงฤดูฝน (ก.ค.-ต.ค.) (ดูตาราง 6)

ช่วงเวลาในรอบวัน โดยใช้มาตรฐานของการขึ้น-ลง พระอาทิตย์ คือ ช่วง เข้า ช่วงสาย ช่วงบ่าย ช่วงเย็น และค่ำ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ช่วงย่อย คือ ช่วงที่ 1 ช่วงเช้า (6.00 – 9.30 น.) ช่วงที่ 2 ช่วงสาย (9.30-13.00 น.) ช่วงที่ 3 ช่วงบ่าย (13.00-16.30 น.) ช่วงที่ 4 ช่วงเย็น (16.30-20.00 น.) และช่วงที่ 5 ช่วงค่ำ (20.00 น. เป็นต้นไป)

โดยช่วงเวลาปกติทั่วไปของกิจกรรม จะใช้เวลาในการเก็บข้อมูลในแต่ละจุดประมาณช่วงละ 15 นาที ส่วนในช่วงประเพณี วันสำคัญ จะใช้เวลาในการเก็บข้อมูลกิจกรรมในพื้นที่ประมาณช่วงละ 30 นาที

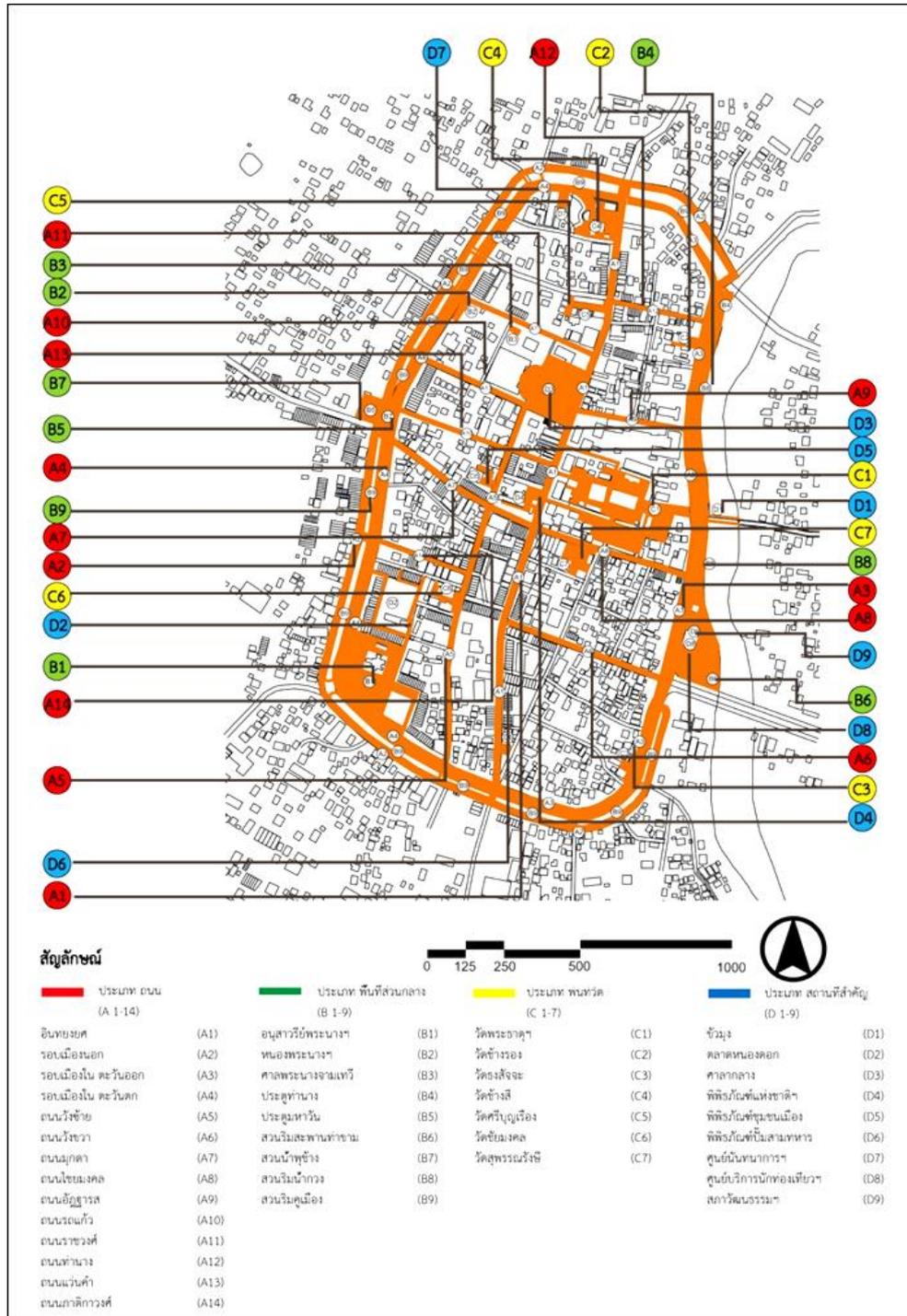
ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบความสัมพันธ์ของช่วงเวลา กับการปฏิบัติกิจกรรมในพื้นที่ รวมทั้งความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อม อุณหภูมิกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามช่วงเวลาต่างๆ ในรอบวัน และฤดูกาลที่เกิดขึ้นในพื้นที่ด้วย

ตารางที่ 6 ตารางแสดงช่วงเวลา ประเพณีสำคัญ ในเขตเมืองเก่าลำพูน (ธ.ค. 2553 – พ.ย. 2554)

ฤดูกาล	เดือน / ปี	วันที่	กิจกรรม / ประเพณีสำคัญ
ฤดูหนาว	ธันวาคม 2553	2	- วันพ้อ
		31	- งานส่งท้ายปีเก่า
	มกราคม 2553	1	- งานปีใหม่
		8	- งานวันเด็ก
ฤดูร้อน	กุมภาพันธ์ 2554	18	- มาฆบูชา
	เมษายน 2554	11-16	- ปีใหม่สงกรานต์
	พฤษภาคม 2554	17-19	- วันวิสาขบูชา
ฤดูฝน	กรกฎาคม 2554	15	- อาสาฬหบูชา
		16	- เข้าพรรษา
	สิงหาคม 2554	7	- วันสวรรคตพระนางจามเทวี
		12	- วันแม่
	กันยายน 2554	22	- วันประสูติพระนางจามเทวี
	ตุลาคม 2554	12-13	- ออกพรรษา
ฤดูหนาว	พฤศจิกายน 2554	6	- กฐินหลวง
		7-10	- ยี่เป็ง

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นถึงช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ครอบคลุมกิจกรรมทั้งปี ในช่วงฤดูกาล เทศกาลสำคัญ ในพื้นที่เมืองลำพูน โดยในแต่ละช่วงของการเก็บข้อมูลจะมีระยะเวลาในการเก็บข้อมูลของแต่ละวันไม่เท่ากัน ทั้งนี้ปรับให้ครอบคลุมการศึกษาทั้งกิจกรรมในช่วงปกติ และช่วงที่เกิดพิธีกรรมสำคัญที่สอดคล้องกับปฏิทินกิจกรรมของพื้นที่เมืองลำพูน

กลุ่มที่ 3 ตำแหน่ง พื้นที่ในการเก็บข้อมูล โดยกำหนดพื้นที่ จากขอบเขตของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน ซึ่งแบ่งออกตามลักษณะของการเกิดรูปแบบของกิจกรรมในพื้นที่ทั้งหมด 39 จุด (ดูแผนที่ 5) ได้ดังต่อไปนี้

แผนที่ 5 แสดงตำแหน่งพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองในการเก็บข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่

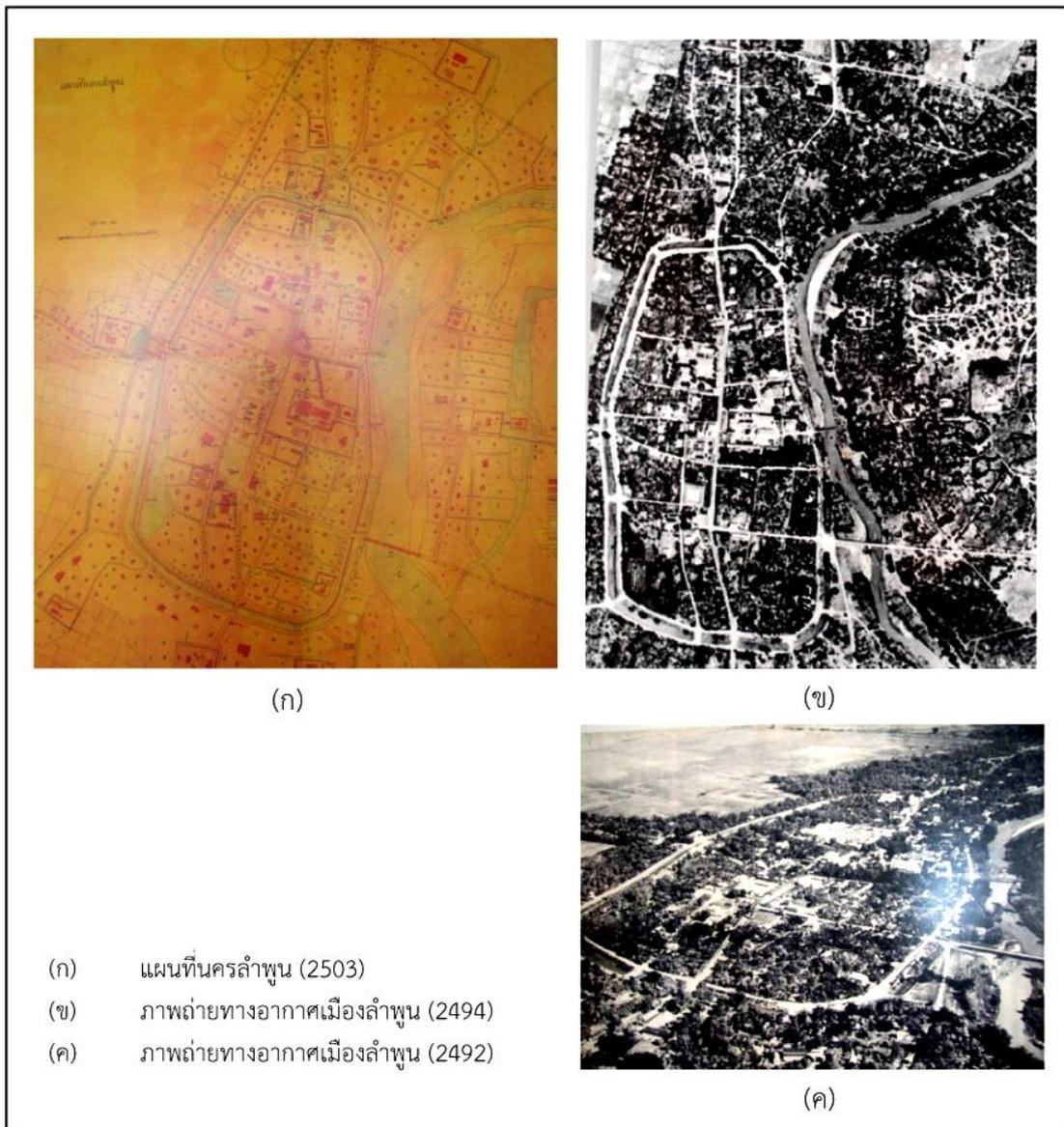
2.2 เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

2.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ความสัมพันธ์ของกิจกรรม ปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ กับ โครงสร้างเชิงสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างในระดับเมือง และชุมชน ด้วยทฤษฎี Space syntax (อ้างแล้วในบทที่ 2) โดยใช้วิธีการสร้างแบบจำลองและวิเคราะห์โครงข่ายพื้นที่ว่างของเมือง คือ พื้นที่ถนน พื้นที่ว่างสำคัญของเมืองในบริเวณต่างๆ ที่เรียกว่า axial network analysis (จะกล่าวถึงรายละเอียดในการวิเคราะห์ในบทที่ 5) ประกอบกับแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนที่กิจกรรม ปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมือง และแผนที่แสดงอัตราการสัญจรในพื้นที่ของกลุ่มคนในช่วงระยะเวลาต่างๆ ในการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ร่วมกัน

3. ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บข้อมูลการใช้งานพื้นที่ว่างของคนในเมืองลำพูนด้วยวิธีสัมภาษณ์ (Unstructured Interview) จากการสัมภาษณ์แลกเปลี่ยนในประเด็นเรื่องการใช้พื้นที่ว่างของเมือง โดยกลุ่มคนที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลเมืองลำพูน ทำให้พบประเด็นที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับแนวทางในการศึกษา โดยแบ่งออกได้ ดังต่อไปนี้

3.1.1 ประวัติศาสตร์ของพื้นที่เมืองลำพูน มีการเก็บรวบรวมหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ของกลุ่มคน ชุมชน ในพื้นที่ด้วยการรวบรวมภาพถ่ายโบราณ สิ่งของ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองลำพูน รวบรวมไว้ ณ พิพิธภัณฑ์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงทางด้านประวัติศาสตร์ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในเมืองลำพูนได้อย่างชัดเจน ตามช่วงยุคสมัย ส่วนในเรื่องของตำนานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเมือง หรือพระนางจามเทวี ยังคงเป็นเรื่องที่ต้องถกเถียงกันอยู่และยังไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนในปัจจุบัน (สัมภาษณ์ นเรนทร์ ปัญญาภู, สิงหาคม 2554) ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงพยายามหลีกเลี่ยงที่จะกล่าว หรืออ้างอิงเกี่ยวกับเรื่องตำนานของพระนางจามเทวีกับการสร้างเมือง มีเพียงการอ้างอิงช่วงเวลาตามยุคสมัยที่เกิดขึ้น และปรากฏการณ์ทางด้านพื้นที่ที่แสดงออกมาอย่างชัดเจนในส่วน of ภาพถ่ายทางประวัติศาสตร์ ที่เป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ลักษณะของพื้นที่ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางด้านกายภาพของสถานที่และพื้นที่ ดังภาพถ่ายทางด้านประวัติศาสตร์ต่อไปนี้

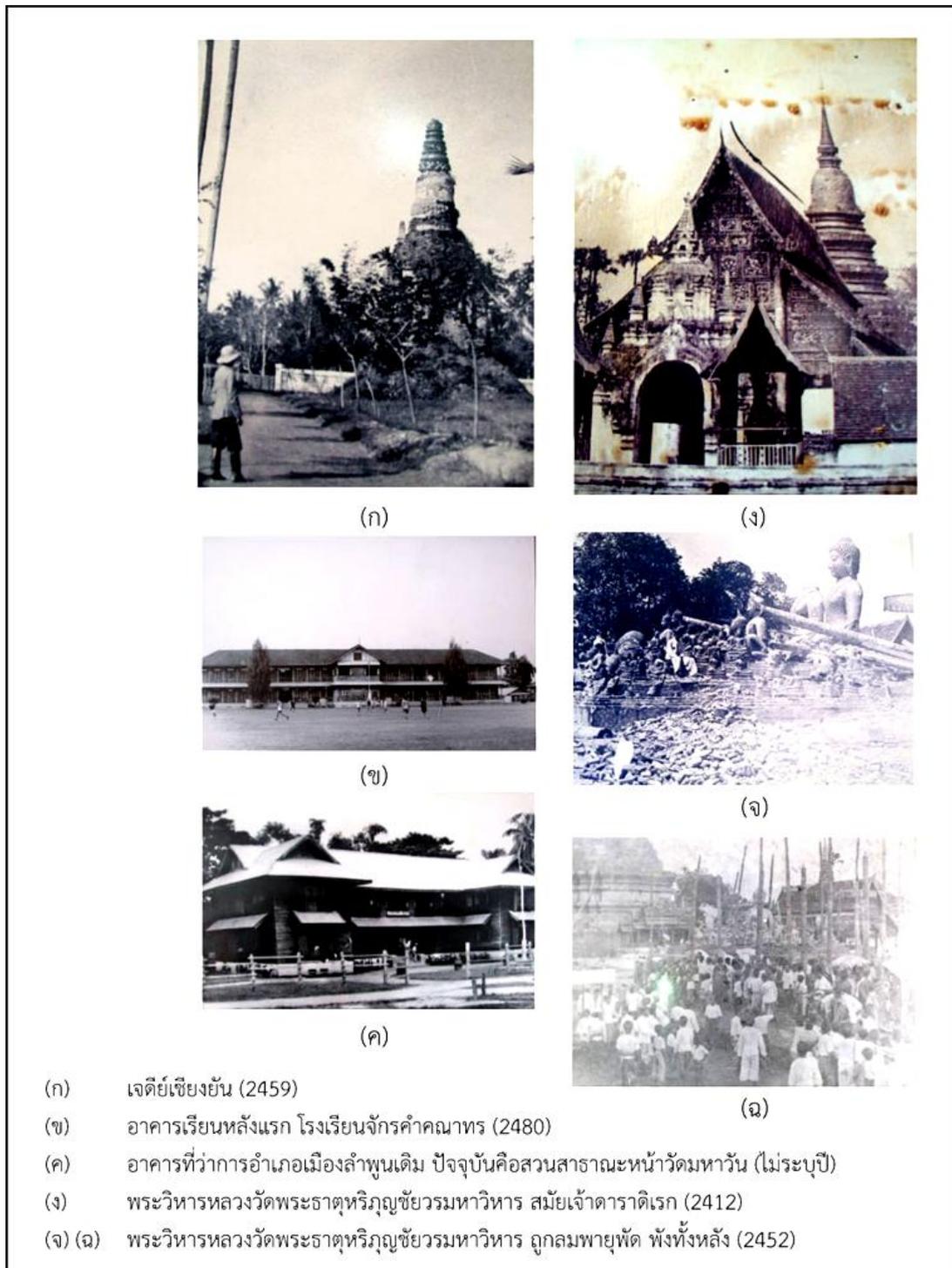

ภาพที่ 10 เปรียบเทียบภาพถ่ายทางอากาศ และแผนที่ของเมืองลำพูนในอดีต

จากภาพที่ 10 แสดงให้เห็นถึงลักษณะทางกายภาพของเมือง ตำแหน่งที่ตั้ง ถนนเส้นของแม่น้ำ และกลุ่มที่ตั้งของอาคาร บ้านเรือนในช่วงปี 2492-2503 เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับช่วงยุคสมัยของการปกครองแล้วจะตรงกับช่วงต้นยุคปฏิรูปการปกครอง ซึ่งเป็นช่วงรอยต่อสำคัญของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เชิงพื้นที่และสังคม เนื่องจากต่อมาได้มีการยกเลิกระบบเจ้าผู้ครองนคร โดยเปลี่ยนเป็นระบบข้าหลวงใหญ่ปกครองซึ่งขึ้นตรงกับสยาม และมีการสร้างเส้นทางรถไฟสายเหนือผ่านพื้นที่เขตนครลำพูน

จากการศึกษาจากภาพถ่ายแผนที่ในปี 2503 จะเห็นลักษณะความเปลี่ยนแปลงทางด้านพื้นที่ของเมืองที่มีการเปลี่ยนเส้นทางสัญจรหลักจากเส้นแม่น้ำของเมืองมาเป็นเส้นทางรถไฟสายเหนือ

ทางบก อีกทั้งมีความหนาแน่นในพื้นที่จากการสร้างอาคารบ้านเรือนมากขึ้นในพื้นที่ของเมือง ถือว่าเป็นช่วงรอยต่อสำคัญของการศึกษาเรื่องพื้นที่ และวัฒนธรรมทางสังคม ที่มีผลอย่างมากต่อการศึกษาเชิงเปรียบเทียบลักษณะก่อน และหลังการเปลี่ยนแปลงของเมือง จนถึงในยุคปัจจุบัน

ภาพที่ 11 แสดงพื้นที่สำคัญในอดีตของเมืองลำพูน

จากภาพที่ 11 แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของสถานที่ตั้ง อาคาร และสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่เมือง ในช่วงปี 2412-2452 เทียบได้กับช่วงยุคต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นช่วงที่เรียกว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” หรือ ที่นิยมเรียกว่า “การสร้างบ้าน แปะเมือง” เป็นช่วงที่มีการอพยพผู้คนเข้ามาในพื้นที่เมืองในลักษณะ “การเทศร้าง” คือ การอพยพผู้คนมาตั้งโครงสร้างของระบบสังคม ตั้งแต่เจ้าเมือง จนถึงราษฎร โดยกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ที่ถูกกวาดต้อนมาคือ กลุ่มคนยong ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่เมืองลำพูน (แสวง มาลาแซม, 2544)

การเปลี่ยนแปลงที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน คือ ลักษณะของอาคาร และรูปแบบการก่อสร้างสมัยใหม่ ที่แผ่ขยายเข้ามาแทนที่รูปแบบของอาคารรูปแบบเดิมในท้องถิ่น ซึ่งไม่เพียงแต่รูปแบบของตัวอาคารเท่านั้น สัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องในงานสถาปัตยกรรมแบบล้านนา ก็ถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นสัญลักษณ์แบบภาคกลางอีกด้วย

ภาพที่ 12 แสดงพื้นที่ว่างโดยรอบเมืองลำพูนในอดีต

จากภาพที่ 12 แสดงให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมของพื้นที่โดยรอบกำแพงเมือง และพื้นที่กลางเมือง โดยจะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมโดยรอบมีลักษณะเป็นพื้นที่ป่า มีน้ำท่วมถึง มีความอุดมสมบูรณ์

ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งน่าจะเทียบได้กับช่วงคาบเกี่ยวระหว่างรัตนโกสินทร์ กับช่วงปฏิรูปการปกครอง เพราะสังเกต (ดูภาพ ฉ) ที่วัดพระนางจามเทวี มีที่มีการสร้างวิหารไว้ด้านข้างของเจดีย์กู่กุด โดยครุบาทศรีวิชัย ในช่วงปี 2480 ส่วนพื้นที่กลางเมืองบนถนนอินทยงยศ สังเกตเห็นถึงความเจริญที่เกิดขึ้นจาก (ภาพ ง) ซึ่งน่าจะเป็นช่วงหลังปฏิรูปการปกครอง ตั้งแต่ปี 2500 ขึ้นมา เทียบกับช่วงก่อนปฏิรูป คือช่วง ปี 2400 จาก (ภาพ จ) เห็นความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของระบบทางสัญจร พาหนะในการเดินทางจากข้าง เป็นรถยนต์ และมีการสร้างระบบการขนส่ง ที่เรียกว่ารถคอกหมู หรือรถสองแถว ที่เห็นได้ในปัจจุบัน

ภาพที่ 13 แสดงวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมของเมืองลำพูนในอดีต

จากภาพที่ 13 แสดงให้เห็นถึงลักษณะวิถีในการดำรงชีวิตของสังคมเมืองในลำพูน (ดูภาพ ก) เห็นถึงความครึกครื้น คับคั่งของผู้คนที่มาแลกเปลี่ยน ซื้อขายสินค้าในพื้นที่ของกาด หรือตลาด แสดงว่าในอดีตพื้นที่เมืองลำพูนเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนของการค้าขายให้แก่ผู้คนทั้งโดยรอบ และใน

พื้นที่เมือง ที่มีความสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ที่ได้ศึกษามาแล้วในบทที่ 3 จากการสังเกตถึงปริมาณผู้คนในพื้นที่ นอกจากนี้ (ดูภาพ จ) ก็จะทำให้เห็นว่า อาชีพ หรือวิถีของการทอผ้าในเมืองลำพูนที่มีชื่อเสียง มีความเป็นมาอย่างต่อเนื่อง และสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ดูภาพ ค) จะเห็นสังคมที่มีการแบ่งระบบการปกครองออกเป็นตำบลที่น่าจะอยู่ในสมัยหลังการปฏิรูปการปกครอง และสุดท้าย (ดูภาพ ข และ ง) จะเห็นถึงวิถีที่มีการเปลี่ยนแปลงและพบเห็นได้น้อยแล้ว คือ ในอดีตที่ชุมชนมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติค่อนข้างมาก แต่ปัจจุบันสังคม ชุมชนใช้ระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยกว่าเข้ามาจัดการระบบต่างๆ แทน ซึ่งเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานรวมทั้งระยะเวลา ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในส่วนนี้ของสังคมเมืองกับสภาพล้อมถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่แทน คงเหลือบ้างในพื้นที่ของชนบท ในเรื่องของภาคเกษตรกรรม และพื้นที่ชายขอบในบางส่วน

3.1.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในเมือง ชุมชน กับการใช้พื้นที่ของเมือง จากการสัมภาษณ์ ทำให้ทราบว่า วัดที่มีอยู่จำนวนมากในเขตเทศบาลเมืองลำพูน มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ของกลุ่มชุมชน โดยระบบการอุปถัมภ์และดูแลวัดจะแบ่งเป็นอย่างน้อย 3 ระดับ คือ (สัมภาษณ์ นเรนทร์ ปัญญาภู, สิงหาคม 2554)

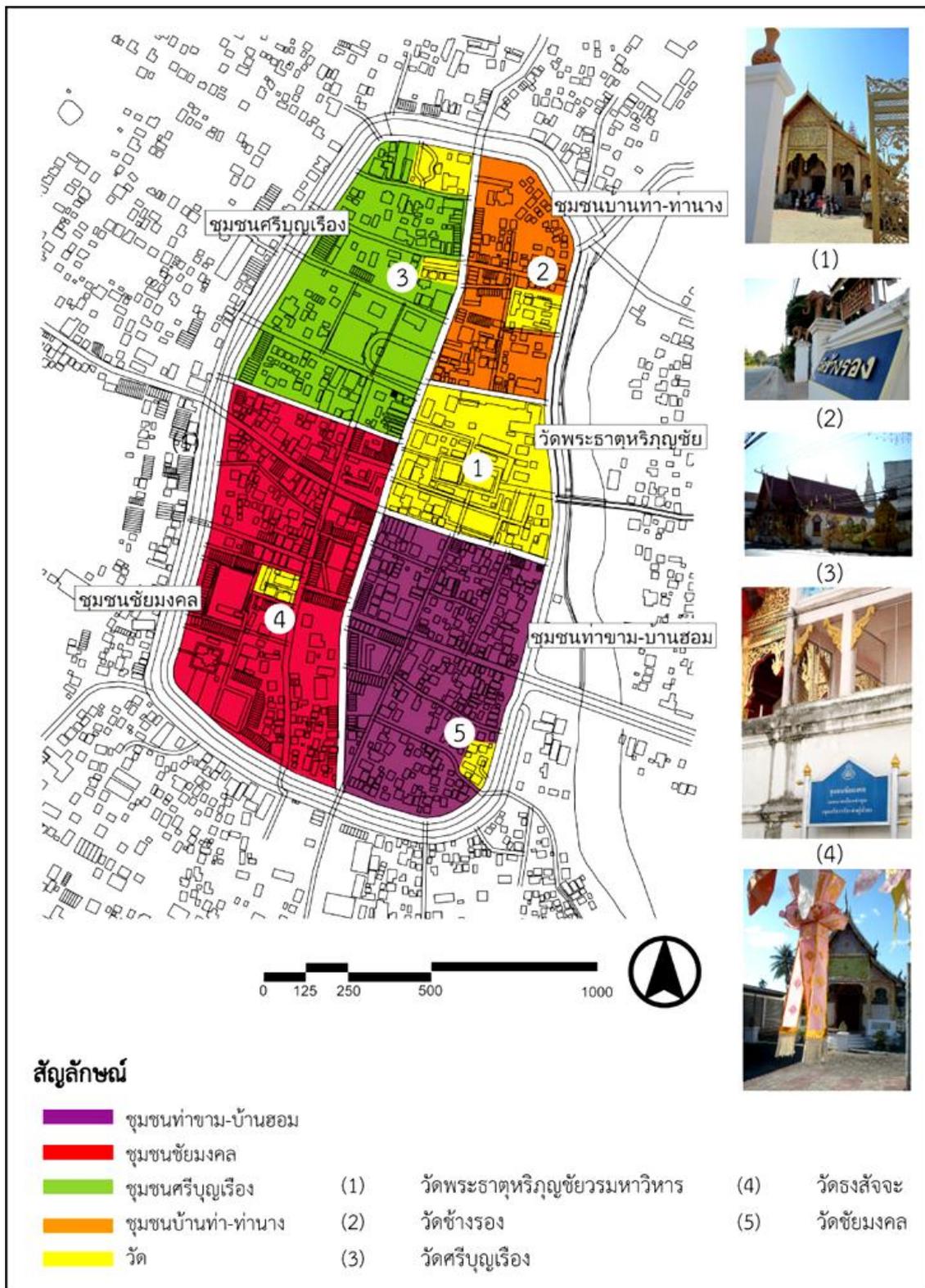
3.1.2.1 ระดับครอบครัว คือ วัดที่เป็นที่นับถือ หรือเก็บอัฐิของบุคคลในครอบครัว

3.1.2.2 ระดับชุมชน คือ วัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการอยู่อาศัยในปัจจุบัน

3.1.2.3 ระดับเมือง คือ วัดพระธาตุหรืออุโบสถ์วิหาร

โดยปกติในครอบครัวหนึ่งจะมีการถือ หรือ อุปถัมภ์วัดจำนวนอย่างน้อย 2-3 วัดในเขตเมือง ตามที่ได้กล่าวไว้ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า วัดพระธาตุหรืออุโบสถ์วิหารมีความสำคัญอย่างมากกับระบบความเชื่อของกลุ่มคนในพื้นที่เมืองลำพูน นอกจากหลักคิดของภาคฆราวาสในการอุปถัมภ์วัด ดูแลพระพุทธศาสนาแล้ว ฝ่ายสงฆ์ก็มีระบบในการดูแล อุปถัมภ์วัด พระพุทธศาสนา ภายในเมืองเช่นเดียวกัน กล่าวคือมีการจัดระบบของพระสงฆ์ในแต่ละวัดของพื้นที่เมืองลำพูน หมุนเวียนมาประกอบพิธีกรรมในพื้นที่ส่วนกลางของฝ่ายสงฆ์ คือ วัดพระธาตุหรืออุโบสถ์วิหาร เนื่องด้วยในส่วนของวัดพระธาตุหรืออุโบสถ์วิหาร มิได้มีพระสงฆ์จำวัดเฉพาะ (สัมภาษณ์ ผู้ดูแลกิจกรรมวัดพระธาตุฯ ฝ่ายฆราวาส, ธันวาคม 2553) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้วัดทั้งหลายในพื้นที่ของเมืองลำพูนมีการกระจายทางด้านปัจจัย และสิ่งของในการใช้ทำนุ บำรุงพระพุทธศาสนาโดยทั่วถึง พื้นที่วัดพระธาตุหรืออุโบสถ์วิหารจึงเป็นพื้นที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และพื้นที่สำคัญของการรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาที่มีความเหนียวแน่น ร่วมกันของทั้งฝ่ายฆราวาสและฝ่ายสงฆ์

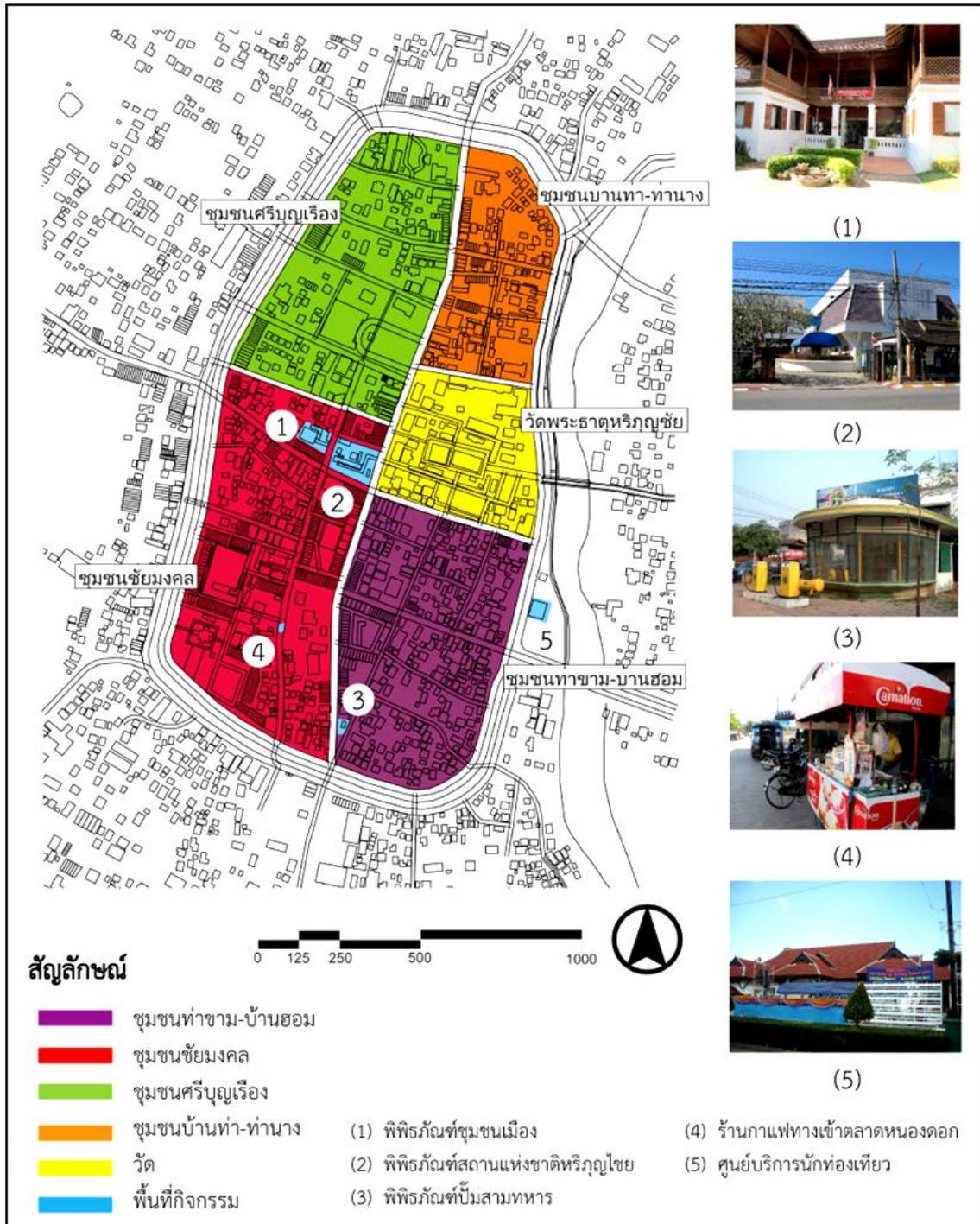
จากข้อมูลนี้ แสดงให้เห็นว่าในแต่ละพื้นที่ของชุมชนย่อยที่ถูกแบ่งจากขอบเขตพื้นที่ชุมชนจากเทศบาลจะมีวัดเป็นศูนย์กลางในแต่ละชุมชน โดยมีพื้นที่วัดพระธาตุหรืออุโบสถ์วิหารเป็นศูนย์กลางพื้นที่วัดอยู่บริเวณกลางเมือง (ดูแผนที่ 6)

แผนที่ 6 แสดงพื้นที่ของเมืองในแต่ละชุมชนของเมืองลำพูน

นอกจากความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในเรื่องของศาสนา และวัดแล้ว ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในการพัฒนาพื้นที่เมืองร่วมกันของภาคประชาชน เทศบาล และนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากการสร้างพื้นที่ศูนย์กลางในการรวบรวมความคิดเห็นต่อทิศทางการพัฒนา อนุรักษ์พื้นที่เมืองลำพูน มีการรวมกลุ่มกันโดยใช้พื้นที่อย่างไม่ได้เป็นทางการ เช่น พื้นที่ของพิพิธภัณฑสถานเมือง เป็นพื้นที่ของการเคลื่อนไหวโดยภาคประชาชน นักวิชาการอิสระ พิพิธภัณฑสถานฯ เป็นพื้นที่ของการเคลื่อนไหวเชิงวิชาการของรัฐและท้องถิ่น เทศบาลเมือง เป็นพื้นที่ของการเคลื่อนไหวเชิงโครงสร้างอำนาจในการจัดการท้องถิ่น และพิพิธภัณฑสถานน้ำมัน เป็นพื้นที่การเคลื่อนไหวของเยาวชนในเมือง ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความหลากหลายทางด้านแนวคิดในการฟื้นฟู จัดการพื้นที่ แต่ก็มีเป้าหมายร่วมที่จะฟื้นฟู วิถี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่ดึงมาให้อยู่คู่ไปกับอนุรักษ์เมืองลำพูนในอนาคตต่อไป

โดยจะเห็นได้ว่า พื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมของเมือง จะกระจุกตัวอยู่ในส่วนของพื้นที่ของชุมชนชัชวมงคล นอกนั้นจะกระจายอยู่ในพื้นที่ทางทิศใต้ของเมือง (ดูแผนที่ 7)

แผนที่ 7 แสดงพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมในพื้นที่เมืองลำพูน

3.1.3 คติ ความเชื่อ เรื่องพระธาตุ ต่อการใช้พื้นที่ของเมือง จากการสัมภาษณ์ (แกนนำกลุ่มทอผ้าบ้านเวียงยอง, ธ.ค. 2553) พบว่าในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีงานสำคัญต่างๆ มักจะจัดที่วัดพระธาตุหริภุญไชยก่อนเสมอๆ ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (นเรนทร์

ปัญญา, สิงหาคม 2554) ที่กล่าวไว้ว่า วัดพระธาตุหริภุญชัยฯ เป็นวัดที่มีความสำคัญสูงสุดในจังหวัดลำพูน และเป็นวัดแรกที่ใช้สำหรับจัดพิธีกรรมสำคัญทางศาสนา แตกต่างจากเชียงใหม่ที่มีวัดสำคัญหลายแห่ง เช่น วัดพระสิงห์ วัดเจดีย์หลวง เป็นต้น และนอกจากนี้แล้ว ยังมีการให้ความสำคัญต่อองค์พระธาตุในเรื่องของการก่อสร้างอาคารหรือสถานที่สำคัญต่างๆ ก็จะมีการกำหนดเรื่องความสูง ทิศนียภาพ มุมมองทิศหรือแกนที่หันหน้าเข้าสู่องค์พระธาตุเป็นหลัก เพื่อเป็นหลักในการกราบไหว้ เคารพ โดยในความคิดเห็นของคุณเรนทร์ ว่า “ไม่ต้องมีพระประธานองค์ใหญ่ตรงกลางของวิหารหลวง เพราะในแต่ละวัดมีพระธาตุเป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดในการกราบไหว้อยู่แล้ว”

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ทราบได้ว่านอกจากพื้นที่ของวัดจะมีการแบ่งออกเป็นพื้นที่ย่อยในระดับชุมชน และระดับเมืองแล้ว ในเรื่องของลำดับในการจัดกิจกรรมก็ยังคงเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดกิจกรรมที่ในวันแรกของพิธีกรรม กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา จะมีการมาทำบุญรวมใหญ่ที่วัดพระธาตุฯ เพียงแห่งเดียว ส่งผลให้ในช่วงวันสำคัญทางศาสนาในวันแรกของพิธี จะไม่พบเห็นการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่วัดย่อยมากนัก ดังจะได้เก็บรวบรวมอัตราการใช้งานในพื้นที่มาเปรียบเทียบกับข้อมูลนี้ต่อไป

3.2 การเก็บข้อมูล ตำแหน่ง รูปร่างและประโยชน์การใช้สอยพื้นที่ว่างของเมือง ด้วยวิธีการสำรวจพื้นที่ (survey observation)

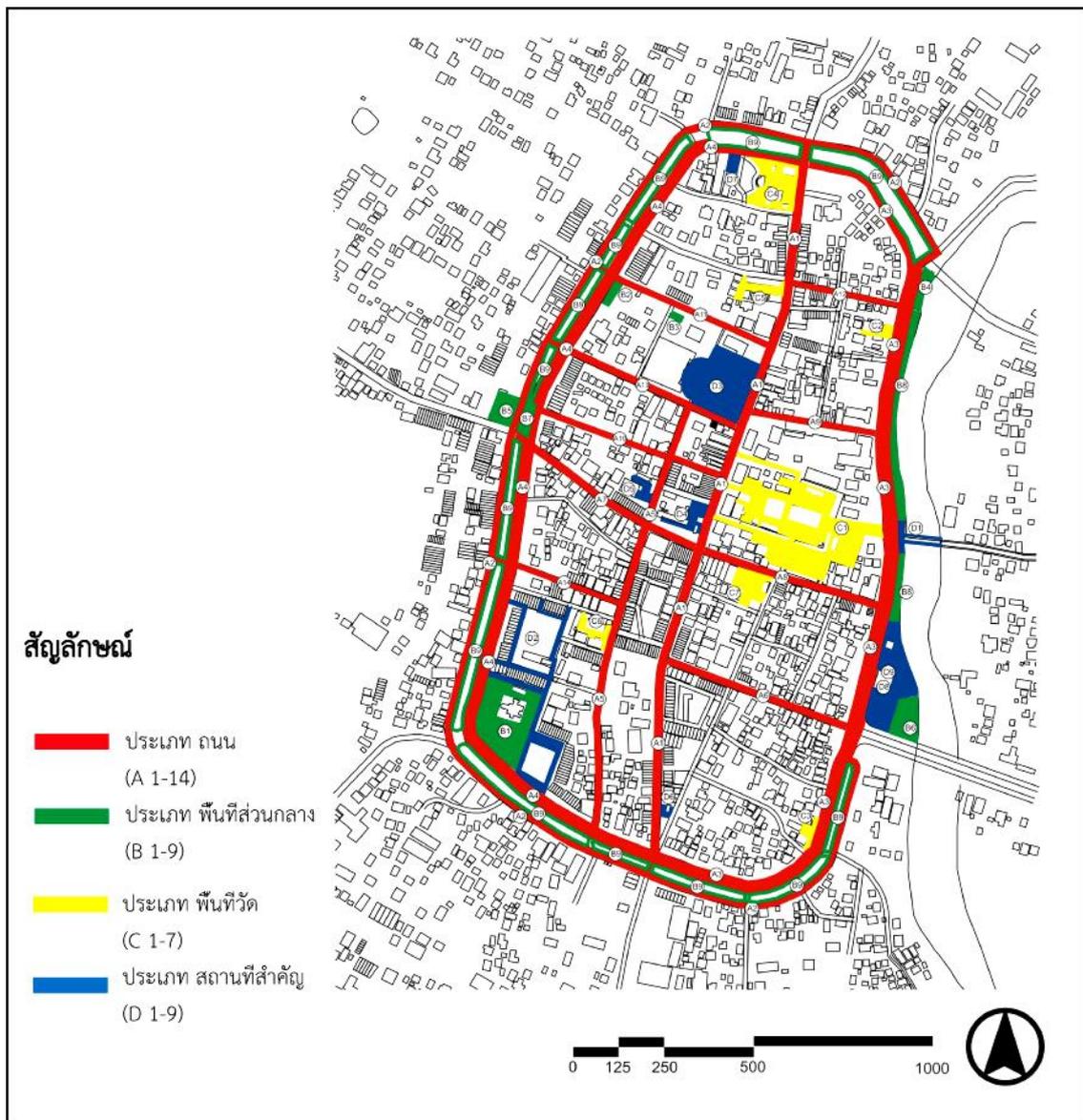
3.2.1 รูปร่าง ขนาดของพื้นที่ว่างในเมือง ซึ่งแบ่งเป็นการสังเกตรูปร่างของพื้นที่ว่างในลักษณะภาพรวมโครงสร้างของพื้นที่ระดับเมือง และระดับพื้นที่ย่อย ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

3.2.1.1 โครงสร้างของพื้นที่ว่าง ในระดับเมือง (ดูแผนที่ 8) จะเห็นได้ว่าโครงสร้างของพื้นที่ว่างและอาคารในเมืองมีความสัมพันธ์ตามแนวเส้นทางสัญจร หรือ ถนน ซึ่งถนนหลักที่ส่งผลต่อการจัดวางแนวอาคารที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ เส้นถนนที่ตัดผ่านพื้นที่กลางเมือง (ถนนอินทวงยศ ถนนมุกดา ถนนวังซ้าย ถนนไชยมงคล) และถนนที่อยู่โดยรอบพื้นที่เมืองเป็นวงแหวน (ถนนรอบคูเมืองใน-นอก) ส่วนพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ พื้นที่บริเวณศาลากลาง พื้นที่ลานอนุสาวรีย์พระนางจามเทวี พื้นที่ริมแม่น้ำกวัง พื้นที่จวนผู้ว่าฯ พื้นที่วังเก่า และพื้นที่ในเขตวัดต่างๆ ภายในเมืองซึ่งมีขนาดรองลงมาตามลำดับ

แผนที่ 8 แสดงรูปร่างของพื้นที่ว่างอาคารในเขตเมืองลำพูน (figure and ground)

จากแผนที่ 8 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างและอาคารของเมือง แสดงให้เห็นถึงรูปร่างของพื้นที่ว่างที่มีพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ คือ บริเวณศาลากลาง และลานพระนางจามเทวี พื้นที่ว่างขนาดย่อยแทรกตัวอยู่ตามกลุ่มอาคารต่างๆ รวมทั้งเส้นถนนทางสัญจรที่เป็นพื้นที่ว่างขนาดยาวเรียงตัวอยู่ในแนวแกนเหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตกที่ชัดเจน อีกทั้งเส้นถนน และพื้นที่ว่างที่โอบล้อมอยู่รอบบริเวณเมืองด้วย จากลักษณะของรูปร่างพื้นที่ ประกอบกับรูปแบบของปรากฏการณ์ทางด้านกิจกรรมในพื้นที่ ทำให้สามารถแบ่งรูปแบบของพื้นที่ประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมือง ออกได้เป็น 4 ประเภท (ดูแผนที่ 9)

แผนที่ 9 แสดงลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะในเขตเมืองเก่าลำพูน

จากแผนที่ 9 แสดงให้เห็นลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะที่แบ่งออกตามประเภทของกิจกรรมที่เป็นในเรื่องของกิจกรรมสัจจร คือ ถนน กิจกรรมทางศาสนา คือ พื้นที่วัด กิจกรรมส่วนกลางสาธารณะของเมือง มี 2 รูปแบบ คือ พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่สำคัญ และพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั่วไป (ดูภาพที่ 14 และ 15)

ตัวอย่างพื้นที่ว่างประเภทถนน ทางเดินภายในเมือง

ตัวอย่างพื้นที่ว่างประเภท พื้นที่สาธารณะส่วนกลาง

ภาพที่ 14 แสดงตัวอย่างพื้นที่ว่างประเภทพื้นที่ส่วนกลาง และพื้นที่ถนน

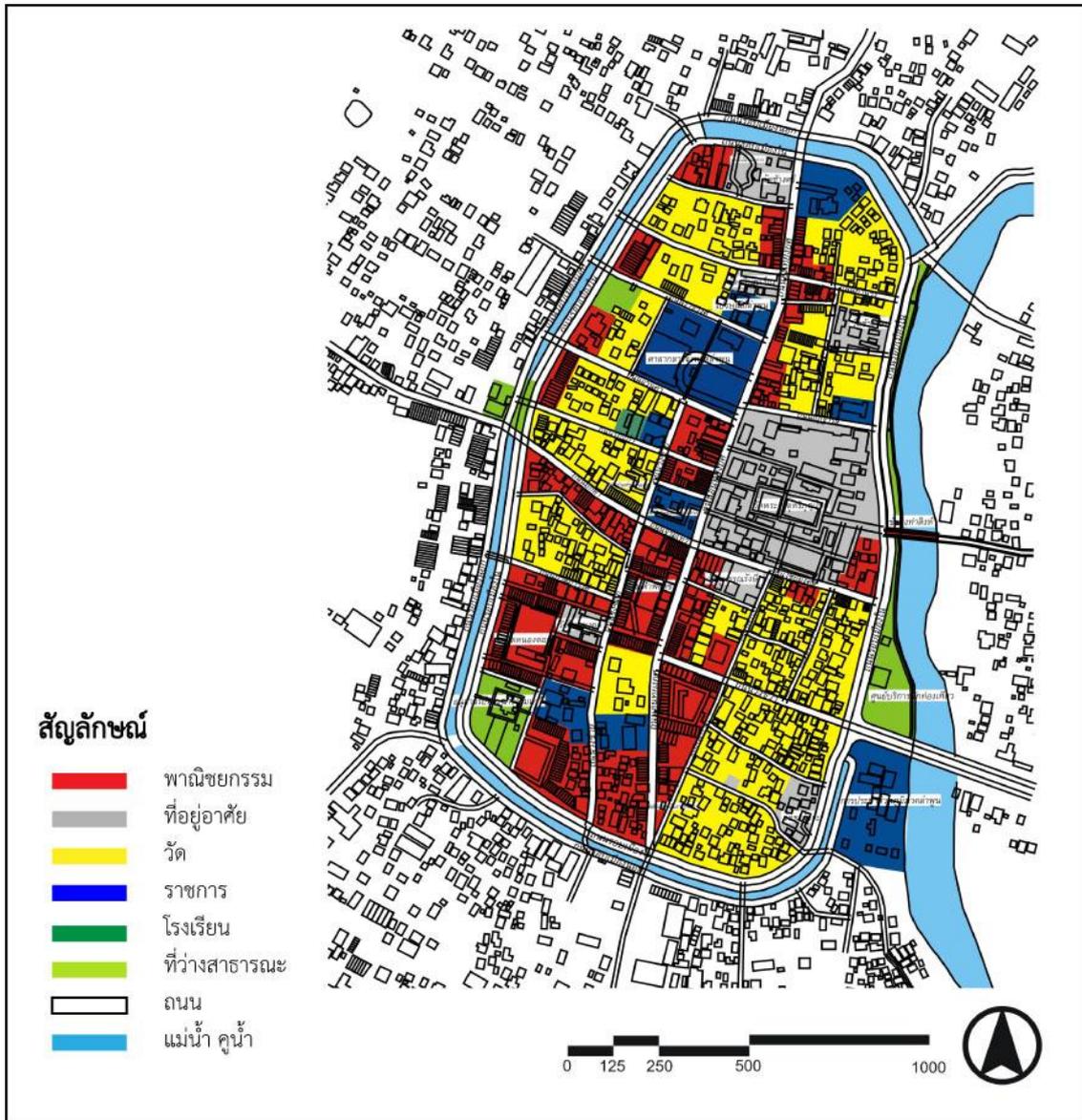
ตัวอย่างพื้นที่ว่างประเภท สถานที่สำคัญของเมือง

ตัวอย่างพื้นที่ว่างประเภท วัด

ภาพที่ 15 แสดงตัวอย่างพื้นที่ว่างประเภทวัด และสถานที่สำคัญ

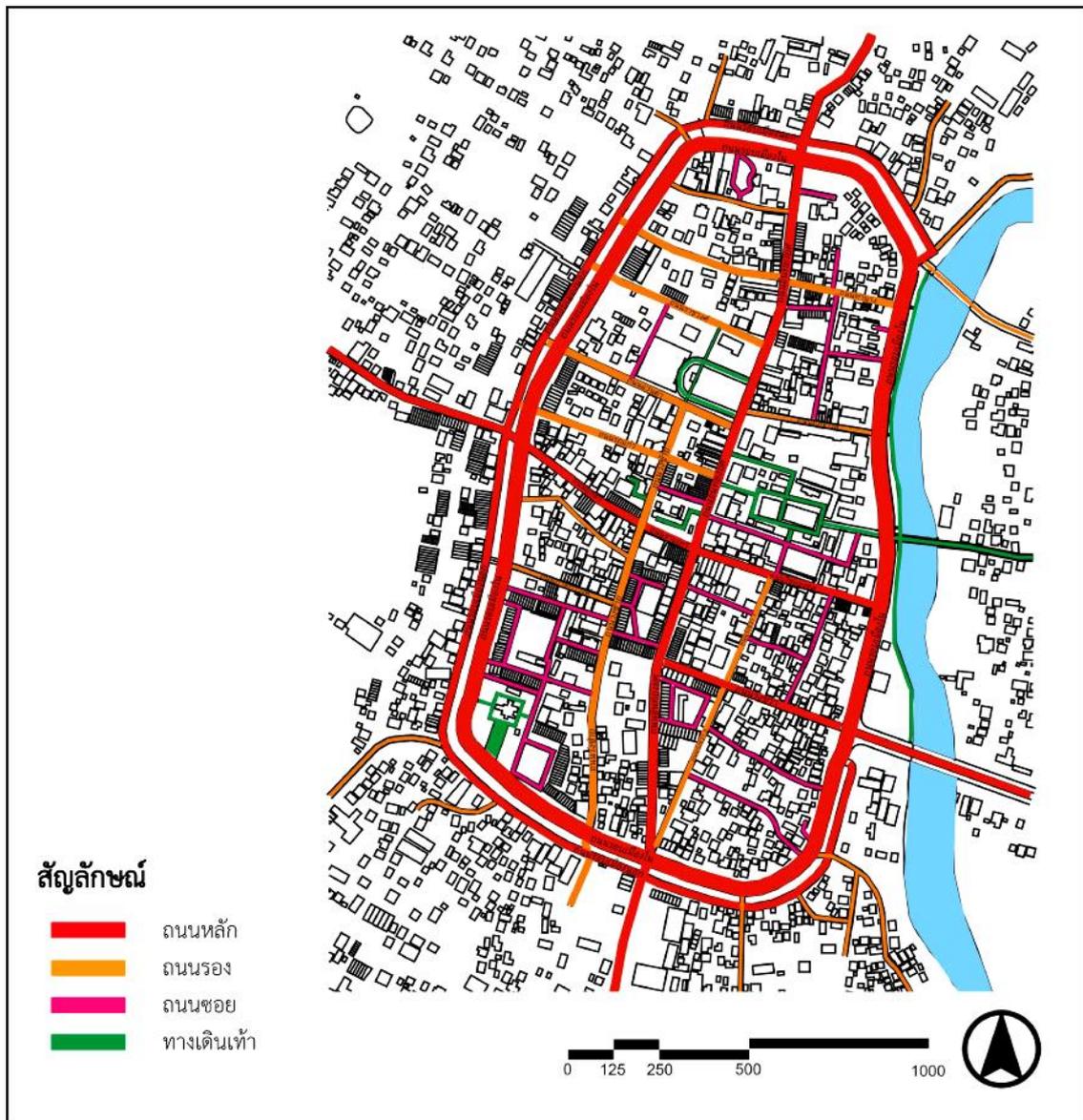
3.2.1.2 ประโยชน์ใช้สอยพื้นที่เขตเมืองเก่าลำพูน (ดูแผนที่ 10)

แผนที่ 10 แสดงประโยชน์ใช้สอยพื้นที่อาคารหลัก ในเขตเมืองเก่าลำพูน

จากแผนที่ 10 แสดงให้เห็นพื้นที่ใช้สอยอาคารของเมืองที่โดยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ราชการและพื้นที่ศาสนา อยู่ในตำแหน่งกลางเมืองและค่อนข้างไปทางทิศเหนือของเมือง พื้นที่อยู่อาศัยผสมกับพาณิชยกรรมจะอยู่ถัดลงมาทางทิศใต้ของเมือง โดยพื้นที่สีเขียวส่วนใหญ่ของเมืองจะอยู่โดยขอบเขตของเมืองที่อยู่อย่างกระจัดกระจายโดยรอบ การใช้ประโยชน์พื้นที่โดยรวมของเมืองมีลักษณะที่เน้นทำให้การจัดประโยชน์ในพื้นที่เมืองเพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่น่าจะเกิดขึ้นได้ในพื้นที่ของราชการ และศาสนาเป็นหลัก

3.2.1.3 โครงข่ายเส้นทางสัญจรของพื้นที่เมือง (ดูแผนที่ 11)

แผนที่ 11 แสดงเส้นทางสัญจร ในเขตเมืองเก่าลำพูน

จากแผนที่ 11 แสดงให้เห็นว่าโครงข่ายของเส้นทางสัญจรในการเข้าถึงพื้นที่ที่ถนนหลักสำคัญจะอยู่ผ่านใจกลางเมืองในแนวเหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตก ที่แบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ที่ใช้เป็นแนวเขตในการแบ่งพื้นที่ชุมชนเมือง โดยในพื้นที่ชุมชนย่อยจะมีระบบของเส้นถนนรอง ถนนซอยเชื่อมต่อ และจะสังเกตเห็นเส้นทางเดินเท้าเพิ่มขึ้นจากเส้นทางสัญจรหลักในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองที่มีขนาดใหญ่ เช่น พื้นที่ริมน้ำ พื้นที่วัดพระธาตุฯ พื้นที่ลานพระนางจามเทวี และพื้นที่ศาลากลางจังหวัด

3.2 การเก็บข้อมูล ปฏิบัติการทางสังคม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมือง ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot observation)

ใช้วิธีการเดินสำรวจรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะทั้งหมด 39 จุด แบ่งช่วงเวลาออกเป็น 5 ช่วงในแต่ละวันเพื่อเก็บข้อมูล และใช้เวลาในการเก็บช่วงละ 15 นาทีในวันปกติ ส่วนในช่วงวันสำคัญ ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลในแต่ละจุดที่เกิดกิจกรรมพื้นที่ละ 30 นาที และแบ่งชุดในการสำรวจเป็น 4 ชุดในหนึ่งวัน ซึ่งได้เก็บข้อมูลรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และรูปแบบของกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ ดังต่อไปนี้

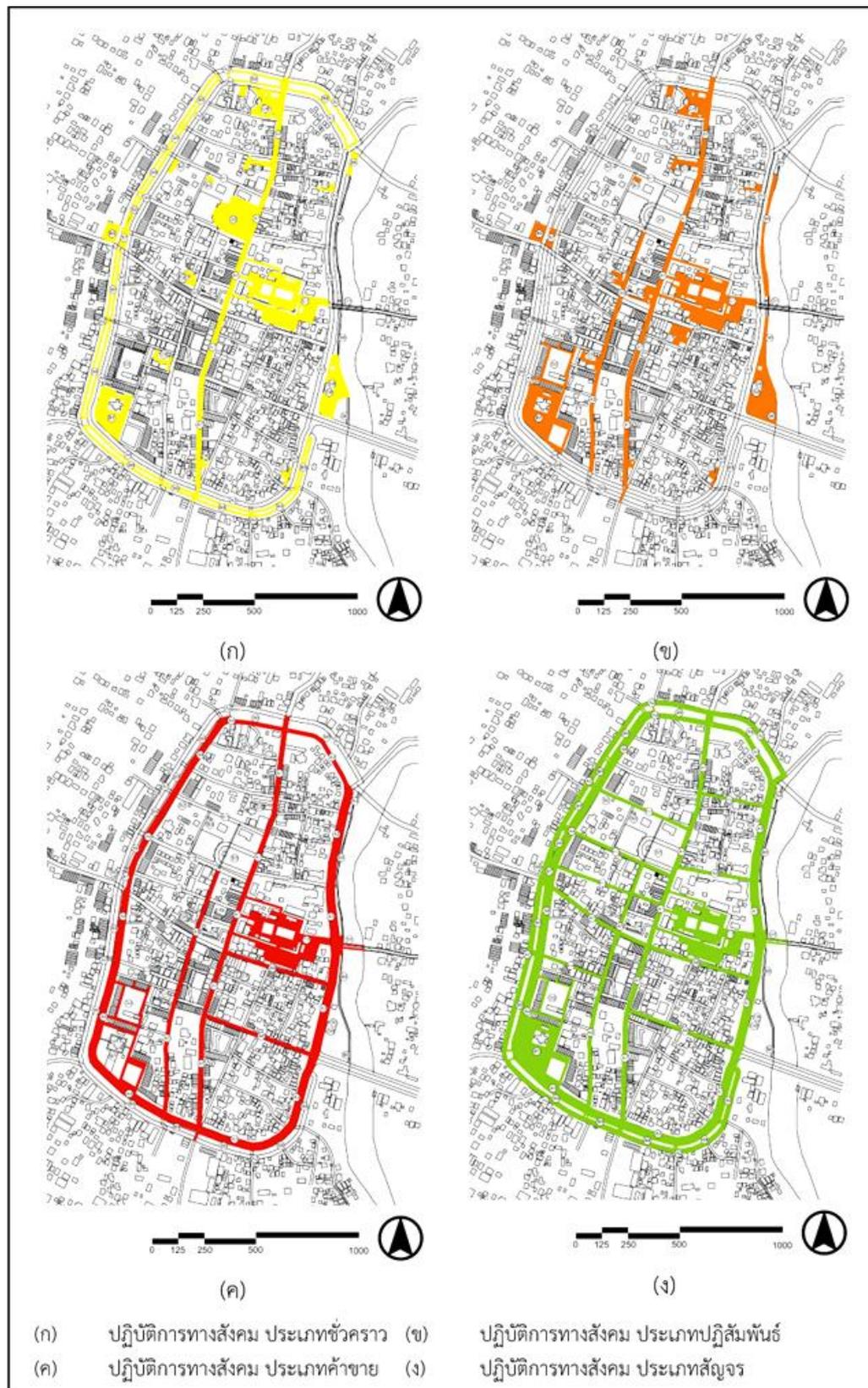
3.2.1 ปฏิบัติการทางสังคม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมือง (อ้างอิงจากบทที่ 2) จากการเก็บข้อมูลปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน สามารถแบ่งประเภทของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ออกได้เป็น 4 ประเภท (ดูแผนที่ 12 และ 13)

ประเภทที่ 1 ปฏิบัติการที่มีลักษณะชั่วคราว ได้แก่ การนั่งพัก นั่งดู ยืนคอย ยืนดู ซึ่งมีการใช้ระยะเวลาในพื้นที่ว่างชั่วคราว ไม่มีการปฏิสัมพันธ์ หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่

ประเภทที่ 2 ปฏิบัติการที่มีการปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การสวดมนต์ การทำบุญ การตักบาตร การออกกำลังกาย การวิ่งออกกำลังกาย การทำกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ซึ่งมีการใช้งานในพื้นที่ตามช่วงระยะเวลาของกิจกรรมที่เกิดขึ้น มีการปฏิสัมพันธ์หรือ ดำเนินกิจกรรมที่ทำให้เกิดขึ้นในพื้นที่

ประเภทที่ 3 ปฏิบัติการที่มีลักษณะของการค้าขาย ได้แก่ การซื้อ-ขายสินค้า การเดินเลือกดู ชมสินค้า การซื้ออาหารมารับประทาน ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมที่เป็นไปในเรื่องของการค้าขายในพื้นที่

ประเภทที่ 4 ปฏิบัติการที่มีลักษณะของการสัญจร ได้แก่ การเดิน การวิ่ง การผ่าน ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ลักษณะของพื้นที่เปลี่ยนถ่าย ไปสู่พื้นที่อื่นๆ

แผนที่ 12 แสดงรูปแบบของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ในช่วงวันทั่วไป

ตารางที่ 7 แสดงประเภท รูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ช่วงวันปกติทั่วไป

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		รูปแบบ	ปฏิบัติการทางสังคม			
				ชั่วคราว	ปฏิสัมพันธ์	ค้าขาย	สัญจร
พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าลำพูน	1.1 ถนน	อินทงยศ (A1)	SP-1	✓	✓	✓	✓
		รอบเมืองนอก (A2)	SP-9				✓
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	SP-7			✓	✓
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	SP-7			✓	✓
		ถนนวังซ้าย (A5)	SP-3		✓	✓	✓
		ถนนวังขวา (A6)	SP-7			✓	✓
		ถนนมุกดา (A7)	SP-9				✓
		ถนนไชยมงคล (A8)	SP-7			✓	✓
		ถนนอัฐธาราส (A9)	SP-9				✓
		ถนนรถแก้ว (A10)	SP-9				✓
		ถนนราชวงศ์ (A11)	SP-9				✓
		ถนนท่านาง (A12)	SP-9				✓
		ถนนแวนคำ (A13)	SP-9				✓
		ถนนภาคีทางค์ (A14)	SP-9				✓
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	SP-4	✓	✓		✓
		หนองพระนางฯ (B2)	SP-9	✓			
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)	SP-5	✓	✓		
		ประตูท่านาง (B4)	SP-9	✓			
		ประตุมหาวัน (B5)	SP-5	✓	✓		
		สวนริมสะพานท่าข้าม (B6)	SP-5	✓	✓		
		สวนน้ำพุช้าง (B7)	SP-4	✓	✓		✓
		สวนริมน้ำกวัง (B8)	SP-5	✓	✓		
		สวนริมคูเมือง (B9)	SP-8	✓			✓
	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	SP-1	✓	✓	✓	✓
		วัดข้างร่อง (C2)	SP-5	✓	✓		
		วัดงสังจะ (C3)	SP-5	✓	✓		
		วัดข้างสี่ (C4)	SP-5	✓	✓		
		วัดศรีบุญเรือง (C5)	SP-5	✓	✓		
		วัดชัยมงคล (C6)	SP-5	✓	✓		
		วัดสุพรรณรังษี (C7)	SP-9		✓		
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวมุง (D1)	SP-7			✓	✓
		ตลาดหนองดอก (D2)	SP-3		✓	✓	✓
		ศาลากลาง (D3)	SP-9	✓			
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	SP-9		✓		
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	SP-5	✓	✓		
		พิพิธภัณฑ์ปี่สามทหาร (D6)	SP-5	✓	✓		
ศูนย์นันทนาการฯ (D7)		SP-5	✓	✓			
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)		SP-5	✓	✓			
สภาวัฒนธรรมฯ (D9)		SP-5	✓	✓			
	ผลรวม			22	22	9	20
	สัดส่วน (เปอร์เซ็นต์)			30.14 %	30.14 %	12.33 %	27.40 %

ตารางที่ 8 แสดงประเภท รูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ช่วงประเพณีวันสำคัญ

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		รูปแบบ	ปฏิบัติการทางสังคม				
				ชั่วคราว	ปฏิสัมพันธ์	ค้าขาย	สัญจร	
พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าลำพูน	1.1 ถนน	อินททยศ	(A1)	SP-4	✓	✓		✓
		รอบเมืองนอก	(A2)	SP-8	✓			✓
		รอบเมืองใน ตะวันออก	(A3)	SP-1	✓	✓	✓	✓
		รอบเมืองใน ตะวันตก	(A4)					
		ถนนวังซ้าย	(A5)					
		ถนนวังขวา	(A6)	SP-8	✓			✓
		ถนนมุกดา	(A7)					
		ถนนไชยมงคล	(A8)	SP-4	✓	✓		✓
		ถนนอภัยราษฎร์	(A9)					
		ถนนรถแก้ว	(A10)					
		ถนนราชวงศ์	(A11)					
		ถนนท่านาง	(A12)					
		ถนนแวนคำ	(A13)					
		ถนนภาคิกาวงค์	(A14)					
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ	(B1)	SP-5	✓	✓		
		หนองพระนางฯ	(B2)					
		ศาลพระนางจามเทวี	(B3)					
		ประตูท่านาง	(B4)					
		ประตูมหาวัน	(B5)					
		สวนริมสะพานท่าขาม	(B6)					
		สวนน้ำพุช้าง	(B7)					
		สวนริมน้ำกวัง	(B8)	SP-9		✓		
		สวนริมน้ำคูเมือง	(B9)	SP-9		✓		
	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ	(C1)	SP-2	✓	✓	✓	
		วัดข้างรอง	(C2)	SP-9		✓		
		วัดธงสัจจะ	(C3)	SP-9		✓		
		วัดข้างสี่	(C4)	SP-9		✓		
		วัดศรีบุญเรือง	(C5)	SP-9		✓		
		วัดชัยมงคล	(C6)	SP-9		✓		
		วัดสุพรรณรังษี	(C7)					
	2.2 สถานที่สำคัญ	ขัวมุง	(D1)					
		ตลาดหนองดอก	(D2)					
		ศาลากลาง	(D3)					
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติฯ		(D4)						
พิพิธภัณฑสถานชุมชนเมือง		(D5)						
พิพิธภัณฑสถานปื้มสามทหาร		(D6)						
ศูนย์นันทนาการฯ		(D7)						
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว		(D8)	SP-5	✓	✓			
สภาวัฒนธรรมฯ		(D9)	SP-5	✓	✓			
ผลรวม				9	14	2	5	
สัดส่วน (เปอร์เซ็นต์)				30.00%	46.67%	6.67%	16.67	

จากแผนที่ 12-13 พบว่า ในช่วงวันปกติ มีการสัญจรและค้าขายเกิดขึ้นในพื้นที่ว่างทั่วเมือง ส่วนกิจกรรมที่มีลักษณะชั่วคราวและดำเนินกิจกรรมร่วมในพื้นที่ จะเกิดขึ้นเฉพาะในบริเวณพื้นที่ที่เกาะไปกับเส้นทางหลักของเมือง โดยในช่วงประเพณีกลับมีรูปแบบของการสัญจรและการค้าขายที่ลดลง ในขณะที่รูปแบบของกิจกรรมปฏิสัมพันธ์มีเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าช่วงประเพณีกลุ่มเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมในการค้าขายและสัญจร มาดำเนินกิจกรรมในเรื่องประเพณี พิธีกรรมเพิ่มขึ้นในพื้นที่บางจุดของเมือง

จากตารางที่ 7-8 พบว่า ช่วงวันปกติ ทั่วไป พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมีลักษณะของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในลักษณะชั่วคราว ปฏิสัมพันธ์ สัญจร และค้าขาย สัดส่วน 30.14%, 30.14%, 27.4%, 12.33% ตามลำดับ และช่วงประเพณี วันสำคัญ พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมีลักษณะของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในลักษณะปฏิสัมพันธ์ ชั่วคราว สัญจร และค้าขาย สัดส่วน 46.67%, 30%, 16.67%, 6.67%ตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่า ให้เห็นว่าในช่วงวันประเพณีมีลักษณะของกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นกว่าในช่วงวันปกติ โดยได้แบ่งประเภทของรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ออกได้เป็น 9 ระดับ (ดูตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 แสดงรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน

สัญลักษณ์	ความหมาย / รูปแบบ	ช่วงวันปกติ ทั่วไป		ช่วงประเพณี วันสำคัญ	
		พื้นที่	สัดส่วน%	พื้นที่	สัดส่วน%
SP-1	มีรูปแบบความหลากหลายของกิจกรรมมากที่สุด คือ ปฏิสัมพันธ์ ค้าขาย ชั่วคราว สัญจร	2	5.13	1	6.25
SP-2	มีรูปแบบความหลากหลายของกิจกรรมมาก คือ ปฏิสัมพันธ์ ค้าขาย ชั่วคราว	0	0	1	6.25
SP-3	มีรูปแบบความหลากหลายของกิจกรรมดี คือ ปฏิสัมพันธ์ ค้าขาย สัญจร	2	5.13	0	0
SP-4	มีรูปแบบความหลากหลายของกิจกรรมปานกลาง คือ ปฏิสัมพันธ์ ชั่วคราว สัญจร	2	5.13	2	12.5
SP-5	มีรูปแบบความหลากหลายของกิจกรรมพอใช้ คือ ค้าขาย ชั่วคราว สัญจร / ปฏิสัมพันธ์ ค้าขาย / ปฏิสัมพันธ์ ชั่วคราว / ปฏิสัมพันธ์ สัญจร	14	35.90	3	18.75
SP-6	มีรูปแบบความหลากหลายของกิจกรรมน้อย คือ ค้าขาย ชั่วคราว	0	0	0	0
SP-7	มีรูปแบบความหลากหลายของกิจกรรมน้อยมาก คือ ค้าขาย สัญจร	5	12.82	0	0
SP-8	มีรูปแบบความหลากหลายของกิจกรรมน้อยที่สุด คือ ชั่วคราว สัญจร	1	2.56	2	12.5
SP-9	ไม่มีรูปแบบของกิจกรรมที่มีความหลากหลาย	13	33.33	7	43.75
	รวม	39	100	16	100

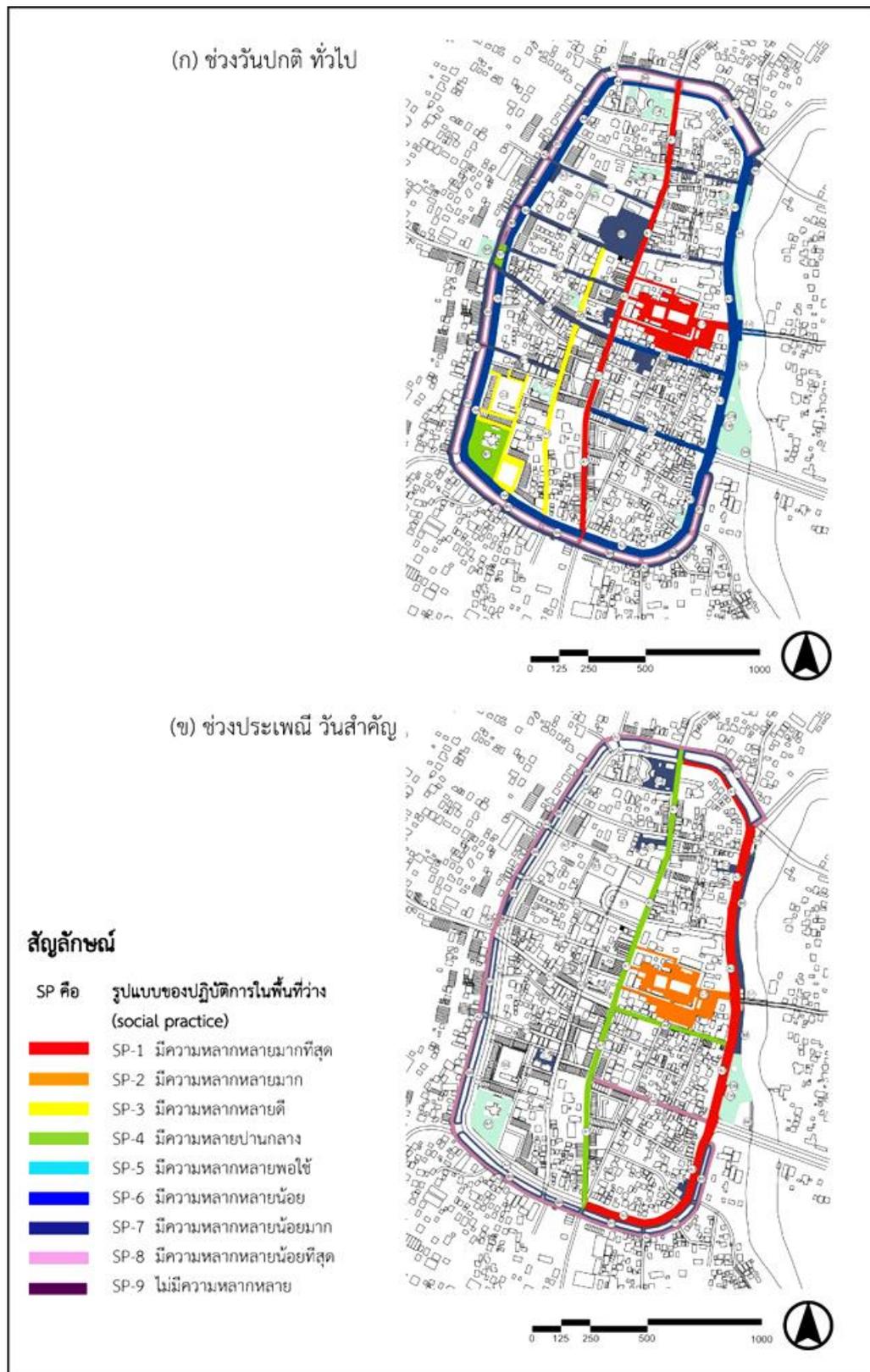
จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ กับ รูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน เปรียบเทียบระหว่างช่วงวันปกติ ทั่วไป และช่วงประเพณี วันสำคัญ ดังต่อไปนี้

ช่วงวันปกติ ทั่วไป พบว่า มีรูปแบบของกิจกรรมในการใช้พื้นที่ว่างของเมืองในรูปแบบ SP-5, SP-9, SP-7, SP-1 และ SP-3 และ SP-4, SP-8 ในสัดส่วน 35.9 % , 33.33 % , 12.82 % , 5.13 % และ 2.56 % ตามลำดับ 7 รูปแบบ โดยพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมและความหลากหลายกับพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมากที่สุด (SP-1; ดูตารางที่ 9) ในช่วงวันปกติ ทั่วไป ได้แก่ พื้นที่ A1, C1 จำนวน 2 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 5.13 % ของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งหมด และพื้นที่ว่างโดยส่วนใหญ่ของเมืองมีรูปแบบความสัมพันธ์และความหลากหลายในระดับปานกลาง (SP-5 ; ดูตารางที่ 9) คือ B3, B5, B6, B8, C2, C3, C5, C6, C8, D5, D6, D7, D8, D9 จำนวน 14 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 35.9 % และรองลงมาได้แก่พื้นที่ที่ไม่มีความสัมพันธ์และความหลากหลายของปฏิบัติการทางสังคม (SP-9) คือ A2, A7, A9, A10, A11, A12, A13, A14, B2, B4, C7, D3 , D4 จำนวน 13 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 33.33 % (ดูรายละเอียดจากตาราง 7)

แสดงให้เห็นได้ว่าในช่วงวันปกติทั่วไป พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองส่วนใหญ่สามารถตอบสนอง หรือส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมทางสังคมที่มีความหลากหลายในระดับปานกลาง จนถึงไม่มีความหลากหลาย กล่าวคือ มีลักษณะของกิจกรรมเฉพาะ หรือปฏิบัติการเฉพาะค่อนข้างสูง ซึ่งครอบคลุมอยู่ในลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะทั้ง 4 กลุ่ม คือ A, B, C และ D

ช่วงประเพณี วันสำคัญ พบว่า มีความสัมพันธ์ของกิจกรรมในพื้นที่ว่างของเมืองในรูปแบบ SP-9, SP-5, SP-4 และ SP-8, SP-1 และ SP-2 ในสัดส่วน 43.75 % , 18.75 % , 12.75% และ 6.25% ตามลำดับ จำนวน 6 รูปแบบ โดยพื้นที่ที่มีรูปแบบของกิจกรรมและความหลากหลายในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมากที่สุด (SP-1; ดูตารางที่ 9) คือ A3 จำนวน 1 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 6.25 % ของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งหมด และพื้นที่ว่างโดยส่วนใหญ่ของเมืองมีรูปแบบที่ไม่มีความสัมพันธ์และความหลากหลายของกิจกรรม (SP-9; ดูตารางที่ 9) คือ B8, B9, C2, C3, C4, C5, C6 จำนวน 7 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 43.75 % และรองลงมา ได้แก่ พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์และความหลากหลายของกิจกรรมทางสังคมในระดับปานกลาง (SP-5; ดูตารางที่ 9) คือ B1, D8, D9 จำนวน 3 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 18.75 % (ดูรายละเอียดจากตาราง 8)

แสดงให้เห็นได้ว่าในช่วงประเพณี วันสำคัญ พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองส่วนใหญ่สามารถตอบสนอง หรือส่งเสริมให้เกิดปฏิบัติการทางสังคมในลักษณะที่เป็นกิจกรรม ปฏิบัติการเฉพาะ ซึ่งไม่ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายของปฏิบัติการ หรือกิจกรรมขึ้นในพื้นที่ ซึ่งครอบคลุมอยู่ในลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะ B, C และ D

แผนที่ 14 สรุปรูปแบบของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

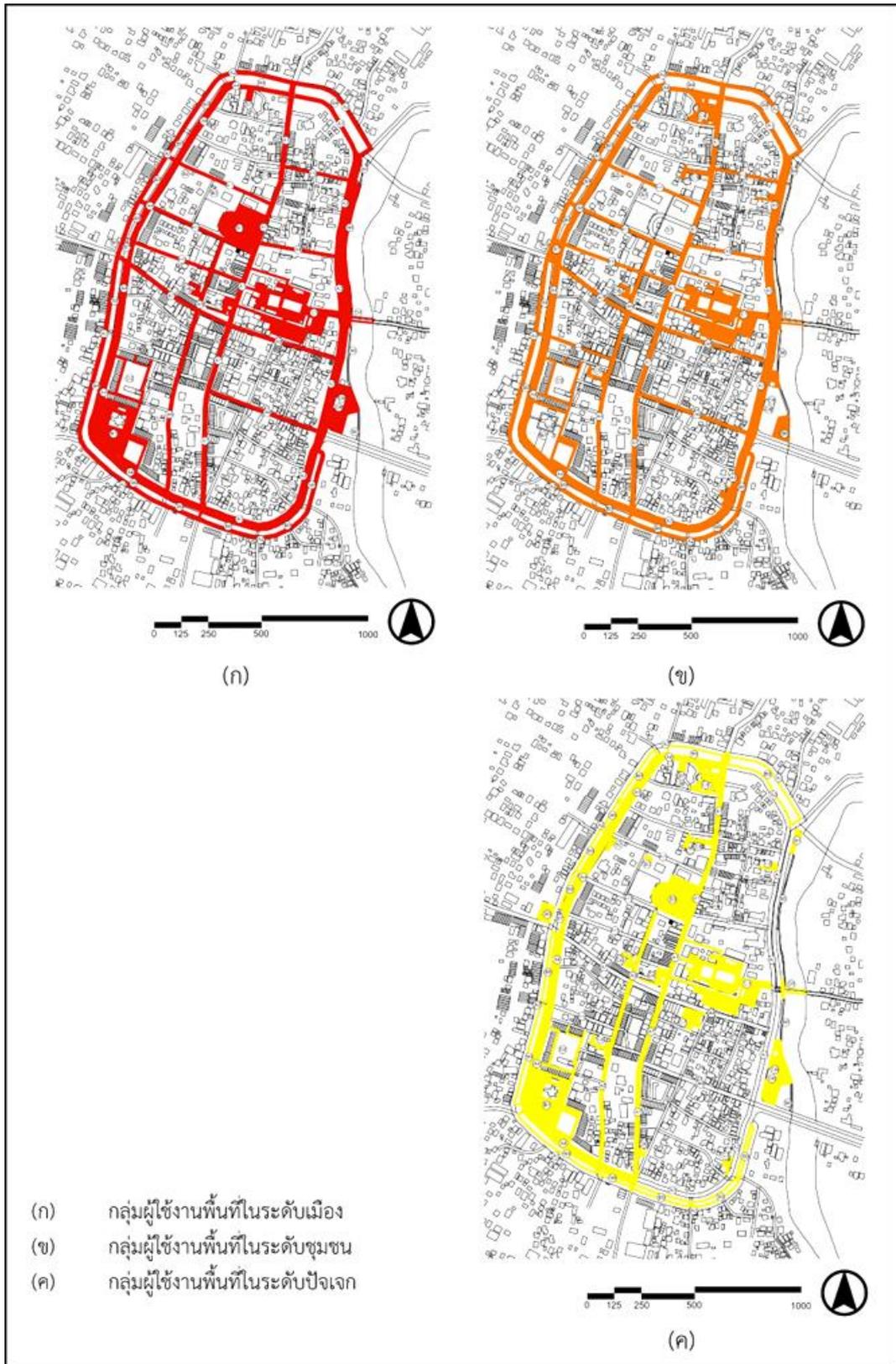
จากแผนที่ 14 จะพบว่า ในช่วงปกติ พื้นที่ที่มีการใช้งานในรูปแบบของกิจกรรมที่หลากหลายได้แก่ พื้นที่ถนนอินทยงยศ และพื้นที่วัดพระธาตุฯ (สีแดง) รองลงมาคือ พื้นที่ตลาดและถนนวังซ้าย (สีเหลือง) โดยพื้นที่โดยรอบของเมืองไม่เกิดความหลากหลายทางด้านกิจกรรม และในช่วงประเพณีพื้นที่ถนนรอบเมืองตะวันออกจะมีความหลากหลายของรูปแบบกิจกรรม (สีแดง) รองลงมา คือพื้นที่วัดพระธาตุฯ (สีส้ม) โดยรูปแบบของพื้นที่โดยรวมก่อให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้นจากช่วงวันปกติในพื้นที่ แต่มีการใช้งานพื้นที่ว่างของเมืองน้อยลงจากช่วงปกติ เป็นที่น่าสังเกตว่าพื้นที่ว่างของเมืองลำพูนในช่วงประเพณีเกิดการซ้อนทับรูปแบบของกิจกรรมมากขึ้นในแต่ละพื้นที่ เกิดการปรับเปลี่ยนพื้นที่ในช่วงวันปกติที่มีกิจกรรมเฉพาะแบบกระจายกระจายทั่วเมือง มาถูกรวมไว้ในพื้นที่บางจุดของเมืองในช่วงวันประเพณี เช่น การค้าขายที่มักจะมีกาดมั่ว (ตลาดนัด) ในพื้นที่ที่จัดงานประเพณีอย่างเช่นบริเวณถนนรอบเมืองตะวันออกหน้าวัดพระธาตุฯ จึงทำให้พื้นที่ถนนจากเดิมใช้ในการสัญจร มีกิจกรรมเพิ่มขึ้น คือ การค้าขาย เป็นต้น

3.2.2 กลุ่มประเภท รูปแบบของผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน จากการเก็บข้อมูลกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน สามารถแบ่งประเภทของกลุ่มผู้ใช้งานที่เกิดขึ้นในพื้นที่ออกได้เป็น 3 ประเภท (ดูแผนที่ 15 และ 16)

ประเภทที่ 1 กลุ่มปัจเจก คือ กลุ่มคน หรือบุคคล ที่ดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกันในรูปแบบของบุคคล กลุ่มคน ที่มีลักษณะของความเป็นส่วนบุคคล มีความเฉพาะของกิจกรรมสูง เช่น การไปทำบุญไหว้พระตามปกติ หรือ การไปเดินซื้อของใช้ประจำวัน ที่เป็นกิจกรรมทั่วไปของกลุ่มคน หรือปัจเจกชน

ประเภทที่ 2 กลุ่มชุมชน คือ กลุ่มคน ชุมชน ที่ดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกันในรูปแบบของกลุ่มคน ชุมชน ที่มีลักษณะของความเป็นชุมชน มีความเฉพาะของกิจกรรมในพื้นที่ เช่น การจัดขบวนแห่พระพุทธรูปในวัดประจำชุมชน การทำนุบำรุงวัดภายในชุมชน หรือ การประชุมกลุ่มชุมชน ที่เป็นกิจกรรมในนามของตัวแทนชุมชน

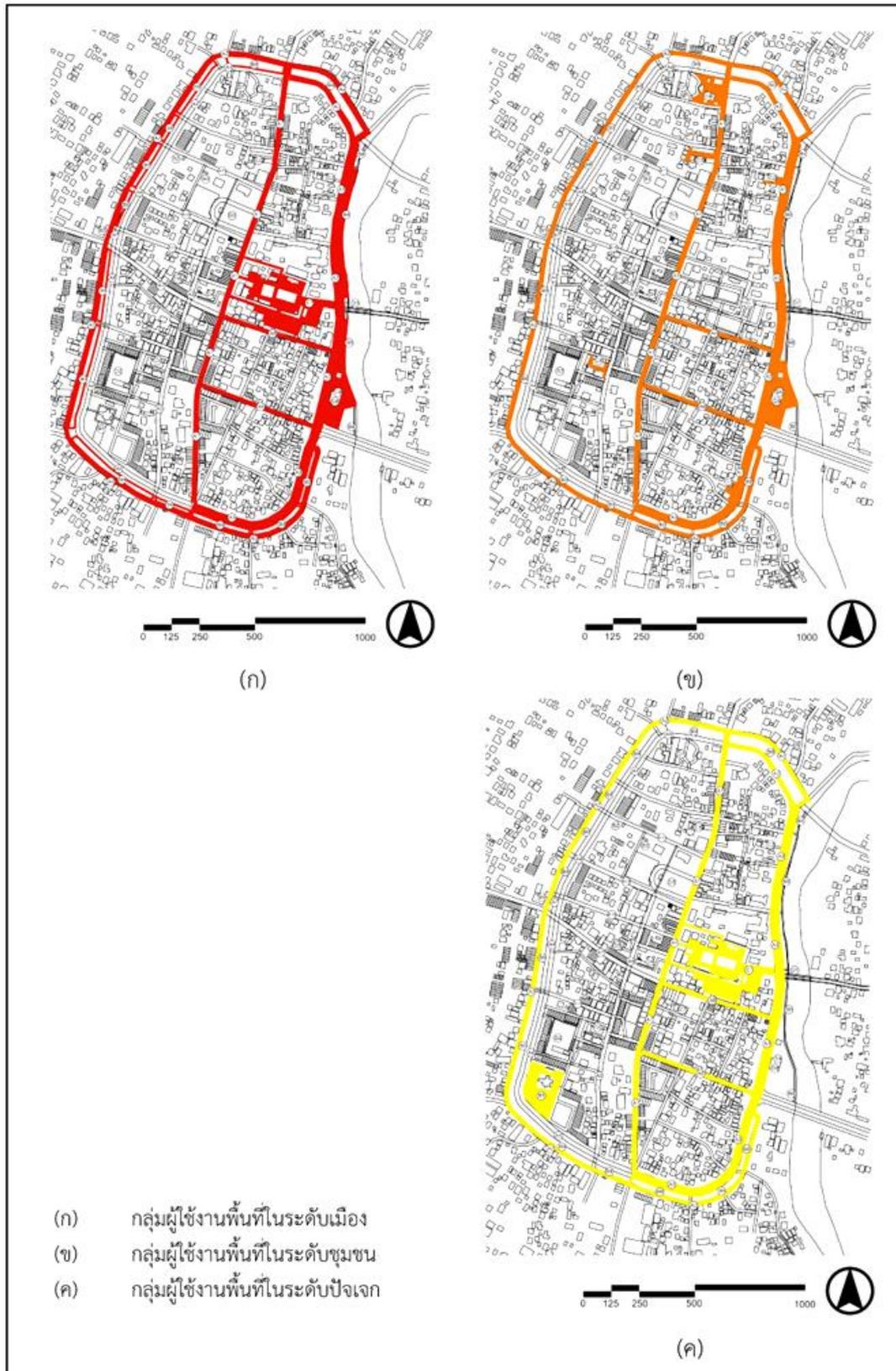
ประเภทที่ 3 กลุ่มเมือง คือ กลุ่มคน ชุมชน ที่ดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกันในรูปแบบของกลุ่มคน ชุมชน ขนาดใหญ่ ที่มีลักษณะของความหลากหลายของกลุ่มคนที่ดำเนินกิจกรรมร่วมกันสูง เช่น การสงฆ์พระธาตุฯ การเล่นน้ำสงกรานต์ เป็นการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในทุกระดับของเมืองร่วมกันในรูปแบบเดียวกัน

แผนที่ 15 แสดงรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ในช่วงวันปกติ ทั่วไป

ตารางที่ 10 แสดงประเภท รูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ช่วงวันปกติทั่วไป

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		กลุ่มผู้ใช้งาน			รูปแบบ
			ปัจเจก	ชุมชน	เมือง	
พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าลำพูน	1.1 ถนน	อินทอยยศ (A1)	✓	✓	✓	SG-1
		รอบเมืองนอก (A2)		✓	✓	SG -2
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)		✓	✓	SG -2
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	✓	✓	✓	SG -1
		ถนนวังซ้าย (A5)	✓	✓	✓	SG -1
		ถนนวังขวา (A6)		✓	✓	SG -2
		ถนนมุกดา (A7)		✓	✓	SG -2
		ถนนไชยมงคล (A8)		✓	✓	SG -2
		ถนนอิฏฐาราส (A9)		✓	✓	SG -2
		ถนนรถแก้ว (A10)		✓	✓	SG -2
		ถนนราชวงศ์ (A11)		✓	✓	SG -2
		ถนนท่านาง (A12)		✓	✓	SG-2
		ถนนแวนคำ (A13)		✓	✓	SG-2
		ถนนภาคิกาวงศ์ (A14)		✓		SG -6
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	✓		✓	SG -3
		หนองพระนางฯ (B2)	✓			SG-7
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)	✓			SG-7
		ประตูท่านาง (B4)	✓			SG-7
		ประตุมหาวัน (B5)	✓			SG-7
		สวนริมสะพานท่าขาม (B6)		✓		SG-6
		สวนน้ำพุช้าง (B7)		✓		SG-6
		สวนริมน้ำกวัง (B8)			✓	SG-5
		สวนริมคูเมือง (B9)	✓			SG-7
	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	✓	✓	✓	SG-1
		วัดช้างรอง (C2)	✓	✓		SG-4
		วัดธงสัจจะ (C3)	✓	✓		SG-4
		วัดช้างสี (C4)	✓	✓		SG-4
		วัดศรีบุญเรือง (C5)	✓	✓		SG-4
		วัดชัยมงคล (C6)	✓	✓		SG-4
		วัดสุพรรณรังษี (C7)	✓			SG-7
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวmung (D1)	✓	✓	✓	SG-1
		ตลาดหนองดอก (D2)	✓	✓	✓	SG-1
		ศาลากลาง (D3)	✓		✓	SG-3
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	✓		✓	SG-3
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	✓	✓	✓	SG-1
		พิพิธภัณฑ์ปื้มสามทหาร (D6)	✓			SG-7
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)	✓		✓	SG-3
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	✓		✓	SG-3
		สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	✓	✓		SG-4
	ผลรวม		25	26	25	
	สัดส่วน (เปอร์เซ็นต์)		32.89%	34.21%	32.89%	

แผนที่ 16 แสดงรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ในช่วงประเพณี วันสำคัญ

ตารางที่ 11 แสดงประเภท รูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ช่วงประเพณี วันสำคัญ

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		กลุ่มผู้ใช้งาน			รูปแบบ	
			ปัจเจก	ชุมชน	เมือง		
พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าลำพูน	1.1 ถนน	อินทงยศ (A1)	✓	✓	✓	SG-1	
		รอบเมืองนอก (A2)	✓	✓	✓	SG-1	
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	✓	✓	✓	SG-1	
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)					
		ถนนวังซ้าย (A5)					
		ถนนวังขวา (A6)	✓	✓	✓	SG-1	
		ถนนมุกดา (A7)					
		ถนนไชยมงคล (A8)	✓	✓	✓	SG-1	
		ถนนอภัยราษฎร์ (A9)					
		ถนนรถแก้ว (A10)					
		ถนนราชวงศ์ (A11)					
		ถนนท่านาง (A12)					
		ถนนแวนคำ (A13)					
		ถนนภาคิกาวงศ์ (A14)					
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	✓		✓	SG-3	
		หนองพระนางฯ (B2)					
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)					
		ประตูท่านาง (B4)					
		ประตุมหาวัน (B5)					
		สวนริมสะพานท่าขาม (B6)					
		สวนน้ำฟ้าช้าง (B7)					
		สวนริมน้ำกวัง (B8)			✓	SG-5	
		สวนริมน้ำคูเมือง (B9)			✓	SG-5	
	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	✓		✓	SG-3	
		วัดช้างรอง (C2)		✓		SG-6	
		วัดธงสัจจะ (C3)		✓		SG-6	
		วัดช้างสี (C4)		✓		SG-6	
		วัดศรีบุญเรือง (C5)		✓		SG-6	
		วัดชัยมงคล (C6)		✓		SG-6	
		วัดสุพรรณรังษี (C7)					
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวมุง (D1)					
		ตลาดหนองดอก (D2)					
		ศาลากลาง (D3)					
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)					
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)					
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)					
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)					
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)		✓	✓	SG-2	
		สภาวัฒนธรรมฯ (D9)		✓	✓	SG-2	
	ผลรวม			7	12	11	
	สัดส่วน (เปอร์เซ็นต์)			23.33%	40.00%	36.67%	

จากแผนที่ 15-16 พบว่า ในช่วงปกติ มีกลุ่มคนในแต่ละระดับใช้งานพื้นที่ว่างของเมืองกระจายในทุกพื้นที่ใกล้เคียงกัน ส่วนในช่วงประเพณี วันสำคัญ การใช้งานพื้นที่ว่างของเมืองจะลดลงเปรียบเทียบกับช่วงปกติ และในระดับชุมชนจะพบว่ามีการใช้พื้นที่ย่อยของกลุ่มชุมชนเพิ่มขึ้น

จากตารางที่ 10-11 พบว่า ช่วงวันปกติ ทั่วไป พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมีกลุ่มผู้ใช้งาน ในลักษณะของชุมชน เมือง และปัจเจก ในสัดส่วน 34.21 % , 32.87 % , 32.87 % ตามลำดับ ช่วงประเพณี วันสำคัญ พบว่า พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมีกลุ่มผู้ใช้งาน ในลักษณะของชุมชน เมือง และปัจเจก ในสัดส่วน 40 % , 36.67 % , 23.33 % ตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองส่วนใหญ่มีลักษณะของกลุ่มชุมชน และเมือง ทั้งในช่วงปกติ ทั่วไป และในช่วงประเพณี วันสำคัญ และพื้นที่ย่อยของกลุ่มชุมชนจะถูกใช้งานมากขึ้นในช่วงประเพณี ทำให้พบว่า กิจกรรมประเพณี สามารถดึงกลุ่มผู้ใช้งานได้ทั้งในระดับเมือง และชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของรูปแบบ ความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ใช้งานทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ออกได้เป็น 7 ระดับ (ดูตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 แสดงรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน

สัญลักษณ์	ความหมาย / รูปแบบ	ช่วงวันปกติ ทั่วไป		ช่วงประเพณี วันสำคัญ	
		พื้นที่	สัดส่วน%	พื้นที่	สัดส่วน%
รูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานทางสังคม (social groups)	SG-1	7	17.95	5	31.25
	SG-2	10	25.64	2	12.5
	SG-3	5	12.82	2	12.5
	SG-4	6	15.38	0	0
	SG-5	1	2.56	2	12.5
	SG-6	3	7.69	5	31.25
	SG-7	7	17.95	0	0
	รวม	39	100	16	100

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ กับ รูปแบบกลุ่มผู้ใช้งานทางสังคมในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน เปรียบเทียบระหว่างช่วงวันปกติ ทั่วไป และช่วงประเพณี วันสำคัญ ดังต่อไปนี้

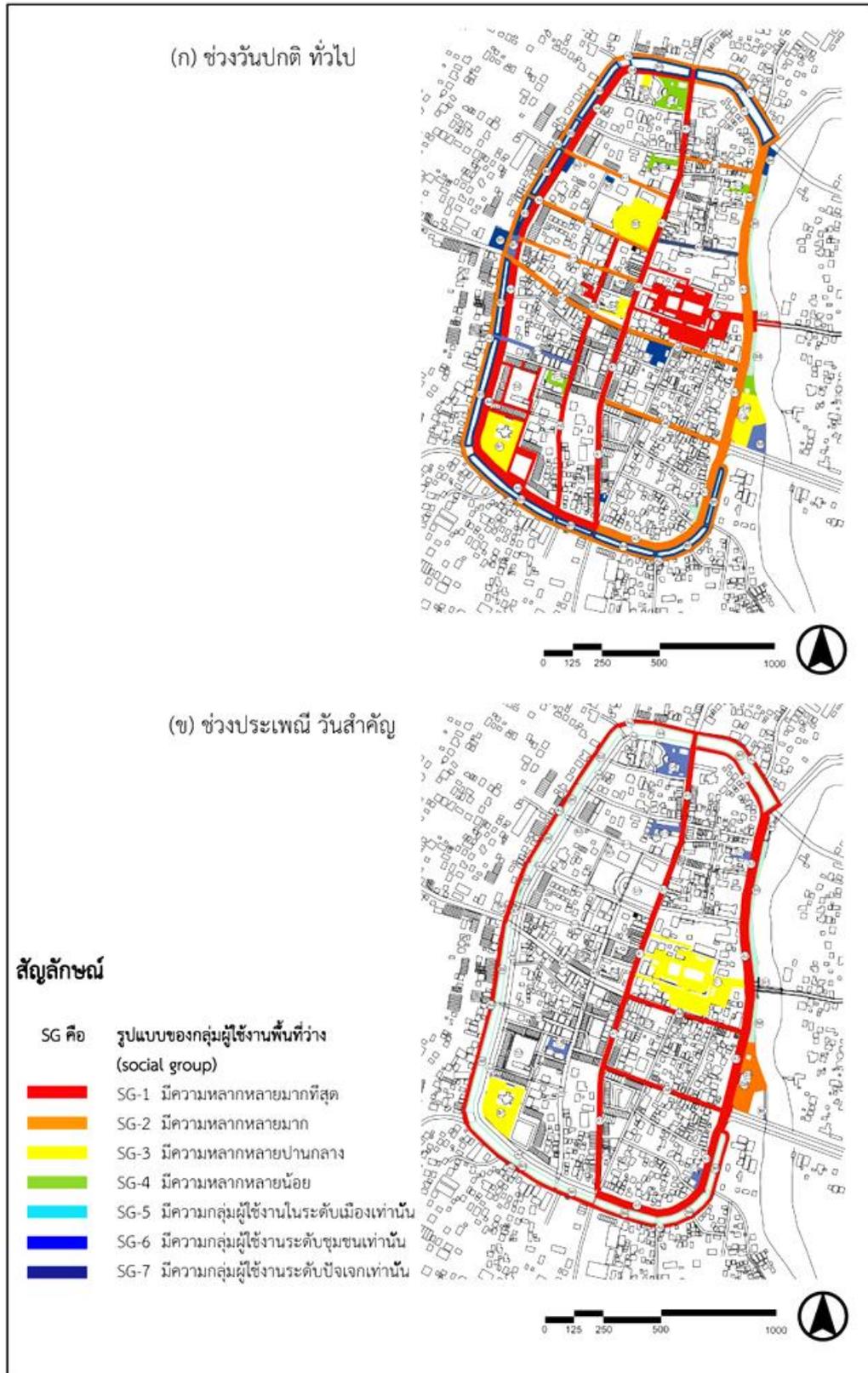
ช่วงวันปกติ ทั่วไป พบว่า มีความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ใช้งานทางสังคม ต่อ พื้นที่ว่างของเมืองในรูปแบบ SG-2, SG-1 และ SG-7, SG-4, SG-3, SG-6, SG-5 ในสัดส่วน 25.64 % , 17.95 % ,

15.38 %, 12.82 %, 7.69 % และ 2.56 % ตามลำดับ จำนวน 7 รูปแบบ โดยพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ใช้งานทางสังคมกับพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมากที่สุด (SG-1) ในช่วงวันปกติ ทั่วไป ได้แก่ พื้นที่ A1, A4, A5, C1, D1, D2, D5 จำนวน 7 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 17.95 % ของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งหมด และพื้นที่ว่างโดยส่วนใหญ่ของเมืองมีรูปแบบความสัมพันธ์ในระดับมาก (SG-2) คือ A2, A3, A6, A7, A8, A9, A10, A11, A12, A13 จำนวน 10 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 25.64 % รองลงมา ได้แก่ พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ในเฉพาะในระดับปัจเจก (SG-7; ดูตารางที่ 12) คือ B2, B3, B4, B5, B9, C7, D6 จำนวน 7 พื้นที่ และพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์มากที่สุดของกลุ่มคนทุกระดับ (SG-1; ดูตารางที่ 12) ซึ่งมีสัดส่วนเท่ากับ 17.95 % (ดูรายละเอียดจากตาราง 10)

แสดงให้เห็นได้ว่าในช่วงวันปกติทั่วไป พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่ใช้งานพื้นที่ว่างในระดับมาก กล่าวคือ มีการใช้งานพื้นที่ว่างของเมืองในระดับชุมชน และเมืองมาก ซึ่งพื้นที่ที่ตอบสนองต่อการใช้งานของกลุ่มคนในระดับนี้ส่วนใหญ่มีลักษณะพื้นที่ว่างในลักษณะ A และ B

ช่วงประเพณี วันสำคัญ พบว่า มีความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ใช้งานทางสังคม ต่อ พื้นที่ว่างของเมืองในรูปแบบ SG-1 และ SG-6, SG 2-3 และ SG-5 ในสัดส่วน 31.25 % และ 12.5 % ตามลำดับ จำนวน 5 รูปแบบ โดยพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ใช้งานทางสังคมกับพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมากที่สุด (SG-1; ดูตารางที่ 12) ได้แก่ พื้นที่ A1, A2, A3, A6, A8 จำนวน 5 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 31.25 % ของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งหมด เท่ากับ พื้นที่ว่างโดยส่วนใหญ่ของเมืองมีรูปแบบความสัมพันธ์ในระดับชุมชนเท่านั้น (SG-6; ดูตารางที่ 12) คือ C2, C3, C4, C5, C6 จำนวน 5 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 31.25 % (ดูรายละเอียดจากตาราง 11)

แสดงให้เห็นได้ว่าในช่วงประเพณี วันสำคัญ พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่ใช้งานพื้นที่ที่มีมากที่สุดในทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับชุมชน ซึ่งพื้นที่ที่ตอบสนองต่อการใช้งานของกลุ่มในทุกระดับ คือ พื้นที่ว่างลักษณะ A และในระดับเฉพาะชุมชน คือ พื้นที่ว่างลักษณะ C

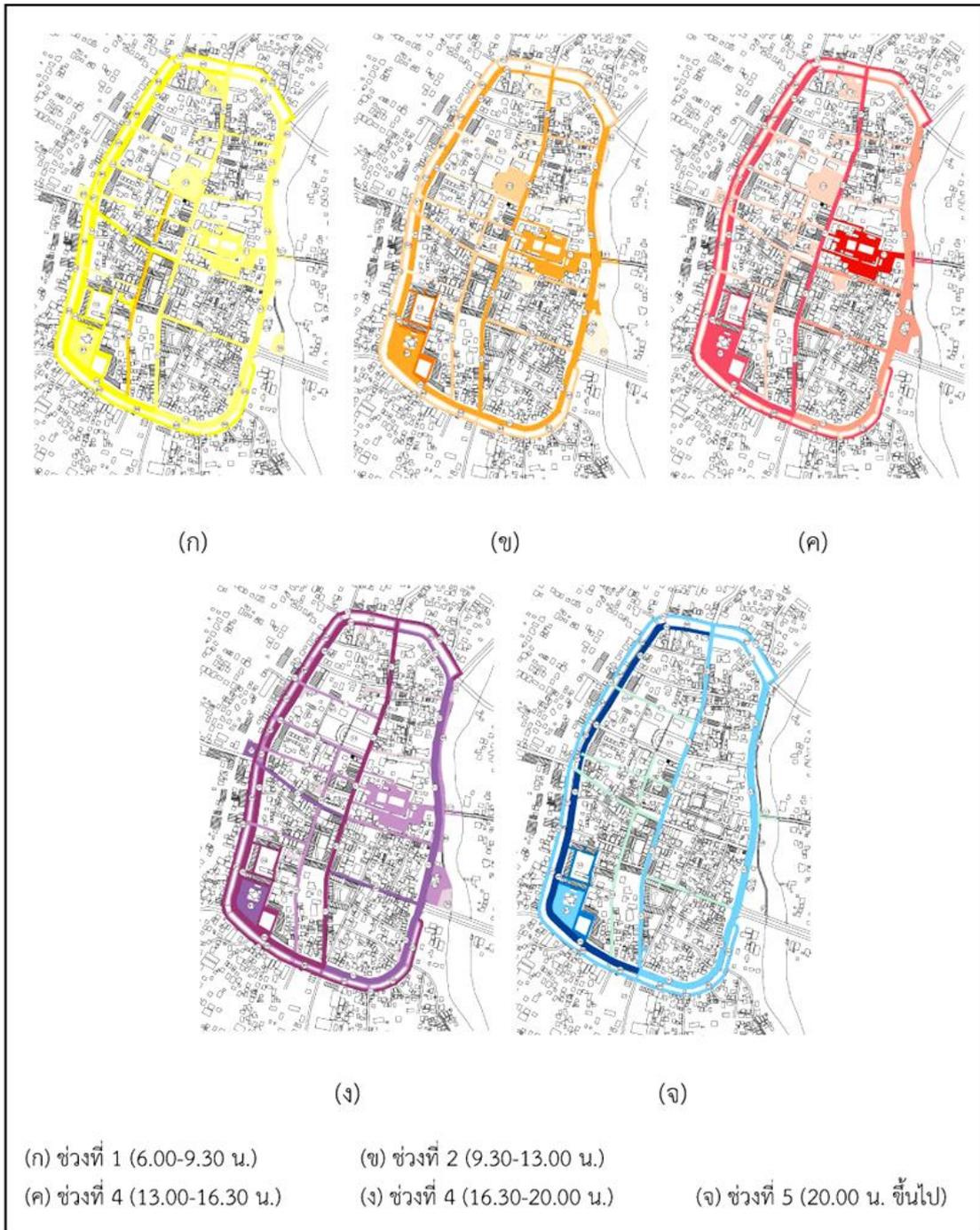
แผนที่ 17 สรุปรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

จากแผนที่ 17 พบว่า ในช่วงปกติพื้นที่ว่างส่วนใหญ่ของเมืองมีการใช้งานของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายกระจายโดยทั่วในพื้นที่เมืองเช่นเดียวกับในช่วงประเพณี แสดงให้เห็นว่ารูปแบบของกลุ่มคนที่ใช้งานในพื้นที่ว่างโดยรวมของเมืองเกิดขึ้นในทุกระดับของกลุ่มคน โดยจะมีการใช้งานของกลุ่มเฉพาะเกิดในพื้นที่ย่อยขนาดเล็กภายในพื้นที่ย่อย และตามพื้นที่รอบเมือง เป็นที่น่าสังเกตว่าเส้นทางสัญจรในเมืองจะมีผลต่อการใช้ประโยชน์ของกลุ่มคนที่หลากหลายขึ้นหรือไม่ เนื่องจากพื้นที่ย่อยที่ใช้งานเฉพาะกลุ่มล้วนเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเส้นทางที่เข้าถึงซับซ้อน หรือไม่ได้อยู่บนเส้นทางหลักของเมือง

4. การเก็บข้อมูลอัตราการใช้พื้นที่ว่างของเมือง ด้วยวิธีการนับด่าน (gate observation)

โดยแบ่งย่อยออกเป็น 2 ช่วงในการเก็บข้อมูล คือ ช่วงที่ 1 ตามช่วงที่มีประเพณี วันสำคัญ ช่วงที่ 2 ตามช่วงเวลาปกติทั่วไป ตามปัจจัยทางด้านสภาพอากาศในรอบวัน และรอบฤดูกาล ดังต่อไปนี้

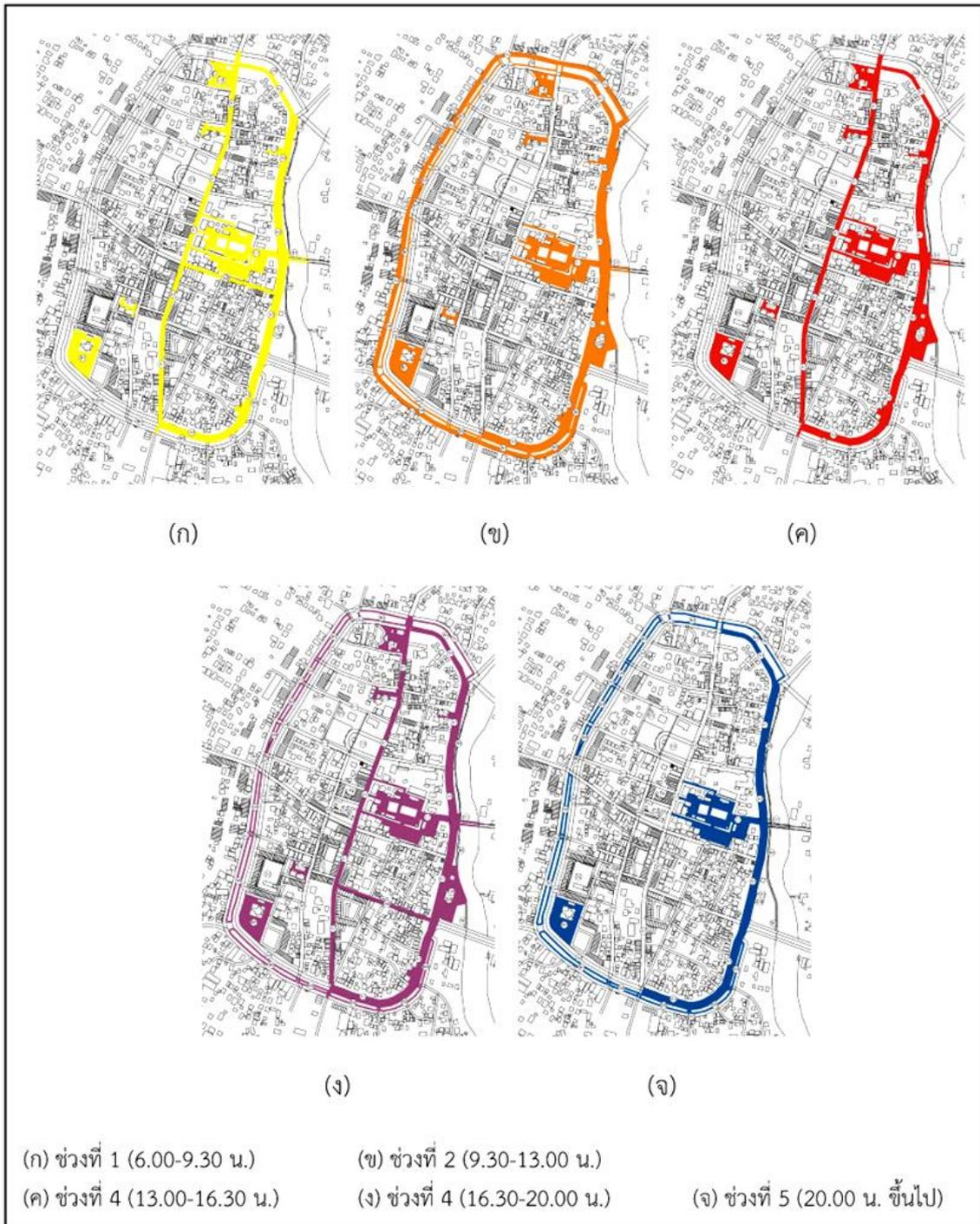
4.1 อัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างของคนในพื้นที่ ต่อ ช่วงเวลาในรอบวัน จากการเก็บข้อมูลอัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างสาธารณะของคนในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ซึ่งได้แบ่งช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลในรอบวันออกได้เป็น 5 ช่วง (ดูแผนที่ 18 และ 19)

แผนที่ 18 แสดงอัตราการสัญจรในพื้นที่วางสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลาในรอบวันของ
 ช่วงวันปกติทั่วไป

ตารางที่ 13 แสดงประเภท รูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูน แบ่งตามช่วงเวลาในรอบวัน ในช่วงวันปกติ ทั่วไป

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		อัตราคนเฉลี่ย คน / ชั่วโมง / ช่วงเวลา					รูปแบบ	อัตราคน / ชม./วัน
			6.00-9.30	9.30-13.00	13.00-16.30	16.30-20.00	20.00-		
พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าลำพูน	1.1 ถนน	อินทยงยศ (A1)	80	138	198	260	70	ST-1	156.63
		รอบเมืองนอก (A2)	110	76	132	202	80	ST-2	123.75
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	90	164	90	160	58	ST-3	117.50
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	174	122	106	268	344	ST-1	189.56
		ถนนวังซ้าย (A5)	214	66	46	70	24	ST-4	89.63
		ถนนวังขวา (A6)	58	92	78	160	36	ST-4	89.38
		ถนนมุกดา (A7)	108	60	50	120	12	ST-4	75.44
		ถนนไชยมงคล (A8)	42	86	58	98	0	ST-4	62.13
		ถนนอิฏฐารส (A9)	64	46	30	38	0	ST-5	38.94
		ถนนรถแก้ว (A10)	54	52	38	66	18	ST-5	48.19
		ถนนราชวงศ์ (A11)	48	38	36	60	12	ST-5	41.31
		ถนนท่านาง (A12)	60	76	26	44	0	ST-5	45.06
		ถนนแวนคำ (A13)	54	48	46	84	0	ST-5	50.75
		ถนนภาคีท้าววงศ์ (A14)	42	28	26	62	0	ST-5	34.56
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	66	138	200	196	54	ST-2	138.00
		หนองพระนางฯ (B2)	0	8	12	8	0	ST-6	6.13
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)	24	38	62	0	0	ST-6	27.13
		ประตูท่านาง (B4)	24	12	0	48	0	ST-6	18.38
		ประตุมหาวัน (B5)	18	0	42	164	0	ST-5	49.00
		สวนริมสะพานท่าข้าม (B6)	48	18	0	50	0	ST-6	25.38
		สวนน้ำพุข้าง (B7)	32	28	48	98	0	ST-5	45.06
		สวนริมน้ำกวัง (B8)	16	46	62	74	0	ST-5	43.31
		สวนริมนคูเมือง (B9)	12	40	44	74	0	ST-5	37.19
	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	74	162	208	70	0	ST-3	112.44
		วัดข้างร่อง (C2)	36	24	8	0	0	ST-6	14.88
		วัดธงสังจะ (C3)	24	6	0	6	0	ST-6	7.88
		วัดข้างสี่ (C4)	72	30	38	0	0	ST-6	30.63
		วัดศรีบุญเรือง (C5)	48	26	16	12	0	ST-6	22.31
		วัดชัยมงคล (C6)	144	32	34	16	0	ST-5	49.44
		วัดสุพรรณรังษี (C7)	0	18	10	0	0	ST-6	6.13
	2.2 สถานที่สำคัญ	ซุ้มง (D1)	40	130	182	72	30	ST-3	96.50
		ตลาดหนองดอก (D2)	186	226	102	298	158	ST-1	197.38
		ศาลากลาง (D3)	24	72	34	0	0	ST-6	28.44
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	0	28	12	0	0	ST-6	8.75
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	0	26	32	14	0	ST-6	15.75
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)	0	12	4	0	0	ST-6	3.50
ศูนย์นันทนาการฯ (D7)		0	8	8	12	0	ST-6	6.13	
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)		0	32	62	54	0	ST-5	32.38	
สภาวัฒนธรรมฯ (D9)		0	128	0	0	0	ST-6	28.00	
ผลรวม			2086	2380	2180	2958	896		2212.88
สัดส่วน (เปอร์เซ็นต์)			19.87	22.67	20.76	28.17	8.53		

แผนที่ 19 แสดงอัตราการสัญจรในพื้นที่วางสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลาในรอบวันของช่วงประเพณี วันสำคัญ

ตารางที่ 14 แสดงประเภท รูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูน
แบ่งตามช่วงเวลาในรอบวัน ในช่วงประเพณี วันสำคัญ

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		อัตราคนเฉลี่ย คน / ชั่วโมง					รูปแบบ	อัตราเฉลี่ย คน/ชม.	
			6.00- 9.30	9.30- 13.00	13.00- 16.30	16.30- 20.00	20.00- 23.00			
พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าลำพูน	1.1 ถนน	อินทอยศ	(A1)	300	0	230	130	0	ST-2	133.29
		รอบเมืองนอก	(A2)	0	68	0	0	0	ST-6	13.73
		รอบเมืองใน ตะวันออก	(A3)	300	180	300	260	170	ST-1	242.71
		รอบเมืองใน ตะวันตก	(A4)	0	0	0	0	0		0.00
		ถนนวังซ้าย	(A5)	0	0	0	0	0		0.00
		ถนนวังขวา	(A6)	0	0	0	130	0	ST-6	26.26
		ถนนมุกดา	(A7)	0	0	0	0	0		0.00
		ถนนไชยมงคล	(A8)	130	0	0	0	0	ST-6	26.26
		ถนนอิฐราษฎร์	(A9)	0	0	0	0	0		0.00
		ถนนรถแก้ว	(A10)	0	0	0	0	0		0.00
		ถนนราชวงศ์	(A11)	0	0	0	0	0		0.00
		ถนนท่านาง	(A12)	0	0	0	0	0		0.00
		ถนนแวนคำ	(A13)	0	0	0	0	0		0.00
		ถนนภาคีทิววงศ์	(A14)	0	0	0	0	0		0.00
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ	(B1)	202	70	50	74	230	ST-2	124.17
		หนองพระนางฯ	(B2)	0	0	0	0	0		0.00
		ศาลพระนางจามเทวี	(B3)	0	0	0	0	0		0.00
		ประตูท่านาง	(B4)	0	0	0	0	0		0.00
		ประตุมหาวัน	(B5)	0	0	0	0	0		0.00
		สวนริมสะพานท่าขาม	(B6)	0	0	0	0	0		0.00
		สวนน้ำพุช้าง	(B7)	0	0	0	0	0		0.00
		สวนริมน้ำกวัง	(B8)	0	64	0	0	0	ST-6	12.93
		สวนริมน้ำคูเมือง	(B9)	0	28	0	90	130	ST-5	48.81
	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ	(C1)	508	138	154	340	400	ST-1	307.10
		วัดช้างรอง	(C2)	24	20	70	78	0	ST-5	38.78
		วัดธงสังจະ	(C3)	22	30	74	88	0	ST-5	43.22
		วัดช้างสี	(C4)	20	30	86	84	0	ST-5	44.43
		วัดศรีบุญเรือง	(C5)	36	38	78	102	0	ST-5	51.30
		วัดชัยมงคล	(C6)	42	70	128	116	0	ST-4	71.90
		วัดสุพรรณรังสี	(C7)	0	0	0	0	0		0.00
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวมุง	(D1)	90	42	52	90	0	ST-4	55.34
		ตลาดหนองดอก	(D2)	0	0	0	0	0		0.00
		ศาลากลาง	(D3)	0	0	0	0	0		0.00
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ	(D4)	0	0	0	0	0		0.00
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง	(D5)	0	0	0	0	0		0.00
		พิพิธภัณฑ์ปื้มสามทหาร	(D6)	0	0	0	0	0		0.00
		ศูนย์นิทรรศการฯ	(D7)	0	0	0	0	0		0.00
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	(D8)	0	410	118	208	0	ST-2	148.64
		สภาวัฒนธรรมฯ	(D9)	0	130	68	130	0	ST-4	66.24
	ผลรวม			1674	1318	1408	1920	930		1455.10
	สัดส่วน (เปอร์เซ็นต์)			23.09	18.18	19.42	26.48	12.83		

จากแผนที่ 18-19 พบว่าในช่วงวันปกติอัตราการสัญจรในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดในแต่ละช่วง โดยจะมีอัตราการสัญจรโดยส่วนใหญ่มากในพื้นที่ว่างฝั่งตะวันตก ส่วนในช่วงประเพณีจะมีอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างของเมืองโดยภาพรวมสูงในทุกพื้นที่ และมักจะเกิดในพื้นที่ฝั่งตะวันออก

จากตารางที่ 13-14 แสดงให้เห็น อัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน ในช่วงวันปกติ ทั่วไป เปรียบเทียบกับช่วงประเพณี วันสำคัญ ดังต่อไปนี้ ช่วงวันปกติ ทั่วไป พบว่า อัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองช่วงเวลาในรอบวันทั้ง 5 ช่วง เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ช่วงที่ 4, ช่วงที่ 2, ช่วงที่ 3, ช่วงที่ 1, และช่วงที่ 5 มีสัดส่วน 28.17 %, 22.67 %, 20.76 %, 19.87 % และ 8.53 % ตามลำดับ โดยอัตราเฉลี่ยของผู้ใช้งาน มีอัตรา 2,212 คน / ชั่วโมง ในรอบวัน ช่วงประเพณี วันสำคัญ พบว่า พบว่า อัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองช่วงเวลาในรอบวันทั้ง 5 ช่วง เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ช่วงที่ 4, ช่วงที่ 1, ช่วงที่ 3, ช่วงที่ 2, และช่วงที่ 5 มีสัดส่วน 26.48 %, 23.09 %, 19.42 %, 18.18 % และ 12.83 % ตามลำดับ โดยอัตราเฉลี่ยของผู้ใช้งาน มีอัตรา 1,455 คน / ชั่วโมง ในรอบวัน

แสดงให้เห็นว่า อัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งในช่วงวันสำคัญ และช่วงเวลาปกติโดยทั่วไป มีการใช้งานพื้นที่ว่างในช่วงเย็นมากที่สุด คือ ช่วงเวลา 16.30-20.00 น. โดยอัตราเฉลี่ยในการใช้พื้นที่ว่างของช่วงเวลาปกติ มีค่ามากกว่าการใช้ในช่วงประเพณี วันสำคัญ ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของรูปแบบ ความสัมพันธ์ของอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ออกได้เป็น 6 ระดับ (ดูตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 แสดงรูปแบบของอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตามอัตราการสัญจรในพื้นที่ ต่อ วัน

สัญลักษณ์	ความหมาย / รูปแบบ	ช่วงวันปกติ ทั่วไป		ช่วงประเพณี วันสำคัญ		
		พื้นที่	สัดส่วน%	พื้นที่	สัดส่วน%	
(social rate per time)	ST-1	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบวัน ดีที่สุด คือ 151 ขึ้นไป คน/ชม.	3	7.69	2	11.76
	ST-2	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบวัน ดีมาก คือ 121-150 คน/ชม.	2	5.13	3	17.65
	ST-3	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบวัน ดี คือ 91-120 คน/ชม.	3	7.69	0	0.00
	ST-4	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบวัน ปานกลาง คือ 61-90 คน/ชม.	4	10.26	3	17.65
	ST-5	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบวัน น้อย คือ 31-60 คน/ชม.	12	30.77	5	29.41
	ST-6	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบวัน น้อยมาก คือ 1-30 คน/ชม.	15	38.46	4	23.53
	รวม		39	100 %	17	100 %

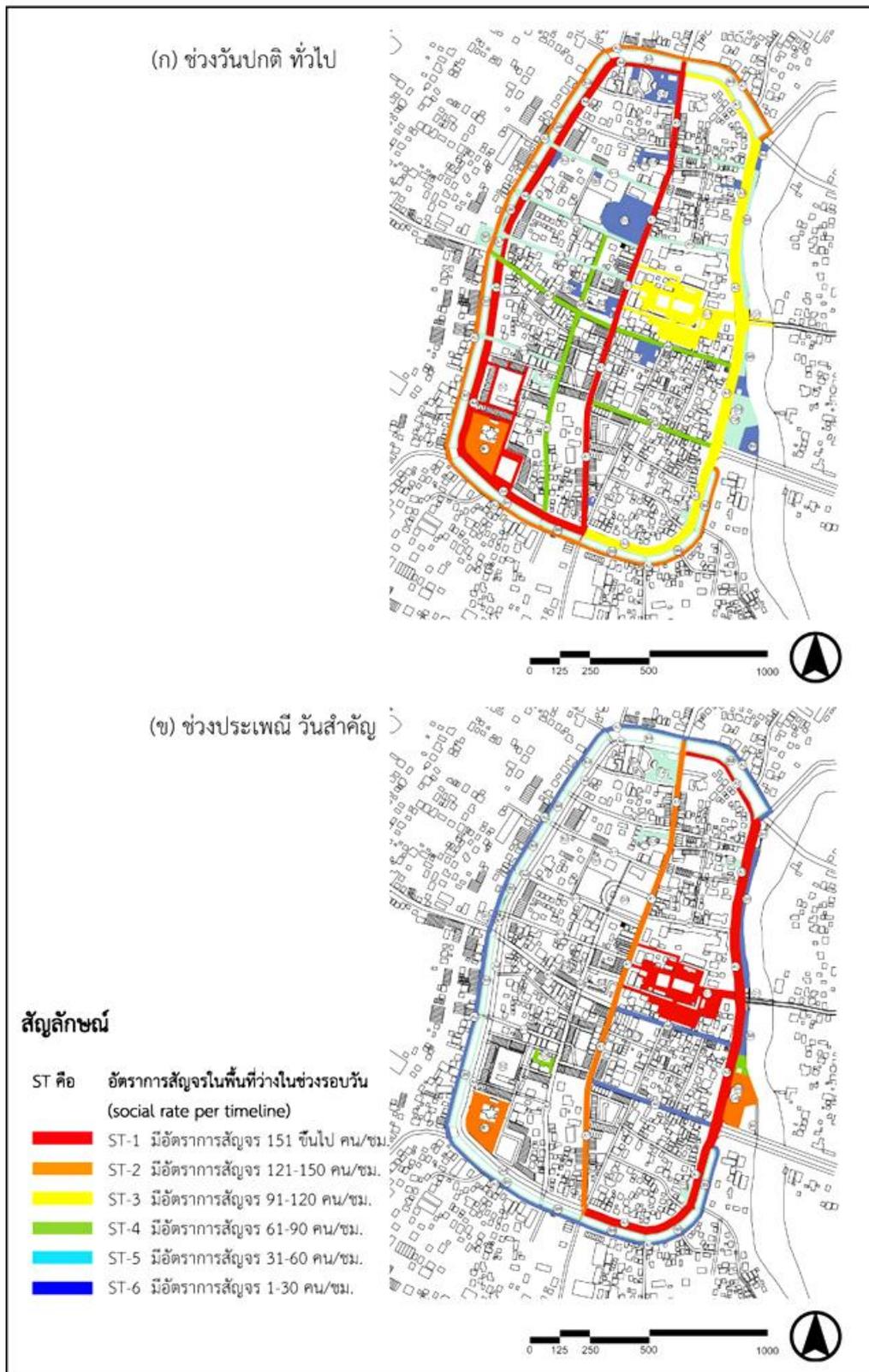
จากตารางที่ 15 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ กับ อัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน เปรียบเทียบระหว่างช่วงวันปกติ ทวีป และช่วงประเพณี วันสำคัญ ดังต่อไปนี้

ช่วงวันปกติ ทวีป พบว่า มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้พื้นที่ ต่อ พื้นที่ว่างของเมืองในรูปแบบ ST-6, ST-5, ST-4, ST-1 และ ST-3, SG-2 ในสัดส่วน 38.46 %, 30.77 %, 10.26 %, 7.69 % และ 5.13 % ตามลำดับ จำนวน 6 รูปแบบ โดยพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้งานกับพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมากที่สุด (ST-1) ได้แก่ พื้นที่ A1, A4, D2 จำนวน 3 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 7.69 % ของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งหมด และพื้นที่ว่างโดยส่วนใหญ่ของเมืองมีรูปแบบความสัมพันธ์ในระดับมาก (ST-6) คือ B2, B3, B4, B6, C2, C3, C4, C5, C7, D3, D4, D5, D6, D7, D9 จำนวน 15 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 38.46 % รองลงมา ได้แก่ พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ในเฉพาะในระดับปัจเจก (ST-5) คือ A9, A10, A11, A12, A13, A14, B5, B7, B8, B9, C6, D8 จำนวน 12 พื้นที่ (ดูรายละเอียดจากตาราง 13)

แสดงให้เห็นได้ว่าในช่วงวันปกติทวีป พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้งานของคนในระดับน้อยมาก ในช่วงอัตรา 1-30 คน / ชั่วโมง ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่รูปแบบ A, B, C และ D กระจายกัน

ช่วงประเพณี วันสำคัญ พบว่า มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้พื้นที่ ต่อ พื้นที่ว่างของเมืองในรูปแบบ ST-5, ST-6, ST-4 และ ST-1, ST-3 ในสัดส่วน 29.41 %, 23.53 %, 17.65 %, 11.76 % ตามลำดับ จำนวน 5 รูปแบบ โดยพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้งานกับพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมากที่สุด (ST-1) ได้แก่ พื้นที่ A3, C1 จำนวน 2 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 17.65 % ของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งหมด และพื้นที่ว่างโดยส่วนใหญ่ของเมืองมีรูปแบบความสัมพันธ์ในระดับมาก (ST-5) คือ B9, C2, C3, C4, C5 จำนวน 5 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 38.46 % รองลงมา ได้แก่ พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ในเฉพาะในระดับปัจเจก (ST-6) คือ A2, A6, A8, B8 จำนวน 4 พื้นที่ (ดูรายละเอียดจากตาราง 14)

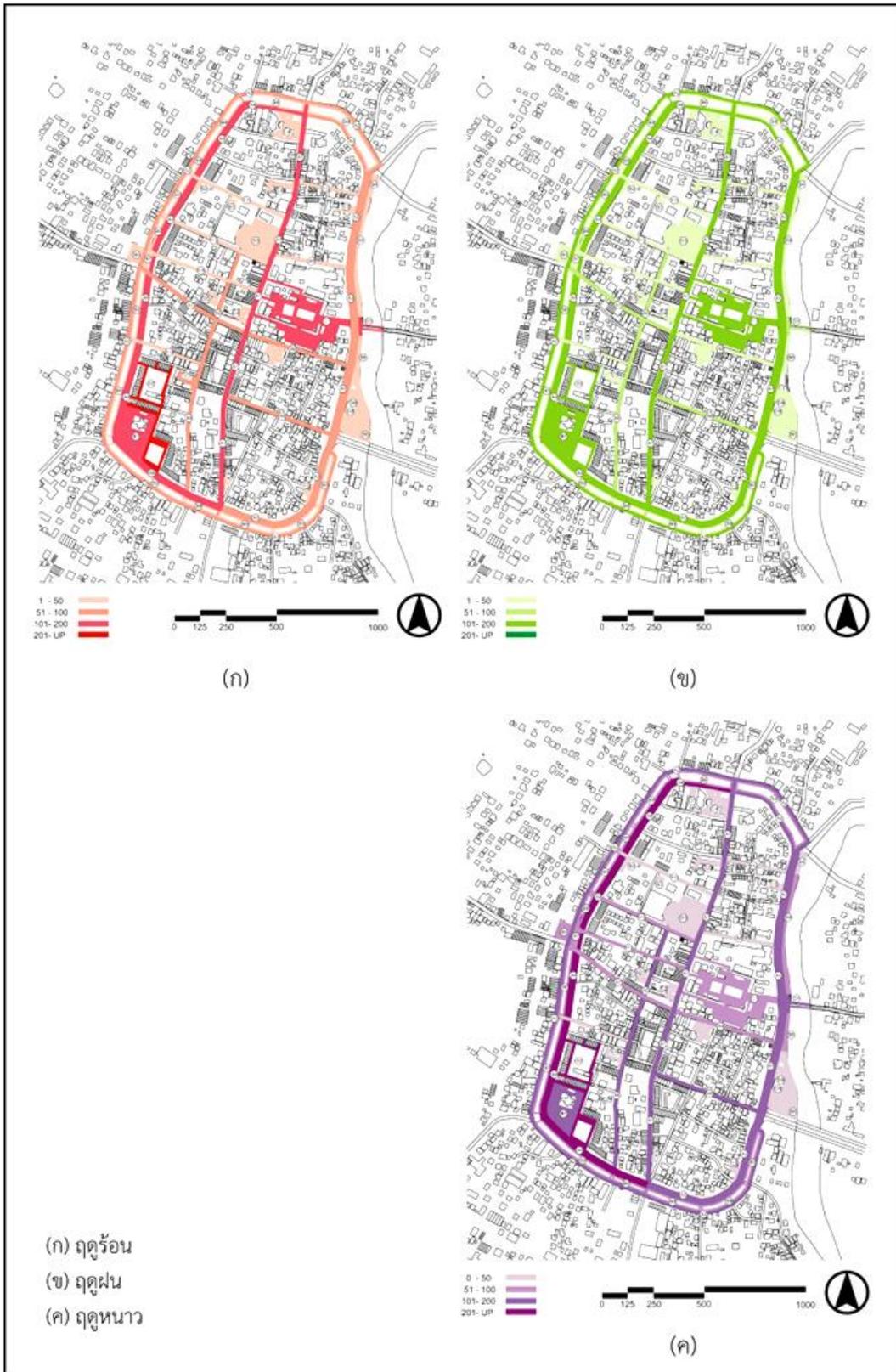
แสดงให้เห็นได้ว่าในช่วงวันปกติทวีป พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้งานของคนในระดับน้อย ในช่วงอัตรา 31-60 คน / ชั่วโมง ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่รูปแบบ A, B และ C

แผนที่ 20 สรุปรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่วางสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามช่วงรอบวัน

จากแผนที่ 20 พบว่า ในช่วงวันปกติจะมีอัตราการสัญจรมากในพื้นที่เส้นถนนโดยเฉพาะในฝั่งตะวันออก และถนนเส้นกลาง ส่วนในช่วงประเพณีจะมีการสัญจรในพื้นที่ตามเส้นถนนน้อยลง แต่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ที่เชื่อมอยู่กับเส้นถนนหลัก โดยเฉพาะในฝั่งตะวันออก เป็นที่น่าสังเกตว่าการที่มีรูปแบบการสัญจรในพื้นที่ถนนลดลงในช่วงประเพณี อาจเกี่ยวข้องกับการเกิดกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นในว่างขนาดใหญ่ของเมืองในพื้นที่ที่มีอัตราการสัญจรเพิ่มขึ้นในช่วงประเพณี

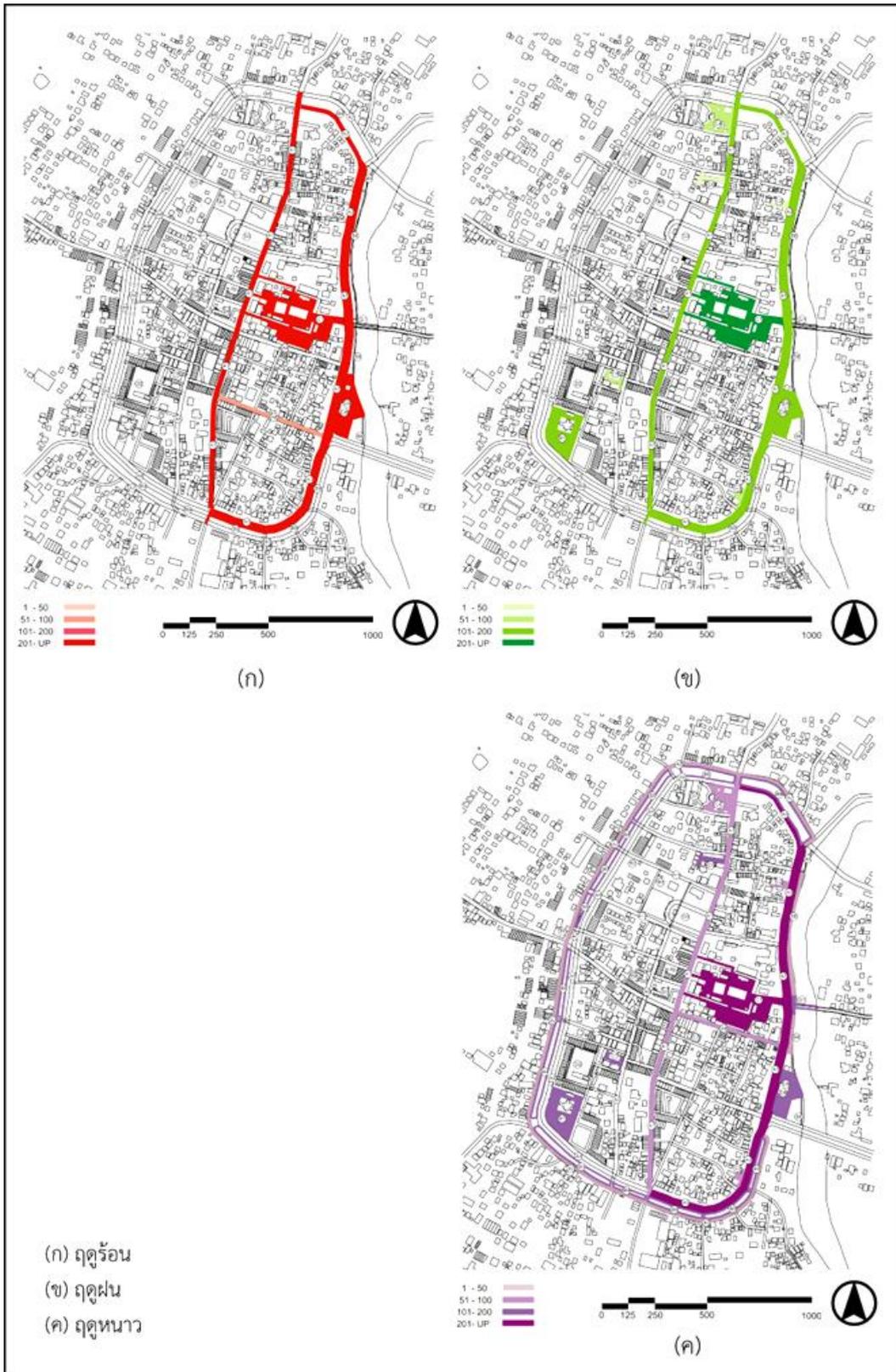
4.2 อัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างของคนในพื้นที่ ต่อ ช่วงเวลาในรอบวัน และฤดูกาล จากการเก็บข้อมูลอัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างสาธารณะของคนในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ซึ่งได้แบ่งช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลในรอบวันออกได้เป็น 3 (ดูแผนที่ 21 และ 22)

แผนที่ 21 แสดงอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลาในฤดูกาล ของช่วงวันปกติทั่วไป

ตารางที่ 16 แสดงประเภท รูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูน แบ่งตามช่วงฤดูกาล ในช่วงปกติ ทั่วไป

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		อัตราคนเฉลี่ย คน/ชั่วโมง			รูปแบบ	อัตราคนเฉลี่ย คน / ชม.	
			ฤดูร้อน (ก.พ.-มิ.ย.)	ฤดูฝน (ก.ค.-ต.ค.)	ฤดูหนาว (พ.ย.-ม.ค.)			
พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าลำพูน	1.1 ถนน	อินทอยยศ (A1)	150.75	153.94	165.19	SS-1	155.42	
		รอบเมืองนอก (A2)	97.13	135.00	139.13	SS-2	120.25	
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	96.00	110.63	145.88	SS-3	113.34	
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	149.81	174.19	244.69	SS-1	181.66	
		ถนนวังซ้าย (A5)	76.50	90.94	101.44	SS-4	87.55	
		ถนนวังขวา (A6)	76.69	87.19	104.25	SS-4	87.08	
		ถนนมุกดา (A7)	69.75	72.38	84.19	SS-4	74.23	
		ถนนไชยมงคล (A8)	63.00	49.88	73.50	SS-4	61.25	
		ถนนอิฐสุรัส (A9)	27.56	40.69	48.56	SS-5	37.19	
		ถนนรถแก้ว (A10)	41.63	45.56	57.38	SS-5	46.88	
		ถนนราชวงศ์ (A11)	40.88	39.56	43.50	SS-5	41.09	
		ถนนท่านาง (A12)	44.63	40.69	49.88	SS-5	44.63	
		ถนนแวนคำ (A13)	43.31	48.56	60.38	SS-5	49.33	
		ถนนภาคีทิวทัศน์ (A14)	35.44	34.13	34.13	SS-5	34.67	
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	135.56	112.69	165.75	SS-2	135.48	
		หนองพระนางฯ (B2)	7.88	2.63	7.88	SS-6	6.13	
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)	30.19	19.69	31.50	SS-6	27.02	
		ประตูท่านาง (B4)	15.75	15.75	23.63	SS-6	17.72	
		ประตุมหาวัน (B5)	18.38	36.75	91.88	SS-5	42.88	
		สวนริมสะพานท่าขาม (B6)	22.31	23.63	30.19	SS-6	24.72	
		สวนน้ำพุข้าง (B7)	39.38	35.44	60.38	SS-5	43.31	
		สวนริมน้ำกวัง (B8)	17.06	48.56	64.31	SS-5	39.38	
		สวนริมน้ำคูเมือง (B9)	19.69	34.13	57.75	SS-5	34.02	
	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	147.00	103.69	86.63	SS-3	117.47	
		วัดช้างรอง (C2)	10.50	10.50	23.63	SS-6	13.78	
		วัดธงสังข์ (C3)	9.19	5.25	9.19	SS-6	7.88	
		วัดช้างสี (C4)	27.56	28.88	35.44	SS-6	29.97	
		วัดศรีบุญเรือง (C5)	21.00	18.38	27.56	SS-6	21.77	
		วัดชัยมงคล (C6)	60.38	43.31	44.63	SS-5	50.75	
		วัดสุพรรณรังษี (C7)	3.94	6.56	7.88	SS-6	5.80	
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวมุง (D1)	102.19	74.63	112.69	SS-4	95.63	
		ตลาดหนองดอก (D2)	242.44	143.06	206.63	SS-1	200.36	
		ศาลากลาง (D3)	26.25	27.56	31.50	SS-6	28.00	
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ (D4)	5.25	7.88	13.13	SS-6	8.09	
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	11.81	11.81	23.63	SS-6	14.77	
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)	2.63	2.63	5.25	SS-6	3.28	
		ศูนย์นิทรรศการ (D7)	0.00	7.88	10.50	SS-6	5.25	
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	15.75	32.81	48.56	SS-6	29.64	
		สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	39.38	0.00	44.63	SS-6	27.56	
	ผลรวม			2044.50	1977.38	2616.75		2165.19
	สัดส่วน (เปอร์เซ็นต์)			30.80 %	29.79 %	39.42 %		

แผนที่ 22 แสดงอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลาในฤดูกาล ของช่วงประเพณี วันสำคัญ

ตารางที่ 17 แสดงประเภท รูปแบบของอัตรากาไรใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูน
แบ่งตามช่วงฤดูกาล ในช่วงประเพณี วันสำคัญ

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		อัตรากาไรเฉลี่ย คน/ชั่วโมง			รูปแบบ	อัตรากาไรเฉลี่ย คน / ชม.	
			ฤดูร้อน (ก.พ.-มิ.ย.)	ฤดูฝน (ก.ค.-ต.ค.)	ฤดูหนาว (พ.ย.-ม.ค.)			
พื้นที่ว่างสาธารณะในเมืองเก่าลำพูน	1.1 ถนน	อินทอยศ	(A1)	222.35	119.00	68.25	SS-2	149.38
		รอบเมืองนอก	(A2)	0.00	0.00	35.7	SS-6	8.93
		รอบเมืองใน ตะวันออก	(A3)	302.65	119.00	352.5	SS-1	253.89
		รอบเมืองใน ตะวันตก	(A4)	0.00	0.00	0		0.00
		ถนนวังซ้าย	(A5)	0.00	0.00	0		0.00
		ถนนวังขวา	(A6)	80.29	0.00	0	SS-5	33.46
		ถนนมุกดา	(A7)	0.00	0.00	0		0.00
		ถนนไชยมงคล	(A8)	0.00	0.00	68.25	SS-6	17.06
		ถนนอิฐสุราษฎร์	(A9)	0.00	0.00	0		0.00
		ถนนรถแก้ว	(A10)	0.00	0.00	0		0.00
		ถนนราชวงศ์	(A11)	0.00	0.00	0		0.00
		ถนนท่านาง	(A12)	0.00	0.00	0		0.00
		ถนนแวนคำ	(A13)	0.00	0.00	0		0.00
		ถนนภาคีทิววงศ์	(A14)	0.00	0.00	0		0.00
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ	(B1)	0.00	149.60	130.2	SS-4	82.42
		หนองพระนางฯ	(B2)	0.00	0.00	0		0.00
		ศาลพระนางจามเทวี	(B3)	0.00	0.00	0		0.00
		ประตูท่านาง	(B4)	0.00	0.00	0		0.00
		ประตุมหาวัน	(B5)	0.00	0.00	0		0.00
		สวนริมสะพานท่าข้าม	(B6)	0.00	0.00	0		0.00
		สวนน้ำพุข้าง	(B7)	0.00	0.00	0		0.00
		สวนริมน้ำกวัง	(B8)	0.00	0.00	33.6	SS-6	8.40
		สวนริมน้ำคูเมือง	(B9)	0.00	0.00	178.95	SS-5	44.74
	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ	(C1)	342.88	268.80	361.95	SS-1	322.96
		วัดช้างรอง	(C2)	0.00	46.20	66.15	SS-5	31.94
		วัดธงสังจจะ	(C3)	0.00	68.60	60.9	SS-5	38.09
		วัดช้างสี	(C4)	0.00	51.80	76.65	SS-5	36.43
		วัดศรีบุญเรือง	(C5)	0.00	42.00	101.85	SS-5	39.46
		วัดชัยมงคล	(C6)	0.00	72.80	132.3	SS-5	57.34
		วัดสุพรรณรังษี	(C7)	0.00	0.00	0		0.00
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวมุง	(D1)	0.00	0.00	143.85	SS-5	35.96
		ตลาดหนองดอก	(D2)	0.00	0.00	0		0.00
		ศาลากลาง	(D3)	0.00	0.00	0		0.00
		พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	(D4)	0.00	0.00	0		0.00
		พิพิธภัณฑสถานชุมชนเมือง	(D5)	0.00	0.00	0		0.00
		พิพิธภัณฑสถานปื้มสามทหาร	(D6)	0.00	0.00	0		0.00
		ศูนย์นิทรรศการ	(D7)	0.00	0.00	0		0.00
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	(D8)	202.59	105.00	135.45	SS-1	153.27
		สภาวัฒนธรรมฯ	(D9)	202.59	0.00	0	SS-4	84.41
	ผลรวม			1353.35	1042.80	1962.30		1402.07
	สัดส่วน (เปอร์เซ็นต์)			31.05 %	23.93 %	45.02 %		

จากแผนที่ 21-22 พบว่า ในช่วงปกติมีอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างใกล้เคียงและกระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของเมือง ส่วนในช่วงวันสำคัญอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างจะลดลงและกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันออกเช่นเดียวกัน โดยในช่วงฤดูหนาวมีอัตราการสัญจรในพื้นที่มากที่สุดเทียบกับอีกสองฤดู แสดงว่าอุณหภูมิ หรือฤดูกาลน่าจะมีผลต่ออัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างของเมือง

จากตารางที่ 16-17 พบว่า ช่วงวันปกติ ทั่วไป พบว่า อัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองช่วงเวลาในรอบปี ตามฤดูกาลทั้ง 3 ช่วง เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน มีสัดส่วน 45.02 %, 31.05 %, 19.42 %, 18.18 % และ 12.83 % ตามลำดับ โดยอัตราเฉลี่ยของผู้ใช้งานมีอัตรา 2,165 คน / ชั่วโมง ในรอบปี ช่วงประเพณี วันสำคัญ พบว่า พบว่า อัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองช่วงเวลาในรอบวันทั้ง 5 ช่วง เรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน มีสัดส่วน 39.42 %, 30.80 %, 23.93 % ตามลำดับ โดยอัตราเฉลี่ยของผู้ใช้งาน มีอัตรา 1,402 คน / ชั่วโมง ในรอบวัน

แสดงให้เห็นว่า อัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งในช่วงวันสำคัญ และช่วงเวลาปกติโดยทั่วไป มีการใช้งานพื้นที่ว่างในฤดูหนาวมากที่สุด โดยอัตราเฉลี่ยในการใช้พื้นที่ว่างของช่วงเวลาปกติ มีค่ามากกว่าการใช้ในช่วงประเพณี วันสำคัญ ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของรูปแบบ ความสัมพันธ์ของอัตราการในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน ออกได้เป็น 6 ระดับ (ดูตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 แสดงความสัมพันธ์ประเภท รูปแบบของอัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะ ในเขตพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตามอัตราการใช้งานของคน ต่อ ชั่วโมง ต่อ วัน

สัญลักษณ์	ความหมาย / รูปแบบ	ช่วงวันปกติ ทั่วไป		ช่วงประเพณี วันสำคัญ		
		พื้นที่	สัดส่วน%	พื้นที่	สัดส่วน%	
(social rate per season)	SS-1	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบปี ดีที่สุด คือ 151 ขึ้นไป คน/ชม.	3	7.69	3	17.65
	SS-2	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบปี ดีมาก คือ 121-150 คน/ชม.	2	5.13	1	5.88
	SS-3	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบปี ดี คือ 91-120 คน/ชม.	2	5.13	0	0.00
	SS-4	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบปี ปานกลาง คือ 61-90 คน/ชม.	5	12.82	2	11.76
	SS-5	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบปี น้อย คือ 31-60 คน/ชม.	11	28.21	8	47.06
	SS-6	อัตราเฉลี่ยของการสัญจรในพื้นที่ว่างของคน ต่อ ชั่วโมง ในรอบปี น้อยมาก คือ 1-30 คน/ชม.	16	41.03	3	17.65
	รวม	39	100 %	17	100 %	

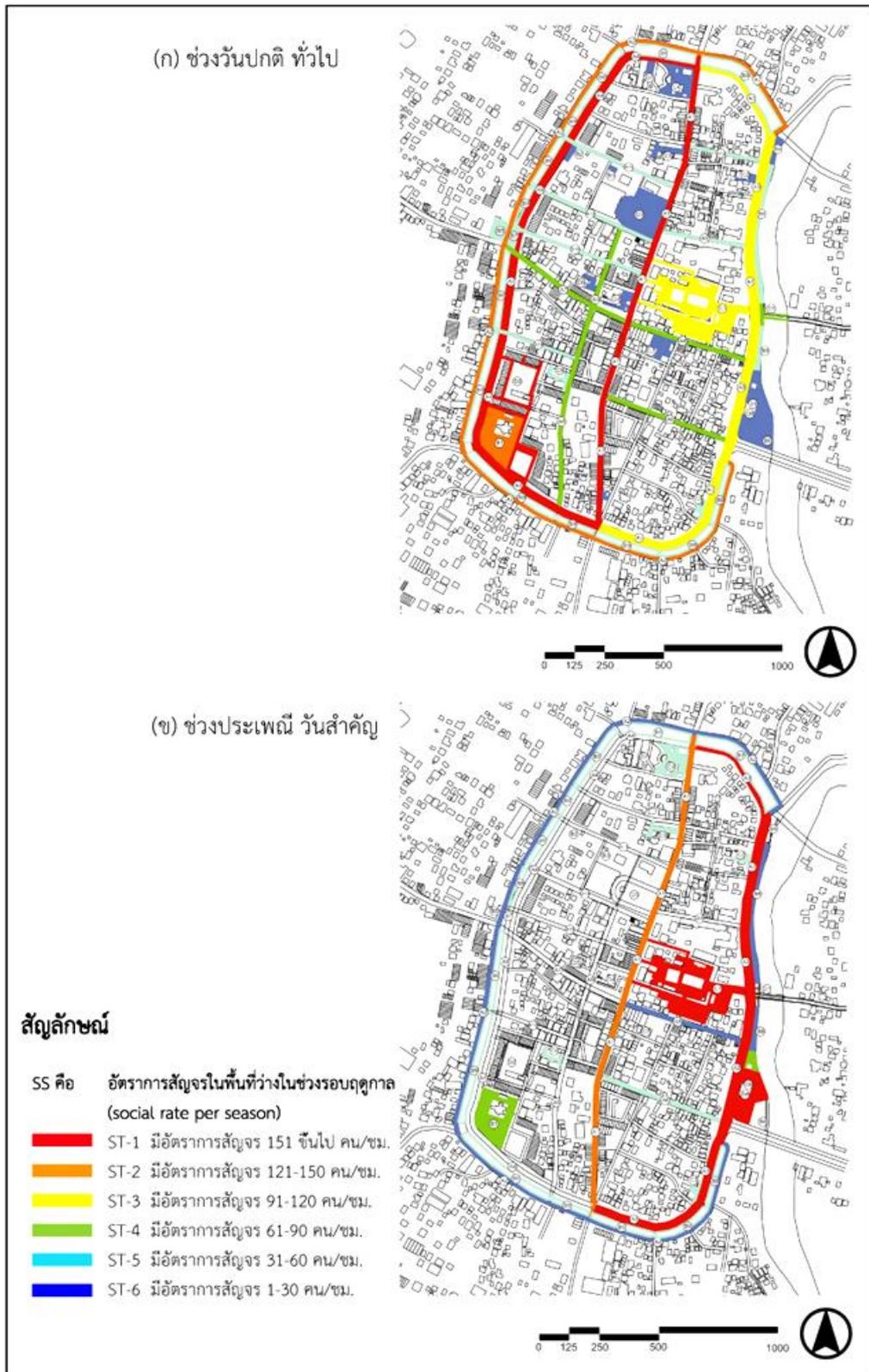
จากตารางที่ 18 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างสาธารณะ กับ อัตราการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน เปรียบเทียบระหว่างช่วงวันปกติ ทวีป และช่วงประเพณี วันสำคัญ ดังต่อไปนี้

ช่วงวันปกติ ทวีป พบว่า มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้พื้นที่ ต่อ พื้นที่ว่างของเมืองในรูปแบบ SS-6, SS-5, SS-4, SS-1, SS-3 และ SS-2 ในสัดส่วน 41.03 %, 28.21 %, 12.82 %, 7.69 % และ 5.13 % ตามลำดับ จำนวน 6 รูปแบบ โดยพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้งานกับพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมากที่สุด (SS-1) ได้แก่ พื้นที่ A1, A4, D2 จำนวน 3 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 12.82 % ของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งหมด และพื้นที่ว่างโดยส่วนใหญ่ของเมืองมีรูปแบบความสัมพันธ์ในระดับมาก (SS-6) คือ B2, B3, B4, B6, C2, C3, C4, C5, C7, D3, D4, D5, D6, D7, D8, D9 จำนวน 16 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 38.46 % รองลงมา ได้แก่ พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ในเฉพาะในระดับปัจเจก (SS-5) คือ A9, A10, A11, A12, A13, A14, B5, B7, B8, B9, C6 จำนวน 11 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 28.21 % (ดูรายละเอียดจากตาราง 16)

แสดงให้เห็นได้ว่าในช่วงวันปกติทวีป พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้งานของคนในระดับน้อยมาก ในช่วงอัตรา 1-30 คน / ชั่วโมง ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่รูปแบบ A, B, C และ D กระจายกัน

ช่วงประเพณี วันสำคัญ พบว่า มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้พื้นที่ ต่อ พื้นที่ว่างของเมืองในรูปแบบ SS-5, SS-6 และ SS-1, SS-4, SS-2 ในสัดส่วน 47.06 %, 17.65 %, 11.76 % และ 5.88 ตามลำดับ จำนวน 5 รูปแบบ โดยพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้งานกับพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองมากที่สุด (SS-1) ได้แก่ พื้นที่ A3, C1, D8 จำนวน 3 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 17.65 % ของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทั้งหมด และพื้นที่ว่างโดยส่วนใหญ่ของเมืองมีรูปแบบความสัมพันธ์ในระดับมาก (SS-5) คือ A6, B9, C2, C3, C4, C5, C6, D1 จำนวน 8 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 47.06 % รองลงมา ได้แก่ พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ในเฉพาะในระดับปัจเจก (SS-6) คือ A2, A8, B8 จำนวน 3 พื้นที่ ซึ่งมีสัดส่วน 17.65 % (ดูรายละเอียดจากตาราง 17)

แสดงให้เห็นได้ว่าในช่วงวันปกติทวีป พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์ของอัตราการใช้งานของคนในระดับน้อย ในช่วงอัตรา 31-60 คน / ชั่วโมง ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่รูปแบบ A, B, C และ D กระจายกัน

แผนที่ 23 สรุปรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน แบ่งตามเวลาในฤดูกาล

จากแผนที่ 23 พบว่า มีรูปแบบอัตราการสัญจรใกล้เคียงกับผลการศึกษาในช่วงของรอบวันที่ชี้ให้เห็นว่ามีการสัญจรในพื้นที่ว่างโดยทั่วไปตามเส้นทางหลักที่สูง ของกิจกรรมปกติทั่วไป และในช่วงประเพณีมีอัตราการสัญจรในพื้นที่ลดลงกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เฉพาะจุดของเมือง

4. สรุปผลการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 รูปแบบของของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่าง (social group)

จะพบว่ารูปแบบพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง มีการใช้งานจากกลุ่มที่หลากหลายทั้งในระดับเมือง ชุมชน และปัจเจก ทั้งในช่วงวันปกติและประเพณี กระจายอยู่ทั่วเมืองทั้งพื้นที่ขนาดใหญ่ ถนน และพื้นที่ขนาดเล็ก โดยการในพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกับรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งาน ที่ในพื้นที่ย่อยจะมีความไม่หลากหลายของกลุ่มคนในการใช้งาน ส่วนในพื้นที่ขนาดใหญ่ และเส้นทางสัญจรหลักก็มีการใช้งานของกลุ่มคนที่หลากหลายขึ้น และจากข้อมูลการศึกษา ก็พบว่าช่วงประเพณีการใช้งานพื้นที่ฝั่งตะวันตกของเมืองได้หายไป โดยจะเกิดการกระจุกอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของเมือง แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ว่างฝั่งตะวันออกมีลักษณะการใช้งานที่ในรูปแบบของประเพณีซึ่งส่งเสริมให้เกิดการใช้งานจากกลุ่มคนที่มีความหลากหลายขึ้นในระดับเมือง หรือชุมชน ส่วนพื้นที่ฝั่งตะวันตกมีการใช้ประโยชน์โดยกลุ่มคนระดับปัจเจกเป็นส่วนใหญ่

จากข้อมูลกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่าง แสดงให้เห็นปัจจัยที่น่าจะมีผลต่อรูปแบบพฤติกรรมการใช้งานของกลุ่มคนที่เกิดขึ้น จากปัจจัยในเรื่องของเส้นทางการเข้าถึง และประโยชน์การใช้สอยพื้นที่อาคารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้นๆ ที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบการใช้งานของกลุ่มคนในระดับต่างๆ

4.2 รูปแบบของของปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ (social practice)

จะพบว่ารูปแบบของพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองลำพูน ในช่วงปกติมีการใช้งานจากรูปแบบของกิจกรรมที่ไม่หลากหลาย เกิดขึ้นกระจุกกระจายทั่วทั้งเมืองแยกย่อยเฉพาะกิจกรรม ที่สอดคล้องกับรูปแบบการใช้งานของกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย แสดงให้เห็นว่าในช่วงปกติพื้นที่ของเมือง จะเกิดการใช้งาน หรือกิจกรรมในลักษณะเฉพาะของตัวพื้นที่เองที่ไม่ก่อให้เกิดรูปแบบการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมร่วมกันทางสังคม ในขณะที่ช่วงประเพณีการเกิดกิจกรรมในพื้นที่โดยทั่วไปของเมืองลดลง คือ มีกิจกรรมกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของเมือง โดยรูปแบบของกิจกรรมมีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้นโดยที่ยังคงมีการใช้งานของกลุ่มคนที่หลากหลายเช่นเดียวกับช่วงปกติ แสดงให้เห็นว่าในช่วงประเพณีเกิดรูปแบบการทับซ้อนกันของกิจกรรมหลากหลายประเภทรวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน อันเป็นผลให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมจากการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกันในพื้นที่

จากข้อมูลปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่าง แสดงให้เห็นปัจจัยที่น่าจะมีผลต่อรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จากปัจจัยเรื่องประโยชน์ใช้สอยพื้นที่ดินและอาคาร และช่วงเวลาของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกใช้พื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป

4.3 รูปแบบของของอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง (social rate)

พบว่าในปกติในรอบวันจะมีรูปแบบการสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง ในพื้นที่ที่หลากหลายทั้ง 5 ช่วงเวลา และ 3 ช่วงฤดูกาล โดยมีการสัญจรในช่วงเย็น และในช่วงฤดูหนาวมากที่สุด ทั้งช่วงปกติและประเพณี แสดงให้เห็นถึงปัจจัยของการสัญจรในพื้นที่ที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับอุณหภูมิและฤดูกาล นอกจากนี้ยังพบว่า ในช่วงปกติอัตราการสัญจรจะเกิดในพื้นที่ถนน กระจายทั่วทั้งเมือง โดยช่วงประเพณีจะมีการสัญจรในพื้นที่ถนนลดลง และเพิ่มมีการสัญจรเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ และย่อยของเมือง สอดคล้องกับผลของปฏิบัติการทางสังคมที่จะพบว่าเกิดกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่มากขึ้นในช่วงประเพณี โดยมีรูปแบบการใช้พื้นที่ลดลงในส่วนของถนน

จากข้อมูลอัตราสัญจรในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง แสดงให้เห็นปัจจัยที่น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับอัตราการสัญจรในพื้นที่ จากปัจจัยในเรื่องสภาพแวดล้อมของอุณหภูมิ ฤดูกาล และปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยเส้นทางสัญจรในพื้นที่ที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบการสัญจรที่แตกต่างกัน

จากผลการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างของพื้นที่ว่าง และการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างของเมืองน่าจะส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของเมืองตามลักษณะข้างต้น และเพื่อสามารถนำไปประกอบการการวิเคราะห์พฤติกรรม ร่วมกับโครงสร้างเชิงสัญญาณในพื้นที่ว่างของเมืองในบทที่ 5 จึงได้ทำการจัดลำดับความสัมพันธ์ของแต่ละรูปของข้อมูลที่เกิดขึ้นในรูปแบบของค่าสีรุ้ง ที่สัมพันธ์กับเครื่องมือในการอ่านค่าของ space syntax รวมถึงการใส่ค่าระดับในการวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ร่วมกับ เส้นทางสัญจรที่อยู่ภายในโครงข่ายพื้นที่ว่างที่ศึกษา

จากตารางที่ 19-20 แสดงถึงความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ทำกรเก็บรวบรวม ทางด้านรูปแบบพื้นที่ ปฏิบัติการทางสังคม กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ และอัตราการใช้งานในพื้นที่ ที่มีการแปรค่าระดับความสัมพันธ์ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

ค่าระดับสี ที่มีการไล่ระดับ แทนค่าความสัมพันธ์ที่มากด้วยโทนสีร้อน (สีแดง-สีส้ม-สีเหลือง) และค่าน้อยด้วยสีโทนเย็น (สีเขียว-สีฟ้า-สีน้ำเงิน-สีม่วง) (ตารางที่ 19)

ค่าระดับตัวเลข ที่มีการไล่ค่าน้อยไปมากเรียงลำดับกัน คือ 1, 2, 3, ... ตามประเภท และรูปแบบที่แบ่งไว้ในแต่ละตัวแปรของข้อมูลที่เก็บรวม (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 19 แสดงความสัมพันธ์ด้วยค่าระดับสีของประเภท รูปแบบของพื้นที่ว่าง กับ ปฏิบัติการ กลุ่มคน และอัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองลำพูน ตามช่วงเวลาปกติ เปรียบเทียบกับช่วงประเพณี

Type	Space / Symbol		Traditional Timeline				Daily Timeline				
			Social Practices	Social Group	Social Rate per Time	Social Rate per Season	Social Practices	Social Group	Social Rate per Time	Social Rate per Season	
			(SP)	(SG)	(ST)	(SS)	(SP)	(SG)	(ST)	(SS)	
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทโยค (A1)	SP-4	SG-1	ST-2	SS-2	SP-1	SG-1	ST-1	SS-1	
		รอบเมืองนอก (A2)	SP-8	SG-1	ST-6	SS-6	SP-9	SG-2	ST-2	SS-2	
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	SP-1	SG-1	ST-1	SS-1	SP-7	SG-2	ST-3	SS-3	
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)					SP-7	SG-1	ST-1	SS-1	
		ถนนวังซ้าย (A5)					SP-3	SG-1	ST-4	SS-4	
		ถนนวังขวา (A6)	SP-8	SG-1	ST-6	SS-5	SP-7	SG-2	ST-4	SS-4	
		ถนนมุกดา (A7)					SP-9	SG-2	ST-4	SS-4	
		ถนนโชนมงคล (A8)	SP-4	SG-1	ST-6	SS-6	SP-7	SG-2	ST-4	SS-4	
		ถนนอภัยสุราษฎร์ (A9)					SP-9	SG-2	ST-5	SS-5	
		ถนนรถแก้ว (A10)					SP-9	SG-2	ST-5	SS-5	
		ถนนราชวงศ์ (A11)					SP-9	SG-2	ST-5	SS-5	
		ถนนท่านาง (A12)					SP-9	SG-2	ST-5	SS-5	
		ถนนแวนคำ (A13)					SP-9	SG-2	ST-5	SS-5	
		ถนนภาติกาวงศ์ (A14)					SP-9	SG-6	ST-5	SS-5	
1. พื้นที่ส่วนกลาง	1.2	อนุสาวรีย์พระนางจา (B1)	SP-5	SG-3	ST-2	SS-4	SP-4	SG-3	ST-2	SS-2	
		หนองพระนางจา (B2)					SP-9	SG-7	ST-6	SS-6	
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)					SP-5	SG-7	ST-6	SS-6	
		ประตูท่านาง (B4)					SP-9	SG-7	ST-6	SS-6	
		ประตุมหาวัน (B5)					SP-5	SG-7	ST-5	SS-5	
		สวนริมสะพานท่าข้าม (B6)					SP-5	SG-6	ST-6	SS-6	
		สวนน้ำพุช้าง (B7)					SP-4	SG-6	ST-5	SS-5	
		สวนริมน้ำกว (B8)	SP-9	SG-5	ST-6	SS-6	SP-5	SG-5	ST-5	SS-5	
		สวนริมคูเมือง (B9)	SP-9	SG-5	ST-5	SS-5	SP-8	SG-7	ST-5	SS-5	
2. พื้นที่ว่างเ็นล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุา (C1)	SP-2	SG-3	ST-1	SS-1	SP-1	SG-1	ST-3	SS-3	
		วัดช้างรอง (C2)	SP-9	SG-6	ST-5	SS-5	SP-5	SG-4	ST-6	SS-6	
		วัดธงสังจะ (C3)	SP-9	SG-6	ST-5	SS-5	SP-5	SG-4	ST-6	SS-6	
		วัดช้างสี (C4)	SP-9	SG-6	ST-5	SS-5	SP-5	SG-4	ST-6	SS-6	
		วัดศรีบุญเรือง (C5)	SP-9	SG-6	ST-5	SS-5	SP-5	SG-4	ST-6	SS-6	
		วัดชัยมงคล (C6)	SP-9	SG-6	ST-4	SS-5	SP-5	SG-4	ST-5	SS-5	
		วัดสุพรรณรังษี (C7)					SP-9	SG-7	ST-6	SS-6	
	2.2 สถานที่สำคัญ		ข้าวมุง (D1)					SP-7	SG-1	ST-3	SS-4
			ตลาดหนองดอก (D2)					SP-3	SG-1	ST-1	SS-1
			ศาลากลาง (D3)					SP-9	SG-3	ST-6	SS-6
			พิพิธภัณฑ์แห่งชาติา (D4)					SP-9	SG-3	ST-6	SS-6
			พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)					SP-5	SG-1	ST-6	SS-6
			พิพิธภัณฑ์ปืมสามทหาร (D6)					SP-5	SG-7	ST-6	SS-6
			ศูนย์นันทนาการา (D7)					SP-5	SG-3	ST-6	SS-6
			ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	SP-5	SG-2	ST-2	SS-1	SP-5	SG-3	ST-5	SS-6
สภาวัฒนธรรมา (D9)	SP-5	SG-2	ST-4	SS-4	SP-5	SG-4	ST-6	SS-6			

ตารางที่ 20 แสดงความสัมพันธ์ด้วยค่าตัวเลขของประเภท รูปแบบของพื้นที่ว่าง กับ ปฏิบัติการ กลุ่มคน และอัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองลำพูน ตามช่วงเวลาปกติ เปรียบเทียบกับช่วงประเพณี

Type	Space / Symbol		Traditional Timeline				Daily Timeline			
			Social Practices	Social Group	Social Rate per Time	Social Rate per Season	Social Practices	Social Group	Social Rate per Time	Social Rate per Season
			(SP)	(SG)	(ST)	(SS)	(SP)	(SG)	(ST)	(SS)
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทงยศ (A1)	6	7	5	5	9	7	6	6
		รอบเมืองนอก (A2)	2	7	1	1	1	6	5	5
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	9	7	6	6	3	6	4	4
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)					3	7	6	6
		ถนนวังซ้าย (A5)					7	7	3	3
		ถนนวังขวา (A6)	2	7	1	2	3	6	3	3
		ถนนมุกดา (A7)					1	6	3	3
		ถนนไชยมงคล (A8)	6	7	1	1	3	6	3	3
		ถนนอภัยภูธรส (A9)					1	6	2	2
		ถนนรถแก้ว (A10)					1	6	2	2
		ถนนราชวงศ์ (A11)					1	6	2	2
		ถนนท่านาง (A12)					1	6	2	2
		ถนนแวนคำ (A13)					1	6	2	2
		ถนนภาคีทิววงศ์ (A14)					1	2	2	2
1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	5	5	5	3	6	5	5	5	
	หนองพระนางฯ (B2)					1	1	1	1	
	ศาลพระนางจามเทวี (B3)					5	1	1	1	
	ประตูท่านาง (B4)					1	1	1	1	
	ประตุมหาวัน (B5)					5	1	2	2	
	สวนริมสะพานท่าข้าม (B6)					5	2	1	1	
	สวนน้ำพุช้าง (B7)					6	2	2	2	
	สวนริมน้ำกว (B8)	1	3	1	1	5	3	2	2	
	สวนริมคูเมือง (B9)	1	3			2	1	2	2	
2. พื้นที่ว่างเ็นล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	8	5	6	6	1	7	4	4
		วัดช้างรอง (C2)	1	2	2	2	5	4	1	1
		วัดธงสังขะ (C3)	1	2	2	2	5	4	1	1
		วัดช้างสี (C4)	1	2	2	2	5	4	1	1
		วัดศรีบุญเรือง (C5)	1	2	2	2	5	4	1	1
		วัดชัยมงคล (C6)	1	2	3	2	5	4	2	2
		วัดสุพรรณรังษี (C7)					1	1	1	1
	2.2 สถานที่สำคัญ	ขี้มูง (D1)					2	7	4	3
		ตลาดหนองดอก (D2)					7	7	6	6
		ศาลากลาง (D3)					1	5	1	1
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)					1	5	1	1
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)					5	7	1	1
		พิพิธภัณฑ์ปื้มสามทหาร (D6)					5	1	1	1
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)					5	5	1	1
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	5	6	5	6	5	5	2	1
สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	5	6	3	3	5	4	1	1		

5. สรุปท้ายบทที่ 4

เนื้อหาในบทนี้แสดงให้เห็นถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องในการศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างกับปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองเก่าลำพูน ซึ่งแบ่งเนื้อหาในการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมเชิงพื้นที่ที่ใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ และส่วนของพฤติกรรมผ่านรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองอันเป็นเนื้อหาหลักในการศึกษาครั้งนี้ โดยได้ใช้เครื่องมือในการสำรวจที่มีอยู่ 3 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์ การสำรวจด้วยการสังเกตการณ์ และการนับสถิติ อัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างที่ดำเนินการศึกษา

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถนำมาประมวลผลเพื่อแปลงค่าของตัวแปรประเภทต่างๆ จากข้อมูลดิบให้เป็นข้อมูลที่สามารถอ่าน และแปลความหมายได้ ซึ่งแปลงออกเป็น 3 รูปแบบ คือ ตารางค่าระดับสี แผนที่ค่าระดับสี และตารางค่าระดับตัวเลข เพื่อเข้าสู่ขั้นตอนในการประมวลผลวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของพื้นที่ในการศึกษาเทียบกับเครื่องมือ ทฤษฎีที่จะใช้ทำการวิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 5

บทที่ 5

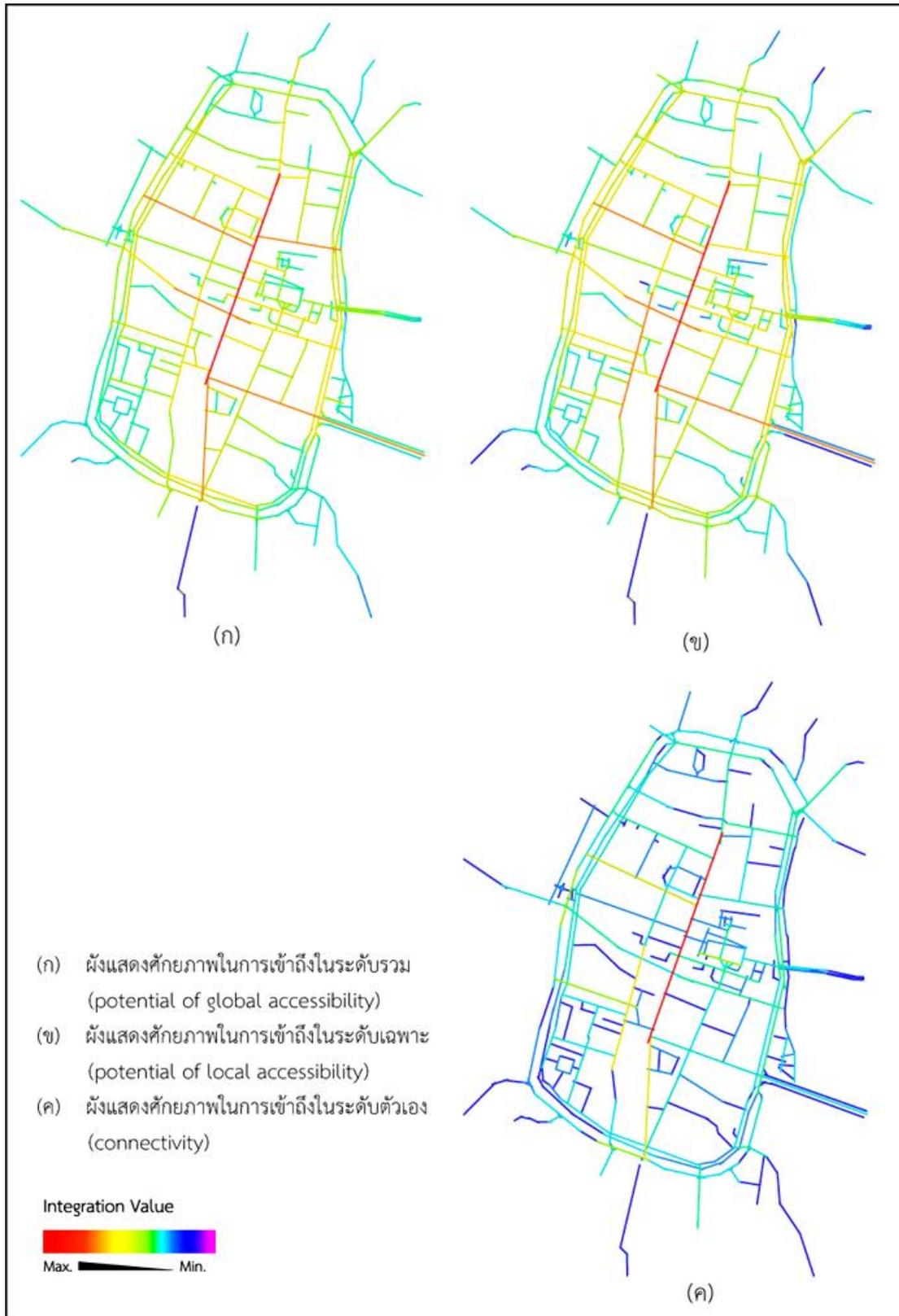
การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจ ประกอบกับการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น นำไปสู่การจัดระเบียบข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ผลการศึกษา ที่มุ่งเน้นในการศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างกิจกรรม และปฏิบัติการที่เกิดขึ้นทางสังคมในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ที่มีผลต่อการส่งเสริมให้เกิดการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของพื้นที่เมือง โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้เครื่องมือการวิเคราะห์โครงสร้างเชิงสัญญาณของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน จากการสร้างแบบจำลองโครงข่ายพื้นที่ว่างของเมือง (axial model) ในการหาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองลำพูนกับข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่เก็บรวบรวมไว้ในบทที่ 4

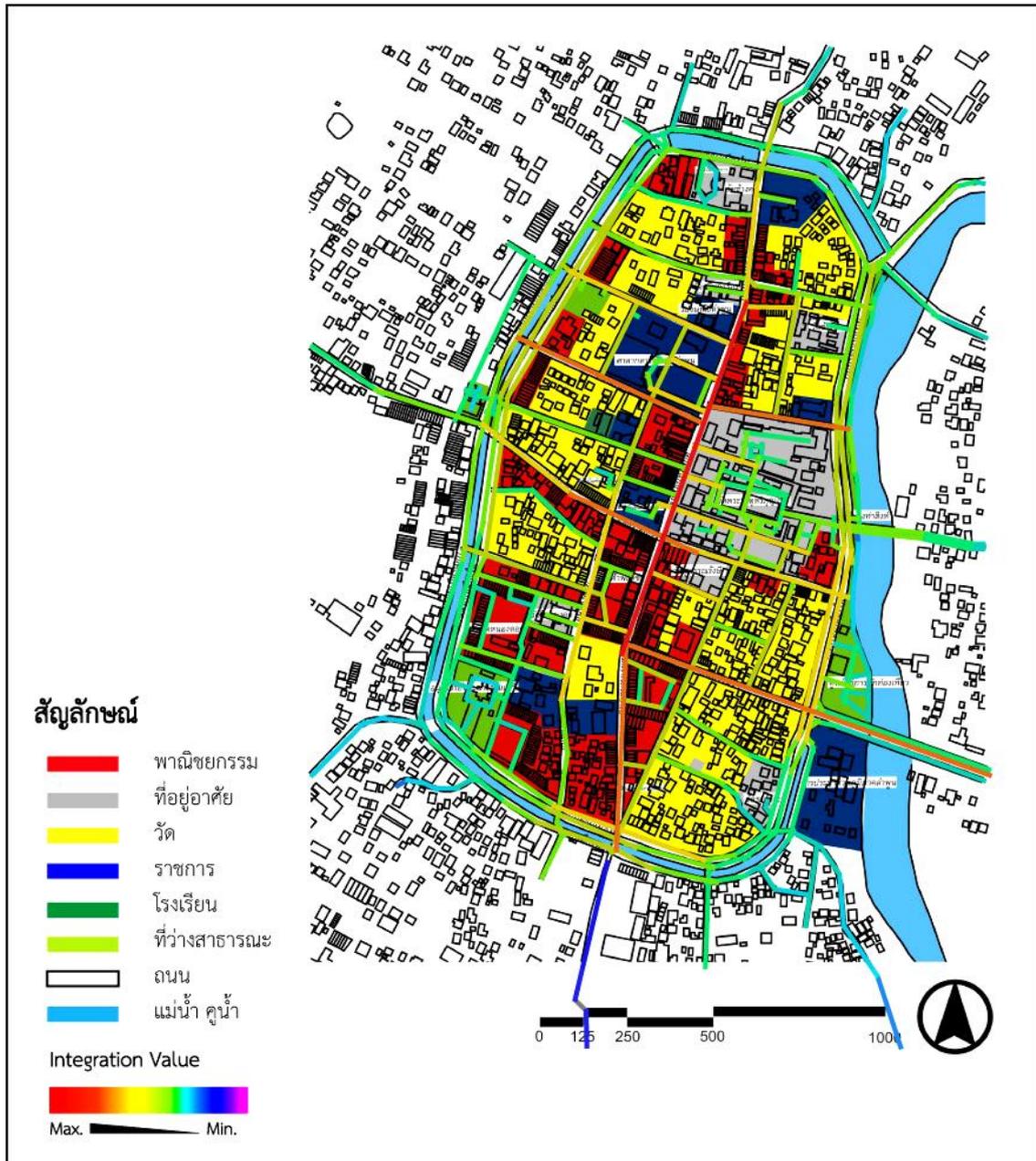
1. การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา

1.1 การวิเคราะห์โครงสร้างเชิงสัญญาณของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน โดยการสร้างแบบจำลองโครงข่ายพื้นที่ว่างของเมือง (axial model)

1.1.1 แบบจำลองโครงสร้างเชิงสัญญาณของโครงข่ายพื้นที่ว่าง ในเมืองเก่าลำพูน (axial model) แบบจำลองโครงสร้างเชิงสัญญาณของโครงข่ายพื้นที่ว่างในเมืองเก่าลำพูน ประกอบไปด้วยเส้นทั้งหมด 327 เส้น คิดเป็นสัดส่วนต่อพื้นที่ของเมืองเก่าลำพูนได้ 0.001988 เส้น ต่อ ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีการจัดลำดับความสัมพันธ์ไว้ 3 ระดับ และมีค่าเฉลี่ยของศักยภาพในการเข้าถึงแต่ละระดับ ดังนี้ คือ ในระดับรวม 1.1166 ระดับเฉพาะ 1.5797 และระดับตัวเอง 3.2844 โดยมีค่าสูงสุด-ต่ำสุด ในระดับรวม 2.0957-0.2109 ระดับเฉพาะ 3.2803-0.2109 และระดับตัวเอง 15-1 (ดูแผนที่ 24)

แผนที่ 24 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับต่างๆ ของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน

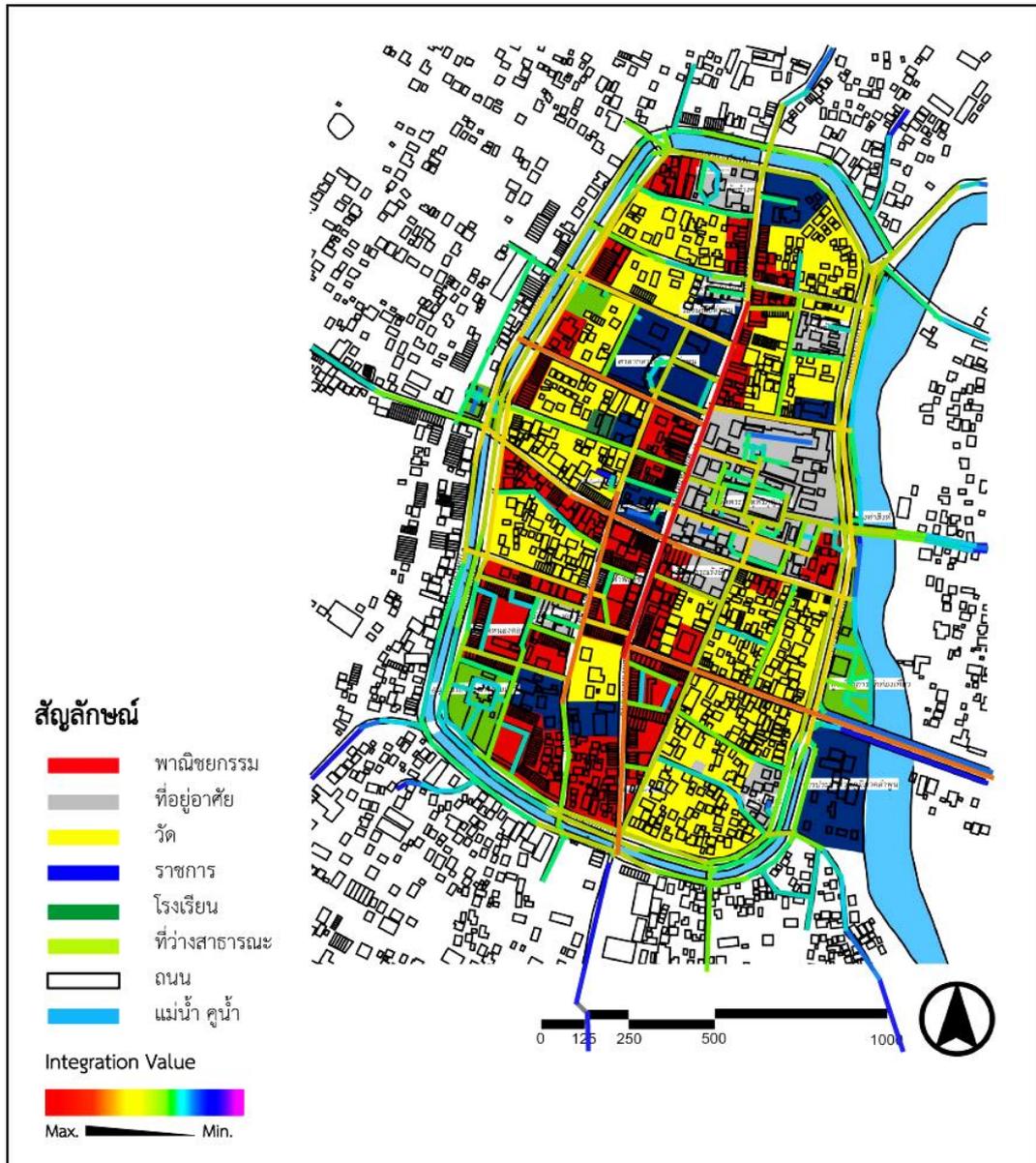

แผนที่ 25 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับรวม (global integration map) เทียบกับผังรูปแบบของประโยชน์ใช้สอยพื้นที่เมืองหลัก ในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

จากแผนที่ 25 จะเห็นได้ว่าในระดับรวม หรือระดับเมือง ถนนอินทยงยศที่เป็นถนนหลักเส้นกลางเมือง เป็นเส้นถนนที่มีค่าศักยภาพในการเข้าถึงได้ดีที่สุด (สีแดง) โดยพื้นที่ที่อยู่บนเส้นถนนนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่พาณิชยกรรม อาคารราชการ วัด และพื้นที่อยู่อาศัย ตามลำดับ รองลงมา (เส้นสีส้ม) คือเส้นถนนมุกดา ถนนไชยมงคล ถนนแวนคำ และถนนอัฐารส ซึ่งเป็นเส้นที่เชื่อมต่อกับเส้นถนนอินทยงยศ

โดยพื้นที่ที่อยู่บนเส้นถนนนี้ก็ยังคงมีความหลากหลายของการใช้ประโยชน์ ที่ผสมระหว่างพานิชยกรรม ที่อยู่อาศัย อาคารราชการ และวัด ไม่ต่างจากเส้นถนนหลักของเมือง เพียงแต่มีจำนวนพื้นที่น้อยกว่า ส่วนในพื้นที่บริเวณศูนย์กลางรอบนอก และถัดออกมาจากพื้นที่แกนกลางของเมืองจะมีศักยภาพในการเข้าถึงเป็นสี่เหลี่ยม และเขียว ผสมผสานกัน โดยพื้นที่ที่มีค่าน้อยสุด (สีฟ้า และ สีน้ำเงิน) คือ พื้นที่บริเวณมุมนอก และขอบโดยรอบนอกของเมือง ซึ่งมีความขัดแย้งกับการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ที่โดยรอบเมืองส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่สาธารณะของเมือง เช่น ลานพระนางจามเทวี สวนสาธารณะ และตลาดหนองดอก เป็นต้น

จากข้อมูลนี้ทำให้ทราบว่าพื้นที่บริเวณแกนกลางของเมืองลำพูนเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ได้ดี และประโยชน์ใช้สอยพื้นที่อาคารก็มีรูปแบบที่สอดคล้องกับการเข้าถึงพื้นที่ คือ เป็นย่านพานิชยกรรมของเมือง และยังเชื่อมต่อกับพื้นที่สำคัญของเมืองหลายจุด ได้แก่ วัดพระธาตุหริภุญชัยฯ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหริภุญไชย และศาลากลางจังหวัด แต่พื้นที่ที่เป็นปัญหา หรือขัดต่อรูปแบบการใช้ประโยชน์หลักของเมืองมากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณรอบนอกของเมืองที่มีการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะ แต่กลับพบว่ามีความศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ได้น้อย โดยจะทำการเปรียบเทียบกับข้อมูลสำรวจการใช้ประโยชน์พื้นที่ในส่วนถัดไป

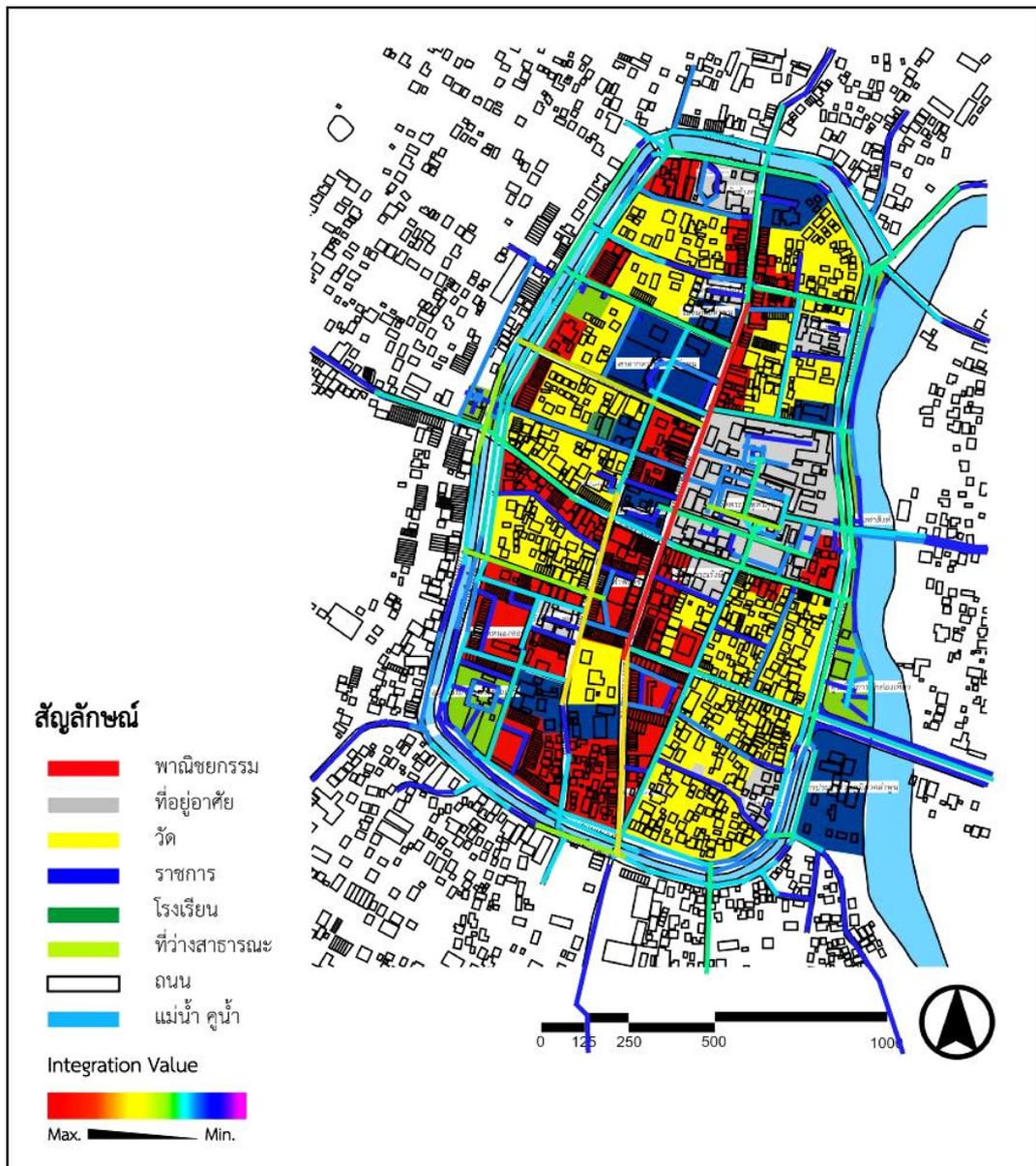

แผนที่ 26 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map) เทียบกับผังรูปแบบของประโยชน์ใช้สอยพื้นที่เมืองหลัก ในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

จากแผนที่ 26 จะเห็นได้ว่าในระดับเฉพาะ หรือระดับชุมชน รูปแบบของโครงข่ายการสัญจรมีลักษณะใกล้เคียงกับระดับเมืองมาก แตกต่างเล็กน้อยในส่วนถนนวงเวียนที่มีค่าศักยภาพในการเข้าถึงระดับชุมชนที่มากขึ้นเมื่อเทียบกับระดับเมือง (สีส้ม) โดยพื้นที่อยู่บนถนนเส้นนี้ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานเมือง วัดชัยมงคล และทางเข้าตลาดหนองดอกด้านหลัง ซึ่งล้วนแต่เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้

ประโยชน์ของคนในพื้นที่ โดยส่วนเส้นถนนอื่นไม่ได้ปรากฏรูปแบบของการใช้พื้นที่ในระดับชุมชนที่ชัดเจน หรือแตกต่างจากระดับเมือง

จากข้อมูลนี้ทำให้ทราบได้ว่าพื้นที่บริเวณแกนกลางของเมืองยังคงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงได้ดีทั้งในระดับเมืองและชุมชน ซึ่งเท่ากับว่าพื้นที่ว่างที่อยู่บริเวณศูนย์กลางของเมือง เป็นพื้นที่ที่ควรจะได้รับคามนิยมในการใช้งาน สัญจรมากเช่นกัน นอกจากนี้แล้วยังพบว่าถนนวงซ้ายที่เป็นคู่ขนานกับถนนอินททยศเป็นเส้นถนนที่มีความสำคัญในระดับชุมชน

แผนที่ 27 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map) เทียบกับผังรูปแบบของประโยชน์ใช้สอยพื้นที่เมืองหลัก ในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

จากแผนที่ 27 จะเห็นได้ว่าในระดับตัวเอง หรือพื้นที่ย่อยของเมือง ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่สูงสุด (สีแดง) ยังคงอยู่ที่เส้นถนนอินททยงยศ ที่เป็นเส้นถนนกลางเมือง รองลงมา (สีเหลือง) ได้แก่ เส้นถนนวังซ้าย ถนนแวนคำ โดยที่ทั้งสองเส้นนี้เป็นเส้นถนนที่มีการเชื่อมต่อกัน พื้นที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์กับเส้นถนนนี้ คือ พื้นที่ศาลากลางจังหวัดซึ่งเป็นพื้นที่ว่างขนาดใหญ่บนเส้นถนน

จากข้อมูลนี้ทำให้ทราบว่าพื้นที่ถนนอินททยงยศ หรือพื้นที่แกนกลางของเมืองเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ได้ดีในระดับพื้นที่ย่อย รองลงมาจะอยู่ในพื้นที่ที่เชื่อมต่อไปยังทิศตะวันตกของเมือง ค่อยมาทางทิศใต้ หรือในเขตพื้นที่ชุมชนชัยมงคล ที่มีรูปแบบประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่ย่อยกลุ่มนี้หลากหลายที่สุด คือ มีทั้งพื้นที่ตลาด อาคารราชการ อาคารพาณิชย์ ที่อยู่อาศัย พิพิธภัณฑสถาน และพื้นที่วัด

จากแผนที่ 24-27 แสดงให้เห็นถึงโครงข่ายพื้นที่ว่างในเขตเมืองเก่าลำพูน ที่มีลักษณะโดยรวมเป็นรูปวงล้อ โดยมีลักษณะของตารางซ้อนอยู่ภายใน แบ่งแยกพื้นที่ภายในเมืองออกเป็นพื้นที่ย่อย 5 พื้นที่ ซึ่งมีถนนอินททยงยศ เป็นแกนกลางหลักในแนวเหนือ-ใต้ ในการเชื่อมโยงพื้นที่ในจุดต่างๆ พื้นที่สำคัญ คือ พื้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร พื้นที่ศาลากลางจังหวัดลำพูน และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหริภุญไชย ถนนไชยมงคล และถนนมุกดา เป็นแกนกลางในแนวตะวันออก-ตะวันตก และถนนรอบเมืองใน เป็นพื้นที่เชื่อมต่อพื้นที่โดยรอบนอก-ใน ของเมือง พื้นที่ที่สำคัญ คือ ลานพระนางจามเทวี สวนสาธารณะริมแม่น้ำกวัง ตลาดหนองดอก สวนสาธารณะน้ำพุช้าง ชั่วมุง รวมถึงวัดพระธาตุหริภุญชัยฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อเส้นแกนกลางของเมืองทั้งในแนวเหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตก และเส้นรอบเมืองใน ส่วนในบริเวณพื้นที่ย่อยมีลักษณะการเชื่อมต่อที่เป็นเส้นต่อกันย่อยๆ ในพื้นที่ ซึ่งบางเส้นก็สามารถเชื่อมต่อกับเส้นหลักได้ ส่วนบางเส้นก็เป็นแบบปลายตัน

จากการเปรียบเทียบลักษณะของโครงข่ายการสัญจรเทียบกับประเภทของการใช้ประโยชน์ที่ดินหลักของเมือง แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ที่เกาะไปตามเส้นถนนอินททยงยศ ซึ่งเป็นแกนหลักในการเชื่อมต่อพื้นที่ของเมือง มีการใช้ประโยชน์ในด้าน พาณิชยกรรม วัด และราชการโดยตลอดแนวเส้นถนน ในขณะที่เส้นในการเชื่อมต่อพื้นที่รอบนอก บริเวณถนนรอบเมืองนอก-ใน จะมีการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่หลากหลาย โดยพื้นที่ที่อยู่อาศัยจะกระจุกตัวอยู่มากบริเวณทิศตะวันออกของเมือง ค่อยมาทางทิศใต้ ส่วนพื้นที่พาณิชยกรรมนอกจากจะเกาะอยู่ตามเส้นแกนหลักของเมืองแล้ว ยังมีการกระจุกตัวอยู่ในบริเวณทิศตะวันตกค่อนมาทางทิศใต้ของเมือง

ซึ่งเป็นข้อสังเกตในการศึกษาต่อไปว่า รูปแบบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในระดับต่างๆ ในเมืองจะมีรูปแบบที่สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยพื้นที่ที่และศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่หรือไม่ ที่จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโครงข่ายเส้นทางสัญจร จะพบว่าในทุกๆระดับพื้นที่ที่อยู่แกนกลางของเมือง น่าจะได้รับความนิยมในการใช้ประโยชน์มาก โดยกิจกรรมน่าจะเกิดในรูปแบบที่หลากหลายตามประโยชน์

ใช้สอยหลักของพื้นที่เมือง ส่วนในพื้นที่ย่อยของเมืองที่ควรจะมีการใช้ในระดับชุมชน ควรจะเป็นพื้นที่ฝั่งตะวันตกของเมืองก่อนมาทางทิศใต้ โดยจะทำการเปรียบเทียบวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับกิจกรรม กลุ่มคน และอัตราที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่อไป

ตารางที่ 21 แสดงผลเปรียบเทียบค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน

Spaces	Mean Global Integration Value	Mean local Integration Value	Mean Connectivity Value
Urban space	1.1166	1.5797	3.2844
Daily Space	1.2233	1.7379	3.6311
Traditional Space	1.1959	1.6696	3.4811

Urban space คือ พื้นที่บนเส้นโครงข่ายการสัญจรทั้งหมดของพื้นที่ศึกษา

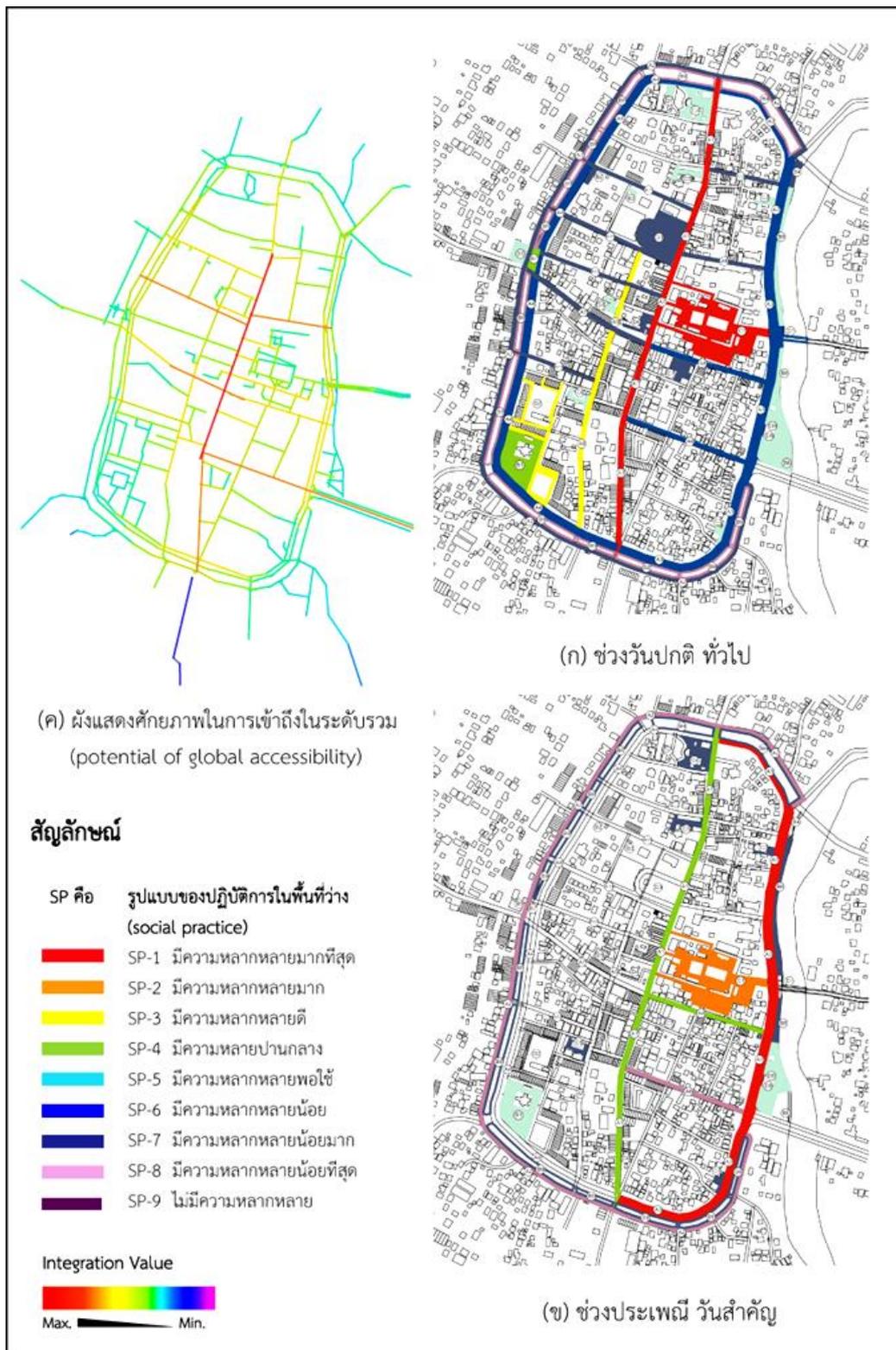
Daily space คือ พื้นที่บนเส้นโครงข่ายการสัญจรในพื้นที่ว่าง 39 จุด ในช่วงปกติ

Traditional space คือ พื้นที่บนเส้นโครงข่ายของพื้นที่ว่าง 16 จุด ในช่วงประเพณี

จากตารางที่ 21 แสดงให้เห็นค่าเปรียบเทียบของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ในแต่ละระดับ พบว่า ค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน (daily space) มีค่าการเข้าถึงในทุกระดับสูงสุด รองลงมาคือ ค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างที่เกี่ยวข้องกับประเพณี (traditional space) โดยศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ในระดับภาพรวมของพื้นที่ว่างภายในเมือง หรือโครงข่ายเส้นทางสัญจรทั้งหมดของเมือง มีค่าน้อยที่สุด

สามารถอธิบายได้ว่าพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองที่เกิดการใช้งานในช่วงเวลาปกติ จะเข้าถึงได้ง่ายที่สุด โดยพื้นที่สาธารณะที่เกิดการใช้งานในช่วงประเพณีมีการเข้าถึงได้รองลงมา ส่วนพื้นที่ของเส้นทางสัญจร หรือถนนเองมีการเข้าถึงโดยรวมได้น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกันทั้ง 3 พื้นที่ ซึ่งต้องอาศัยปัจจัย 3 กลุ่ม ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเกิดรูปแบบการใช้งานในพื้นที่ของเมืองร่วมในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่แต่ละระดับ คือ ลักษณะของปฏิบัติการในพื้นที่ ลักษณะของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ อัตราการสัญจรของผู้คนในพื้นที่ ดังต่อไปนี้

1.1.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง กับรูปแบบปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมือง ที่มีความสัมพันธ์อยู่ 3 ระดับ คือ ระดับรวม ระดับเฉพาะ และระดับตัวเอง โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาของการเกิดปฏิบัติการในพื้นที่ เปรียบเทียบกัน คือ ช่วงวันปกติทั่วไป และช่วงประเพณี วันสำคัญ (ดูแผนที่ 28-30)

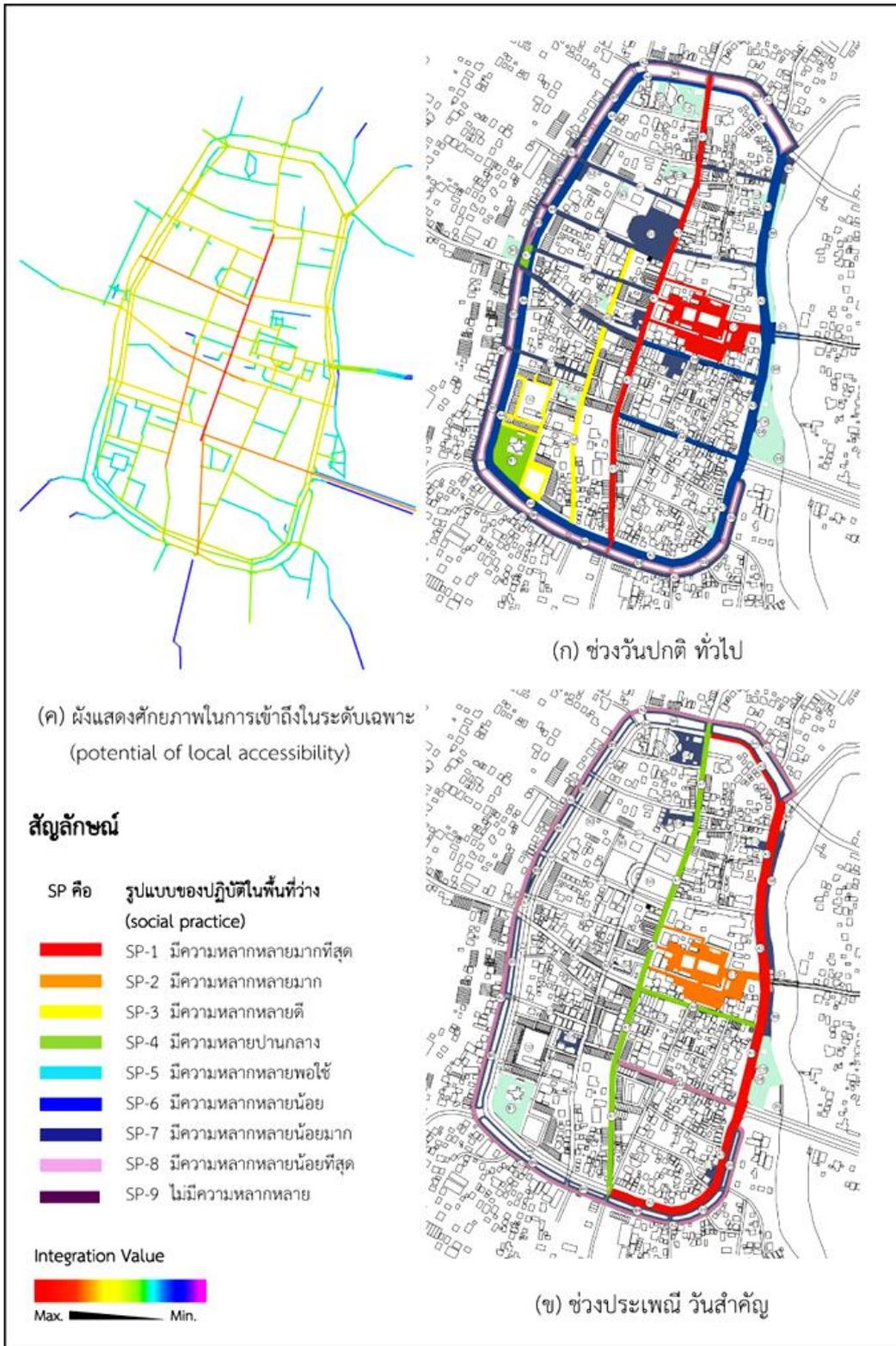
แผนที่ 28 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับรวม (global integration map) เทียบกับผังรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

จากแผนที่ 28 แสดงความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ระดับรวม กับปฏิบัติการทางสังคม แสดงให้เห็นว่า

ในช่วงวันปกติ ทั่วไป ถนนอินทอยศเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ในระดับเมืองได้ดีที่สุด (สีแดง) โดยรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งสัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอยพื้นที่หลักของเมืองบนเส้นนี้ที่มีความหลากหลายมากเช่นกัน รองลงมา (สีเหลือง) บนเส้นถนนวงซ้ายก็เกิดรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายเช่นเดียวกันกับลักษณะของประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่ ส่วนเส้นถนนย่อยอื่นๆ ในเขตเมืองกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะมีรูปแบบเฉพาะมากขึ้นสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยพื้นที่หลักที่มีความหลากหลายของพื้นที่ลดลงในพื้นที่ย่อยของเมือง

ในช่วงประเพณี วันสำคัญ พื้นที่ถนนอินทอยศที่มีศักยภาพในการเข้าถึงสูงสุด (สีแดง) เกิดรูปแบบของกิจกรรมที่หลากหลายลดลง และไปเพิ่มในพื้นที่ของถนนรอบเมืองตะวันออก ที่มีค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่รองลงมา (สีเหลือง) โดยพื้นที่ที่อยู่เชื่อมต่อกับเส้นถนนนี้ คือ พื้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัยฯ ที่ในช่วงประเพณีจะมีกิจกรรมในพื้นที่ที่มีความหลากหลายลดลง จากช่วงวันปกติ เนื่องด้วยต้องใช้ในการจัดพิธีกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะ แสดงให้เห็นว่ามีการปรับเปลี่ยนการใช้กิจกรรมในพื้นที่ว่างของเมืองช่วงประเพณีเกิดขึ้นในพื้นที่ อันมีผลมาจากพื้นที่ในการจัดกิจกรรมในวันประเพณีที่ส่วนใหญ่ใช้พื้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัยฯ เป็นพื้นที่ส่วนกลางในการจัดกิจกรรม

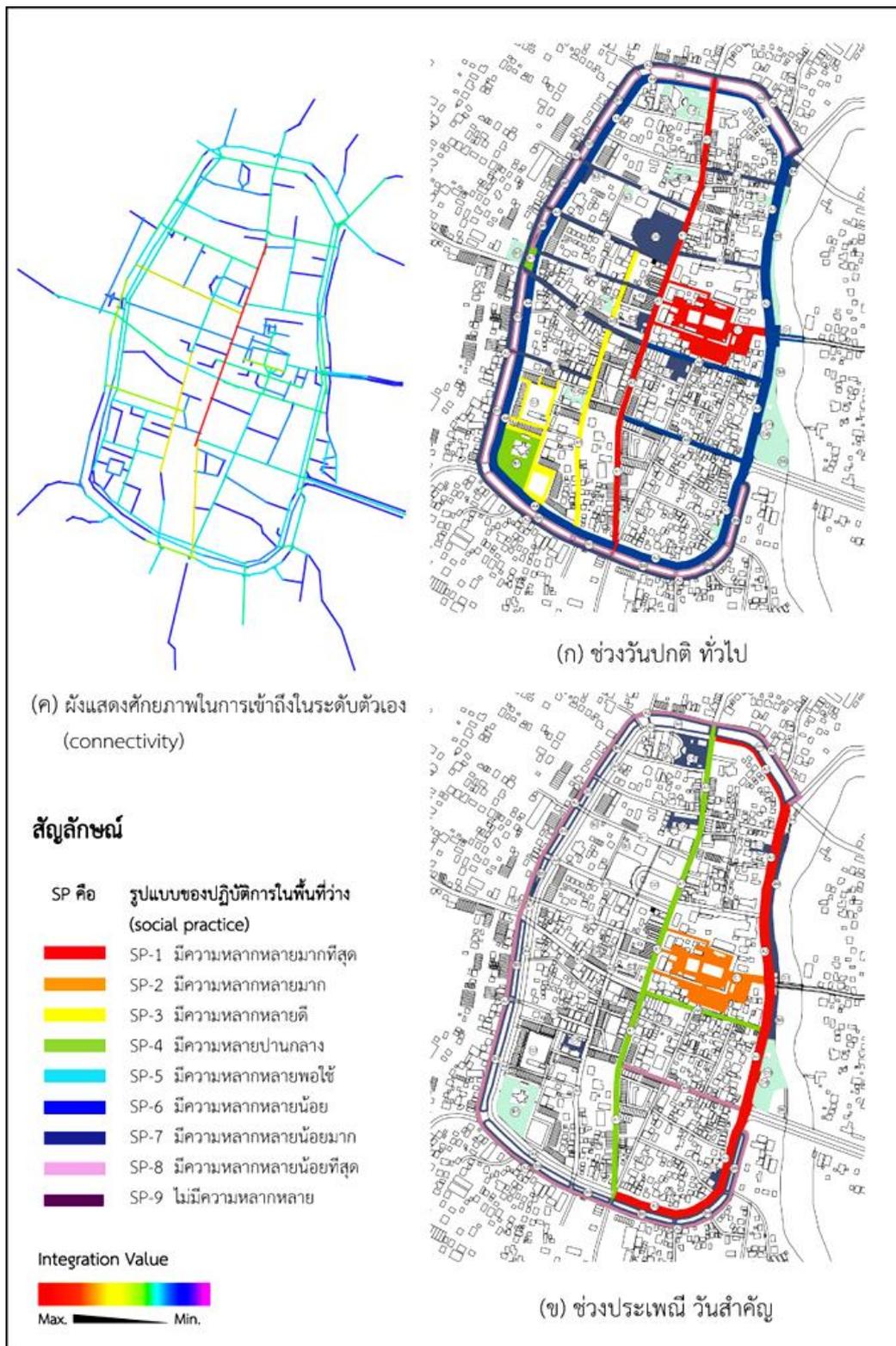
จากการเปรียบเทียบวิเคราะห์ข้อมูลของปฏิบัติการทางสังคมจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองลำพูน ทำให้พบว่ารูปแบบของกิจกรรมจะมีความสัมพันธ์กับการเข้าถึงพื้นที่ว่าง กล่าวคือ พื้นที่ที่เข้าถึงได้ง่ายจะก่อให้เกิดรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายขึ้นในพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่เข้าถึงยากจะมีรูปแบบกิจกรรมที่เฉพาะขึ้น แสดงว่ากิจกรรมที่เกิดในพื้นที่ย่อยของเมืองจะต้องเป็นกิจกรรมเฉพาะของคนในพื้นที่เมือง ชุมชนเป็นหลักในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์พื้นที่เหล่านั้น โดยพื้นที่ที่ใช้จัดกิจกรรมในการระดับเมืองจะต้องมีรูปแบบพื้นที่ที่ยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนรูปแบบของกิจกรรมตามช่วงเวลาต่างๆ ได้ดีทั้งในช่วงปกติ และประเพณี ได้แก่ พื้นที่ถนนอินทอยศ พื้นที่ถนนรอบเมืองในตะวันออก และพื้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัยฯ

แผนที่ 29 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map) เทียบกับผังรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

จากแผนที่ 29 แสดงความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ระดับเฉพาะ กับ
ปฏิบัติการทางสังคม แสดงให้เห็นว่า

รูปแบบของโครงข่ายพื้นที่ในการสัญจรของเมืองมีรูปแบบที่ใกล้เคียงกันกับระดับ
เมืองคือ ในช่วงวันปกติมีการใช้งานที่หลากหลายในพื้นที่แกนกลางเมือง ส่วนช่วงวันประเพณีมีการเปลี่ยน
ถ่ายพื้นที่กิจกรรมย้ายไปในส่วนของเส้นถนนรอบเมืองในฝั่งตะวันออก จากการซ้อนทับของพื้นที่กิจกรรม
ในช่วงประเพณีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสัญจรในพื้นที่ว่างที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเข้าถึงพื้นที่
ว่างจากโครงสร้างของเส้นทางสัญจร แต่เป็นการเข้าถึง สัญจรมากขึ้นในพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย
นั้น

แผนที่ 30 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map) เทียบกับผังรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคมในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

จากแผนที่ 30 แสดงความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ระดับตัวเอง กับ ปฏิบัติการทางสังคม แสดงให้เห็นว่า

เส้นถนนอินทอยยศยังคงเป็นเส้นที่เข้าถึงได้ง่ายที่สุดและเกิดรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายในช่วงเวลาปกติ โดยในช่วงประเพณีจะมีกิจกรรมในพื้นที่ลดลง ส่วนผลการวิเคราะห์จะมีลักษณะเช่นเดียวกันกับในระดับเมือง และชุมชน

เมื่อเปรียบเทียบจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 ระดับ กับรูปแบบปฏิบัติการ หรือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง จะพบว่ารูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโครงสร้างพื้นที่ว่างของเมืองมีทั้งลักษณะที่มีความหลากหลาย และเฉพาะกลุ่ม กล่าวคือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในระดับเมืองที่ต้องใช้พื้นที่ว่างที่อยู่บนโครงข่ายเส้นทางที่เข้าถึงได้ง่าย พื้นที่นั้นต้องมีรูปแบบที่ยืดหยุ่นในการรองรับความหลากหลายของรูปแบบกิจกรรม พื้นที่เหล่านี้ได้แก่ พื้นที่ถนนของเมือง ส่วนพื้นที่ที่มีการเข้าถึงได้ในลำดับรองลงมาจะเป็นพื้นที่ที่มีอยู่ภายในพื้นที่ย่อยของเมืองที่มีรูปแบบกิจกรรมที่ไม่หลากหลาย เข้าถึงได้ไม่ตีมาก โดยผู้ใช้งานหรือสัญจรในพื้นที่ย่อยนี้เหมาะกับกลุ่มคนในระดับชุมชนเป็นหลัก

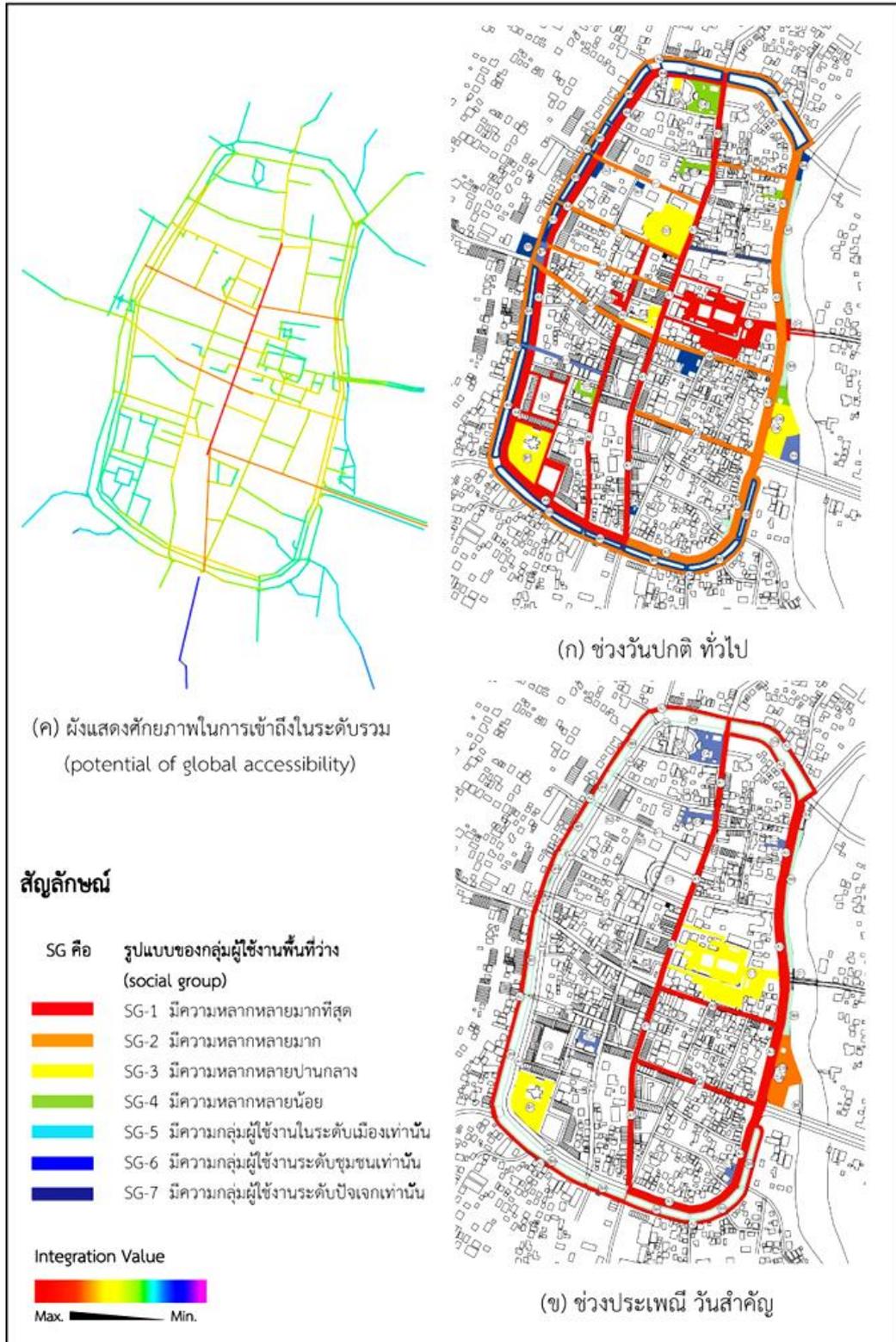
ตารางที่ 22 ตารางเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของรูปแบบปฏิบัติการทางสังคม กับ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเกาลำพูนในช่วงวันปกติ และประเพณี

Period	Mean SP	Level	Mean Integration Value
Daily Timeline	3.8	Global Integration	1.22330
		Local Integration	1.73786
		Connectivity	3.63106
Traditional Timeline	3.4	Global Integration	1.19585
		Local Integration	1.66960
		Connectivity	3.48107

จากตารางที่ 22 พบว่าค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ (integration) และค่าความสัมพันธ์ของรูปแบบของปฏิบัติการทางสังคม (SP) โดยเฉลี่ยในพื้นที่ที่เกิดกิจกรรมในช่วงปกติมีค่าที่สูงกว่าในช่วงประเพณี แสดงค่าในการสนับสนุนข้อมูลการวิเคราะห์เบื้องต้นว่า ในช่วงปกติกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมืองโดยภาพรวมมีรูปแบบที่มีความหลากหลาย กระจุกกระจายมากกว่าในช่วงประเพณี โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะอยู่ในระดับชุมชนและกลุ่มย่อยในพื้นที่เป็นหลัก ส่วนช่วงประเพณีจะก่อให้เกิดรูปแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลายน้อยลง เท่ากับว่าความต้องการในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในแต่ละระดับมีน้อยลงเช่นกัน โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะอยู่ในระดับเมือง

จากผลการวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรม กับโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง แสดงให้เห็นว่าโครงข่ายพื้นที่ว่างที่มีศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ได้ดี จะมีรูปแบบของกิจกรรมที่หลากหลาย และเป็นพื้นที่ที่ต้องการความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรม ส่วนพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ที่น้อยลง จะมีรูปแบบของกิจกรรมที่เฉพาะแต่มีความหลากหลายของการใช้พื้นที่มากครอบคลุมในพื้นที่ย่อยต่างๆ ของเมืองและมีความเหมาะสมกับการใช้งานของกลุ่มคนในพื้นที่ของเมือง และชุมชน แต่ในช่วงประเพณีกิจกรรมเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการสัญจรในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น แทนปัจจัยทางด้านโครงสร้างของพื้นที่ว่าง

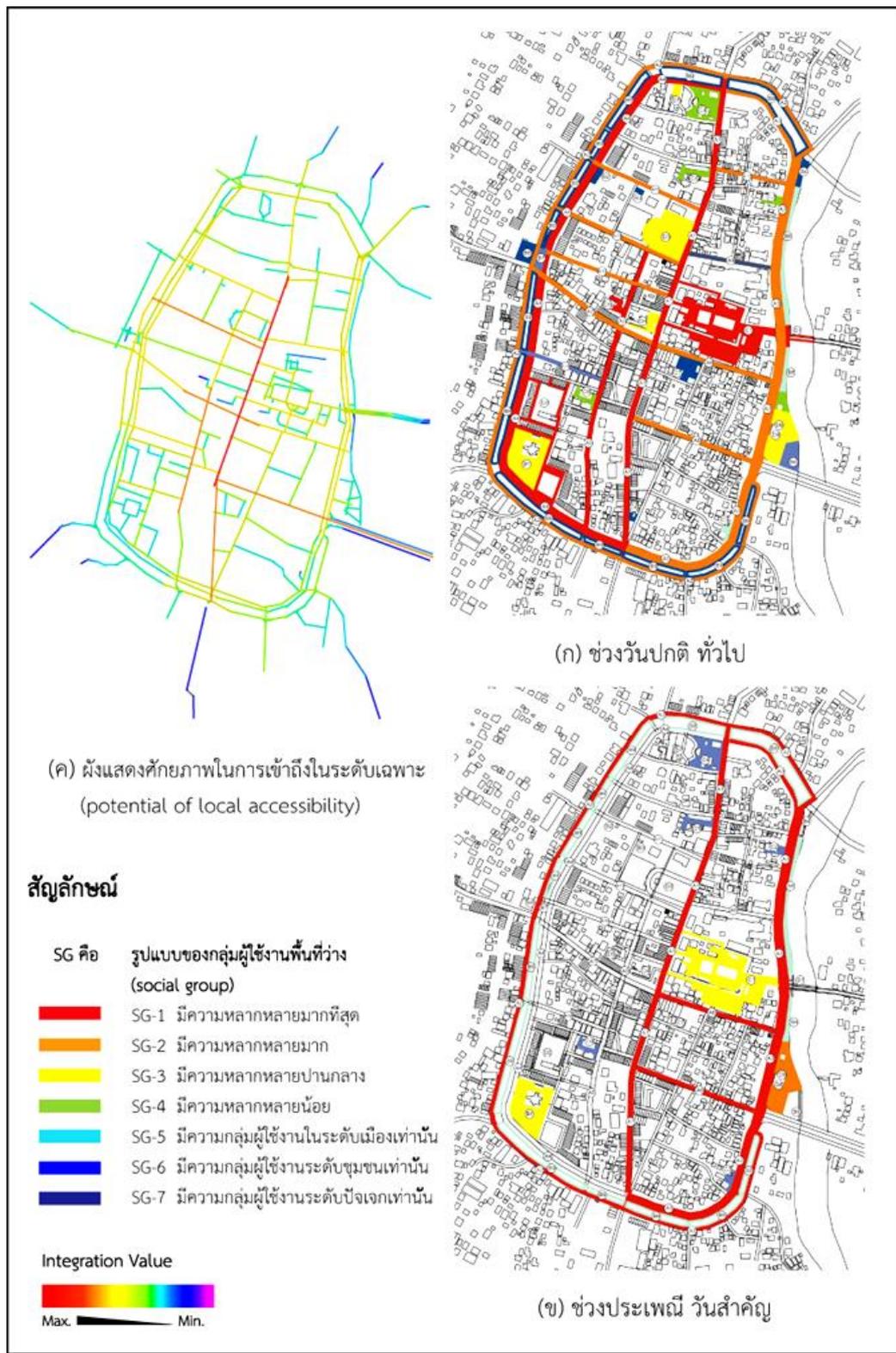
1.1.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงข่ายพื้นที่สัญจร กับรูปแบบกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง โดยได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ใน 3 ระดับ คือ ระดับรวม ระดับเฉพาะ และระดับตัวเอง โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาของการเกิดปฏิบัติการในพื้นที่ เปรียบเทียบกัน คือ ช่วงวันปกติทั่วไป และช่วงประเพณี วันสำคัญ

แผนที่ 30 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับรวม (global integration map) เทียบกับผังรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

จากแผนที่ 30 แสดงความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ระดับรวม กับกลุ่มผู้ใช้งานสังคมในพื้นที่ของเมือง แสดงให้เห็นว่า ในเส้นโครงข่ายพื้นที่สัญจรระดับเมืองทั้งช่วงปกติและช่วงประเพณีมีรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองที่หลากหลายครอบคลุมทั้งในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงสูง และรองลงมา โดยที่ในช่วงประเพณีจำนวนพื้นที่หรือการใช้โครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองจะลดลง มีการใช้งานพื้นที่ย่อยเล็กๆ ที่เป็นเฉพาะกลุ่มชุมชนในพื้นที่ของวัดเท่านั้น ส่วนพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ที่การใช้งานของกลุ่มคนที่หลากหลายจะอยู่ติดกับเส้นทางการเข้าถึงหลัก หรือมีศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ในระดับที่สูงขึ้น

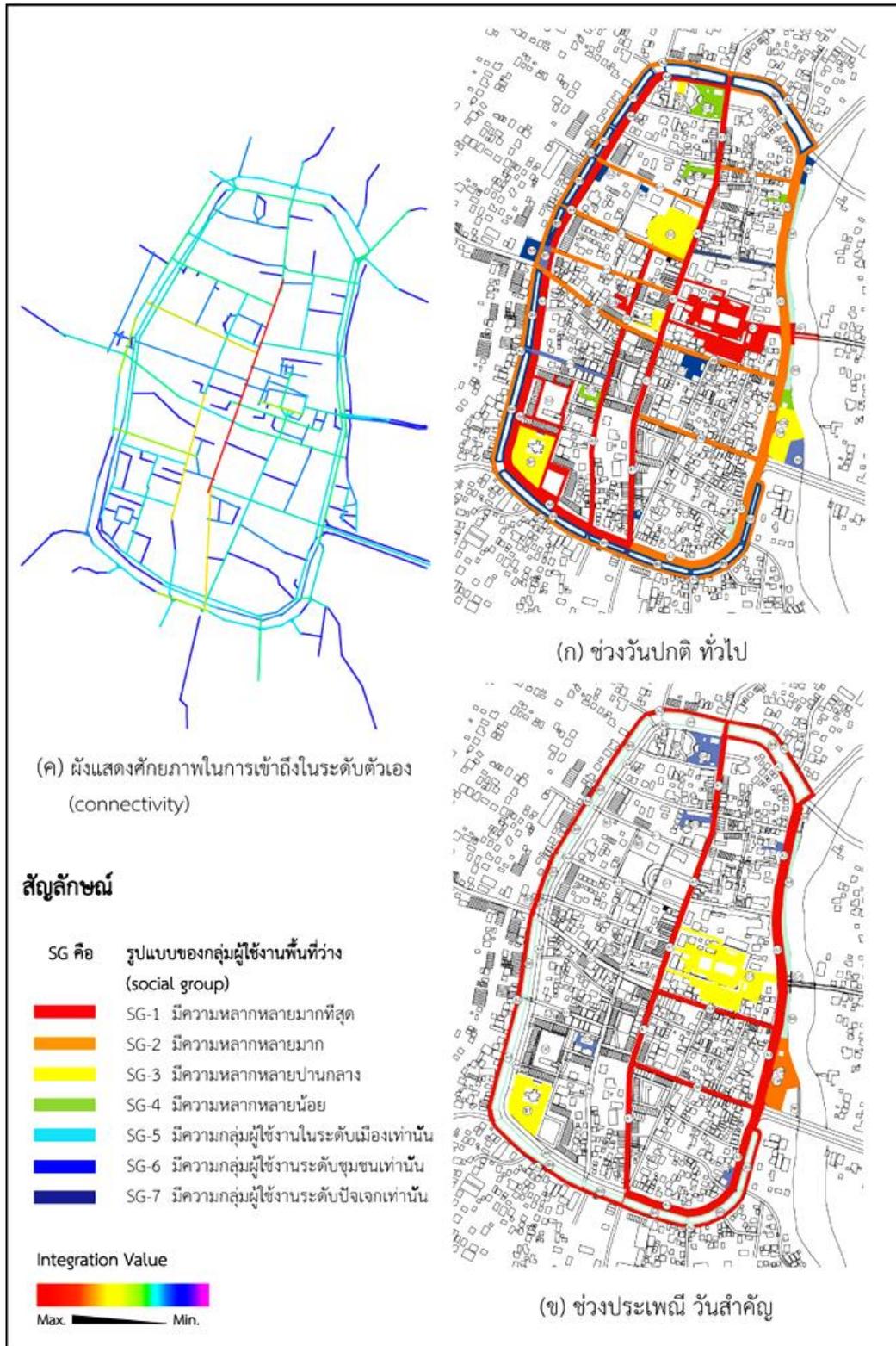
ซึ่งแสดงให้เห็นรูปแบบการใช้งานของกลุ่มในพื้นที่มีเมืองลำพูนในช่วงปกติที่มีรูปแบบของการใช้งานในระดับเมือง ระดับชุมชน ระดับปัจเจก มีความหลากหลายสอดคล้องกับของโครงข่ายในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองที่พื้นที่ที่เข้าถึงได้ง่ายบริเวณกลางเมือง เป็นพื้นที่ที่ใช้กิจกรรมจากกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย และการใช้งานบนเส้นถนน หรือพื้นที่ที่อยู่บริเวณรอบนอกพื้นที่เมือง และขอบเขตภายในพื้นที่ชุมชนของเมืองจะมีรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ที่เล็กลง หรือมีการหลากหลายน้อยลง และในช่วงประเพณีก็จะได้ผลในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพียงแต่รูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานโดยรวมในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมประเพณี ส่งเสริมให้เกิดการรวมของกลุ่มคนที่หลากหลายในการสัญจร หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมในพื้นที่เหล่านั้นมากขึ้นกว่าช่วงปกติ โดยรูปแบบเช่นนี้มีลักษณะคล้ายกันทั้งในโครงข่ายการเข้าถึงพื้นที่ว่างของเมืองในระดับเมือง และชุมชน (ดูแผนที่ 31)

แผนที่ 31 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map) เทียบกับผังรูปแบบของกลุ่มใช้งานพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

จากแผนที่ 31 แสดงความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ระดับเฉพาะ กับกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ทางสังคมในพื้นที่ของเมือง แสดงให้เห็นว่ารูปแบบกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ที่มีรูปแบบเช่นเดียวกันกับโครงข่ายระดับเมือง

และจากแผนที่ 32 แสดงความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ระดับตัวเอง กับกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ทางสังคมในพื้นที่ของเมือง แสดงให้เห็นว่าในช่วงปกติรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์บนโครงข่ายที่เข้าถึงได้ดีในระดับตัวเองหรือกลุ่มย่อยของพื้นที่ก็ยังคงมีรูปแบบที่หลากหลายของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่นั้นๆ อยู่แต่จะเห็นได้ว่าพื้นที่ฝั่งตะวันตกจะมีการเข้าถึงพื้นที่ในระดับตัวเองได้ดีขึ้น ที่สัมพันธ์กับรูปแบบของกลุ่มคนในการใช้งานพื้นที่ที่แม้จะมีความหลากหลาย แต่ก็สังเกตได้ว่าพื้นที่ว่างที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ในฝั่งตะวันตก เป็นพื้นที่ว่างเหมาะสมกับการใช้งานในระดับชุมชนที่เป็นพื้นที่ว่างอยู่บนโครงข่ายพื้นที่ว่างที่มีรูปแบบ และประเภทของกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายในระดับกลุ่มย่อยลงมา มากกว่าพื้นที่ที่ใช้ในช่วงประเพณีที่มักจะเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่หรือเชื่อมต่อกับโครงข่ายพื้นที่สัญจรที่เข้าถึงได้ง่ายในทุกระดับของพื้นที่เมืองอยู่แล้ว

แผนที่ 32 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map) เทียบกับผังรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้งานพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน

โดยจะสังเกตเห็นพื้นที่ที่สร้างให้เกิดความแตกต่างระหว่าง 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงประเพณี-วันปกติ ได้ในพื้นที่ของถนนรอบเมืองในตะวันออก-ตะวันตก และพื้นที่ถนนวังขวา-วังซ้าย ซึ่งทั้ง 2 พื้นที่นี้แสดงค่าความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ และช่วงเวลาที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในช่วงประเพณี จะมีแนวโน้มของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ทางทิศตะวันออก ซึ่งสัมพันธ์กับถนนรอบเมืองตะวันออก และถนนวังขวา ส่วนในช่วงวันปกติ มีแนวโน้มของกลุ่มผู้ใช้งานในพื้นที่ทางทิศตะวันตก ซึ่งมีความสัมพันธ์กับถนนรอบเมืองตะวันตก และถนนวังซ้าย

จากการเปรียบเทียบโครงข่ายทั้งสามระดับของการเข้าถึงพื้นที่ว่างกับรูปแบบของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างจะพบว่าปัจจัยหลักในการใช้งานของกลุ่มคนในพื้นที่ว่างฝั่งตะวันตกในช่วงวันปกติ มีความสัมพันธ์กับรูปแบบโครงข่ายการเข้าถึงพื้นที่ว่างของเมือง และรูปแบบความหลากหลายของประโยชน์ใช้สอยพื้นที่ที่มีความหลากหลายในการใช้ประโยชน์พื้นที่หลักเช่นกัน โดยในช่วงประเพณีมีการใช้งานในพื้นที่ว่างฝั่งตะวันตกลดลง และกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ฝั่งตะวันออกเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าปัจจัยในการใช้ประโยชน์พื้นที่ฝั่งตะวันออกแสดงถึงศักยภาพในการรวมกลุ่มคนจากทั่วทั้งเมืองที่ทำกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่ มารวมใช้ประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ฝั่งตะวันออกที่มีพื้นที่ของวัดพระธาตุฯ เป็นแกนกลางสำคัญของการใช้ประโยชน์ของกลุ่มคน ที่นอกจากรวมกลุ่มแล้ว ยังลดรูปแบบของความหลากหลายในระดับการใช้งานของกลุ่มคน ให้มีรูปแบบร่วมกันของกลุ่มชุมชนและเมืองเพิ่มมากขึ้นด้วย

ตารางที่ 23 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของรูปแบบกลุ่มคนที่สัญจรในพื้นที่ กับ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน ในช่วงวันปกติ และประเพณี

Period	Mean SG	Level	Mean Integration Value
Daily Timeline	4.5	Global Integration	1.22330
		Local Integration	1.73786
		Connectivity	3.63106
Traditional Timeline	4.6	Global Integration	1.19585
		Local Integration	1.66960
		Connectivity	3.48107

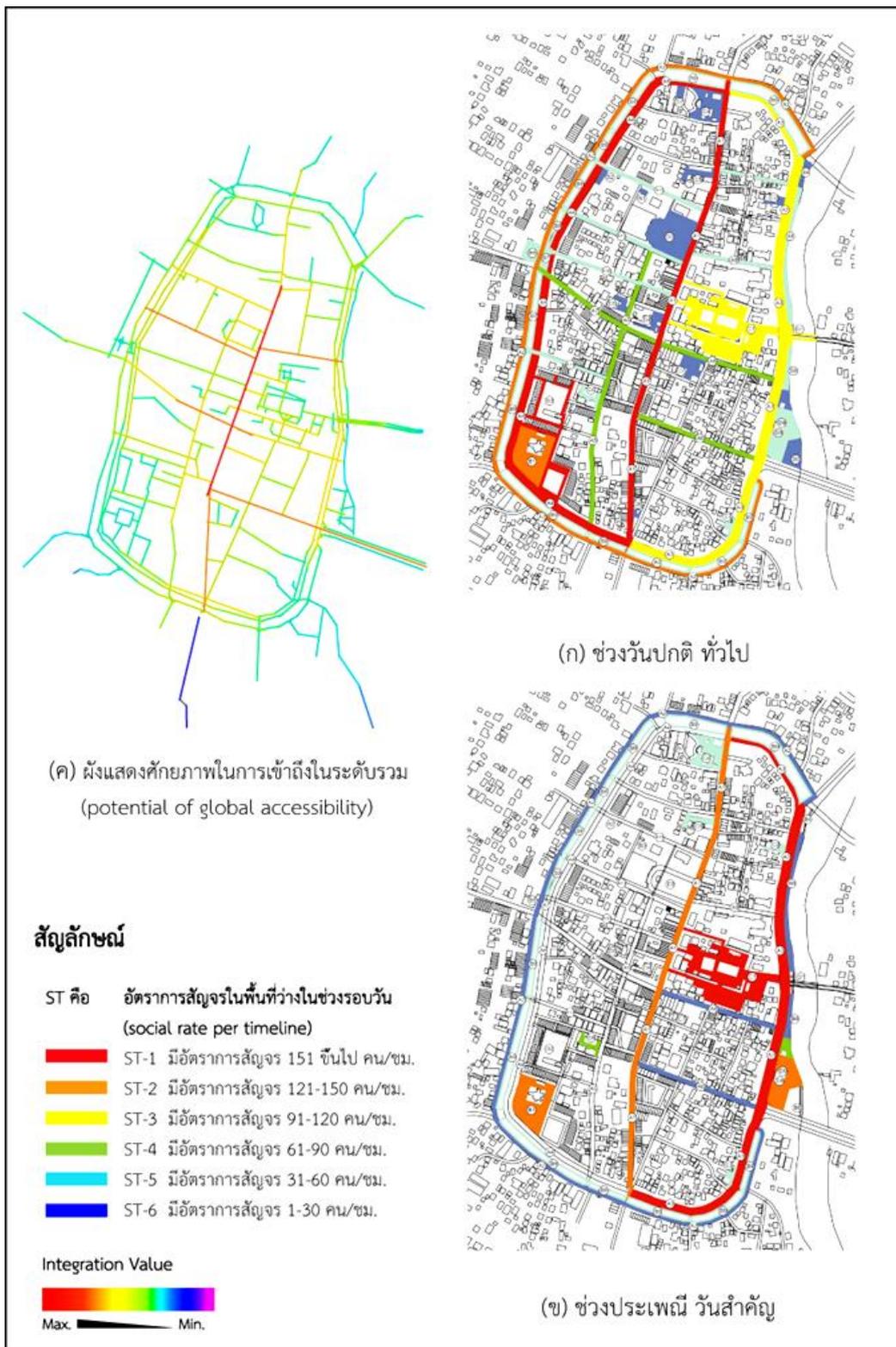
จากค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่แต่ละระดับของเมืองและค่าความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้งานของกลุ่มคนในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองพบว่า มีความสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้างต้น ที่ชี้ให้เห็นว่าช่วงประเพณีจะมีการรวมกลุ่มของผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่มากกว่าช่วงวันปกติ ซึ่งโดยรวมมีการใช้งานร่วมของกลุ่มคนที่หลากหลายในระดับเมือง แต่ค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะในแต่ละระดับของช่วงวันปกติจะมีค่าที่สูงกว่าในช่วงประเพณี แสดงให้เห็นตรงกันว่ารูปแบบ

ของกลุ่มคนในช่วงปกติที่มีลักษณะของความหลากหลายของผู้ใช้งานทั้งกลุ่มเมือง ชุมชน ปัจเจก จะใช้พื้นที่ที่อยู่บนโครงข่ายที่มีการเข้าถึงพื้นที่ว่างได้ดี ที่ชัดเจนจะเกิดคือมีรูปแบบการใช้งานของกลุ่มในระดับชุมชน และเมืองที่เป็นพื้นที่ย่อยและสอดคล้องกับลักษณะการใช้งานที่มีรูปแบบเฉพาะขึ้นของกลุ่มคนในพื้นที่

1.1.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงข่ายพื้นที่สัญจร กับรูปแบบอัตรการใช้จ่ายประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง โดยได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ใน 3 ระดับ คือ ระดับรวม ระดับเฉพาะ และระดับตัวเอง โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาของการเกิดปฏิบัติการในพื้นที่ เปรียบเทียบกัน คือ ช่วงวันปกติทั่วไป และช่วงประเพณี วันสำคัญ และแบ่งออกเป็น

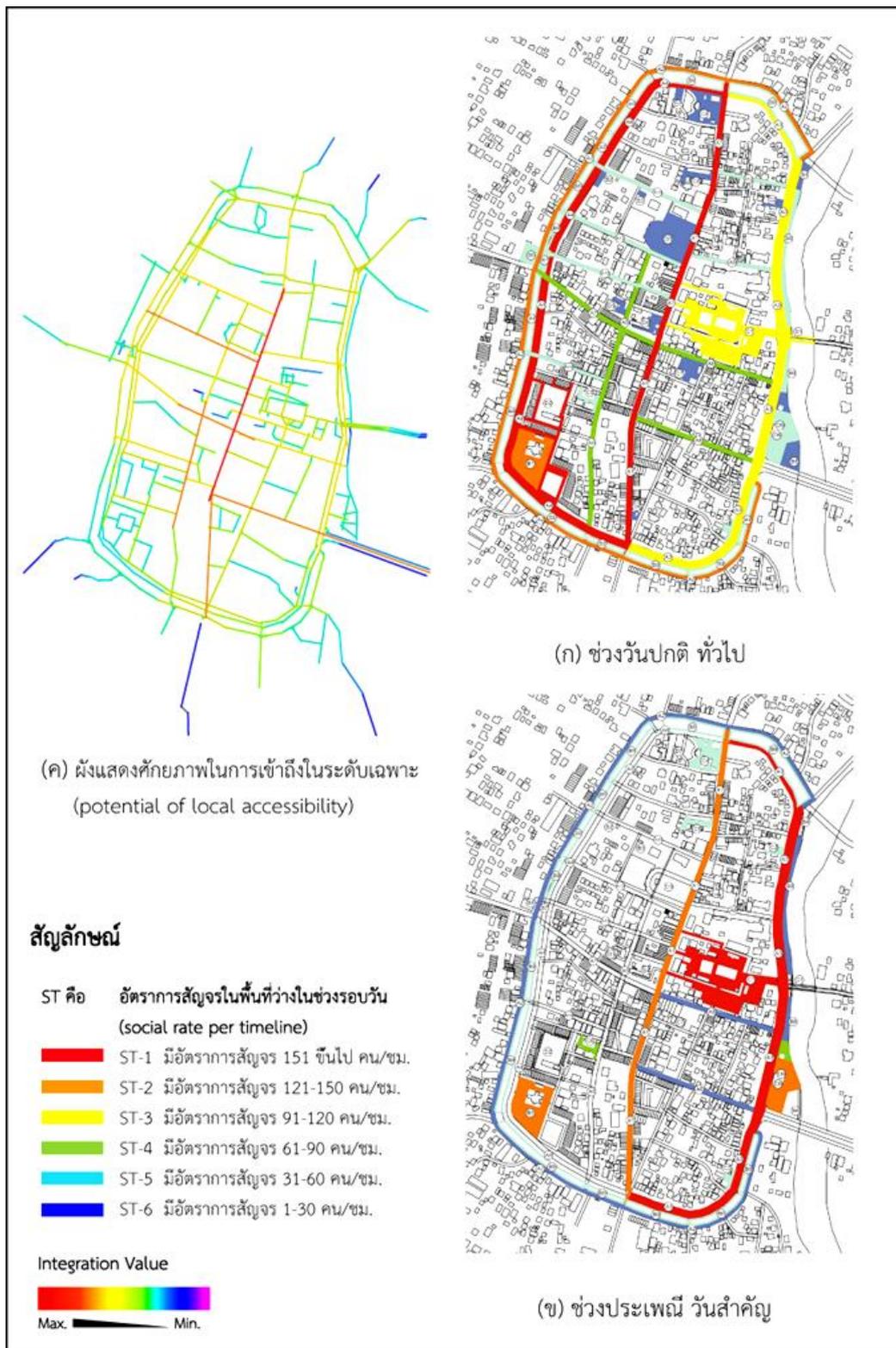
1.1.4.1 อัตรการใช้จ่ายพื้นที่ในรอบวัน แบ่งตามช่วงเวลาของวัน (ดูแผนที่

33-35)

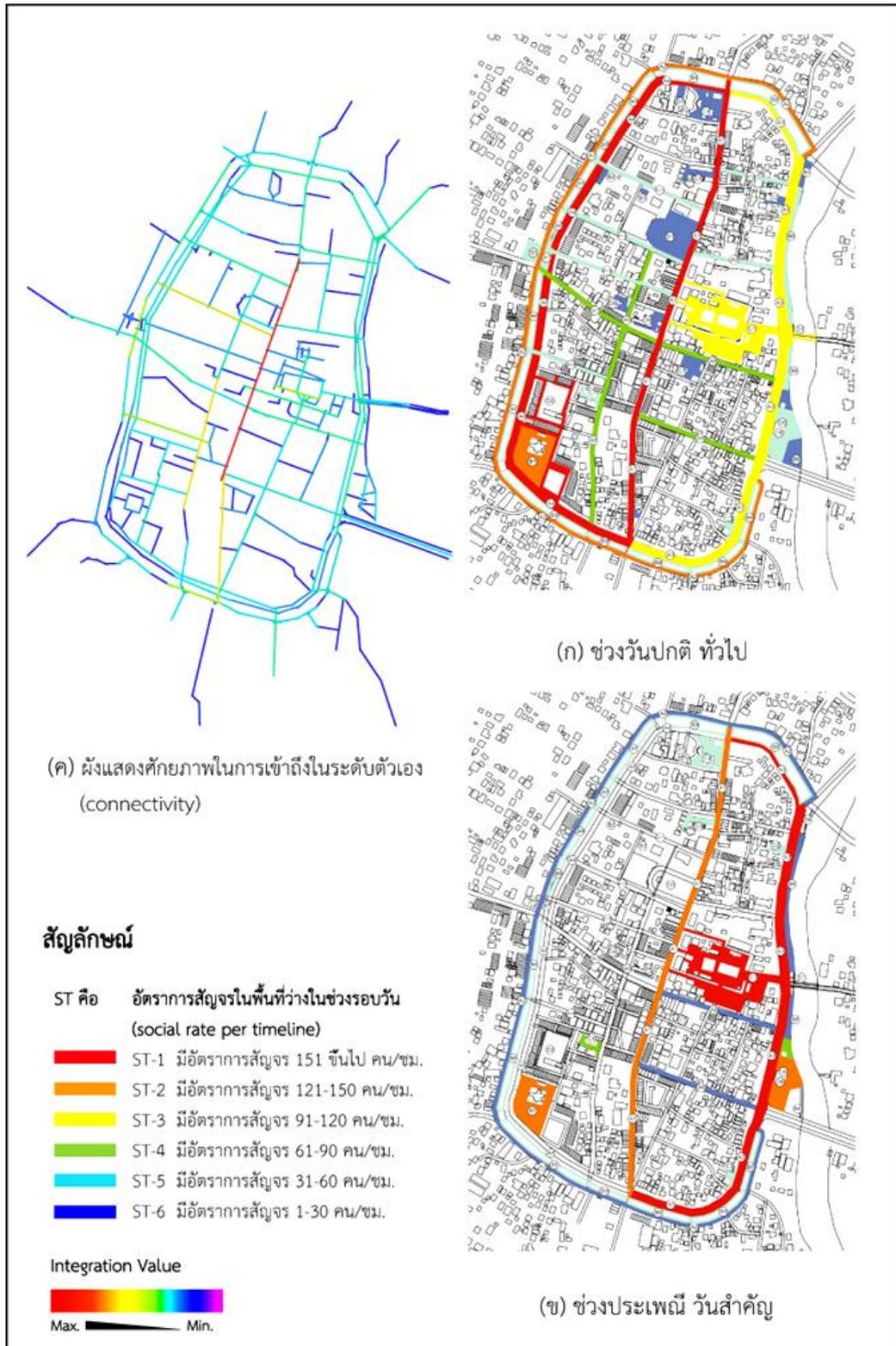
แผนที่ 33 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับรวม (global integration map) เทียบกับผังรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบวัน ของพื้นที่เมืองลำพูน

จากแผนที่ 33 แสดงความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ระดับรวม กับ อัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างของเมือง แบ่งตามช่วงเวลาของวัน แสดงให้เห็นว่าอย่างชัดเจนว่าในโครงข่าย การเข้าถึงพื้นที่ว่างระดับเมืองอัตราการสัญจรจะเกิดขึ้นมากในพื้นที่ถนนเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะพื้นที่ถนน ฝั่งตะวันตก (สีแดง) ที่แสดงรูปแบบการสัญจรที่สูงกว่าในฝั่งตะวันออก (สีเหลือง) โดยอัตราการใช้งานใน พื้นที่ว่างขนาดใหญ่ของเมืองจะเกิดการใช้งานที่ดีในพื้นที่ฝั่งตะวันตกติดกับพื้นที่ตลาดหนองดอก และลาน พระนางจามเทวี ส่วนฝั่งตะวันออกมีเพียงพื้นที่วัดพระธาตุฯ ที่เป็นศูนย์กลางในการสัญจรหลัก ในขณะที่ ช่วงประเพณีจะพบว่าการสัญจรในพื้นที่ของเมืองลดลง การสัญจรในพื้นที่ของถนน และพื้นที่ตลาดลดลง มาเกิดการสัญจรมากขึ้นในพื้นที่ฝั่งตะวันออกบริเวณถนนรอบเมืองนอก และพื้นที่วัดพระธาตุฯ แสดงให้ เห็นรูปแบบที่สอดคล้องกับกิจกรรมในข้างต้นของเมืองว่า ในช่วงประเพณีกิจกรรมจะมีการเปลี่ยนพื้นที่ใน การใช้ประโยชน์มาอยู่ในฝั่งตะวันออกของเมือง ทั้งกิจกรรมในการค้าขายและสัญจร จึงทำให้เกิดการใช้ ประโยชน์ในพื้นที่ถนนลดลง โดยพื้นที่ของถนนรอบเมืองในตะวันออก และวัดพระธาตุฯ ได้เปลี่ยนรูปแบบ ของกิจกรรมที่มีความหลากหลายและซ้อนทับรูปแบบของกิจกรรมในระดับเมืองไว้ในพื้นที่นี้ จึงทำให้เกิด อัตราการสัญจรในพื้นที่นี้เพิ่มมากขึ้นในช่วงประเพณี

แผนที่ 34 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map) เทียบกับผังรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบวัน ของพื้นที่เมืองลำพูน

จากแผนที่ 34 แสดงความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ระดับเฉพาะ กับ อัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างของเมือง แบ่งตามช่วงเวลาของวัน แสดงให้เห็นว่าโครงข่ายศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างระดับชุมชนนี้เน้นย้ำให้เห็นว่าพื้นที่ถนนวงซ้ายบริเวณพื้นที่ฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองมีความสัมพันธ์ของการเข้าถึงได้ดีเพิ่มขึ้นในระดับชุมชน โดยพื้นที่ที่ว่างอยู่บนเส้นทางสัญจรนี้คือ พื้นที่ของตลาดหนองดอกซึ่งเชื่อมต่อกับเส้นวงซ้ายจากด้านหลัง ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นอีกว่าเส้นถนนวงซ้ายเป็นเส้นที่มีความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในระดับชุมชนในการเข้าถึง หรือสัญจรในพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับเส้นนี้ได้ดีของคนในพื้นที่เมืองอย่างแท้จริง

แผนที่ 35 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map) เทียบกับผังรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบวัน ของพื้นที่เมืองลำพูน

จากแผนที่ 35 แสดงความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ระดับตัวเอง กับ อัตราการใช้งานในพื้นที่ว่างของเมือง แบ่งตามช่วงเวลาของวัน แสดงให้เห็นว่า โครงข่ายศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างระดับพื้นที่ย่อยพื้นที่ที่เป็นแกนกลางสำคัญในการสัญจรยังคงเป็นพื้นที่กลางเมืองเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ของวัดพระธาตุฯ แต่ก็มีระดับการสัญจรที่น้อยกว่าพื้นที่ตลาดและลานพระนางจามเทวี ทางด้านทิศตะวันตกของเมือง แสดงให้เห็นว่าในช่วงปกติการสัญจรในพื้นที่ว่างฝั่งตะวันตกของเมืองมีสูงกว่าในฝั่งตะวันออกที่แม้พื้นที่วัดจะอยู่บนเส้นทางที่มีการเข้าถึงสูงสุด แต่การสัญจรของโครงข่ายโดยรวมกลับดึงกลับไปใช้งานในพื้นที่ฝั่งตะวันตก ที่มีพื้นที่ตลาดเป็นพื้นที่หลักในย่านนี้

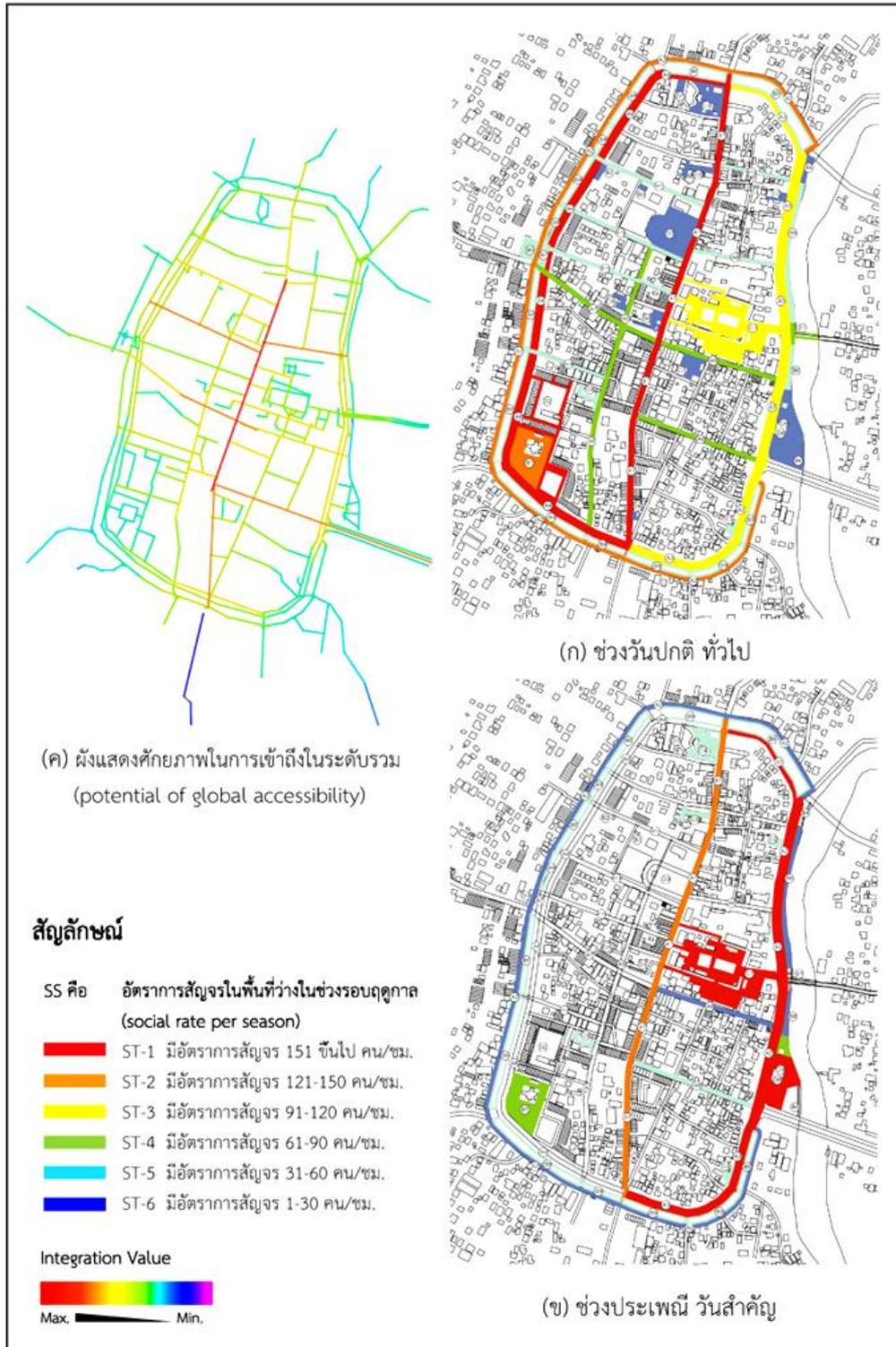
จากการเปรียบเทียบรูปแบบการสัญจรทั้ง 3 ระดับ จะพบว่ารูปแบบอัตราการสัญจรในโครงข่ายพื้นที่ว่างของเมืองมีความสัมพันธ์กับรูปแบบของกิจกรรม หรือปฏิบัติการที่เกิดขึ้นของเมืองในช่วงปกติซึ่งมีความสอดคล้องกับเส้นของโครงข่ายในการเข้าถึงพื้นที่ว่าง ที่โดยรวมของพื้นที่เมืองจะมีเส้นแกนกลาง คือ ถนนอินทวยศเป็นแกนหลักของพื้นที่ในการสัญจร ส่วนในระดับย่อยลงมาของชุมชน เส้นถนนวังซ้าย เส้นถนนที่คู่ขนานกับถนนอินทวยศก็สร้างให้เกิดการสัญจรที่ดีในระดับพื้นที่ว่างของชุมชนกลุ่มพื้นที่ย่อยของเมืองเช่นกัน

ตารางที่ 24 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมืองตามรอบวัน และ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน ในช่วงวันปกติและประเพณี

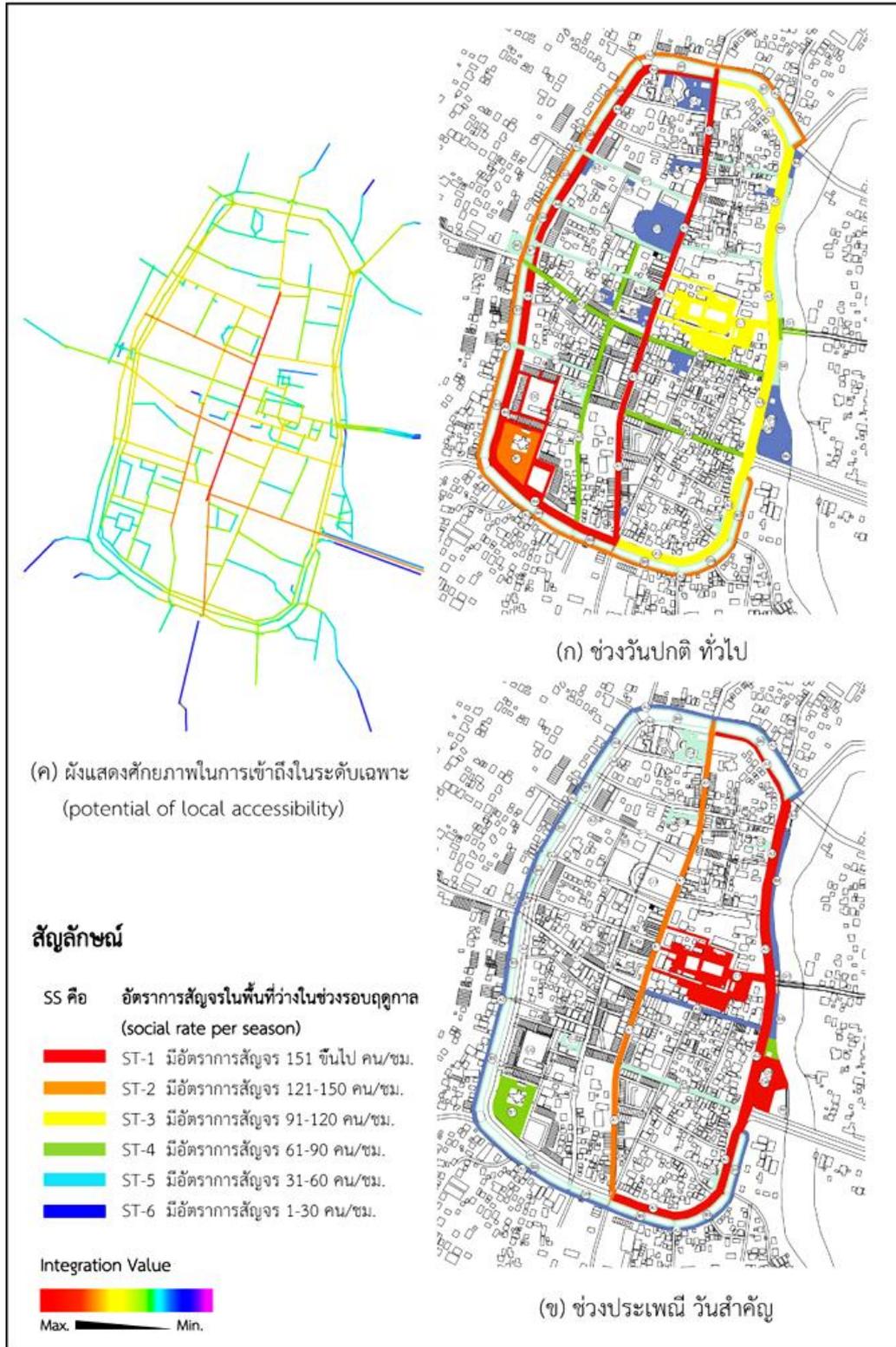
Period	Mean ST	Level	Mean Integration Value
Diary Timeline	2.3	Global Integration	1.22330
		Local Integration	1.73786
		Connectivity	3.63106
Traditional Timeline	2.9	Global Integration	1.19585
		Local Integration	1.66960
		Connectivity	3.48107

จากตารางที่ 24 แสดงให้เห็นว่าช่วงประเพณีจะมีรูปแบบการสัญจรในพื้นที่ว่างมากขึ้น ในขณะที่ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างนั้นน้อยกว่าในช่วงปกติ ที่มีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ข้างต้นในรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างของเมืองที่พบว่า ในช่วงปกติพื้นที่ที่อยู่บนเส้นทางที่เชื่อมต่อกับเส้นถนนแกนกลางของเมืองจะเกิดการสัญจรในพื้นที่นั้นมาก และมีการดึงแกนการสัญจรในช่วงวันปกติไปในพื้นที่ฝั่งตะวันตกในระดับชุมชนที่มีประโยชน์ใช้สอยพื้นที่หลักของเมืองในกลุ่มย่อยของพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ในขณะที่ช่วงประเพณีจะมีพื้นที่ของวัดพระธาตุฯ เป็นแกนหลักในการใช้พื้นที่ฝั่งตะวันออกของเมืองที่มีศักยภาพในการรวมกลุ่มคน และกิจกรรมมาไว้ในพื้นที่เดียวกัน

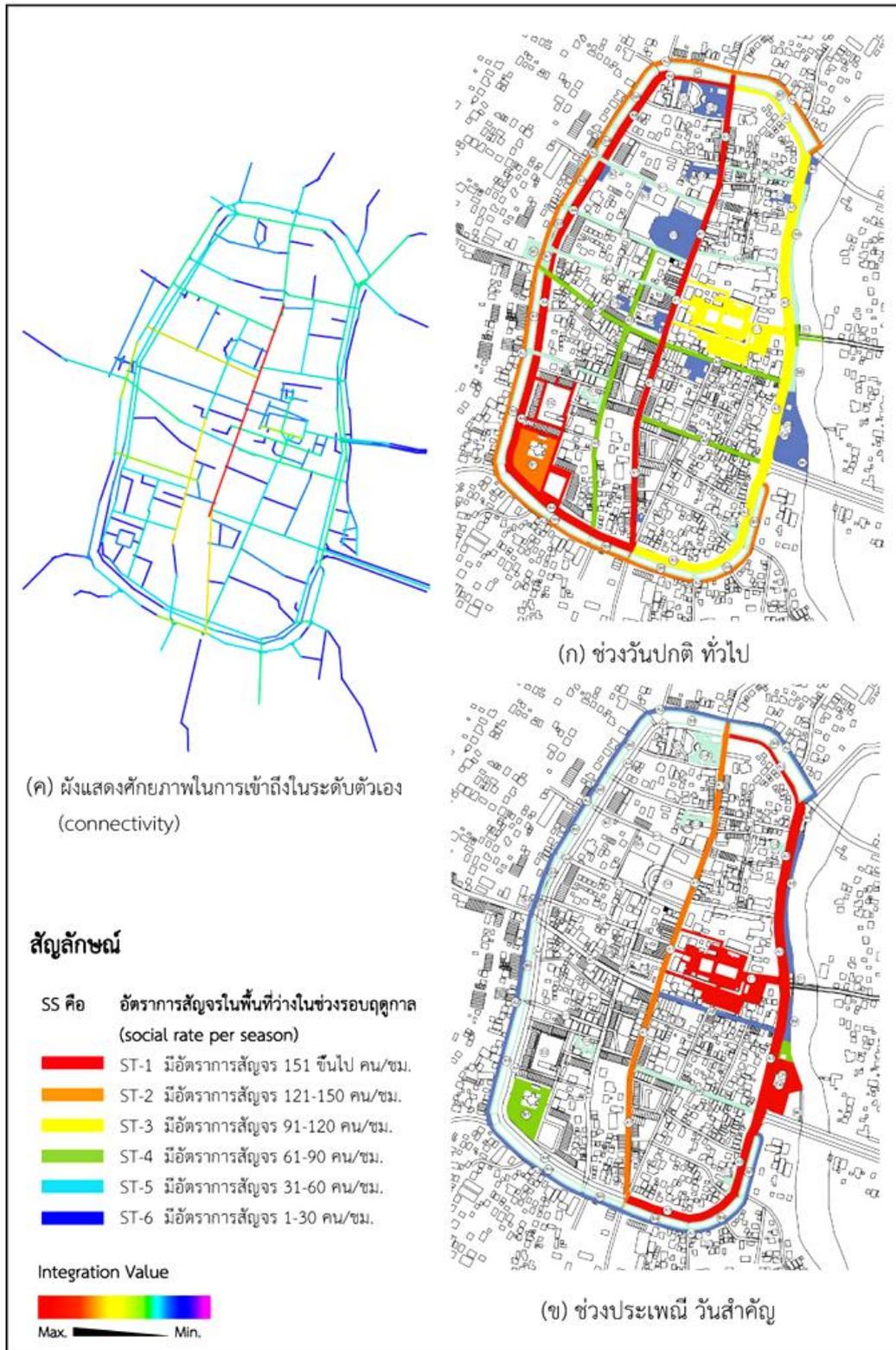
1.1.4.2 อัตราการใช้ประโยชน์พื้นที่รอบปี แบ่งตามช่วงฤดูกาล (ดูแผนที่ 36-38)

แผนที่ 36 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับรวม (global integration map) เทียบกับผังรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบฤดูกาล ของพื้นที่เมืองลำพูน

แผนที่ 37 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับเฉพาะ (local integration map) เทียบกับผังรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบฤดูกาล ของพื้นที่เมืองลำพูน

แผนที่ 38 แสดงศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างในระดับตัวเอง (connectivity map) เทียบกับผังรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ว่าง ช่วงรอบฤดูกาล ของพื้นที่เมืองลำพูน

ตารางที่ 25 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ตามรอบฤดูกาล และศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน ในช่วงปกติและประเพณี

Period	Mean SS	Level	Mean Integration Value
Diary Timeline	2.2	Global Integration	1.22330
		Local Integration	1.73786
		Connectivity	3.63106
Traditional Timeline	2.9	Global Integration	1.19585
		Local Integration	1.66960
		Connectivity	3.48107

จากแผนที่ 36-38 และตารางที่ 25 แสดงค่ารูปแบบอัตราการสัญจรแบ่งตามช่วงของรอบฤดูกาล เทียบกับศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ ที่ให้ผลเช่นเดียวกันกับอัตราการสัญจรในช่วงรอบวัน ที่แสดงรูปแบบอัตราการสัญจรในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบของกิจกรรม หรือปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง

1.2 สรุปผลการวิเคราะห์โครงสร้างเชิงสัณฐานของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน โดยการสร้างแบบจำลองโครงข่ายพื้นที่ว่างของเมือง (axial model)

ตารางที่ 26 สรุปความสัมพันธ์ของศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ กับ ปฏิบัติการทางสังคม กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ทางสังคม และอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่าง ช่วงวัน และฤดูกาล

Period	Mean SP	Mean SG	Mean ST	Mean SS	Level	Mean Integration Value
Daily Timeline	3.8	4.5	2.3	2.2	Global Integration	1.22330
					Local Integration	1.73786
					Connectivity	3.63106
Traditional Timeline	3.4	4.6	2.9	2.9	Global Integration	1.19585
					Local Integration	1.66960
					Connectivity	3.48107

จากตารางที่ 26 แสดงถึงรูปแบบเปรียบเทียบของกลุ่มผู้ใช้งาน อัตราการสัญจรในพื้นที่ว่างและกิจกรรม หรือปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมือง ที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์กับโครงข่ายพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองดังต่อไปนี้

1.2.1 ความสัมพันธ์ของโครงข่ายการเข้าถึงพื้นที่ว่างของเมืองกับรูปแบบของกลุ่มคน ในการใช้ที่ว่างของพื้นที่เมืองลำพูน พบว่ากลุ่มคนในพื้นที่เมืองลำพูนมีความต้องการในการใช้พื้นที่ที่ตอบสนองต่อรูปแบบของกลุ่มคนทั้งในระดับเมือง ชุมชน และปัจเจก โดยการใช้งานจะกระจายตัวอยู่ทั่วไปในโครงข่ายพื้นที่ของเมือง ซึ่งเส้นที่มีการเข้าถึงได้ง่ายอย่างเช่นเส้นแกนกลางของเมือง รูปแบบของกลุ่มคนที่ใช้งานในพื้นที่นั้นก็จะมีความหลากหลายเช่นเดียวกัน ส่วนในเส้นที่มีการเข้าถึงได้รองลงมา ก็จะมีกลุ่มคนเฉพาะพื้นที่ใช้งานในพื้นที่เหล่านั้น และเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงประเพณีแล้วจะทำให้เห็นข้อแตกต่างในการใช้งานพื้นที่ของกลุ่มคนที่มีการรวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่ของกิจกรรมทางด้านประเพณีและจะมีลักษณะของผู้ใช้งานในพื้นที่เดียวกันจากกลุ่มคนที่หลากหลายมากขึ้น แสดงให้เห็นข้อเปรียบเทียบอย่างชัดเจนว่า ภายใต้ความต้องการและการใช้งานที่หลากหลายของกลุ่มคนในเมือง ช่วงเวลาปกติมีการเลือกใช้พื้นที่โดยอาศัยปัจจัยในการเข้าถึงเป็นหลักให้เกิดความสอดคล้องกับการใช้งานของกลุ่มเมือง ชุมชน และปัจเจกที่ต้องการรูปแบบพื้นที่และการเข้าถึงที่แตกต่างกัน ทำให้การใช้งานพื้นที่ว่างต้องมีลักษณะของกลุ่มพื้นที่ที่มีการฝังตัวอยู่รวมในพื้นที่ได้ดีในระดับชุมชน ที่มีความหลากหลาย (mix used) ค่อนข้างสูง และสอดคล้องกับลักษณะของประโยชน์ใช้สอยหลักของพื้นที่เมืองในฝั่งตะวันตก ในขณะที่ช่วงประเพณีตอบสนองรูปแบบความต้องการของกลุ่มคนที่หลากหลาย ด้วยการรวบรวมรูปแบบของกิจกรรมให้อยู่ในพื้นที่เดียว โดยพื้นที่เหล่านั้นต้องสามารถรองรับกลุ่มคนจำนวนมากได้ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบในพื้นที่ที่รองรับต่อกลุ่มคนในการใช้งาน อีกทั้งต้องมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมหรือกลุ่มผู้ใช้งานสูง รวมทั้งควรอยู่บนเส้นโครงข่ายที่เข้าถึงได้ง่ายในระดับเมืองด้วย

1.2.2 ความสัมพันธ์ของโครงข่ายการเข้าถึงพื้นที่ว่างของเมืองกับรูปแบบกิจกรรม ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน พบว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นมีรูปแบบชัดเจนของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระดับเมืองและระดับชุมชน โดยในช่วงวันปกติจะมีกิจกรรมเกิดขึ้นที่สัมพันธ์กับรูปแบบโครงข่ายการเข้าถึงพื้นที่ว่างของเมือง ที่มีรูปแบบที่หลากหลายเข้าถึงได้ดีเฉพาะในพื้นที่แกนกลางของเมือง และในส่วนพื้นที่ย่อยที่มีศักยภาพในการเข้าถึงรองลงมาจะมีกิจกรรมที่แคบลง หรือเฉพาะกลุ่มมากขึ้นตามลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ว่าง โดยในช่วงประเพณีจะพบว่ารูปแบบกิจกรรมแบบสัญจรและค้าขายจะลดลงในพื้นที่ว่างของเมือง โดยมีการรวมรูปแบบกิจกรรมเหล่านั้นซ้อนทับไว้ในพื้นที่เดียวของเมืองที่อยู่บนเส้นทางการเข้าถึงพื้นที่ที่ดีที่สุด

1.2.3 ความสัมพันธ์ของโครงข่ายการเข้าถึงพื้นที่ว่างของเมืองกับรูปแบบการสัญจรในพื้นที่ว่างของเมืองลำพูน พบว่า รูปแบบการสัญจรมีความสอดคล้องกับรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนเส้นโครงข่ายของพื้นที่สาธารณะของเมือง และจะพบว่าเส้นแกนกลางของพื้นที่ถนนอินทยงยศเป็นพื้นที่

สำคัญในการเชื่อมต่อกิจกรรม กลุ่มคนให้เกิดขึ้นในระดับเมือง โดยเส้นถนนนี้มีคุณสมบัติที่นอกจากจะเข้าถึงได้ดีที่สุดในพื้นที่แล้วยังเป็นพื้นที่ที่ยืดหยุ่นรองรับกับรูปแบบการเปลี่ยนถ่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มคน และกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยในระดับชุมชนเส้นถนนวังซ้ายที่มีการวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ ขนานไปกับพื้นที่ถนนอินทวยยศ ก็มีคุณสมบัติที่ดีในการเชื่อมต่อ เปลี่ยนถ่ายรูปแบบความสัมพันธ์ของกิจกรรม และกลุ่มคนในพื้นที่ชุมชนเอง ซึ่งทั้งสองเส้นนี้มีลักษณะร่วมที่เหมือนกันคือเป็นเส้นที่มีความหลากหลายของรูปแบบประโยชน์ใช้สอยพื้นที่หลัก แต่ในส่วนถนนอินทวยยศจะเป็นพื้นที่สำคัญในระดับเมือง ส่วนถนนวังซ้ายจะเป็นพื้นที่สำคัญในระดับชุมชนย่อยลงมา นอกจากนี้ยังมีพื้นที่อีกรูปแบบหนึ่งมีลักษณะการรองรับกิจกรรม การสัญจรที่หลากหลายให้เกิดขึ้นในพื้นที่ขนาดใหญ่พื้นที่เดียว คือ พื้นที่วัดพระธาตุศรีบุญชัยฯ ที่เมื่อถึงช่วงประเพณีจะมีการเปลี่ยนรูปแบบการสัญจร และเคลื่อนย้ายกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่เมืองไปรวมอยู่ในพื้นที่หลักทางด้านทิศตะวันออกของเมือง โดยที่ในช่วงปกติพื้นที่นี้ก็ยังทำหน้าที่ในการเชื่อมต่อโครงข่ายพื้นที่ว่างของเมืองในฝั่งตะวันออกได้ที่อยู่เช่นกัน

จากปัจจัยในเรื่องของโครงสร้างทางสัณฐานวิทยาของเมืองที่ก่อให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์กับกิจกรรม ปฏิบัติการในพื้นที่ของเมืองที่ทำให้ทราบว่า ในเมืองลำพูนที่เป็นเมืองขนาดเล็กมีรูปแบบของพื้นที่สาธารณะของเมืองใน 2 ระดับที่ชัดเจน คือ ระดับชุมชนเมือง และย่านชุมชนย่อยในพื้นที่ โครงสร้างทางสัณฐานวิทยาของพื้นที่ก่อให้เกิดรูปแบบของพื้นที่ว่างสำคัญที่มีผลต่อการสัญจรและการใช้งานของพื้นที่เมือง ในลักษณะเป็นเส้นถนนเชื่อมโยงกิจกรรมในพื้นที่ในแนวเหนือ-ใต้ กับลักษณะของพื้นที่ที่รวบรวมกิจกรรมสาธารณะของเมืองไว้ในพื้นที่เดียวในแนวแกนตะวันออก-ตะวันตก โดยปัจจัยที่เกิดขึ้นนอกจากสัณฐานวิทยาของพื้นที่แล้ว ความเป็นย่านที่มีการผสมผสานรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายก็ส่งผลให้โครงข่ายเส้นทางสัญจรนั้นได้รับความนิยม หรือมีการสัญจร ทำกิจกรรมในพื้นที่นั้นมากขึ้น

2. สรุปท้ายบทที่ 5

เนื้อหาในบทวิเคราะห์นี้ได้นำไปสู่ความเข้าใจในรูปแบบสัณฐานวิทยาในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองลำพูน ที่มีความสัมพันธ์กับรูปแบบกิจกรรม กลุ่มคนในระดับต่างๆ ของเมือง และช่วงเวลาที่ส่งผลต่อรูปแบบกิจกรรมการสัญจรที่นอกจากปัจจัยทางด้านสัณฐานวิทยาแล้ว ยังมีปัจจัยในเรื่องของ อุณหภูมิ ลักษณะประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่ อันจะนำไปสู่แนวทางในการศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบทางกายภาพของพื้นที่เมือง และปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ที่สามารถจะตอบคำถามในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบวัฒนธรรมการใช้งานเชิงพื้นที่ของเมืองลำพูนได้ ต่อไปในบทที่ 6

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 5 ที่ทำการศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง และปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองลำพูน ส่งผลให้สามารถนำข้อมูลจากการวิเคราะห์เหล่านั้นมาใช้ในการสรุปประเด็นสำคัญของงานวิจัย ที่มุ่งจะศึกษาว่า ลักษณะทางกายภาพ หรือรูปแบบพื้นที่ว่างของเมืองที่ก่อให้เกิดปฏิบัติการทางสังคม และสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างและปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมืองลำพูนภายใต้การเปลี่ยนแปลงว่ามีรูปแบบเช่นไร ดังต่อไปนี้

1.1 รูปแบบพื้นที่ว่างของเมืองลำพูนที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติการทางสังคมร่วมในพื้นที่ จากการศึกษาพบว่า

1.1.1 พื้นที่ที่อยู่บนเส้นโครงข่ายการเชื่อมโยงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองลำพูนได้ดี ที่สำคัญได้แก่ เส้นถนนอินทวงยศ และเส้นถนนวังซ้าย อันมีลักษณะพื้นที่เป็นถนนเส้นยาวเรียงตัวในแนวเหนือ-ใต้ คู่ขนานกันทั้งสองเส้น จะสังเกตได้ว่าเส้นทางที่เชื่อมร้อยพื้นที่สำคัญได้มาก หรือเส้นทางที่เชื่อมร้อยพื้นที่ที่หลากหลายในเรื่องประโยชน์ใช้สอยได้ดีจะเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมให้เกิดการสัญจรในพื้นที่ว่างที่เชื่อมต่อได้มากขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเกิดกิจกรรม และปฏิบัติการทางสังคมร่วมในพื้นที่ที่อยู่บนเส้นเหล่านี้

1.1.2 พื้นที่ที่เชื่อมต่อกับเส้นโครงข่ายพื้นที่ว่างของเมือง นอกจากรูปแบบที่พื้นที่ควรจะต้องอยู่บนเส้นทางที่มีการเข้าถึงได้สูงแล้ว ขนาดของพื้นที่ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ซึ่งพื้นที่ วัดพระธาตุหริภุญชัยฯ ได้แสดงถึงลักษณะรูปแบบที่นอกเหนือจากพื้นที่ตั้งที่เหมาะสม ยังมีรูปแบบการเข้าถึงพื้นที่ที่เชื่อมโยงพื้นที่เมืองในระดับเมืองกับชุมชนได้อีก จึงมีการผสมผสานของพื้นที่ที่ใช้ในการสัญจรร่วมกับรูปแบบพื้นที่ว่างเปิดโล่งที่ไว้รองรับกิจกรรมของกลุ่มคนในระดับเมือง

1.1.3 สัญลักษณ์ทางด้านกายภาพในพื้นที่ แม้จะไม่ได้เป็นปัจจัยหลักของการปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่ทางสังคมโดยทั่วไปของพื้นที่เมืองลำพูน แต่ก็พบว่าแม้พื้นที่ลานพระนางจามเทวีจะไม่ได้อยู่ในเส้นโครงข่ายการเข้าถึงพื้นที่ที่ดี แต่ก็มีรูปแบบของการใช้งานในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ อันเป็นผลมาจากรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ของพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมือง พื้นที่ลักษณะนี้จะพบได้อีกในพื้นที่วัดพระธาตุฯ ที่มีสัญลักษณ์ขององค์พระธาตุอันเป็นตัวแทนสูงสุดในพุทธศาสนา จึงทำให้การใช้งานในพื้นที่นี้ได้ถูกยกระดับความสำคัญขึ้นมาเหนือพื้นที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธเหมือนกัน

1.2 ความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่างและการปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองลำพูน จากการศึกษา พบว่ารูปแบบของกิจกรรม หรือปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในเมืองลำพูนมีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับชุมชนเมือง และย่าน แบ่งออก 3 กลุ่มคือ

1.2.1 พื้นที่ในวิถีประจำวันทั่วไป ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่ว่างในฝั่งตะวันตกของเมือง จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพของเส้นทางการเข้าถึงพื้นที่ว่างระดับชุมชน และพื้นที่ย่อยของเมือง โดยปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่นี้จะมีลักษณะของรูปแบบทั้งพื้นที่ การเข้าถึง ที่เข้าใจความสัมพันธ์ของพื้นที่ได้จากคนในพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก เช่น พื้นที่ตลาดหนองดอก พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง วัดชัยมงคล เป็นต้น

1.2.2 พื้นที่ของประเพณี พิธีกรรม ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้งานพื้นที่ว่างในฝั่งตะวันออกของเมือง จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพของเส้นทางการเข้าถึงพื้นที่ว่างจะสามารถเข้าถึงพื้นที่นี้ได้ดีทั้งในระดับเมือง ชุมชน และตัวเอง แสดงให้เห็นว่าโครงสร้าง ตำแหน่งของพื้นที่ว่างสาธารณะมีความสอดคล้อง และส่งเสริมให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่หลากหลายในเมือง ได้แก่ พื้นที่วัดพระธาตุหรือ ภูเขาศิวรมหาวิหาร

1.2.3 พื้นที่ถนน โครงสร้างของพื้นที่ถนนที่อยู่ในแนวแกนกลางทั้งเหนือ-ใต้ ตะวันออก-ตะวันตก มีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงรูปแบบของกิจกรรมกับพื้นที่ที่อยู่บนเส้นทางสัญจรเหล่านั้น โดยพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือจากแนวแกนเหล่านี้ทั้งในพื้นที่ย่อยในเมือง และพื้นที่รอบนอกจะมีการสัญจร การเข้าถึงพื้นที่เหล่านั้นรองลงมาจากแนวแกนหลักของเมือง และเส้นที่สำคัญที่มีผลต่อความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างและการปฏิบัติการที่เกิดขึ้นของเมือง คือ เส้นในแนวแกนเหนือ-ใต้ ที่เรียงตัวยาวลงมาและแบ่งการใช้งานพื้นที่เมืองให้เกิดรูปแบบข้างต้นที่แตกต่างกันในทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของเมือง

จากประเด็นสำคัญเหล่านี้ทำให้สามารถตรวจสอบสมมุติฐาน และตอบคำถามของงานวิจัยได้ดังต่อไปนี้

2. ตรวจสอบสมมุติฐานงานวิจัย

จากสมมุติฐานงานวิจัยว่า “ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และรูปแบบสถาปัตยกรรม วิถีแบบดั้งเดิมน่าจะแทรกตัวอยู่ในเมืองได้ และลักษณะกายภาพทางเชิงพื้นที่ของเมืองน่าจะมีส่วนช่วยให้เกิดปรากฏการณ์ขึ้น”

ผลจากการศึกษาสามารถแยกสมมุติฐานของงานวิจัยออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 รูปแบบสถาปัตยกรรม วิถีแบบดั้งเดิมสามารถดำรงอยู่ในพื้นที่ของเมืองได้หรือไม่ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ผลจากการศึกษาโครงสร้างพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองทำให้พบว่า ความสัมพันธ์ของปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างของเมืองส่งผลให้เกิดการรักษาไว้ของการใช้พื้นที่ในรูปแบบเดิมของเมืองสังเกตได้จากตัวอย่างการใช้พื้นที่ตลาดหนองดอกที่ทางเข้า-ออกถูกจัดไว้ด้านถนนรอบเมืองในตะวันตก แต่การศึกษากลับพบว่ามีการเข้าถึงพื้นที่จากถนนวังซ้าย ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์จากการสัญจร การเข้าถึงที่มากกว่า อีกทั้งในส่วนพื้นที่วัดพระธาตุ ฯ และพื้นที่ย่อยต่างๆ ในภายในเมืองก็มีการใช้ประโยชน์จากกิจกรรมที่ทับซ้อนขึ้นในพื้นที่ถนนที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าถึงที่ง่ายกว่าการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองที่รัฐจัดไว้ในพื้นที่โดยรอบของเมือง โดยรูปแบบวิถีที่สะท้อนออกมาทั้งในระดับชุมชน และเมืองได้สะท้อนให้เห็นวิถีของการปรับเปลี่ยน ยึดหยุ่นมีการพึ่งพากันสูงในพื้นที่ของเมืองโดยไม่ได้แบ่งขอบเขตว่า เป็นพื้นที่วัด หรือ พื้นที่อยู่อาศัย หรือเป็นพื้นที่สาธารณะของเมืองหรือไม่

ส่วนที่ 2 ลักษณะทางด้านกายภาพเชิงพื้นที่ของเมืองมีส่วนก่อการเกิดปรากฏการณ์ขึ้นหรือไม่

จากที่กล่าวไปข้างต้น แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างของพื้นที่ว่างเป็นปัจจัยสำคัญต่อการส่งเสริมให้เกิดรูปแบบปฏิบัติการเช่นนี้ นอกจากนี้ในช่วงประเพณีก็มีปัจจัยเพิ่มเติมในเรื่องของสัญลักษณ์ของพื้นที่ที่สัมพันธ์กับกิจกรรม แต่อย่างไรก็ตามยกตัวอย่างที่ชัดเจนได้จากวัดพระธาตุฯ ที่ทั้งในช่วงปกติและวันสำคัญ เหตุจากรูปแบบโครงสร้างเชิงพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดการสัญจรในพื้นที่ได้ดี และตำแหน่งที่ตั้งที่อยู่ในโครงสร้างนี้ ทำให้เป็นปัจจัยหลักสำคัญที่สะท้อนให้รูปแบบพื้นที่ที่ยังคงเอื้อประโยชน์ต่อการเกิดรูปแบบกิจกรรมตามวิถีวัฒนธรรมเดิมได้อยู่ในพื้นที่ของเมือง

จากสมมุติฐานนี้สามารถนำไปสู่การตอบคำถามในการศึกษาวิจัยได้ต่อไป

3. ตอบคำถามในงานวิจัย

3.1 วิถีวัฒนธรรมที่มามีรากฐานดั้งเดิม แทรกตัวอยู่ในพื้นที่ของเมืองได้โดยมีปัจจัยใดบ้าง

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการรักษาไว้ด้วยวิถีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในพื้นที่ เกิดจากรูปแบบโครงสร้างในการเข้าถึงพื้นที่ว่างของเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างน้อย ด้วยข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์พื้นที่ดินและอาคารของเมืองที่แน่นไปด้วยอาคาร และยังเป็นพื้นที่ราชการ และวัดโดยส่วนใหญ่ ทำให้รูปแบบการพัฒนาพื้นที่เหล่านี้จากภาครัฐ หรือเอกชนเป็นไปได้ลำบาก รวมทั้งอาจส่งผลกระทบต่อหลายส่วนเนื่องด้วยความแน่นในพื้นที่ของเมือง นอกจากนี้พื้นที่ว่างขนาดใหญ่ที่ยังดำรงอยู่ได้ก็เกิดจากความสำคัญเชิงพื้นที่ ทั้งเรื่องศาสนา และพื้นที่ราชการที่มีการกำหนดการใช้สอยที่ค่อนข้างเฉพาะเจาะจงอยู่แล้วในพื้นที่เดิม

3.2 ลักษณะทางกายภาพของเมืองรูปแบบใดที่ช่วยให้วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมในการใช้พื้นที่ยังคงอยู่ได้

ลักษณะทางกายภาพที่มีผลช่วยในการดำรงไว้ของวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม คือ ลักษณะของโครงสร้างในการเข้าถึง และพื้นที่ตั้งของพื้นที่กิจกรรมนั้น ประกอบกับลักษณะของสัญลักษณ์เฉพาะในบางพื้นที่ โดยโครงข่ายของพื้นที่เมืองลำพูนมีลักษณะเป็นวงล้อและมีตารางย่อยอยู่ในพื้นที่ของเมืองด้านใน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงการที่เหนียวแน่นภายในเมือง ที่มีรูปลักษณะไม่ต่างจากพื้นที่เมืองเดิมตั้งแต่การสร้างเมือง อีกทั้งเส้นทางสัญจรในแนวเหนือใต้ที่จำลอง และเปลี่ยนถ่ายมาจากแนวเส้นแม่น้ำ และขอบเขตพื้นที่ของเมืองในที่ดิน ที่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม ความหนาแน่นของอาคารไป แต่การใช้ประโยชน์ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ก็ยังเป็นรูปแบบเดิมอยู่ ยกตัวอย่างเช่นพื้นที่วัดพระธาตุฯ ที่เดิมเป็นลานโล่ง และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมซ้อนทับในพื้นที่หลายครั้ง แต่ก็ยังคงรูปแบบของกิจกรรมและการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีความหมายของคนลำพูนอยู่เช่นเดิม

4. ข้อเสนอแนะ

4.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

4.1.1 จากผลการศึกษาทำให้พบว่า ลำดับความสำคัญของกิจกรรมที่เกิดขึ้นพื้นที่วัดมีความสัมพันธ์กับวิถีวัฒนธรรมในเรื่องของประเพณี รวมถึงการใช้พื้นที่ในระดับชุมชน และเมืองที่ชัดเจน ดังนั้น การนำรูปแบบของกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องมาส่งเสริมการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวของเมืองลำพูน อาจส่งผลให้เกิดการทำลายรูปแบบ ลำดับความสำคัญต่อการใช้พื้นที่ทางศาสนาของกลุ่มคนในเมืองลำพูนได้ ซึ่งแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวควรที่จะต้องศึกษารูปแบบของกิจกรรม พื้นที่และช่วงเวลาที่เหมาะสมในการกำหนดรูปแบบโครงการ หรือกิจกรรมที่หนุนเสริมให้เกิดความสอดคล้องจริงกับพื้นที่เมืองลำพูน

4.1.2 รูปแบบการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของเมืองในปัจจุบันพยายามกำหนดรูปแบบที่เป็นสากลเข้ามาใช้กับพื้นที่ของเมือง โดยจากพื้นที่เมืองลำพูนจะพบว่ารูปแบบของการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับโครงสร้างกิจกรรมและพื้นที่ของเมืองในส่วนของพื้นที่สาธารณะริมแม่น้ำ และโดยรอบคูเมืองที่พบว่า แม้จะมีรูปแบบของพื้นที่ทางด้านภูมิทัศน์ที่เหมาะสม แต่การใช้งาน หรือความคุ้มค่าในการใช้ประโยชน์พื้นที่มีน้อย อันเนื่องมาจากปัจจัยทางการเข้าถึง และกิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่สอดคล้องกัน ซึ่งการพัฒนาพื้นที่ในลักษณะนี้มักจะเกิดขึ้นและให้คำจำกัดความถึงความเป็นสาธารณะไว้รูปแบบเดียว ดังนั้นทางเลือกของการเกิดพื้นที่ว่างสาธารณะที่เหมาะสมที่แท้จริง การศึกษาถึงโครงสร้างเชิงสัณฐานของพื้นที่ว่างและปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในสังคมของพื้นที่นั้น อาจเป็นเส้นทางนำไปสู่การสร้างทางเลือกในการพัฒนาพื้นที่ว่างของเมืองให้เกิดเป็นพื้นที่กิจกรรมที่สอดคล้องกับรูปแบบวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมของคนในพื้นที่นั้นได้อย่างแท้จริง

4.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

4.2.1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังขาดการศึกษาความสัมพันธ์ของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นใน
ละแวกบ้านของกลุ่มย่อยในระดับพื้นที่ครัวเรือน ที่มีลักษณะของพิธีกรรม รูปแบบการใช้พื้นที่ที่แตกต่าง
ออกไป เพื่อให้เกิดการแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับระบบคิด ความสัมพันธ์เครือญาติ การพึ่งพาอาศัยกัน
ในกลุ่มครัวเรือนในพื้นที่ของเมืองในภูมิภาค

4.2.2 การศึกษาเรื่องพื้นที่ว่างสาธารณะในสังคมไทย ยังคงต้องการให้เกิดมิติที่
หลากหลายของสภาพพื้นที่ กลุ่มชาติพันธุ์ ในการใช้พื้นที่ในแต่ละภูมิภาค จึงควรมีการศึกษาพื้นที่ใน
ภูมิภาคภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพื้นที่อื่นๆ ที่มีความชัดเจนทางด้านวัฒนธรรมเปรียบเทียบ
ลักษณะการใช้พื้นที่ว่าง และปฏิบัติการที่เกิดขึ้นต่อไป อันจะนำไปสู่การสร้างทางเลือกที่หลากหลาย เพื่อ
รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดำรงผ่านรูปแบบการศึกษาโครงสร้างพื้นที่ว่างสาธารณะของเมือง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กัณธร กุลชล. (2545). การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไชยศรี ภักดีสุขเจริญ. (2548). “วาทกรรมของเมืองผ่านโครงสร้างเชิงสัญญาณ.” วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, (ฉบับภาควิชาการวางแผนภาคเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- งานประชาสัมพันธ์ กองวิชาการและแผน. (2554). ปฏิทินกิจกรรมประจำเดือนเทศบาลเมืองลำพูน. เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม. เข้าถึงได้จาก www.nmt.or.th/lamphun/mueanglamphun
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2549). วาทกรรมการพัฒนา. ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. (2548). รหัสชุมชน: พื้นที่ อัตลักษณ์ ภาพแทนความจริง และหลังสมัยใหม่. กลุ่มบริการงานศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ณรงศ์ฤทธิ์ สุมาลี. (2554). “แนวคิดหลังสมัยใหม่.” โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นเรนทร์ ปัญญาญา. (2554). นักจดหมายเหตุอิสระ. สัมภาษณ์, 26 สิงหาคม.
- มณี พยอมยงค์. (2529). ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- รัตนพร เศรษฐกุล. (2552). “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรม แอ่งเมืองเชียงใหม่-ลำพูน” ใน โครงการวิจัยเขตเศรษฐกิจภาคเหนือตอนบน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง. (2544). สถาปัตยกรรมลำพูน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2549). ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สมชาย ศรีสันต์. (2554). “หลักการเบื้องต้นของการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์.” ใน การเมืองของการพัฒนา. เข้าถึงเมื่อ 6 พฤศจิกายน. เข้าถึงได้จาก <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/459177>
- สำนักงานจังหวัดลำพูน กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร. (2555). “ข้อมูลบรรยายสรุปจังหวัดลำพูน.” มกราคม.
- อภิรดี เกษมสุข, (2550). “การศึกษา axial line model.” ในการศึกษาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์สร้างลุ่มน้ำเพชรบุรี. โครงการย่อยที่ 4 การวางแผนชุมชนหลักในลุ่มน้ำเพชรบุรี. คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ภาษาอังกฤษ

De Certeau, Michel. (1980). "General introduction to the practice of everyday life." In

The everyday life reader, 63-73. Edited by Ben Highmore. London:
Routledge.

H.Whyte, William. (2004). **The social life of small urban spaces**. 3rd ed. New York:
Project for public spaces.

Hiller, Bill. (2007). "Space is the machine." In A configurationally theory of architecture,
Space Syntax, Accessed October 5, 2011. Available from
<http://www.spacesyntax.com>

Turner, Alasdair. (2004). "Depthmap 4." A researcher's handbook, Bartlett School of
Graduate Studies, Accessed January 7, 2012. Available from
<http://www.spacesyntax.com>

ภาคผนวก

ตารางค่า Integration value ของพื้นที่ศึกษาเมืองลำพูน

ตารางที่ 27 แสดงผลของค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน

Space	Mean Global Integration Value	Mean local Integration Value	Mean Connectivity Value	Intelligibility coefficient $y = 4.329x - 1.5493$	synergy coefficient $y = 1.7345x - 0.3571$
Urban space	1.1166	1.5797	3.2844	$R^2 = 0.3157$ $y = 4.329x - 1.5493$	$R^2 = 0.7278$ $y = 1.7345x - 0.3571$
Daily Space	1.2233	1.7379	3.6311	$R^2 = 0.5363$ $y = 6.5384x - 4.3674$	$R^2 = 0.8331$ $y = 1.8115x - 0.4781$
Traditional Space	1.1959	1.6696	3.4811	$R^2 = 0.6129$ $y = 6.3892x - 4.1595$	$R^2 = 0.9182$ $y = 1.8542x - 0.5478$

ตารางที่ 28 แสดงผลของค่าศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะในขอบเขตพื้นที่ศึกษา

Type	Space	Line	Mean				
			(HH)	(HH) R3	Con.		
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินททยยศ	(A1)	4	1.74209	2.73233	10.00000
		รอบเมืองนอก	(A2)	27	1.10198	1.78852	4.37037
		รอบเมืองใน ตะวันออก	(A3)	20	1.31051	2.01124	4.40000
		รอบเมืองใน ตะวันตก	(A4)	23	1.15089	1.74812	3.91304
		ถนนวังซ้าย	(A5)	4	1.42283	2.26230	6.00000
		ถนนวังขวา	(A6)	1	1.80525	2.72439	6.00000
		ถนนมุกดา	(A7)	4	1.41375	2.06527	4.50000
		ถนนไชยมงคล	(A8)	1	1.64100	2.51479	7.00000
		ถนนอัญญาราส	(A9)	1	1.72554	2.62550	6.00000
		ถนนรถแก้ว	(A10)	1	1.24711	2.04132	3.00000
		ถนนราชวงศ์	(A11)	2	1.50955	2.30324	6.00000
		ถนนท่านาง	(A12)	2	1.29139	2.08549	5.00000
		ถนนแวนคำ	(A13)	1	1.75953	2.74345	10.00000
		ถนนภาคีวงศ์	(A14)	1	1.36810	2.54831	9.00000
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ	(B1)	7	0.85275	1.23257	2.42857
		หนองพระนางฯ	(B2)	3	1.26172	1.58746	1.66667
		ศาลพระนางจามเทวี	(B3)	1	1.10724	1.07551	1.00000
		ประตูท่านาง	(B4)	1	1.01772	1.55982	3.00000
		ประตุมหาวัน	(B5)	3	1.03104	1.56177	2.66667
		สวนริมสะพานท่าข้าม	(B6)	3	0.91377	1.30631	2.33333
		สวนน้ำพุช้าง	(B7)	8	0.82888	1.15539	2.25000
		สวนริมน้ำกวัง	(B8)	12	0.91715	1.08983	2.25000
		สวนริมคูเมือง	(B9)	19	1.15082	1.76775	4.10526
2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ	(C1)	28	1.23243	1.82541	3.64286
		วัดข้างรอง	(C2)	1	1.00950	1.26396	1.00000
		วัดธงสัจจะ	(C3)	2	0.88129	0.87148	1.50000
		วัดข้างสี่	(C4)	4	0.85333	1.14399	2.50000
		วัดศรีบุญเรือง	(C5)	1	1.29535	1.51456	1.00000
		วัดชัยมงคล	(C6)	1	1.23480	1.69942	1.00000
		วัดสุพรรณรังษี	(C7)	1	1.31810	1.62160	2.00000
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวmung	(D1)	2	1.23196	1.86562	3.50000
		ตลาดหนองดอก	(D2)	11	1.06247	1.46846	2.72727
		ศาลากลาง	(D3)	7	1.33215	1.69463	2.85714
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ	(D4)	2	1.14670	1.17475	1.50000
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง	(D5)	3	1.07581	1.21029	2.00000
		พิพิธภัณฑ์ปื้สามทหาร	(D6)	1	1.40499	1.86231	2.00000
		ศูนย์นันทนาการฯ	(D7)	2	0.95391	1.49608	3.00000
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวฯ	(D8)	2	1.19482	1.64628	3.50000
		สภาวัฒนธรรมฯ	(D9)	1	0.91051	0.88702	1.00000
ผลรวมเฉพาะพื้นที่	39	218	1.22330	1.73786	3.63106		

ตารางที่ 29 แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเมือง (global integration value) และค่าความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมกับพื้นที่ (social practice value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		SP		Integration (HH)			
			D	T	D	T		
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทงยศ (A1)	9	6	1.74209	1.74209		
		รอบเมืองนอก (A2)	1	2	1.10198	1.10198		
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	3	9	1.31051	1.31051		
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	3		1.15089			
		ถนนวังซ้าย (A5)	7		1.42283			
		ถนนวังขวา (A6)	3	2	1.80525	1.80525		
		ถนนมุกดา (A7)	1		1.41375			
		ถนนไชยมงคล (A8)	3	6	1.64100	1.64100		
		ถนนอิฐสุราษฎร์ (A9)	1		1.72554			
		ถนนรดแก้ว (A10)	1		1.24711			
		ถนนราชวงศ์ (A11)	1		1.50955			
		ถนนท่านาง (A12)	1		1.29139			
		ถนนแวนคำ (A13)	1		1.75953			
		ถนนภาคีกวางค์ (A14)	1		1.36810			
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	6	5	0.85275			
		หนองพระนางฯ (B2)	1		1.26172			
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)	5		1.10724			
		ประตูท่านาง (B4)	1		1.01772			
		ประตุมหาวัน (B5)	5		1.03104			
		สวนริมสะพานท่าข้าม (B6)	5		0.91377			
		สวนน้ำพุช้าง (B7)	6		0.82888			
		สวนริมน้ำกวาง (B8)	5	1	0.91715	0.91715		
		สวนริมคูเมือง (B9)	2	1	1.15082	1.15082		
	2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	9	8	1.23243	1.23243	
วัดช้างรอง (C2)			5	1	1.00950	1.00950		
วัดธงสังจะ (C3)			5	1	0.88129	0.88129		
วัดช้างสี (C4)			5	1	0.85333	0.85333		
วัดศรีบุญเรือง (C5)			5	1	1.29535	1.29535		
วัดชัยมงคล (C6)			5	1	1.23480	1.23480		
วัดสุพรรณรังษี (C7)			1		1.31810			
2.2 สถานที่สำคัญ		ขัวมุง (D1)	3		1.23196			
		ตลาดหนองดอก (D2)	7		1.06247			
		ศาลากลาง (D3)	1		1.33215			
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	5		1.14670			
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	5		1.07581			
		พิพิธภัณฑ์ปี่มสามทหาร (D6)	5		1.40499			
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)	5		0.95391			
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	5	5	1.19482	1.19482		
		สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	5	5	0.91051	0.91051		
		ค่าเฉลี่ย			3.8	3.4	1.22330	1.19585

ตารางที่ 30 แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเฉพาะ (local integration value) และค่าความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมกับพื้นที่ (social practice value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		SP		Integration (HH) R3	
			D	T	D	T
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทอยยศ (A1)	9	6	2.73233	2.73233
		รอบเมืองนอก (A2)	1	2	1.78852	1.78852
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	3	9	2.01124	2.01124
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	3		1.74812	
		ถนนวังซ้าย (A5)	7		2.2623	
		ถนนวังขวา (A6)	3	2	2.72439	2.72439
		ถนนมุกดา (A7)	1		2.06527	
		ถนนไชยมงคล (A8)	3	6	2.51479	2.51479
		ถนนอู่ธาราส (A9)	1		2.6255	
		ถนนรถแก้ว (A10)	1		2.04132	
		ถนนราชวงศ์ (A11)	1		2.30324	
		ถนนท่านาง (A12)	1		2.08549	
		ถนนแวนคำ (A13)	1		2.74345	
		ถนนภาคิกาวงศ์ (A14)	1		2.54831	
1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	6	5	1.23257	1.23257	
	หนองพระนางฯ (B2)	1		1.58746		
	ศาลพระนางจามเทวี (B3)	5		1.07551		
	ประตูท่านาง (B4)	1		1.55982		
	ประตุมหาวัน (B5)	5		1.56177		
	สวนริมสะพานท่าขาม (B6)	5		1.30631		
	สวนน้ำพุช้าง (B7)	6		1.15539		
	สวนริมน้ำกว (B8)	5	1	1.08983	1.08983	
	สวนริมน้ำคูเมือง (B9)	2	1	1.76775	1.76775	
2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	9	8	1.82541	1.82541
		วัดช้างรอง (C2)	5	1	1.26396	1.26396
		วัดธงสัจจะ (C3)	5	1	0.87148	0.87148
		วัดข้างสี่ (C4)	5	1	1.14399	1.14399
		วัดศรีบุญเรือง (C5)	5	1	1.51456	1.51456
		วัดชัยมงคล (C6)	5	1	1.69942	1.69942
		วัดสุพรรณรังษี (C7)	1		1.6216	
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวมุง (D1)	3		1.86562	
		ตลาดหนองดอก (D2)	7		1.46846	
		ศาลากลาง (D3)	1		1.69463	
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	5		1.17475	
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	5		1.21029	
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)	5		1.86231	
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)	5		1.49608	
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวฯ (D8)	5	5	1.64628	1.64628		
สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	5	5	0.88702	0.88702		
		ค่าเฉลี่ย	3.8	3.4	1.73786	1.66960

ตารางที่ 32 แสดงความสัมพันธ์ของค่าความเชื่อมต่อ (connectivity value) และค่าความสัมพันธ์ของ
ปฏิบัติการทางสังคมกับพื้นที่ (social practice value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		SP		Connectivity	
			D	T	D	T
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทงยศ (A1)	9	6	10	10
		รอบเมืองนอก (A2)	1	2	4.37037	4.37037
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	3	9	4.4	4.4
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	3		3.91304	
		ถนนวังซ้าย (A5)	7		6	
		ถนนวังขวา (A6)	3	2	6	6
		ถนนมุกดา (A7)	1		4.5	
		ถนนไชยมงคล (A8)	3	6	7	7
		ถนนอิทธิสาร (A9)	1		6	
		ถนนรถแก้ว (A10)	1		3	
		ถนนราชวงศ์ (A11)	1		6	
		ถนนท่านาง (A12)	1		5	
		ถนนแวนคำ (A13)	1		10	
		ถนนภาคิกาวงศ์ (A14)	1		9	
1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	6	5	2.42857	2.42857	
	หนองพระนางฯ (B2)	1		1.66667		
	ศาลพระนางจามเทวี (B3)	5		1		
	ประตูท่านาง (B4)	1		3		
	ประตุมหาวัน (B5)	5		2.66667		
	สวนริมสะพานท่าข้าม (B6)	5		2.33333		
	สวนน้ำพุช้าง (B7)	6		2.25		
	สวนริมน้ำกวัง (B8)	5	1	2.25	2.25	
	สวนริมน้ำคูเมือง (B9)	2	1	4.10526	4.10526	
2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	9	8	3.64286	3.64286
		วัดช้างรอง (C2)	5	1	1	1
		วัดธงสัจจะ (C3)	5	1	1.5	1.5
		วัดข้างสี่ (C4)	5	1	2.5	2.5
		วัดศรีบุญเรือง (C5)	5	1	1	1
		วัดชัยมงคล (C6)	5	1	1	1
		วัดสุพรรณรังษี (C7)	1		2	
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวมุง (D1)	3		3.5	
		ตลาดหนองดอก (D2)	7		2.72727	
		ศาลากลาง (D3)	1		2.85714	
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	5		1.5	
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	5		2	
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)	5		2	
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)	5		3	
ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวฯ (D8)	5	5	3.5	3.5		
สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	5	5	1	1		
		ค่าเฉลี่ย	3.8	3.4	3.63106	3.48107

ตารางที่ 33 สรุปความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคม กับ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของ
เมืองเก่าลำพูน

Period	Mean SP	Level	Mean Integration Value	R square	Formula
Diary Timeline	3.8	Global Integration	1.22330	0.0898	$y = -2.6203x + 7.0002$
		Local Integration	1.73786	0.1157	$y = -1.4982x + 6.3986$
		Connectivity	3.63106	0.0439	$y = -0.2052x + 4.54$
Traditional Timeline	3.4	Global Integration	1.19585	0.1009	$y = 2.8818x - 0.0087$
		Local Integration	1.66960	0.1446	$y = 1.7833x + 0.4601$
		Connectivity	3.48107	0.205	$y = 0.5033x + 1.6853$

ตารางที่ 34 แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเมือง (global integration value) และค่าของรูปแบบกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง (social group value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		SG		Integration (HH)			
			D	T	D	T		
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทโยศ	(A1)	7	7	1.74209	1.74209	
		รอบเมืองนอก	(A2)	6	7	1.10198	1.10198	
		รอบเมืองใน ตะวันออก	(A3)	6	7	1.31051	1.31051	
		รอบเมืองใน ตะวันตก	(A4)	7		1.15089		
		ถนนวังซ้าย	(A5)	7		1.42283		
		ถนนวังขวา	(A6)	6	7	1.80525	1.80525	
		ถนนมุกดา	(A7)	6		1.41375		
		ถนนไชยมงคล	(A8)	6	7	1.64100	1.64100	
		ถนนอภัยราษฎร์	(A9)	6		1.72554		
		ถนนรถแก้ว	(A10)	6		1.24711		
		ถนนราชวงศ์	(A11)	6		1.50955		
		ถนนท่านาง	(A12)	6		1.29139		
		ถนนแวนคำ	(A13)	6		1.75953		
		ถนนภาคีราษฎร์	(A14)	2		1.36810		
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ	(B1)	5	5	0.85275		
		หนองพระนางฯ	(B2)	1		1.26172		
		ศาลพระนางจามเทวี	(B3)	1		1.10724		
		ประตูท่านาง	(B4)	1		1.01772		
		ประตุมหาวัน	(B5)	1		1.03104		
		สวนริมสะพานท่าข้าม	(B6)	2		0.91377		
สวนน้ำพุช้าง		(B7)	2		0.82888			
สวนริมน้ำกวัง		(B8)	3	3	0.91715	0.91715		
สวนริมคูเมือง		(B9)	1	3	1.15082	1.15082		
2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ	(C1)	7	5	1.23243	1.23243	
		วัดช้างรอง	(C2)	4	2	1.00950	1.00950	
		วัดธงสัจจะ	(C3)	4	2	0.88129	0.88129	
		วัดช้างสี	(C4)	4	2	0.85333	0.85333	
		วัดศรีบุญเรือง	(C5)	4	2	1.29535	1.29535	
		วัดชัยมงคล	(C6)	4	2	1.23480	1.23480	
		วัดสุพรรณรังษี	(C7)	1		1.31810		
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวมุง	(D1)	7		1.23196		
		ตลาดหนองดอก	(D2)	7		1.06247		
		ศาลากลาง	(D3)	5		1.33215		
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ	(D4)	5		1.14670		
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง	(D5)	7		1.07581		
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร	(D6)	1		1.40499		
		ศูนย์นันทนาการฯ	(D7)	5		0.95391		
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวฯ	(D8)	5	6	1.19482	1.19482	
		สภาวัฒนธรรมฯ	(D9)	4	6	0.91051	0.91051	
		ค่าเฉลี่ย			4.5	4.6	1.22330	1.19585

ตารางที่ 35 แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเฉพาะ (local integration value) และค่าของรูปแบบกลุ่มผู้ใช้
ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง (social group value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		SP		Integration (HH) R3		
			D	T	D	T	
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินททยงยศ (A1)	7	7	2.73233	2.73233	
		รอบเมืองนอก (A2)	6	7	1.78852	1.78852	
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	6	7	2.01124	2.01124	
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	7		1.74812		
		ถนนวังซ้าย (A5)	7		2.2623		
		ถนนวังขวา (A6)	6	7	2.72439	2.72439	
		ถนนมุกดา (A7)	6		2.06527		
		ถนนไชยมงคล (A8)	6	7	2.51479	2.51479	
		ถนนอัฐสารส (A9)	6		2.6255		
		ถนนรถแก้ว (A10)	6		2.04132		
		ถนนราชวงศ์ (A11)	6		2.30324		
		ถนนท่านาง (A12)	6		2.08549		
		ถนนแวนคำ (A13)	6		2.74345		
		ถนนภาคีท้าววงศ์ (A14)	2		2.54831		
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	5	5	1.23257	1.23257	
		หนองพระนางฯ (B2)	1		1.58746		
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)	1		1.07551		
		ประตูท่านาง (B4)	1		1.55982		
		ประตุมหาวัน (B5)	1		1.56177		
		สวนริมสะพานท่าขาม (B6)	2		1.30631		
		สวนน้ำพุช้าง (B7)	2		1.15539		
		สวนริมน้ำกวัง (B8)	3	3	1.08983	1.08983	
		สวนริมนคูเมือง (B9)	1	3	1.76775	1.76775	
	2. พื้นที่ว่างโอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	7	5	1.82541	1.82541
			วัดช้างรอง (C2)	4	2	1.26396	1.26396
			วัดธงสัจจะ (C3)	4	2	0.87148	0.87148
วัดช้างสี (C4)			4	2	1.14399	1.14399	
วัดศรีบุญเรือง (C5)			4	2	1.51456	1.51456	
วัดชัยมงคล (C6)			4	2	1.69942	1.69942	
วัดสุพรรณรังษี (C7)			1		1.6216		
2.2 สถานที่สำคัญ		ข้าวมุง (D1)	7		1.86562		
		ตลาดหนองดอก (D2)	7		1.46846		
		ศาลากลาง (D3)	5		1.69463		
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	5		1.17475		
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	7		1.21029		
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)	1		1.86231		
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)	5		1.49608		
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	5	6	1.64628	1.64628	
		สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	4	6	0.88702	0.88702	
		ค่าเฉลี่ย		4.5	4.6	1.73786	1.66960

ตารางที่ 36 แสดงความสัมพันธ์ของค่าความเชื่อมต่อ (connectivity value) และค่าของรูปแบบกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง (social group value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		SG		Connectivity		
			D	T	D	T	
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินททยงยศ (A1)	7	7	10	10	
		รอบเมืองนอก (A2)	6	7	4.37037	4.37037	
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	6	7	4.4	4.4	
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	7		3.91304		
		ถนนวังซ้าย (A5)	7		6		
		ถนนวังขวา (A6)	6	7	6	6	
		ถนนมุกดา (A7)	6		4.5		
		ถนนไชยมงคล (A8)	6	7	7	7	
		ถนนอัฐสารส (A9)	6		6		
		ถนนรอกแก้ว (A10)	6		3		
		ถนนราชวงศ์ (A11)	6		6		
		ถนนท่านาง (A12)	6		5		
		ถนนแวนคำ (A13)	6		10		
		ถนนภาคีท้าววงศ์ (A14)	2		9		
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	5	5	2.42857	2.42857	
		หนองพระนางฯ (B2)	1		1.66667		
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)	1		1		
		ประตูท่านาง (B4)	1		3		
		ประตุมหาวัน (B5)	1		2.66667		
		สวนริมสะพานท่าขาม (B6)	2		2.33333		
สวนน้ำพุช้าง (B7)		2		2.25			
สวนริมน้ำกวัง (B8)		3	3	2.25	2.25		
สวนริมน้ำคูเมือง (B9)		1	3	4.10526	4.10526		
2. พื้นที่ว่างโอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	7	5	3.64286	3.64286	
		วัดช้างรอง (C2)	4	2	1	1	
		วัดธงสัจจะ (C3)	4	2	1.5	1.5	
		วัดช้างสี (C4)	4	2	2.5	2.5	
		วัดศรีบุญเรือง (C5)	4	2	1	1	
		วัดชัยมงคล (C6)	4	2	1	1	
		วัดสุพรรณรังษี (C7)	1		2		
	2.2 สถานที่สำคัญ	ข้าวมุง (D1)	7		3.5		
		ตลาดหนองดอก (D2)	7		2.72727		
		ศาลากลาง (D3)	5		2.85714		
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	5		1.5		
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	7		2		
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)	1		2		
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)	5		3		
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	5	6	3.5	3.5	
		สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	4	6	1	1	
		ค่าเฉลี่ย		4.5	4.6	3.63106	3.48107

ตารางที่ 37 สรุปความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคม กับ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของ
เมืองเก่าลำพูน

Period	Mean SG	Level	Mean Integration Value	R square	Formula
Diary Timeline	4.5	Global Integration	1.22330	0.1288	$y = 2.8949x + 0.9202$
		Local Integration	1.73786	0.1527	$y = 1.5884x + 1.7012$
		Connectivity	3.63106	0.1572	$y = 0.3583x + 3.1606$
Traditional Timeline	4.6	Global Integration	1.19585	0.3174	$y = 3.9926x - 0.212$
		Local Integration	1.66960	0.4093	$y = 2.343x + 0.6507$
		Connectivity	3.48107	0.502	$y = 0.6152x + 2.4209$

ตารางที่ 38 แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเมือง (global integration value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบวัน (social rate per time value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		ST		Integration (HH)			
			D	T	D	T		
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทยงยศ (A1)	6	5	1.74209	1.74209		
		รอบเมืองนอก (A2)	5	1	1.10198	1.10198		
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	4	6	1.31051	1.31051		
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	6		1.15089			
		ถนนวังซ้าย (A5)	3		1.42283			
		ถนนวังขวา (A6)	3	1	1.80525	1.80525		
		ถนนมุกดา (A7)	3		1.41375			
		ถนนไชยมงคล (A8)	3	1	1.64100	1.64100		
		ถนนอิฐราสารส (A9)	2		1.72554			
		ถนนรถแก้ว (A10)	2		1.24711			
		ถนนราชวงศ์ (A11)	2		1.50955			
		ถนนท่านาง (A12)	2		1.29139			
		ถนนแวนคำ (A13)	2		1.75953			
		ถนนภาคิกาวงศ์ (A14)	2		1.36810			
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	5	5	0.85275			
		หนองพระนางฯ (B2)	1		1.26172			
		ศาลพระนางงามเทวี (B3)	1		1.10724			
		ประตูท่านาง (B4)	1		1.01772			
		ประตุมหาวัน (B5)	2		1.03104			
		สวนริมสะพานท่าข้าม (B6)	1		0.91377			
		สวนน้ำพุช้าง (B7)	2		0.82888			
		สวนริมน้ำกวัง (B8)	2	1	0.91715	0.91715		
		สวนริมน้ำคูเมือง (B9)	2	1	1.15082	1.15082		
	2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	4	6	1.23243	1.23243	
			วัดข้างรอง (C2)	1	2	1.00950	1.00950	
			วัดธงสังจจะ (C3)	1	2	0.88129	0.88129	
วัดข้างสี่ (C4)			1	2	0.85333	0.85333		
วัดศรีบุญเรือง (C5)			1	2	1.29535	1.29535		
วัดชัยมงคล (C6)			2	3	1.23480	1.23480		
วัดสุพรรณรังษี (C7)			1		1.31810			
2.2 สถานที่สำคัญ			ขั้วมุง (D1)	4		1.23196		
		ตลาดหนองดอก (D2)	6		1.06247			
		ศาลากลาง (D3)	1		1.33215			
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	1		1.14670			
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	1		1.07581			
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)	1		1.40499			
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)	1		0.95391			
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	2	5	1.19482	1.19482		
		สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	1	3	0.91051	0.91051		
		ค่าเฉลี่ย					1.22330	1.19585

ตารางที่ 39 แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเฉพาะ (local integration value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบวัน (social rate per time value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		ST		Integration (HH) R3				
			D	T	D	T			
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทยงยศ	(A1)	6	5	2.73233	2.73233		
		รอบเมืองนอก	(A2)	5	1	1.78852	1.78852		
		รอบเมืองใน ตะวันออก	(A3)	4	6	2.01124	2.01124		
		รอบเมืองใน ตะวันตก	(A4)	6		1.74812			
		ถนนวังชัย	(A5)	3		2.2623			
		ถนนวังขวา	(A6)	3	1	2.72439	2.72439		
		ถนนมุกดา	(A7)	3		2.06527			
		ถนนไชยมงคล	(A8)	3	1	2.51479	2.51479		
		ถนนอิฏฐารส	(A9)	2		2.6255			
		ถนนรถแก้ว	(A10)	2		2.04132			
		ถนนราชวงศ์	(A11)	2		2.30324			
		ถนนท่านาง	(A12)	2		2.08549			
		ถนนแวนคำ	(A13)	2		2.74345			
		ถนนภาคิกาวงศ์	(A14)	2		2.54831			
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ	(B1)	5	5	1.23257	1.23257		
		หนองพระนางฯ	(B2)	1		1.58746			
		ศาลพระนางงามเทวี	(B3)	1		1.07551			
		ประตูท่านาง	(B4)	1		1.55982			
		ประตุมหาวัน	(B5)	2		1.56177			
		สวนริมสะพานท่าข้าม	(B6)	1		1.30631			
		สวนน้ำพุช้าง	(B7)	2		1.15539			
		สวนริมน้ำกวัง	(B8)	2	1	1.08983	1.08983		
		สวนริมน้ำคูเมือง	(B9)	2	1	1.76775	1.76775		
	2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ	(C1)	4	6	1.82541	1.82541	
			วัดช้างรอง	(C2)	1	2	1.26396	1.26396	
			วัดธงสังจะ	(C3)	1	2	0.87148	0.87148	
วัดช้างสี			(C4)	1	2	1.14399	1.14399		
วัดศรีบุญเรือง			(C5)	1	2	1.51456	1.51456		
วัดชัยมงคล			(C6)	2	3	1.69942	1.69942		
วัดสุพรรณรังษี			(C7)	1		1.6216			
2.2 สถานที่สำคัญ			ขั้วมุง	(D1)	4		1.86562		
		ตลาดหนองดอก	(D2)	6		1.46846			
		ศาลากลาง	(D3)	1		1.69463			
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ	(D4)	1		1.17475			
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง	(D5)	1		1.21029			
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร	(D6)	1		1.86231			
		ศูนย์นันทนาการฯ	(D7)	1		1.49608			
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	(D8)	2	5	1.64628	1.64628		
		สภาวัฒนธรรมฯ	(D9)	1	3	0.88702	0.88702		
		ค่าเฉลี่ย						1.73786	1.66960

ตารางที่ 40 แสดงความสัมพันธ์ของค่าความเชื่อมต่อ (connectivity value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบวัน (social rate per time value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		ST		Connectivity			
			D	T	D	T		
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทอยยศ (A1)	6	5	10	10		
		รอบเมืองนอก (A2)	5	1	4.37037	4.37037		
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	4	6	4.4	4.4		
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	6		3.91304			
		ถนนวังซ้าย (A5)	3		6			
		ถนนวังขวา (A6)	3	1	6	6		
		ถนนมุกดา (A7)	3		4.5			
		ถนนไชยมงคล (A8)	3	1	7	7		
		ถนนอัฐารส (A9)	2		6			
		ถนนรถแก้ว (A10)	2		3			
		ถนนราชวงศ์ (A11)	2		6			
		ถนนท่านาง (A12)	2		5			
		ถนนแวนคำ (A13)	2		10			
		ถนนภาคีท้าววงศ์ (A14)	2		9			
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	5	5	2.42857	2.42857		
		หนองพระนางฯ (B2)	1		1.66667			
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)	1		1			
		ประตูท่านาง (B4)	1		3			
		ประตุมหาวัน (B5)	2		2.66667			
		สวนริมสะพานท่าข้าม (B6)	1		2.33333			
		สวนน้ำพุช้าง (B7)	2		2.25			
		สวนริมน้ำกวัง (B8)	2	1	2.25	2.25		
		สวนริมน้ำคูเมือง (B9)	2	1	4.10526	4.10526		
	2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	4	6	3.64286	3.64286	
			วัดช้างรอง (C2)	1	2	1	1	
			วัดธงสังข์ (C3)	1	2	1.5	1.5	
วัดช้างสี (C4)			1	2	2.5	2.5		
วัดศรีบุญเรือง (C5)			1	2	1	1		
วัดชัยมงคล (C6)			2	3	1	1		
วัดสุพรรณรังษี (C7)			1		2			
2.2 สถานที่สำคัญ		ข้าวมุง (D1)	4		3.5			
		ตลาดหนองดอก (D2)	6		2.72727			
		ศาลากลาง (D3)	1		2.85714			
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	1		1.5			
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	1		2			
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)	1		2			
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)	1		3			
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	2	5	3.5	3.5		
		สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	1	3	1	1		
		ค่าเฉลี่ย			2.3	2.9	3.63106	3.48107

ตารางที่ 41 สรุปความสัมพันธ์ของอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบ กับ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน

Period	Mean ST	Level	Mean Integration Value	R square	Formula
Diary Timeline	2.3	Global Integration	1.22330	0.0393	$y = 1.1609x + 0.9132$
		Local Integration	1.73786	0.1221	$y = 1.0316x + 0.5406$
		Connectivity	3.63106	0.1686	$y = 0.2695x + 1.3548$
Traditional Timeline	2.9	Global Integration	1.19585	0.0014	$y = 0.229x + 2.6012$
		Local Integration	1.66960	0.0079	$y = 0.2809x + 2.4059$
		Connectivity	3.48107	0.0176	$y = 0.0995x + 2.5285$

ตารางที่ 42 แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเมือง (global integration value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบฤดูกาล (social rate per season value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		SS		Integration (HH)		
			D	T	D	T	
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทยงยศ	(A1)	6	5	1.74209	1.74209
		รอบเมืองนอก	(A2)	5	1	1.10198	1.10198
		รอบเมืองใน ตะวันออก	(A3)	4	6	1.31051	1.31051
		รอบเมืองใน ตะวันตก	(A4)	6		1.15089	
		ถนนวังซ้าย	(A5)	3		1.42283	
		ถนนวังขวา	(A6)	3	2	1.80525	1.80525
		ถนนมุกดา	(A7)	3		1.41375	
		ถนนไชยมงคล	(A8)	3	1	1.64100	1.64100
		ถนนอิฐรารส	(A9)	2		1.72554	
		ถนนรถแก้ว	(A10)	2		1.24711	
		ถนนราชวงศ์	(A11)	2		1.50955	
		ถนนท่านาง	(A12)	2		1.29139	
		ถนนแวนคำ	(A13)	2		1.75953	
		ถนนภาคิกาวงศ์	(A14)	2		1.36810	
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ	(B1)	3	5	0.85275	
		หนองพระนางฯ	(B2)	1		1.26172	
		ศาลพระนางงามเทวี	(B3)	1		1.10724	
		ประตูท่านาง	(B4)	1		1.01772	
		ประตุมหาวัน	(B5)	2		1.03104	
		สวนริมสะพานท่าข้าม	(B6)	1		0.91377	
		สวนน้ำพุช้าง	(B7)	2		0.82888	
		สวนริมน้ำกวัง	(B8)	2	1	0.91715	0.91715
		สวนริมน้ำคูเมือง	(B9)	2	1	1.15082	1.15082
	2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ	(C1)	4	6	1.23243
วัดข้างรอง			(C2)	1	2	1.00950	1.00950
วัดธงสังจจะ			(C3)	1	2	0.88129	0.88129
วัดข้างสี่			(C4)	1	2	0.85333	0.85333
วัดศรีบุญเรือง			(C5)	1	2	1.29535	1.29535
วัดชัยมงคล			(C6)	2	2	1.23480	1.23480
วัดสุพรรณรังษี			(C7)	1		1.31810	
2.2 สถานที่สำคัญ		ขั้วมุง	(D1)	3		1.23196	
		ตลาดหนองดอก	(D2)	6		1.06247	
		ศาลากลาง	(D3)	1		1.33215	
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ	(D4)	1		1.14670	
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง	(D5)	1		1.07581	
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร	(D6)	1		1.40499	
		ศูนย์นันทนาการฯ	(D7)	1		0.95391	
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	(D8)	1	6	1.19482	1.19482
สภาวัฒนธรรมฯ	(D9)	1	3	0.91051	0.91051		
		ค่าเฉลี่ย		2.2	2.9	1.22330	1.19585

ตารางที่ 43 แสดงความสัมพันธ์ของค่าการฝังตัวระดับเฉพาะ (local integration value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบฤดูกาล (social rate per season value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		ST		Integration (HH) R3			
			D	T	D	T		
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทยงยศ	(A1)	6	5	2.73233	2.73233	
		รอบเมืองนอก	(A2)	5	1	1.78852	1.78852	
		รอบเมืองใน ตะวันออก	(A3)	4	6	2.01124	2.01124	
		รอบเมืองใน ตะวันตก	(A4)	6		1.74812		
		ถนนวังซ้าย	(A5)	3		2.2623		
		ถนนวังขวา	(A6)	3	2	2.72439	2.72439	
		ถนนมุกดา	(A7)	3		2.06527		
		ถนนไชยมงคล	(A8)	3	1	2.51479	2.51479	
		ถนนอิฏฐารส	(A9)	2		2.6255		
		ถนนรถแก้ว	(A10)	2		2.04132		
		ถนนราชวงศ์	(A11)	2		2.30324		
		ถนนท่านาง	(A12)	2		2.08549		
		ถนนแวนคำ	(A13)	2		2.74345		
		ถนนภาคิกาวงศ์	(A14)	2		2.54831		
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ	(B1)	3	5	1.23257	1.23257	
		หนองพระนางฯ	(B2)	1		1.58746		
		ศาลพระนางจามเทวี	(B3)	1		1.07551		
		ประตูท่านาง	(B4)	1		1.55982		
		ประตุมหาวัน	(B5)	2		1.56177		
		สวนริมสะพานท่าข้าม	(B6)	1		1.30631		
		สวนน้ำพุช้าง	(B7)	2		1.15539		
		สวนริมน้ำกวัง	(B8)	2	1	1.08983	1.08983	
		สวนริมน้ำคูเมือง	(B9)	2	1	1.76775	1.76775	
	2. พื้นที่ว่างเอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ	(C1)	4	6	1.82541	1.82541
			วัดช้างรอง	(C2)	1	2	1.26396	1.26396
			วัดธงสังจจะ	(C3)	1	2	0.87148	0.87148
วัดช้างสี			(C4)	1	2	1.14399	1.14399	
วัดศรีบุญเรือง			(C5)	1	2	1.51456	1.51456	
วัดชัยมงคล			(C6)	2	2	1.69942	1.69942	
วัดสุพรรณรังษี			(C7)	1		1.6216		
2.2 สถานที่สำคัญ			ขั้วมุง	(D1)	3		1.86562	
		ตลาดหนองดอก	(D2)	6		1.46846		
		ศาลากลาง	(D3)	1		1.69463		
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ	(D4)	1		1.17475		
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง	(D5)	1		1.21029		
		พิพิธภัณฑ์ปัมสามทหาร	(D6)	1		1.86231		
		ศูนย์นันทนาการฯ	(D7)	1		1.49608		
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	(D8)	1	6	1.64628	1.64628	
		สภาวัฒนธรรมฯ	(D9)	1	3	0.88702	0.88702	
		ค่าเฉลี่ย			2.2	2.9	1.73786	1.66960

ตารางที่ 44 แสดงความสัมพันธ์ของค่าความเชื่อมต่อ (connectivity value) และค่าของรูปแบบอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบฤดูกาล (social rate per season value)

ประเภท	พื้นที่ว่างสาธารณะ		SS		Connectivity			
			D	T	D	T		
1. พื้นที่ว่างเปิดโล่ง (open space)	1.1 ถนน	อินทอยยศ (A1)	6	5	10	10		
		รอบเมืองนอก (A2)	5	1	4.37037	4.37037		
		รอบเมืองใน ตะวันออก (A3)	4	6	4.4	4.4		
		รอบเมืองใน ตะวันตก (A4)	6		3.91304			
		ถนนวังซ้าย (A5)	3		6			
		ถนนวังขวา (A6)	3	2	6	6		
		ถนนมุกดา (A7)	3		4.5			
		ถนนไชยมงคล (A8)	3	1	7	7		
		ถนนอัฐารส (A9)	2		6			
		ถนนรถแก้ว (A10)	2		3			
		ถนนราชวงศ์ (A11)	2		6			
		ถนนท่านาง (A12)	2		5			
		ถนนแวนคำ (A13)	2		10			
		ถนนภาคีท้าววงศ์ (A14)	2		9			
	1.2 พื้นที่ส่วนกลาง	อนุสาวรีย์พระนางฯ (B1)	3	5	2.42857	2.42857		
		หนองพระนางฯ (B2)	1		1.66667			
		ศาลพระนางจามเทวี (B3)	1		1			
		ประตูท่านาง (B4)	1		3			
		ประตุมหาวัน (B5)	2		2.66667			
		สวนริมสะพานท่าข้าม (B6)	1		2.33333			
		สวนน้ำพุช้าง (B7)	2		2.25			
		สวนริมน้ำกวัง (B8)	2	1	2.25	2.25		
		สวนริมน้ำคูเมือง (B9)	2	1	4.10526	4.10526		
	2. พื้นที่ว่างโอบล้อม (enclosed space)	2.1 วัด	วัดพระธาตุฯ (C1)	4	6	3.64286	3.64286	
			วัดช้างรอง (C2)	1	2	1	1	
			วัดธงสังข์ (C3)	1	2	1.5	1.5	
วัดช้างสี (C4)			1	2	2.5	2.5		
วัดศรีบุญเรือง (C5)			1	2	1	1		
วัดชัยมงคล (C6)			2	2	1	1		
วัดสุพรรณรังษี (C7)			1		2			
2.2 สถานที่สำคัญ		ข้าวมุง (D1)	3		3.5			
		ตลาดหนองดอก (D2)	6		2.72727			
		ศาลากลาง (D3)	1		2.85714			
		พิพิธภัณฑ์แห่งชาติฯ (D4)	1		1.5			
		พิพิธภัณฑ์ชุมชนเมือง (D5)	1		2			
		พิพิธภัณฑ์ป้อมสามทหาร (D6)	1		2			
		ศูนย์นันทนาการฯ (D7)	1		3			
		ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (D8)	1	6	3.5	3.5		
		สภาวัฒนธรรมฯ (D9)	1	3	1	1		
		ค่าเฉลี่ย			2.2	2.9	3.63106	3.48107

ตารางที่ 45 สรุปความสัมพันธ์ของอัตราการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ว่างของเมือง ต่อช่วงรอบฤดูกาล กับ ศักยภาพในการเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะของเมืองเก่าลำพูน

Period	Mean SS	Level	Mean Integration Value	R square	Formula
Diary Timeline	2.2	Global Integration	1.22330	0.0662	$y = 1.4428x + 0.4658$
		Local Integration	1.73786	0.158	$y = 1.1232x + 0.2788$
		Connectivity	3.63106	0.2013	$y = 0.2819x + 1.2072$
Traditional Timeline	2.9	Global Integration	1.19585	0.0099	$y = 0.6265x + 2.1883$
		Local Integration	1.66960	0.0206	$y = 0.4677x + 2.1567$
		Connectivity	3.48107	0.0388	$y = 0.1521x + 2.4079$

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล
ที่อยู่
นางสาวลลิตทิพย์ รุ่งเรือง
600/50 ถนนพหลโยธิน แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพฯ 10220
E-mail: lalintip32@gmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2549 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขา
สถาปัตยกรรมหลัก มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ

พ.ศ. 2550 ศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร